

Ñandeva: Bible for Acts, John, Luke, Mark, Matthew

Formatted for Translators

©2022 Wycliffe Associates

Released under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Bible Text: The English Unlocked Literal Bible (ULB)

©2017 Wycliffe Associates

Available at <https://bibleineverylanguage.org/translations>

The English Unlocked Literal Bible is based on the unfoldingWord® Literal Text, CC BY-SA 4.0. The original work of the unfoldingWord® Literal Text is available at <https://unfoldingword.bible/ult/>.

The ULB is licensed under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Notes: English ULB Translation Notes

©2017 Wycliffe Associates

Available at <https://bibleineverylanguage.org/translations>

The English ULB Translation Notes is based on the unfoldingWord translationNotes, under CC BY-SA 4.0. The original unfoldingWord work is available at <https://unfoldingword.bible/utn>.

The ULB Notes is licensed under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

To view a copy of the CC BY-SA 4.0 license visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Below is a human-readable summary of (and not a substitute for) the license.

You are free to:

- Share — copy and redistribute the material in any medium or format.
- Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.

The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.

Under the following conditions:

- Attribution — You must attribute the work as follows: "Original work available at <https://BibleInEveryLanguage.org>." Attribution statements in derivative works should not in any way suggest that we endorse you or your use of this work.
- ShareAlike — If you remix, transform, or build upon the material, you must distribute your contributions under the same license as the original.
- No additional restrictions — You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Notices:

You do not have to comply with the license for elements of the material in the public domain or where your use is permitted by an applicable exception or limitation.

No warranties are given. The license may not give you all of the permissions necessary for your intended use. For example, other rights such as publicity, privacy, or moral rights may limit how you use the material.

Matthew

Chapter 1

Hesu tynondeshi vekuare ¹Kova hai tyree arykaivare Hesu ndei ourã vëkua, hai David hareka Abraham ñymoña hãndiare. Kova hai tyree arykaivare Hesu ndei ourã vëkua, hai David ²Abraham, Isaac tuu, Isaac, Jacob tuu; Jacob, Juda hareka tyvyre tuu. ³Juda, Fares hareka Sara, ishyre Tamar; Fares, Esron tuu; Esron, Aran tuu; ⁴Aran, Aminadab tuu; Aminadab, Naason tuu; Naason, Salmon tuu; ⁵Salmon, Booz tuu, hareka Booz ishy Rahab; Booz, Obed tuu hareka ishy Rut; Obed, Isai tuu. ⁶Isai, mburuvisha David tuu; hareka mburuvisha David, Salomon tuu, ishy Urias hÿrekokue. ⁷Salomon, Roboam tuu; Roboam, Abias tuu; Abias, Asa tuu; ⁸Asa, Josafat tuu; Josafat, Joran tuu; Joran, Uzias tuu; ⁹Uzias, Jotam tuu; Jotam, Acaz tuu; Acaz, Ezequias tuu. ¹⁰Ezequias, Manasés tuu; Manasés, Amón tuu; Amón, Josias tuu. ¹¹Josias, Jeconias hareka tyvyre tuu, ko Israelitare raha mbyperesoa Babiloniaperã vëkua. ¹²Haivi ou oa Salatiel, Heconias stay hai Zorobabel tuu. ¹³Zorobabel, Abiud tuu; Abiud, Eliaquim tuu; Eliaquim, Hazar tuu. ¹⁴Hazar, Sadoc tuu; Sadoc, Aquim tuu; Aquim, Eliu tuu; ¹⁵Eliu, Eleazar tuu; Eleazar, Matan tuu; Matan, Jacob tuu. ¹⁶Jacob, Jose tuu; hareka Jose, Maria ñme; Maria, Hesu ishy Kristo he'iashua. ¹⁷Kyrã jahesha (14) Abraham ñymoña hãndi vekua retaivive David pepe, hareka (14) David vive Israelita rahaha mbyperesoha pepe Babiloniape, hareka ñrũ 14 Israelita rahaharãvã Kristo oa pepe. Hesu oarã vëkua ¹⁸Hesukrito oarã kyrãmba: Ishy Maria heima reko verã Jose, tẽvã ndeitẽ jyrekova Maria purua Espiritu Santo rupii. ¹⁹Jose hai kuimbai heko kaviva, potã mymarãkashurã mbavamba kuavape pota hejareshu. ²⁰Jose pya mbijeta'irã, mündii jypaihupe ijeshakashu pẽnte Tumpa jokueva hãrã heishu: "Jose, David ñymoña hãndia, avy kyje reru verã Maria ndyrekorã, ko sanjay Maria ñmẽre verã hai Espiritu Santo pyrãtãkueivi puruava. ²¹Hai memby kuimbaipokui haivi rymbyheepo ko sanjay Hesu, kyrãpo he'iashu shara hai mondojepepo hẽnta ñrũre mbai porãmbaivi." ²²Kova mbai jehu, hekope kavi iko verã Ñanderu Tumpa heiva Tumpa ññẽẽ mbeu'ia rupii: ²³Ko kuñatãi ndei kuimbai pokoea memby kuimbaipo. Hãrã hai heerãpo "Emanuel" he'iseva: "Ñanderu Tumpa ẽẽ ñanendie". ²⁴Jose sarekorã japo Tumpa jokueva heishuva, hãrã veru hÿrekorã Maria. ²⁵Tẽvã ikoãmba hãndi memby tynondeva oa pepe, hãrãmbyhee Hesu.

Chapter 2

Kuimbai ārāndure jyveru pohyshu sanjay ¹Hesu oa tijupami Belen he'iashuva yvy Judeape, mburuvisha vasu Herodes jy'arape. Akuape vāhē jyveru Jerusalenpe kuarasy Hesu oa tijupami Belen he'iashuva yvy Judeape, mburuvisha ōhēaivi kuimbai ārāndure. ²Hārā pyrāndushu Jerusalenpare: “Māpera ĩmē'ē Judiovare juhuvisha vasu oava? Ore heshaha kuarasy ōhēa kyty jasy tata sape'ērā, hārā ouha omomba'eashu.” ³Mburuvisha vasu Herodes kuamarā pya myngyje hareka opaite Jerusalenpare. ⁴Hārā mburuvisha vasu hēnoka pai juhuvisharehareka Moise mbypara vekua pyrāmbōi'heare pyrāndushu verāre: Māpera Kristo oapo? ⁵Haire heishu: Belen Judeape'ō, shara Tumpa ĩñēē mbeu'ia kŷrā mbypara kuatiāpe: ⁶“Nde Belen, Judeape rēiva, nimishivēāmapokui mbavaivi tēntare mbytepe. Shara ndyhevipo ōhē mburuvisha vasu, űyngarekohe verā shyre'ta Israel.” ⁷Haipē Herodes ıemīapēi hēnoka karai ārāndure. Hārā pyrāndushu retambaipēitera hesha jasy tata. ⁸Haivi mondo Belenperā, heishureta: “Pekua hārā pypyrāndu kavihe sanjay; pyvāishurā peijy pymbeshekui, aha amombaishu verā jyve. ⁹Hēnduma reta mburuvisha vasu heishuarā karai ārāndure jyraha. Hārā jasy tata heshavare kuarasy ōhēaivi, hŷnonderā ohoshu reta pyta pepe sanjay ēvāpe. ¹⁰Ko kuimbai ārāndure heshama jasy tatarā, vy'ajyre. ¹¹Iche reta oo iperā, hesha sanjay hareka ishy Maria hāndi. Haipē ınesu retarā, omombaishu sanjay, haivi mbai hyru pea retarā, mēēshu ita vera mashŷāva hareka hepyva, yvyra roky pishe katuva hareka yvyra mirra pishe katuva. ¹²Haivi Nānderu Tumpa kuaakashu reta jypaihupe, potamba ohojy verāre Herodes ēvāpe, hārā pe ŷngavaipi jyrahajy hēntape. Jose raha sanjay hareka ishy Egiptope ¹³Oho jyma karai ārāndu retarā, Tumpa jokueva Jose jypaihupe ıeshakashurā hei: “Pū'ā, narē'āite raha sanjay Egipto kyty. Haipē pytakui she ārŷmarāndu pepe, shara Herodes hekakapo'ē ko sanjay juka verā.” ¹⁴Jose sarekorā, voka pyhare mbytepe ravī raha sanjayhareka ishy Egiptope. ¹⁵Haipē pyta reta Herodes mano pepe. Kŷrājehu iko verā hekope kavi Tumpa hei vekua, Tumpa ĩñēē mbeu'ia rupii, “Egiptoivi āheno shy Ray.” Herodes jukaka sanjayre ¹⁶Herodes kuama kuimbai ārāndure mbytavyrā, pya poshyiterā, mondo syndarore juka verā sanjay kuimbaimi nde'iave teri mōkue año mbotyva, Belenpe hareka hyvache ōre, kuimbai ārāndure mbeushua rāimi mbai arapera hesha jasy tata. ¹⁷Kŷrā jehu, iko verā hekope kavi Tumpa ĩñēē mbeu'ia Jeremias mbypara vekua kuatiāpe: ¹⁸“Tēnta Ramape űyhēndu jaheo vasu; Raquel hāpīrōtere membyre shara opa manoshi, hārā katuā pya haikavi ējy. Jose, hareka Maria, ohojy Hesu hāndi Nazaretpe ¹⁹Herodes manomarā, Nānderu jokueva ıeshakashu Jose jypaihupe Egiptoperā heishu: ²⁰Pūā, rahajy nysanjay hareka ishy, ekuajy Israelpe shara ko sanjay pota jukareare manoma. ²¹Jose pūārā, rahajy sanjay hareka ishy Israelpe. ²²Jose kuama Arquelaomburuvisharā ējy Judeape tuu Herodes hēndakueperā, kyjeohojy haipē. Haivi Nānderu Tumpa mbeushu jypaihupe oho verā Galileape. ²³Vāhē jyraha haiperā, oho iko jyre tēntami Nazarethē'iashuvape. Kŷrā jehu iko verā hekope kavi Tumpa ĩñēē mbeu'iahei vekua: “Hesu mbyheepo Nazareno.”

Chapter 3

Juan Bautista ñimiñēē ¹añoma hasarā, Juan Bautista ñimiñēē yvy ikoambaipi, Judeape. Heta añoma hasarā, Juan Bautista ñimiñēē yvy ikoambaipi, ²Hai hei: Peijy Ñanderu Tumpa kyty, hareka pyheja mbai porāmba pijapo vekua, shara kōōima ēē mburuvisha vasurā ara vateivi ouva. ³Juanre rānga ĩnjeta aryka'e Tumpa ĩñēē mbeu'ia Isaias kuatiape mbypararā vekua: Ñyhēndu yvy ikoambaipi hynātu ĩnjetava: “Pymŷhēvā Ñandeja haperā, pijaposhu pe symŷi ohova.”⁴Juan mondeva hai kamello haakueivi japoava, ku'a jokuakahai vakapi, tuku hareka ei ñanaipi ōvāi hou'i. ⁵Opaĭ Jerusalen, hareka Judeape ōre jyraha hai ēvāpe hēndu verā ĩñēē, kŷrā jyve Jordan hŷmbeype iare. ⁶Opama ñymbeu reta mbai porāmba japo vekuaivirā, Juan myngaraishu reta yy syryva Jordanpe. ⁷Juan heshama Fariseore hareka Saduceore heta ou ēvāpe myngarai verārā, heishu reta: Pee mboi rāĭmipia! Mbavara heipe piñemishi verā ñunūpa pohyva mbouhava? ⁸Tijyhesha pyndy rehe peijymava Ñanderu Tumpa kyty. ⁹Avy pimōā Abraham ray peerā mba'ēā jehupe, she hai pee Ñanderu Tumpa katu japoshi ko ita Abrahamra'yrā. ¹⁰Shara jyy ēma ityha verā yvyra jypyre, opaite yvyra ia porāmbava jasyjahapo momboha verā tatape. ¹¹Āñetē yypēĭ apyrŷmyngarai pyhejama mbai porāmba pijapo vekuarā. Tēvā shaykue ouva pynymyngarai pokui Espiritu Santo hareka tatape, hai mbai vasuve shyhevi jypasaĭmba katu ajorashua. ¹²Ūrūpe ipopemare trigo mbova verā, hārā ŷngaipo ñonoshi ky'akue, ñono kavipo oo ipe trigo rā'ŷkue, tēvā ky'akue hapypo tata ovembape. ¹³Hesu oho Galileaivi ou Juan ēvāpe yy syryva Jordanpe, haimyngaraishu verā. ¹⁴Juan potā myngaraire Hesu, hārā heishu:Nde rāngatē shymyngarai verā! Hāmera nde rei aĭvāpe? ¹⁵Hesuheishu: Ā'ēāra kyrāĭpo ryheja, haikavive rānga jajapo hekope kaviÑanderu Tumpa potava. Hārā Juan japo Hesu heishuva rāĭmi. ¹⁶Hesu ñymyngaraimārā ōhē yyvīrā jypeashu ara vate'ō, haipe Hesu heshu Ñanderu Tumpa Espiritu, pykasu rāĭmi vejy ĩārē. ¹⁷Hārā ñyhēndu vate araivi pēnte ñēē heiva: “Kova hai Shyray ahaihuva,hai reheĭ avyava.”

Chapter 4

Āña pyarāshu Hesu ¹Espiritu Santo raha Hesu yvy ikoambaipi, haipe Āña pyarāshu verā. Haivi Espiritu Santo raha Hesu yvy ikoambaipi, haipe Āña ²Hasa 40 ara mbaimba houva, haivi ñandu ñymbahykue. ³Haipe Āña ñymbojahe Hesu pyahāshu verārā heishu: Nde hai Ñanderu Tumpa tayrā, ereshu kova ita tikoshi pāhā. ⁴Tēvā Hesu heishu: Ñanderu Tumpa ññēē mbyparahavape hei: “Hā’ēā pāhārei iko verā kuaretare; ēējyve opaite ñēē ōhēva Ñanderu Tumpa juruivi. ⁵Haivi Āña rahashu tēnta Ñanderu Tumpa ña’āmpova Jerusalenpe. Haivi hupishu tupao japytere. ⁶Hārā Āña heishu: Nde hai Tumpa Rayrā, epo yvype; shara ñēē mbyparahavape hei: “Ñanderu Tumpa mondopo jokuevare ñyngareko ndyrehe verā. Ndypysypo reta potā ita ndepy ryrokuahērā.” ⁷Hesu heishu: Ñanderu Tumpa ññēēpe hei jyve: “Avy pyahāshu Ndeja, Tumpa.” ⁸Haivi āña rahashu vyvturusu japytere, haipe mbyheshaka opaite tēnta yvy iārē ōre, hareka opa mbaikavikue mashyshyāva ēpyare; ⁹Hāmā āña heishu: Opaitevapo āmēē ndekui kovare, rīñesu shynonde hareka shemombairā. ¹⁰Hesu heijyshu: Āña, syryshyhevi, Ñanderu Tumpa ññēē mbyparahavape rānga hei: “Ñanderu Tumpa hñnondepo rīñesu, hārā ha’ēīpo rēmombai vasu.” ¹¹Hārā Āña syryshi Hesu, haipe Tumpa jokuevare ou ñyngarekohe verāre. Hesu ōñepȳrō mbeu Ñanderu Tumpa ññēē kavi ¹²Hesu hēnduma Juan mbyperesoarā, ohojy Galileape. ¹³Tynonde oho tēnta Nazaretpe, haivi oho pyta Capernaumpe, pēnte tēnta ēvā yyvasu hñmbeype, Zabulon hareka Neftali ñymoña hāndi vekuare iko jyreaipi. ¹⁴Vokava jehu iko verā hekope kavi Tumpa ññēē mbeu’ia Isaias jykuatiape mbypararā vekua: ¹⁵“Tēnta Zabulon, hareka Neftali jy yvype, pytava yyvasu kyty yysyryva Jordan hyvache, tēnta Galilea haimba Judiovare ikovape. ¹⁶Kuaretare ikova pñntuape, hesha tivisha sapeva; hēndyva sapesu manova rāñmi ikovare.” ¹⁷Haivivāi Hesu ōñepȳrō ñimiñēērā, hei: “Peijy Ñanderu Tumpa kyty, hareka pyheja mbai porāmba pijapo vekua, shara mburuvisha vasurā ara vateivi ouva vāhē serima ou.” Hesu hēno ūrūndy pira nohē iare ¹⁸Hesu vata oho yyvasu Galilea hñmbeipirā, hesha Simón, Pedrohe’iashua hareka tyvy Andres. Hai reta rānga pira nohē iare, yype mombo ñynōi jypysare. ¹⁹Hesu heishu reta: “Pei shimi’irū, ajapopopyndyhevi hapisha nohē’i verā mbai porāmbaivi.” ²⁰Haivevāi opa heja jypysare, hārā oho hāndi. ²¹Hesu oho poshyjyrā heshajy pēnte ovare Jacobo hareka Juan, Zebedeo tayre. Haire tuu hāndi jakatu ñynōi jypysare kanoape. Haipe Hesu hēnoshu reta. ²²Hārā haivevāi heja reta kanoa hareka tuu, haivi jyraha hāndi. Hesu mynguera hetavape ²³Hesu oho Galileape, Judiore ñymbatysape pyrȳmboihe Ñēēkaviva mbeu Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ryheva, hareka kuareta ñymbairasy vekuare opa mynguera. ²⁴Hesu kuaaha opa Siriaipi. Hārā veruashu opaite mārārāgātu ñymbairasy vekuare, mbai poshy imēreare, kuakuamba’ia hareka vatamba vekuare. Hesu opaite mȳnguershushu reta. ²⁵Heta’ē kuaretare Galileavi, Decapolis, Jerusalen, Judea hareka Jordan juri’ōre ohova Hesu haykue.

Chapter 5

Yvyturusu òĩvĩ Hesu ñimiññē¹ Hesu hesha heta kuareta jatývarã, jupĩ vytyturusure haipe vapy. Mboireare opa ou hyvache. Hesu hesha heta kuareta jatývarã, jupĩ vytyturusure haipe² Haipe Hesu òñēpyrõ mboishu retarã hei: ³Vy apo hesha ijeheva pavete'ia pyape, haire pevãrã rãnga Mburuvisha vasurã ara vateivĩ ouva. ⁴Vy'apo ãē vyamba'iare, shara Ñanderu Tumpa mēēposhu pyape vya verã. ⁵Vy'apo jyrojamba ijehevare, mēēã poshu yvy Ñanderu Tumpa mēē verã haire ña ãporã. ⁶Vy'apo Ñanderu Tumpa heivãĩ pota ikoshua, haipo mēēshu reta Tumpa potava. ⁷Vy'apojyre hapisha parekova, Ñanderu Tumpa parekoposhureta. ⁸Vy'apo pyape kyambare, sharahaire heshapo Ñanderu Tumpa. ⁹Vy'apo òñēhã pirĩmbi iko kaviva, haire he iaposhu: “Ñanderu Tumpa rayva.” ¹⁰Vy'apo hasa asyva, mbai haikaviva japo irã, shara haire ña ãpova Mburuvisha vasurã ara vateivĩ ouva. ¹¹Pyvy'apo he'ihã'iperã, pyhasa asyrã, hareka shyree rehe heta he'iape mbai porãmba vekuarã hareka japureiva. ¹²Pyvy'a, hareka pyndy pya hory, shara vate arape ìmē'ē mē'ēãpee verã, kÿrãmba hasa asy jyve arykai Tumpa ññē mbeu'iare tynonde pyndyhevi vekuare. Juky hareka mbai sapeva ¹³Pee rãnga juky rãĩmi kuaretare pevarã yvy ãrẽ. Juky hÿmboshy veamarã, mbaivapera mÿmboshyhapoy? Porãveãma; hãmã momboha katuape kuaretare pyrõ ãhe verã. ¹⁴Pee rãnga hai mbai sapeva ko yvy ãrẽ. Pẽnte tẽnta vytyturusu ãrẽ ò katuãpo heshahã. ¹⁵Mÿ hẽndyã lampara ñonõã verã mbai hyrupe, vateñõĩ ñonohã, sapehe verã opaite o ipe òre. ¹⁶Kÿrã jyve pee mbai sapeva rãĩmipo pysape opavare hÿnonde, haire hesha haikaviva pijaporã, òmombai vasupo jyve Ñanderu Tumpa vate'õ. Hesu pyrÿmboihe Moise mbypara vekua ¹⁷Avy pimõã ai ambaiverã Moise mbypara vekua hareka Tumpaĩññē mbeu'iare pyrÿmboihe vekua; she aiã ambaiverã. Opa kavi ajapo verãĩ rãnga. ¹⁸Ññetẽite hai pee, ndeiteri ara hareka yvy hasarã, mba'ẽãpo hekyhashi, pẽnte mbyparava Moise mbypara vekua, opa jehu peve ãpyare. ¹⁹Hãrã ìmē'ē mbijicheva Moisembypara vekua hareka mishĩmba japova, kÿrã pyrÿmboi ihea, haipo mishĩveva Mburuvisha vasurã ara vateivĩ ouvape. Tẽvã Moise mbypara vekua japo kaviva, hareka pyrÿmboihe, haipo vateve ñonohã Mburuvisha vasurã ara vateivĩ ouvape. ²⁰She hai pee, pyhendũ kaviã Fariseore hareka Moise mbypara vekua pyrÿmboi'ihare retairã, pee katũãpo pichekui Mburuvisha vasurã ara vateivĩ ouvape. Hesu pyrÿmboihe poshyva ryheva ²¹Pee pyhẽndũ pynytynondevare he iambashu aryka'e: “Avy puruka; shara purukava, jahea ñõĩpohe.” ²²She hai pee, ìmē'ē hapisha poshyshuarã jahea ñõĩpohe. ìmē'ē heishua hapisha “Mba'ẽã rikua”, rahapo karaire hÿnonde; hareka hapisha heishua “heko porãmba” vokava ohopo shyryry tata vasupe. ²³Hãrã ryrãha altarpe rÿmēẽ verãrã, haipe nymanduahe ndapisha pya poshy nderã, ²⁴heja altar hÿnonde rymēẽ verã, ekua ndapisha'õpe ãjy kavirãni hãndi. Haivi eijy altar õpe mēẽ rymēẽshu verã Ñanderu Tumpa. ²⁵Ìmē'ē pota ndyrahava Juezpe, pehupi vãi ãjy kavi hãndi, mahẽ nymēẽshukui Juez. Ko Juez nymēẽshu syndarorã, hai nymbyperesoka pokui. ²⁶Ññetẽĩnte hai nde, rehẽ jyvãpo haivi, oparÿmbyhepyjy peve Juez ñonondea. Hesu pyrÿmboihe òmenda mÿngyava ²⁷Pee pyhẽndũ pynytynondevare he'iambashu reta arykai: “Avyikojy handi ÿngava.” ²⁸Tẽvã she hai pee: “Ìmē'ē òmendava mãihetauperã potarejya, ikoma i hãndi pyapẽi.” ²⁹Ndyresa ndakata kyty ò ndirity mbai porãmbaperã; nohẽ mombo mbyry, haikavivepo mishĩ òñēhũndi ndyrete, mahẽ opãĩ ndyrete mombohakui tata vasuape. ³⁰Ndepo ndakata kyty ò ndirity mbai porãmbaperã; jasyja mombo mbyry, haikavivepo mishĩ òñēhũndi ndyrete, mahẽ opãĩ ndyrete mombohakui Ñña ãvãpe. Hesu pyrÿmboihe hÿreko poishia ryheva ³¹Pee pyhẽndũ pynytynondevare he iambashu aryka'e: “Ìmē'ē hÿreko poishiarã, mēẽ poshu kuatia poishia ryheva.” ³²She katy hai pee: ìmē'ē kuimbai hÿreko poishiarã, ha'ẽã ÿnga mãĩ iyheshirã, opa myporãshi òmendatẽ vekua; hãrã taupe poiashia rekojya japo jyve mbai porãmba. Hesu pyrÿmboihe ññē ñamēẽva ryheva ³³Pee pyhẽndũ pynytynondevare he iambashu aryka'e: “Avy pyrõhe ññēẽ rÿmēẽva Ñanderu Tumpa hÿnonde.” ³⁴Tẽvã she hai pee: Avytei mbaimbape pymēẽ piniññē. Avy pymēẽ piniññēvate arare, shara Ñanderu Tumpa vapypya ãvãpe hai vokava; ³⁵yvypemba pymēẽ verã, shara kova hai ipy ãvãpe; avy Jerusalenre pymēẽ, shara vokava hai mburuvisha vasu Ñanderu Tumpa hẽnta. ³⁶Kÿrãijy avy pymēẽ piniññē pãnkare, shara pẽnte tãnkahamba katu pimitĩ, hareka pumũhũjya. ³⁷Koñei “Èẽ pererã, pijapo; tẽvã “Mba'ety” pererã, avy pijapo, shara kÿrãã pijaporã porã vokava. Hesu pyrÿmboi mãrãrapo ñambyhekoviajy japo ñandyreheva ³⁸Pee pyhẽndũ he iambajy aryka'e: “Ìmē'ē hapisha hesa mombuarã, mombuhãipo jyveshi; hapisha hãĩ ityshia, ityhãipo jyveshi.” ³⁹Tẽvã she hai pee: Avy pymbyhekovia jyshu mbai porãmba japo pyndy reheva; ìmē'ē ndyrovaiipi nũpavarã, mēẽjyshu ndyrova hyvaisho. ⁴⁰Ìmē'ē pota Juez hÿnonde ndyrahava nykambisa heky ndyhevi verãrã, mã ãihe tyraha seve ndysako. ⁴¹Ìmē'ē rahaka ndea mbyry katu mbai pohyvarã, mbyryve rahashu. ⁴²Ìmē'ē mainũnga jurure ndevarã mēẽshu, mainũnga pota poryndyheviva porykashu, avy haihushi. Pyhaihu pyndy reshatamba iare ⁴³Pee pyhẽndũ he iambajy aryka'e: “Ryhãihu poshu ndyrahuvare, hãmã avy haihu ndyreshatamba iare.” ⁴⁴Tẽvã she hai pee: “Pyhaihu pyndy reshatamba iare, pirureĩhe ñymbyvaisho i pyndy rehevare; ⁴⁵kÿrãrãpo iko pyndyhevi Ñanderu Tumpa tay; hai rãnga mohẽ ãrã kuarasy heko porãmba hareka heko kavivare. Hai rãnga mbyhaivihe heko kavivare hareka heko porãmbavare. ⁴⁶Pee pyhaihupi pyndyrahũ ia retairãra, mbaivapepo mbyhekovia jyve?

Těnta Roma pevārā okorase iaretave kŷrā jyre. ⁴⁷Hāmā pini ĩrũretaĩ pymarāndupirā, mārāva mbaikavira pijapo? Ņanderu Tumpajyrojamba hea retave rānga kŷrā japo jyve. ⁴⁸Pee rānga pyndyrekokavipo, pee Ru vate arapy'ō heko kavia rāĩmi.

Chapter 6

Hesu pyrŷmboi mārārapo rŷmbory mbai mba'etyrea ¹Avy pijapo mbaikavi kuaretare hŷnonde, pijeshakashu verāretāi. Kŷrā pijaporā pe Ru vate arapy ō, māinunga pēapo Avy pijapo mbaikavi kuaretare hŷnonde, pijeshakashu myngoviape. ²Hārā kŷrā rymbory mbai mba'etyrearā, avy mbeu i opa rupii. Japosea rāimi pyryresha tamba iare Judiore ņymbaty ōpe hareka vataha ō retaipei; haire kŷrā japo űnjeta kavihe verāre. She hai pee kŷrā haire ņymyngoviamashu reta, myngoviashu verāre. ³Nde rŷmbory mbai, mba'etyrearā, avy mbeushu ndapisharyhaihuveva, ⁴ñemiāpēipo rijapo. Kŷrārāpo nde Ru hesha ñemiāpēirijapova, hetavare hŷnondepo mēējy ndekui. Hesu pyrŷmboi mārārapo jairureshu ⁵Hāmā pirurerā, avy pirure pyryresha tamba iare rāimi, hairetarānga haikavishu ņymboyvape jurure Judiore ņymbaty ōpe hareka vataha ō retaipei ijeshakashu verā kuaretare. Āñēte hai pee, kŷrā haire ņymyngoviamashu reta, myngoviashu verāre. ⁶Nde rirurepotarā iche ndero ipe, mboty nŷrōche, hāmā jurureshu nde Ru nēirēivape. Hārā nde Ru hesha ko nēi rijapovarā, hetava hŷnondepo mēējy nde māinunga. ⁷Hāmā pirurerā avy pukurei pŷnjeta, űnderu Tumpare jyrojamba japosea rāimi. Mōate heta űnjetarā űnderu Tumpa hēndumashu verāre. ⁸Avypo pēe haire rāimi, shara űnderu ndei pirurerāvāi opa kuaa mbaivara mba'etype. ⁹Tēvā pee kŷrāpo pirure: Yre Ru vate arapy rīme rēiva, tirojahahe ndy ndyreehaikaviva. ¹⁰Tou ŷreārē Mburuvisha vasurā ara vateivi ouva. Tijapoha nde ripotava ko yvy ĩārē, vate arapeva rāimi. ¹¹Mēē ore ho ua verā ko ara pevārā. ¹²Hejareii yryhevi mbai porāmba vekua, ore hejareiiishia rāimi japo porāmba i yryreheare. ¹³Avy ma'ēihe tyvāhē ore iririty verā pŷrŷrāvā, tēvā jochaĭ yryhevi. Shara nde hai Mburuvisha Vasu, nā'āpova hai mbaikatu hareka himbipekueopamba verā. Amén. ¹⁴Pee pyhejarei shi mbai porāmba japo pyndyrehevarā, pee Ru vate arapy ōvā hejareiiipo jyve pyndyhevi mbai porāmba pijapo vekua, ¹⁵tēvā pyhejareĭashu mbai porāmba japo pyndyrehevarā, kŷrājyve pee Ru vate arapy ō hejarēĭapo jyve pyndyhevi mbai porāmba pijapo vekua. Hesu pyrŷmboihe karumba ryheva ¹⁶Hārā pykarumbape pēirā, avy pyvy'āā vasĭpi pyryresha tamba'iare rāimi; kŷrā haire japo kuaretare heshahē verāre karuā ñynōirā. Āñēte hai pee, myngoviamashu reta, myngoviashu verāre. ¹⁷Nde rykaruama rēirā, jyvahe hareka ijakatu, ¹⁸hārāpo kuaretare kuāā rykarumbape rēirā. Koñēi nde Ru vate arapy'ō heshapo ñemiāpēi rijapova: Hārā myngoviapo nde opavare hŷnonde. Māinūnga hetava vate arapy ō ¹⁹Avy pymbaty māinunga hetava yvy'ĭārē, kupii opa houvaipi, mbaire opa tujavape, hareka mānārō iare icheseaipi opa ñomi verā. ²⁰Pymbatyĭ heta māinunga vate arapy, kupii ěmbape, māinūngaűymbaimbape, hareka mānārō'iare ichembape opa ñomi verā. ²¹Shara māinunga heta ryrevape, haipepo ějyve ndypya. űandy retepy sapeva ²²Ndyresa rānga hai ndyretepy sapeva, hārā ndyresa haikavirā, sape kavipo ndyrete. ²³Tēvā ndyresa porārā ndyretepy opapo pŷntu, hāmā ndyretepy sapeva opa pŷntu ndyhevĭrā, pŷntuĭtevepopy. Pēnteĭpo jare űandi Ija ²⁴Mbavēāpo ijokuekashu mōkue karai pyrokue ia. Mŷmorāpo pēnteve, tēvā ĩrūpo haihuve; ti japove poshu pēnteve heishua, tēvā ĩrūpo mymorāā. Hārā katuāpo űnderu Tumpa jairojatē hea jahaihuji kyrypoti. űnderu Tumpa űyngarekohe tayre ²⁵Hārā she hai pee: Avy pejepy'apyhe peu verāre, harekapymonde verāre. Ha'eāra hai mbai vasuveva ñandykove timbiuvihareka ñandyrete mondeavaivi? ²⁶Pymāihe vyrare haire ñimytŷa hai, myno'ōavaĭjy hareka mbatyā ñonokavi. Tēvā Pe Ru vate'ō hareka arapy'ō myngarushu reta, pee rānga mbai vasuveshi hai reta. ²⁷Mbavara ojepy'apyve'irā, mbupuku vepo hykove? ²⁸Ķ Marā ĩrāra pejepy'apy pymonde verāre? Pymaihe yvoty ñuhupi ōre marāra heñorā vate oho, mba'apomba ñymonde verā. ²⁹She haipe mburuvisha Salomon opaite mbai rekovekua ryheve, mashy āmba ñymonde yvoty rāimi. ³⁰űnderu Tumpa kyrā mimonde ñana ñuupe puāva, parejyra hapyha tatape, pee katy mēē ñoĭpopepymonde verā, pe tykove jyrojamba! ³¹Hāmeara avy pejepy'apypypyrandu pi pĭjupe: Mbaivara jaupo? Mbaivara ñambusururutēpo? Mbaivara ñamōndetēpo? ³²Opaitea kovare ojepy apy űnderu Tumpa rojambare, peeny pyreko pēnte pe Ru vate ō, opa kuava mbaivara piko tēvē. ³³Haikaviveva rānga hai pikuaa űnderu Tumpa haiva Mburuvisha Vasu koñēi'ō hareka pijaposhu hai jurureva. Tumpa mēēpope opaite jy'arape mba'etypeva. ³⁴Avy peje py apy pare verāre, shara pare verā rekojy ynga jepy apy. Opaiteva arare, reko heta jepy apy.

Chapter 7

Avy pimbijiche papisha ¹Avy pimbijiche papisha, hārā Ñanderu Tumpa poshyāpope. ²Pee papisha mbai porāmba pijapohea rāimipo; Ñanderu Tumpa japo jyve pyndyrehekui³Mārāīrāra rýmāi rihe vyvyrakui ndyryvy hesape ō, vyvra marēyvā ndyresape ōra ryheshājy? ⁴Mārārapo rereshu ndyryvy: “Taheky ndyhevi vyvra kui ndyresape ō, ndeave ryrekova vyvra marēyvā ndyresape? ⁵Tykove hapisha tamba iare! Heky rāni vyvra marēyvā ndyresape ō ryhesha kavi verā,hārāpo ryhekyshe vyvra kui ndyryvy hesape ō.”⁶Avy pymēēshu ñaumba mbai haikaviva, mahē jere pykotyrā opa pususukui, avy pymomboshu māinūnga hepyva kushire hñnonde, mahē oparei pyrōhekui.Pirure, pyheka, hareka punūpa ōche ⁷Pirure hārā Ñanderu Tumpa mēēpo pee; pyhekava hai heshakapopee; pyhēno hōchepe, hārā hai peapopekui. ⁸Jurureva rāngamē'ēaposhu, hekava heshapo; hareka ōche nūpava pe'aposhu.⁹Mbara peeva, tay jurureshu pāhāra, mēēposhu ita pysēvē? ¹⁰Jurureshu pirarā, mēēra poshu mboi?¹¹Pee pyndyreko porāmbava, mbai haikavivāi pymēēshu pyndy rayre, ñopŷi ĩara hai pe Ru vate arapy ō, mbai haikavivapo mēēshu jurureshuare. ¹²Hārā pota ŷngavare papova rāimi, pijapo jyve papishare. Kyrāvape opa iko Moise mbypara vekua hareka Tumpa ĩñēē mbeu'iare jykuatiape heiva.Ōche mishī ō ¹³Piche ōche mishīvaipi pyryrahava Ñanderu Tumpa ēvāpe. Shara tivisha hai ōche hareka pe pyryrahava āña ēvāpe, javaiā javata hupi hārā heta ējy icheva voka ōcheipi. ¹⁴Tēvā ōche hareka pe ohovatykove kyty mishī hai, javai javata hupi. Hārā mbovyīē heshava kova tykove.Vyvra iareī kuaaha mārāvara ¹⁵Pingareko pindijeheshi Tumpa ĩñēē mbeu'ia rā'āngarā'iare. Avisha rāimi jyveru pēivape, tēvā pyape avara vasu ñarō vekua rāimi. ¹⁶Hārā pee japovareīpo pikuashu retakui: “Po ohā uva ñanaivi, hareka igo kapiātivi.” ¹⁷Kŷrā opaiteva vyvra haikaviva ia kavi jyve, hārā vyvra porāmbava ia porā jyve.¹⁸Katuāpo vyvra haikaviva ia porā, hārā vyvra porāmbava katuāpo ia kavi. ¹⁹Hārā opaiteva vyvra ia porāmbava jasyjharā, momboha tatape. ²⁰KŷrāpoTumpa ĩñēē mbeu'iare japova japo vekuarehēi pee pikua kavi jyve.Opaiñoāpo ichekui Ñanderu Tumpa ēvāpe ²¹Ha'ēā opaī heisheva: “Sheja, Sheja,” iche verā Mburuvisha vasurā ara vateivi ouva. Koñēī Sheru vate arapy ō heiva japovāipo ichekui. ²²Vokava ara vāhēmārā, hetapo ē heisheva: “Sheja, Sheja, ndyreepe ore ñimiñē'ēhate iyyve, ndyreepe ore mohēhā'i mbai poshyre, ndyreepe ore heta japoha mbaikavi heshaha verā.” ²³Haipapo haishu reta: “Apyrykuāā rānga. Pekua shyhevi koivi, pee mbai porāmba japo iare!”Mōkue kuimbai hoorā mūpuā vekuare ²⁴Hārā ĩmē'ē hēnduva shiñēē hareka hekope kavi japova. Ova pēnte kuimbai opa mbaikuaava, hoorā mūpūava itaīārē. ²⁵Haiviou haivirā, ysryry jitivisha, vyty ñākua pejurā oho ēhe oo, tēvā o āā, shara ita vasu ĩārē mūpu āharā.²⁶Hārā opaite hēnduva ko shiñēē, tēvā japoārā ova tykove mbaimba kuava, mūpuā hoorā vyv kui ĩārē. ²⁷Hāmā ou haivirā, ysryryva jitivisha, vyty ñākua pejurā oho ēhe oo, haipe oarā opa ñymambaishi.²⁸Hesu kova mbai heirā, kuaretare hāirā hesha reta pyrŷmboiheva. ²⁹Shara Hesu pyrŷmboihe Ñanderu Tumpa ĩñēē, mburuvisha rāimi ha'ēāmba Moise mbypara vekua pyrŷmboi'ieare.

Chapter 8

Hesu mŷnguera pēnte kuimbai hete kuru porāmbava ¹Hesu vejy jyma yvyturusuivirā, heta kuareta oho haykue. ²Hārā ou jykoty pēnte kuimbai hete kuru porāmbava, iñesuhŷnonderā, heishu: Karai, pota opa rijohe shyhevirā, johe shyhevi. ³Haipe Hesu pokohērā, heishu: Aipota rānga, ajohepo ndyhevi! Kŷrā heirā, kuimbai hete kuru porāmba vekua opashi ñymbairasykue. ⁴Hesu heishu: Avy mbava mbeushukui, ekua ijeshakashu paire, mēēkui rymēē verā Ñanderu Tumpape Moise mbypara vekuae heiva rāimi mē ēha verā, hārā paire heshapo reta rykueramava. Hesu myguera pēnte kuimbai Centurión jokuerea ⁵Hesu iche tēnta Cafarnaumperā, 100 évā syndarore juhuviša ñymbojahe, jurureshurā hei: ⁶Karai, kuimbai ajokue'area rānga shyrentape imē'ē, opa japarā turupape'ē ñymbairasyiterā hetajypavete. ⁷Hesu heishu: Ahapo amynguerakui. ⁸Tēvā 100 évā syndarore juhuviša heishu: Karai, mbavara she, nde riche verā shyrentape; ereīshu kuera verā hārā ajokue'area kuerapokui. ⁹She āijyve mburuvishare ipope, hārā imē'ējyve shepope syndarore, pēnteva syndaro “ekua haishurā, vokava oho; ŷngava syndaro haishu “ei kope,” hai oupo; Ajokue'areare haishu pijapo, haire japo. ¹⁰Hesu kova haīrā hēndurā, oho hāndiare heishu: “Āñēte hai pee, Israelvare mbytepe aheshā teri ko kuimbai rāimi kŷrā jyrojahea Ñanderu Tumpa. ¹¹Hārā haijy pee, heta ē ou verā kuarasy ōhēāivi, hareka kuarasy icheaivi, hārā vapyo Abraham, Isaac hareka Jacob, karu vasu hāndi verāre Mburuvisha vasurā ara vateivi ouva; ¹²tēvā tŷnonde Mburuvisha vasurā ara vateivi ouvape ēētē verāre haipe, mohēapo katuape hareka pŷntuape, haipe jaheopo, hareka hāire opapo pururu.” ¹³Haivi Hesu heishu Centurión: Ekua nyrentape, ryrojava rāimi tiko nde. Hārā haipe vāi ko kuimbai jokueharea kuera. Hesu mynguera Pedro haisho ¹⁴Hesu oho Pedro hēntape, hārā haipe hesho Pedro haisho turupape ē ñymbairasyrā. ¹⁵Hārā Hesu pokohe ipore, haipe opashi mbairasykuerā; puāravei ñyngarekohe. Hesu mynguera heta ñymbairasyva ¹⁶Hārā pŷntumapo ia, Hesu ōpe veruha heta mbai poshy imēreare; hārā Hesu iñēēpēi mohē mbai poshyre, hareka opa mynguerañymbairasyva. ¹⁷Kŷrā jehu, hekope kavi iko verāTumpa iñēē mbeu'ia Isaias jykuatia ñēē heiva: “Hai opa heky ñandyhevi ñany kangykue, hareka opa raha ñanymbai rasykue.” Hesu pota mīrūreshuare ¹⁸Hesu hesho heta kuaretare jatyherā, heishu mboireare mbyhasa verā yy hyvaisho kty. ¹⁹Hārā pēnte Moise mbypara vekua pyrŷmboi ihea ou Hesu ēvaperā heishu: Pyrŷmboi'ia, she arīmīrūpo māipi rehovaipi. ²⁰Hesu heishu: Avarare imēre ikua, hārā vyrare imēre haity, tēvā she Kuareta tay rāimi ai vekua ko yvy iārē, mba'ety are aputuu verāpe. ²¹Hārā irū pēnte hai mboirea heishu: Sheja, ma ēi shyrehe, taha rani tañoty sheru. ²²Tēvā Hesu heishu: Ei shimīrū, ma ēihe manova (Ñanderu Tumpa jyrojamba hea) tiñoty hapisha manovare. Hesu jocha yvytu ñakuava ²³Hesu jupi pēnte kanoaperā, mboireare oho hāndi. ²⁴Hārā sapy āi ñupūā yvytu ñakuava, hareka yyvasu pūā iperetarā kanoape opa icheshu. Tēvā Hesu ochemba ē. ²⁵Haipe mboireare momba jyreshu Hesu hārā heishu: Yreja, ŷrŷmondo jepemiteño, opamapo ñaña pyvyi! ²⁶Hesu heishu reta: Mārāīrāra kŷrāite pykyje? Piroja āitemba terihe Ñanderu Tumpa? Haipe Hesu puārā ñyngātashu yvytu ñakua ouva hareka yy poshyva, hārā opa kuīrīri hareka yy poshyva pyta. ²⁷Mboireare opa kyjerā ĩnjeta ijupi reta: Mārāvarajy ko kuimbai! Yvytu ñakuava hareka yy poshyva japoshua hai iñēē! Mōkue kuimbai Gadarape ō mbai poshy ipope ia ²⁸Hesu vahēma oho yyvasu hymbeipi, Gadarape ōrā, mōkue kuimbai mbai poshy imēreare ōhē jyveru tā ōvere ōvīrā ñymbojaHesu ēvāpe, shara poshyite retarā mba'ety hasashi verāre haipi. ²⁹Mbai poshyre hŷnātu sapuke jyrerā hei: Mbaivara ripota yryhevi Hesu, Ñanderu Tumpa tay? Reira rivare yryrehe ara ndei teri japyva? ³⁰Mbyryā haivi heta kushire karu ñynōi. ³¹Hārā mbai poshyre, heishu Hesu: -Yrymohērā ma ēihe ticheapy ko kushire. ³²Hesu heishu reta: Pekua pichepy! Mbai poshyre ōhēshi kuimbairā, jyraha ichepy kushire. Haipe kushire ñani jyraharā opa oapy reta yy haipe opa ñapyvyirā mano. ³³Kushi ñyngareko ihea retany opa kyjerā, jyrahajy hēnta kty, haipe mbeu reta heshava mbaivara jehuhareka mōkue kuimbai mbai poshy imēre vekuae japohe. ³⁴Hārākuaretare tēntape ōre jyraha Hesu ēvāperā, jurureshu reta ōhē verāhaire hēntaivi.

Chapter 9

Hesu mynguera pēnte kuimbai vatamba vekua ¹Hesu jupi pēnte kanoaperā yy hyvaisho kyty hasarā, vāhē oho tēnta Cafernaumpe hai iko i vekuape. Hesu jupi pēnte kanoaperā yy hyvaisho kyty hasarā, vāhē oho ²Haipe veruashu huparyheve pēnte kuimbai vatambava; Hesu heshama ko kuaretare jyrojaherā, heishu kuimbai hasy ia: “-Yrēi shy ray, mbai porāmba rijapo vekua hejaha reima ndyhevi.” ³Haipe Moise mbypara vekuapyrēmboi iheare hei ijupe reta: “Ko kuimbai rānga ĩnjeta porāheñanderu Tumpa.” ⁴Hesu kuaa mbaivara hei jyre pyaperā, heishureta: Mārā ĩrāra mbai porāmba pyndy pyape pyre? ⁵Mbaivara javaĩ jaishu ko kuimbai: “Mbai porāmba rijapo vekua hejaha reima ndyhevi” Ti jaira poshu: “Pūā, hārā vata.” ⁶Aheshakapo pee, she Kuareta tay rāĩmi ai vekua ko yvy ĩārē, ĩmē'are mbaikatu ahejarei pyndyhevi verā mbai porāmba pijapova ko yvy ĩārē. Haipe heishu kuimbai vatamba'ia: “Pūā. Hupi ndurupa, ekuajy nyrēntape.” ⁷Haipe kuimbai vatamba ia pūārā ohojy hēntape. ⁸Hārā kuaretare hesha kovarā kyje, hārā omombaishu Ñanderu Tumpa mēeshurā rehe mbaikatu kuaretare. Hesu hēno Mateo ⁹Hesu oho haivirā hesha pēnte kuimbai Mateo he'iashua, kyrypoti mbatyhasea Roma pevārā hyvache vapy ō. Hārā heishu: “Ei shimĩ ĩrū.” Haipe Mateo pūārā oho hāndi. ¹⁰Mateo hēntape Hesu hareka mboireare karu ñynōĩ verā. Hārā haipe jyveru jyve karu hāndi verāre, kyrypoti mbatyse iare Roma pevarā, hareka heta mbai porāmba japo iare. ¹¹Fariseore vokava hesharā pyrāndushu Hesu mboireare: Mārā ĩrāra pynymboi ia vapy hāndi kyrypoti mbatyse iare, hareka mbai porāmba japo iare karu hāndi? ¹²Hesu hēndu Fariseore heivarā heishu: Mambaimba ia iko tēvēāhe pyrēpēhāno iare; koñēĩ ñymbairasy i vāĩ rānga. ¹³Pekua pikuaa mbaivara he'ise Ñanderu Tumpa ĩñēēpe heirā vēkua: “She rānga aipota pypareko papishare mymba jukahavaivi.” She aĩā āhēno heko kavivape, koñēĩ heko porāmba iare she āhēno opa heja verā mbai porāmba japo vekua. Pyrāndushu Hesu karuamba ryheva ¹⁴Haipe Juan Bautista mboireare ou Hesu ēvāpe, hārā pyrāndushu: “Ore hareka Fariseore karumbape ikoha. Mārā ĩrāra rymboireare japoā hai reta?” ¹⁵Hesu heishu reta: Pimoārapo ōmendaha ōpe ĩmē ōre vy āā ñynōĩ, temerā ē teri hāndi retarā? Tēvā, vāhēpokui ara ē veama ñynōĩ hāndi verā; haiperāmapokarumbape ñynōĩ. ¹⁶Mba'ety mbyvyvyva mondeava pysevē py'ahuva mondeava ndeshivare; shara johearā mantapo py'ahuva mondeava ndeshiva, hārā tivishavepo mñydoro. ¹⁷Hārā vino py'ahuva mbyhyruhāpo vakapi ndeshivapy; kŷrā japoarā vakapi sororā vino opapo jyvare ijehe; hārā vino py'ahuva mbyhyruañōĩpo vakapi py'ahuvapy, hāmerāpo mōkuevea kŷy nantuhapy. Jairo tajy hareka taupe Hesu mondeva pokohe vekua ¹⁸Hesu ĩnjeta teri ēshua kuaretare vāhe ou pēnte Judiore juhuvisha, ĩnesu hñnonderā heishu: “Shy rajy rānga kurite mano, tēvā reho ndepo rĩñono ĩārērā, hykojypo.” ¹⁹Hārā Hesu pūārā oho hipi hareka mboireare hāndi. ²⁰Hārā kuaretare mbytepe ē pēnte taupe hasyva tuvy vasuivi, hareka japoma (12) año, hārā ñymboja Hesu haykueivi mondeva pokohe verā. ²¹Shara pyapeĩmba hei: “Mondeva rēĩ apokorā akueramapokui.” ²²Hesu jererā, hesha taupe hārā heishu: -Yrēi shy rajy, shara riroja rāmēĩ reho jepe.” Haipevāĩ ko taupe opashi tuvy vasu. ²³Vāhēma Hesu mburuvisha hēntaperā, hesha ñimimby ōre, hareka heta jaheo ñynōĩva. ²⁴Hārā heishu reta: Opa pēhē koivi! Shara ko kuñatāi ray rānga manōā, ocheĩ ē.” Hārā haipe kuaretare joje jyre. ²⁵Tēvā opama mohēhā hetavakatuaperā, Hesu iche kuñatāi ēvāperā pysy ipope, haipe kuñatāi ray pūā. ²⁶Hārā opaite vokava tēntaipi kuaaha ko Hesu japova. Hesu mynguera mōkue heshamba kūvāĩpia ²⁷Hesu ōhējy haivirā, haykueivi ou mōkue kuareta heshamba kūvāĩpia, sapuke jyveru: Yrypareko mĩnteve David ray! ²⁸Hārā Hesu ichema o iperā, vāhē jyveru mōkue kuareta heshamba kūvāĩpia, haivi Hesu pyrāndushu reta: Pyrojara she apŷrymynguera verā? Haire heishu: Karai, rojaha rānga. ²⁹Hāmā Hesu hesare pokorāheishu: Tiko pee pyrojara rāĩmi. ³⁰Hārā hesare opa kueraherā hesha kavijy reta. Hesu hei jyvyĩshu reta: Avy mbava pymbeushukui kova ikova. ³¹Tēvā haire haivi ōhēĩ opa mbeushu kuaretare mbaivara Hesu japohe reta. Hesu, pēnte ña ēnguva mbijetajy ³²Haire ōhējymarā, ĩmē'ē kuaretare veruva Hesu ōpe, pēnte kuimbai ña ēnguva mbai poshy ĩmere vekua. ³³Hesu mōhēshi mbai poshyrā, ña ēngu ia ōñepŷrō ĩnjeta, hārā kuaretare haĩrā hesha heijyre: “Mapeā kŷrāva mbai jahesha Israelpe.” ³⁴Tēvā Fariseorehei: “Ko kuimbai mbai poshy juhuvisha ñymbaikatu rupii rāngamohē mbai poshyreHesu pareko opava retape” ³⁵Hārā Hesu vata opaite tēntamire ōĩpi, hareka tēnta vāsu retaipipyrmboihe ñēē kaviva Judiore ñymbaty ōpe mbeu Mburuvishavasurā vate araivi ouva ryheva, hareka mynguera ñymbairasyvare. ³⁶Hesu heshama kuareta retarā, parekoshu reta, shara haire kangyrā opa ipy reta, avishare ijamba rāĩmi jyre. ³⁷Haipe Hesu heishu mboireare: “Āñēte ñotyāvare hetate ō, tēvā mynō iareta mbovŷĩ jyre. ³⁸Hārā pirureshu koo ija hareka tymboushu kuaretare mba'apo verāre.

Chapter 10

Hesu hekapy (12) mboi verã ¹Hesu hẽno (12) mboireare, mẽeshu verã mbaikatu, mohẽ verã mbai poshyre, hareka mynguera verãre mbairasy Hesu hẽno (12) mboireare, mẽeshu verã mbaikatu, mohẽ mārārã ngatu vekua.²Kova hai (12) Hesu mboireare hee: Tynonde ẽ Simón mbyheajyva Pedro, hareka tyvy Andres; Santiago, hãndi tyvy Juan, Zebedeo tayre; ³Felipe, Bartolome, Tomas, Mateo kyrypoti mbaty ia Roma pevarã, Jacobo Alfeo tay; hareka Tadeo; ⁴Imẽ'ẽjy Simón kananita ryheva, hareka Judas Iscariote, Hesu pysykasu vekua. Hesu mondo mboireare ñimiñẽẽ verã ⁵Hesu mondo kova (12) õre opa mboi kavishu retarã: Avy pekuakui haimba Judiore hẽntaipi, hareka tẽnta Samariaipi. ⁶Pekua pyheka avishare opa kãny vekua rãimi, Israelre hẽnta retaiipi. ⁷Pekua, hãrã pymbeu: “Mburuvisha vasurã vate araivi ouva vãhẽ serima ou.”⁸Pymynguera ñymbairasyvare, pymyngovejy manovare, pymynguera kuru porãmba iare. Mbai poshyre pymohẽ. Pee rãnga mẽ'ẽha reiipe kova mbaikatu, hãrã piporyrã avy pekora iãrẽkui. ⁹Avy pyraha pindi jehe kyrypoti hareka nikere reta: ita vera mashyava, ita vera tĩva hareka kovre. ¹⁰Haereka vosa pehupi pevãrã, pymondevare pimbivohy he verã, hãrã pepy ryheva hãndi. Haereka vyvra pyvata hea. Shara mba'apo ia karu ñõĩpo.¹¹Pyvãhẽ tẽnta, hareka tẽntamire õĩpirã, pyheka haipe kuareta heko kaviva. Hãrã pypyta hẽntape pehẽjy peve haivi. ¹²Hãrã pichema o iperã pymarãndurã pere: “Pyndy pya vapyiño.”¹³Haiepe õ kuaretare pynymvãhẽ kavirã pyhejashu reta ko ñymymarãndu pya vapy, haire mba'ẽashurã timejype. ¹⁴Hãrã pymyvãhẽseã, harekapyny rendusearã, pẽhẽshi voka oo, hareka tẽntamire õĩvi, hãrãpymytymoshi vyvymbo pepy ryhevare. ¹⁵Ãñete hai pee: Ñunupã arape, haire pevarã teitevepo voka tẽnta Sodoma hareka Gomorra pevekuaivi. ¹⁶Hesu mboireare hasa asypo ¹⁶Pikuapo, she apyrĩmondo avisha rãimi avara vasure mbytepe. Hãrã piko kuaapo mboi katu ia rãimi, hareka pykasu mbai mba japova rãimi. ¹⁷Pingareko pijehe, shara kuaretare pynymẽẽpo mburuvishare ipope, punũpa verã Judiore ñymbaty õpe.

¹⁹Pyny mẽ ẽama mburuvisha ipoperã, avy pejepy apy pere verãre. Ti mārãrapo pĩnjeta, shara Ñanderu Tumpa mẽẽpope pere verã rãimi. ²⁰Hãrã peeãpo pĩnjeta, Ñanderu Tumpa Espiritu Santo rupiipo pĩnjeta. ²¹Imẽpo ẽ tyvyĩ mẽẽva jukaha verã; tuu mẽẽva tay jukaha verã; tyrayre pũapohe tuure juka verã. ²²Kuaretare pyndy reshataposhimimboi peerã, tẽvã jy ara opapeve jyroja shyreheva ohojepepo. ²³Hãrã kuaretare pynymoña tẽntaivirã, ynga tẽntape pekuajy. Ãñete hai pee: She, kuareta tay rãimi ouva vyv iare: Aijypo ndei teri pee opa kavi pyvata tẽnta Israel perã. ²⁴Mba'ety mbo'eharea vateve ẽ shia pyrĩmboi õ, hareka mba'ety jokueharea vateve ẽ shia pyrokue õ. ²⁵Hãrã mbo'eharea vy apo pyrĩmboi õ rãimi ikorã, hareka jokueharea pyrokue õ rãimi ikorã. Hãrã oo ija he'iahe Beelzeburã, mārãrapo kȳrãã he'ia jyveshu hẽnta ĩrũre? Mbavaivi rapo jakyje ²⁶Hãrã avy pykyjeshi kuaretare, mba'ety ñemiãpe õ kuahamba verã, hareka mba'ety ñemi õ heshahamba verã. ²⁷Ko she hai peeva pỹntuape, pymbeushu kuaretare ara kõivape; she papysapeĩ hai peva, o iãrãvive pysapuke pymbeu. ²⁸Avy pykyjeshi pyndy reteĩ juka verã, shara katuãpo juka pyndy rykove. Koñeipo pykyjeshi Ñanderu Tumpa, katu jukava pyndy rykove hareka pyndy rete Ñãã ẽvãpe. ²⁹Ovendehãrapo mōkue vyra kyrypoti mbovyĩ ia repy? Tẽvã pẽntẽapo oa vyvpe Ñanderu Tumpa he'ĩãrã. ³⁰Ñanderu Tumpa opa kuaa pepetẽi pãkahaa. ³¹Avypo pykyje, shara pee mbai vasuveshi hetava vyramire. Ñanderu Tumpa notimbava ³²Imẽ rãẽã mbeuva kuaretare hỹnonde shyrehe jyrojave, ambeupo jyveshu Sheru vate arapy õ hỹnonde. ³³Imẽ rãẽã mbeuva kuaretare hỹnonde: “Shykuambava,” she ambeupo jyve Sheru vate arapy'õ hỹnonde aikuambashua. Hesu rehe kuaretare ijeshatãpo ³⁴Avy pimoã she aru ko vyv iãrẽ pyakavi, aiã aru verã pyakavi, koñeĩ ñymymorãmba ryheva. ³⁵She ai tyray ñymbyvaishohe verã tuu, hareka kuñatãĩ ishy hãndi, hãrã tyreko ĩme ishy hãndi. ³⁶Kȳrãpynyreĩnta ĩrũ retaiipo pyndy reshataĩkui. ³⁷Tuu hareka ishy haihuve shyheviva, katuãpo ikoshi shimimbo'erã. Imẽ'ẽ haihuve shyheviva tay hareka tajy, katuãpo ikoshi shyryheva. ³⁸Hãrã hupimba jukurusu shĩmi ĩrũ verã, katuãpo ikoshi shyryheva. ³⁹Hãrã hykove haihuva, hykove jyvare pohe. Shyrehe jyrojave hareka hykove haihumbava, hipityo tykove opambaJapoava mbyhepyajypya ryheva ⁴⁰Imẽ'ẽ pynymvãhẽva, she shyvãhẽ jyve; hãrã shyvãhẽva, myvãhẽ jyveshu shymbouva. ⁴¹Hãrã Imẽ'ẽ mȳvãhẽva ko Tumpa ĩñẽẽ mbeu'ia hairã, Ñanderu Tumpa mbykojajy ñoi poshu Tumpa ĩñẽẽ mbeu'ia mbykojahashuva rãimi. Imẽ'ẽ myvãheva kuimbai hekokavivarã, Ñanderu Tumpa mbykojajy ñoi poshu ko kuimbai heko kaviva rãimi. ⁴²Imẽ rãẽã mẽẽva yy rȳ ysami ko shyryheva hairã, ãñete hai pee Ñanderu Tumpa mbykojajy ñõĩposhu.

Chapter 11

Juan Bautista mondo mboireare Hesu êvâpe ¹Hesu opama (12) mboireare mboishurã. Ôhê haivi pyrÿmboi, hareka ñimiñêê verã tênta retai. Hesu opama (12) mboireare mboishurã. Ôhê haivi ²Akuape Juan Bautista ñmêê mbyperesoavape hêndu opa mbai Kristojapova, hãrã mondo môkue mboireare pyrândushu verã Hesu: ³Nderamba hai Kristo ou verã, ti ñmêra êjy ÿngava hãrôha verã? ⁴Hesu heishu reta: Pekua pymbeushu Juan pee opaite pyheshava, hareka pyhêndu pëivã. ⁵Pymbeushu, heshamba kûvãipia heshajy, vatamba vatajy, kuruva porãmba ia kuerajy, japysambava hêndujy, mano vekua kuerajymba, hãrã pavetevare Ñanderu Tumpa Ñêê Kaviva mbe uashu reta. ⁶Vy'apo hesha iare mbai hetava she japova hareka shyrejamba ia. ⁷Haire oho jymarã, Hesu ôñepyrô kuaretare hÿnonde ññetaheshu Juan, hãrã hei: - Vyv ikoambaipi pehorã, mbaivara pyhesha? Pyheshara kuimbai kangyva haipe, takuara yvytu mbyvava ô rãimi? Mba'ety. ⁸Mbaiva pyhesha verãramba peho? Pênte kuimbai ñimimonde kavi iapera? Mba'ety. Pee pikua kavi, ñimimonde kavi iare mburuvishavasure hêntaipi iko. ⁹Mbaivara akuarã pyhesha? Pênte Tumpa ññêê mbeu'ia? Ññeteite rãnga Juan ñymbaivateveshi ñrûre Tumpa ññêê mbeu'iaivi. ¹⁰Juan rehe Ñanderu Tumpa kuantia mbyparavape hei: "She amondo ajokueva nynonderã, myhêva nde verã ndyraperã. ¹¹Ññeteite hai pee, mba'ety kuaretare mbytepe vateveshia JuanBautista. Têvã Mburuvisha vasurã vate araivi ouvape kuareta mishiveva, vateveshi Juan. ¹²Juan Bautista ourãvive ãê peve, hetakuaretare pyrâtakuepe oñehã iche verã Mburuvisha vasurã vate araivi ouva, hãrã pyrâtavevare ñimbi ijahe. ¹³Tumpa ññêê mbeu'iare hareka Moise mbypara vekua mbeu reta Ñanderu Tumpa ññêê Juan ndei teri ourãvã. ¹⁴Hãrã pota pyroja heiva retarã, Juan rãnga hai Tumpa ññêê mbeu'ia Elias ou'ê verã. ¹⁵Opaite japysa iare, tyhêndu kavi. ¹⁶Mbaiva rehera katu ambivache ãêva kuaretare? Ova sanjayreñimbijaru ñynôirã sapuke jyve ijuperã hei: ¹⁷"Mbopua rãnga pee mimby têvã pirokÿã; pyrahea pee mbyrahe pavete ohova têvã pijahe ôã." ¹⁸Hãrã ou Juan mbaimba houva hareka vinoĩmba houva pee pereshu: "Juan mbai poshy ñmêrea." ¹⁹Hãrã she, kuareta tay rãimi ouva vyv iãrê, pere shyrehe: "Akaru hareka hauva vino, akaruiteva hareka akauva, opaite hÿrãkua porãmba'iare hãndi Roma pevarã kyrypoti mbatyse iare shi ñrûva." Têvã ãrãndu ÑanderuTumpaivi ouva, mbai jajapova rupiipo ijyeshakui. Kuaretare ññêê hêndumbava ²⁰Haipe Hesu ôñepyrô injeta pohyshu kuaretare ko têntape ôre. Haipe hetave mbaikavi heshaha verã japova. Shara haipe ôre mbai porãmba japo vekua ñatêy heja reta. Hãrã Hesu heishu reta: ²¹Pavetepokui kuaretare ikova tênta Corazinpe! Pevetepokui kuaretare ikova tênta Betsaidape! Tênta Tiro hareka Sidonpe ajapo mbaikavi heshaha verãrã, ajapo pyny mbyteperã, kurimbate haire oujy verã Ñanderu Tumpa kity. Hãrã kuaretare mondepo mondeava hÿva, hareka ñakare tanimbu ñonorã vapy reta heshahahe verã mbai porãmba japo vekuare opama hejava. ²²Hãrã hai pee, ara ñimbivacheva, pee punûpahã pohyvepokui tênta Tiro, hareka Sidonpe vekuaivi. ²³Nde tênta Cafarnaumpe'ô, rimoãra ndurupiiha jyve vate arapy? Mba'ety, nymombohapokui Ñña êvâpe. Shara tênta Sodomape kova mbai heshaha verã ajapo ndyrehe, ãê peve vokava tênta ñmêitê êvêrã. ²⁴Hãrã hai pee, ara ñimbivache vãhêmarã, pee punûpahã pohyve pokui tênta Sodomape vekuaivi. She ãivape pei puputuu ²⁵Vokava ara vãhêrã Hesu hei: "Ñmêê nde shy vy'akue Sheru. Nde hai mburuvisha vasu, vyv iãrê ô hareka vate arapy ô Ija, rĩñomishi ñy ãrãnduvare hareka mbai kuavare, hãrã rymbykuakashu sanjaymi retape. ²⁶Opaite Sheru, shara kÿrã nde ripota ikorã." ²⁷Sheru rãnga opa mbai ñono she pope. Mba'ety kuava Ñanderu Tumpa Tay, koñêi Tuu kuashu. Mba'ety kuashuva Tuu, koñêi Tayi kuashu. Hãrã she pota ambeuvape ambeupo mbavara Sheru. ²⁸Pei she ãivape opaite pee pyny kangyva hareka ojepy'apyva, hãrã she apurûmbuputuupo. ²⁹Shi ñêê pyhêndu kavi, hareka pijapo kavi she haipeva, pikua jyve shyhevi shara she shypya kavi hareka airojãã shijeherã, hãrã she apurû mbuputuupo. ³⁰Shi ñêê pohyã. Opa ambeu peeava javaiã pijapo verã.

Chapter 12

Hesu mboireare mynõ jyre trigo putu'uava arape ¹Voka arape Hesu hasa oho kookueipi putu'uava jy arape. Mboireare opa ñymbahyrã õñepyrõ mynõ reta trigo hãrã Voka arape Hesu hasa oho kookueipi putu'uava jy arape. hou. ²Fariseore hesha vokavarã heishu reta Hesu: Mãindaheno, rymboivare japova, japoamba verã putu'uava arape. ³Hesu heishu reta: Pimbijeta mba Tumpa ññẽẽpe õ mbai vara pẽnte arape japo arykai David hareka ñi'ĩrũre opa ñymbahyrã vøkua? ⁴Iche tupaope hou pãhã Tumpa pevarã, katumba hai hareka ñi'ĩrũre hauva, pai retãite hou verã vokava pãhã. ⁵Ti pimbijetãra Moise heiva rãimi,paire putumba verã putu'uava jy arape tupaope, vokava rekohãshureta mbai porãmba rãimi? ⁶Tẽvã haipe, kope ime ã pẽnte mbaivasuveva tupaoivi. ⁷Pee pikua mbaivara he'ise Ñanderu Tumpa ññẽẽ heivape;"She aipota pypareko papisha, mymba pijukate she verã vekuaivi". Vokava pikuarã pereãtẽposhu mbai porãmba japo iare. ⁸She, kuareta tay rãimi ouva yvy ñare, areko shepope hai verã mbaivara katu japoha putu'uava arape.Hesu mynguera ipo vyrãkuashi vekua ⁹Hesu oho haivirã iche Judiore ñymbaty õpe. ¹⁰Haipe ã pẽnte kuimbai ipo tiniva; pota ñono vaishu reta Hesurã Fariseorepyrandushu: Katura ñamynguera hasyva putu'uava arape?"Hesu heishu reta: Mbara peeve ñmere pẽnte avisha, oa pyhevi vyvkuape putu'uava jy'araperã, pe hoãrapo pynohejy verã? ¹²Pente kuimbai rãnga mba'eiteveshi pẽnte avisha. Hãmeãra katu jajapo haikaviva ñandapishare putu'uava arape. ¹³Haipe Hesu heishu kuimbai:Mysymyi nde po. Hãrã mysymyi iporã kuera. Hyvaisho rãimi. ¹⁴Haivi Fariseore õhẽ oho, haipe õñepyrõ injeta reta marã rapo katu juka Hesupe.Profeta heihe vekua Hesu kuatiape ¹⁵Hesu kuama pota juka jyreshu rã õhẽ haivi, hareka heta ohova haykue. Mýnguera heta hasy vare, ¹⁶heishu reta potamva mbeuva mbava hýnonde. ¹⁷Kýrã rãnga jehu iko verã hekope kavi Tumpa hei vekuaTumpa ññẽẽ mbeu'ia rupii:¹⁸Kova hai ajokueva apyhýrõ vekua, ko she ahaihu hareka shyby horyva. Añonopohe she Espiritu ñãrẽ, hai mbo'epo mbaikavikue japo verã tẽntaipi. ¹⁹Ñyrãrõapo hareka sapukeãpo, mba'etypo hẽnduva injeta kovare vataha oĩpi. ²⁰Mý'õpeãipo takuara hareka mboveãpo tata mishihendy õ, opa mbijapoka peve mbaikavikue. ²¹Opa tẽnta vasurehãropohe reta.Hesu he'iahe mbai poshy ñmerea ²²Haipe rahaha pẽnte kuimbai heshamba kývaipiva hareka ñã'ẽngua Hesu ãvape, mbai poshy ipope ñmerea. Hesu mýnguershushu hãrã ko kuimbai hesha hareka injetajy. ²³Opavare hesha reta kova ikovarã hei reta: ¿Ha'ẽãra ko David tay?"Fariseore hẽndu kovarã hei: Hai rãnga mõhẽ mbai poshyrejuhuvisha Beelzebu ñymbaikatu rupii. ²⁵Hesu kuaa haire hei ñynoipyaperã heishu reta: Opaite tẽnta vasure ñimbijaova õñehundipo.Ñmerãẽa tẽnta hareka hẽnta ijupi ñyrãrõrã, õñehundipo jyve.²⁶Kýrãi jyve aña pũã ijeherã, marãrapo pýrãta opa arape? ²⁷Pee rãnga pere, shee amõhẽva mbai poshy reta Beelzebu mbaikatupe.Kýrãrã, mbavara meeshu rýmboivare mbaikatu mõheshi verã. Pymboivare japova rupii rãnga, heshaha pee pijavyva pinjeta pẽirã she amõhẽva mbai poshyre Beelzebu pyrãtã rupii. ²⁸She amõhẽ mbai poshyperã Tumpa Espiritu rupii, vokava he'ise Tumpa Mburuvisha vasurã vãhẽma pee. ²⁹Mba'etypo icheva pẽnte kuimbai ñy mbai hetava hẽntape manãrõshu verã, ñapintia hareka ypyjokua rãnirã. Kýrã japo rãrãpo katu manarõshu. ³⁰She ndie õi mbava, õñemoi shy rehe. Mýnoo mba she ndieva, mýsarãmbi. ³¹Ãete hai pee, Tumpa heja reipo opava japo vai vekua rehe harekainjeta porã mba jyreva. Tẽvã Espiritu Santore injeta vaiva, heja reiaposhu. ³²Ñanderu Tumpa heja rei poshu injeta vai shy reheva, kuimbai rãimi aiva yvy ñare. Ko Espiritu Santore injeta vaiva, heja reiaposhu ko yvy ñarẽ hareka yvyre ou'e verã.Yvyra iareĩ ijykuaa ³³"Pente vyvra jypy haikavirã, ia kavipo; hãmã põrãrã, ia kaviapo jyve. Yvyra iareĩ ijykuaa. ³⁴Pee mboi rayre! Mãrãrapo haikaviva pere, pee pyndyreko porãmbava. Ñandypyape jarekova, ñahẽnduka ñandijuruivi. ³⁵Pente pya kaviva mbai haikavivai hei, shara pyape reko mbaikavi. Heko porãmba, mbai porãmbavãi hei, shara mbai porãmba imere pyapy. ³⁶She hai pee, Tumpa oujymarã opavare mbeupo kui Ñanderu Tumpape mãrã irãra hei reta ñee porãmba vekua. ³⁷Niñe'ẽ kue'ipo Ñanderu Tumpa pory ndyrejarei verã,hareka nehundi verã.Hesu jurureashu mbai heshaha vẽrã ³⁸Haivi Fariseore hareka Moise mbypara vekua pýrýmboi iare hei Hesupe: Pýrýmboi'ia, potaha rãnga rijapo pẽnte mbai heshaha verã. ³⁹Hesu ny heishu reta: Tykove ñarõ Tumpare jyrojamba iare jurure ñynoi mbai heshaha verã. Heshahãkapo pee mãrãva, mbai hesha verã. Tumpa heshakapo pee Tumpa ññẽẽ mbeu'ia Jonas rehe japova rãimi. ⁴⁰Jonas ãvã rãimi mbahapy ara hareka pýtu pira vasu hyepera, kýrã jyve she, kuareta tay rãimi ouva yvy ñarẽ, apytapo mbahapy ara hareka pýtu yvy py. ⁴¹Tumpa oujyrã, opavapo Ninivepe õre piniñono vaikui Tumpa hýnondepijapo vai vekuare. Hairera rãnga heja porãmba japo vekua Jonasñimiñẽẽishu retarã. She hai pee, kope ime ã pẽnte mbai vasuvevaJonasvi.Mburuvisha vasu taupe opaite tẽnta vasug Sevape õ, pũãpo jyvekui Tumpa oujyrã hareka pini ñono vaipo Tumpa hýnonde porãmba pijapo vekuare. Hai rãnga mbyryvive oho hẽndu verã Salomon ñee kaviva. Hãma she hai pee, pẽnte vateve õ Salomonvi ã'ẽ ñmẽ kope.Mbai poshy oujy õhẽ vekuaivi ⁴³Pente mbai poshy õhe ñmerãeavi, oho iko yvy tiniaipi heka putu'u verãpe. Vãhẽashurã hei: ⁴⁴Ãha jypo shyretape, ãhẽ vekuaivi." Hãma oujyrã, hesha õhẽ vekuaivi pẽnte oo mbaimba ãpya rãimi opa typeiha hareka mãshyãva. ⁴⁵Haivi, oho hareka veru 7 ñrũre mbai poshy heko teiteve vare hãrã ichepy reta hareka iko jyre haipe. Kýrã, kuimbaire

hykove pyta vaive ðnepÿrðvaivi. Kÿrãpo jehukui opa heko aña vare ã'ëvare.Hesu ishy hareka tyvyre ⁴⁶Hesu injeta teri ã vekua, vãhë hai ëvãpe ishy hareka tyvyre pota injeta hãndirã. Katuapë ìme ñynoi reta: ⁴⁷Pente haïpe ìmë'ð heishu Hesu: Ndesy hareka ndyryvyre ìmë ñynoi katuape, pota rijeta hãndirã. ⁴⁸Hesu hei: Mbavara shesy hareka shyryvy? ⁴⁹Haïpe, pyvëshu mboirea retarã hei: Kova reta hai shesy hareka shyryvyre. ⁵⁰Ìmë'ë japova sheru vate'ð arapy potava, vokava hai shyryvy, shiindy hareka shesy.

Chapter 13

Pēnte ñimity'ia ryheva ¹Voka arape, Hesu òhē oovirā oho vapy yyvasu hỹmbeype. ²Hetaite kuaretare Hesu ēē jurirā, jupi vapy kanoape tēvā kuaretare yy hỹmbeypi pyta. ³Haivī Hesu mboishu reta heta mbai, pory ñēē ñymyhā'ānga rupii, heishu reta: “Pēnte kuimbai mā'ētý iadhē ñimity. ⁴Mā'etyma ohorā, ñmē'e mbai rāy oava pehupi, hārā ou vyrare opa hou. ⁵Ñmē'ēy mbai rāy oava ita pāūpe, yvy kui mba'etyape. Hārā vokava areā hēño, shara yvy pyrērīshu. ⁶Kuarasy òhēma ourā opa hapy hareka opa jipi, shara hapo kypēā oho. ⁷Ñmē'ēy mbai rāy oava kapiāti pāūpe, hārā hēñorā ñana vekua opa japyraha. ⁸Tēvā ñmē mbai rāy oava yvy kaviape hārā ia kavi, ñmē'e iava pēnte hāyvi 100, ñrū jypyre 60, yngava jypyre 30. ⁹Opaite japysa iare, tyhēndu kavi. Hesu mārā'irāra mbeu ñēē ñymyhā'ānga ¹⁰Haivi, Hesu mboireare ñymbojaherā pýrāndushu: Mārā'irāra ko kuaretare rīnjetashu, ñēē ñymyhā'ānga rupii? ¹¹Hesu heishu reta: Ñanderu Tumpa rānga kuaaka pee, mbai ñemīape ò Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ryheva, tēvā haire mbamba'ety. ¹²Hārā rekova heta mbai, mēva ēā poshu hetave re verā. Tēvā mbaimba'ety reva, hekyaveposhikui, mīshī ñmerevaivi. ¹³Hāme rānga āinjetashu reta ñēē ñymyhā'ānga rupii; shara haire māite òre heshā ñynoī, hārā hēndutē òre kuā reta. ¹⁴Kýrā ikohe reta Tumpa ññēē mbeu'ia Isaia heiva rāimī: Pee pyhēndupo tēvā pikuāpo, pymāipo tēvā pyheshāpo. ¹⁵Ko kuaretare pya tanta retarā, haire hesa opa ñymboty potā hesharā. Haire japysa opa ñymbotyshi potā hēndu hareka pyape kuaa retarā, hāndi ou she āivape āmynguerashu verāre. ¹⁶Pyvy apo pee, shara pyhesha pyndyresa rupii, hareka pyhēndu papysa rupii. ¹⁷Ññēte hai pee, heta Tumpa ññēē mbeu'iare hareka kuareta pya kaviva potatē hesha ko pyheshava, tēvā heshā; haire kyrēyte hēndu ko pyhēnduva tēvā hēnduā. Hesu mbeu kavi ñymyhā'ānga ñimity ia ryheva. ¹⁸Āē pyhēndupo, mbaivara he'ise ko ñēē ñymy hā'ānga ñimity ia ryheva. ¹⁹Ñmē'e hēnduva Ñanderu Tumpa ññēē hareka Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ryheva kuāā mbaivara he'ise, ova mbai rāy oa vekua pehupi; haivi ou āña, hekyshe mbai rāy pyape òre. ²⁰Ko mbai rāy oa vekua ita pāūpe, vokava hai Ñanderu Tumpa ññēē hēnduva vy'ape rojava. ²¹Kýrārā hapo hareka iko pukuāpo. Iko asymā'ērā hareka ñnjeta porāhe reta kova ñēē mykangyrā, hēndusevēā Ñanderu Tumpa ññēē. ²²Mbai rāy oa vekua kapiāti pāūpe, vokava hai hēnduva Ñanderu Tumpa ññēē, tēvā oje py apy mbai yvy ñārē òvāi mbai potakue mbytavysu. Kova mbai opa japyraha shara potā ñēē ia kavi pya retaperā. ²³Ñmē'e mbai rāy oava yvy kaviape, vokava hai hēnduva Ñanderu Tumpa ññēē, hareka kuaa kaviva mbaivara he'ise. Vokava ia kavi. Pēnte hāyvi 100, yngava 60 hareka ñrū jya 30. Ñanava trigo mbytepe ²⁴Hesu mbeujysu reta yngā ññēē ñymyhā'angarā ryheva: Mburuvisha vasurā vate araivi ouva rānga ova kuimbai mbai rāy kaviva ñotyva jy yvyype. ²⁵Hārā pýnturā iche heshatambarea, haivi mbai rāy porāmbava ñoty trigo mbytepe hārā oho. ²⁶Hārā trigo òñepýrō hēño, haivi iamarā mbytepe hēño jyve ñana porāmbava. ²⁷Haibe jokuehareare jyrāha mbeushu koo ija: Karai, mbai rāykavi ndekope rīñoty vekua rānga haikavi. Māivira òhe ñana porāmba vekua, trigo pāūpe? ²⁸Koo ija heishu reta: “Ñme āmo shyreshatamba ia vokava japo.” Haibe jokueharea pýrāndushu: Ohoarapo po'ashi ñanava. ²⁹Hai heishu reta: “Mba'ety, māheñanava pypoorā pypoo sevekui trigo.” ³⁰Haikavi vepo puma ēī pūā hāndi mýno òa peve, haipo kui mba'apo ia retape tynonde poo verāñanava hareka ma mbaty verāre hapyha verā, haivipo mbatyhakuitrigo natūā verā. Hesu ñnjetahe mostaza hāy ³¹Hesu mbeujysu ko ñēē ñymyhā'ānga ryheva: “Mburuvisha vasurā vate araivi ouva rānga ova mostaza hāy kuimbai raha ñotýva koope. ³²Mostaza hāyvi mishiva rānga mba'ety, tēvā hēñomārā vateve o shi opaite ñotýavare koope, yvyra vasu rāimi vate oho hārā vyrare ñymby haity hākāre. Hesu ñnjetahe pāhā mby ouhapy ryheva ³³Hesu mbeuve jyshu reta yngā ñymyha'angarā hei: “Mburuvisha vasurā vate araivi ouva rānga ova kova pāhā mby ouapya taupe mbihiava 21 kilo harina opa mby'oupeve.” Mārā'irāra Hesu pory ñēē ñymyhā'ānga ³⁴Opaite kova Hesu mbeu ñēē ñymy hā'ānga rupii opava retape. Hai mba ēā heishu reta poryā ñēē mýhā'ānga ryhevarā. ³⁵Kýrājapo iko verā hekope kavi Tumpa ññēē mbeu'ia heishua jehu verā: Āinjetaposhu kuaretare ñēē ñymyhā'ānga rupii; ambeuposhu mbai ñemīape'ò Ñanderu Tumpa japorāvāi ko yvy ñārē'òre. Hesu mbeu kavive jy ñana porāmbava trigo pāūpe hēño vekua ³⁶Hesu opa mondojy kuaretare hārā iche o ipe, hārā mboireare ñymboja évaperā heishu reta: “Mbeuvejy ore mbaivara he'ise ñēē ñymyhā'ānga ñana porāmba vekua hēñova trigo pāūpe.” ³⁷Haibe Hesu heishu: “Mbai rāy kavi ñoty ia rānga hai, Kuareta tay rāimi ou vekua ko yvy ñārē. ³⁸Hārā kookue hai opaite ko yvy ñārē ò pyare. Mbai rāy kavi hai Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ryhevare rāimiva, ñana porāmbava hai Āña ryhevare rāimiva. ³⁹Ñana porāmbava ñotý ia rānga hai Āña. Ara mýno òha verāpe hai, ko yvy opa verā, mýnoo ia reta hai Tumpa jokuevare. ⁴⁰Ñanava mbatyha hareka hapyava rāimi rāngapo, ko yvy opa verā jy'arape. ⁴¹She, kuareta rāimi aiko vekua yvy ñārē, amondo pokui ajokue vare. Haire mbatypo hareka hekypo shi opaite tēnta vasu ryhevare, mbai porāmba japoka iare hareka hapisha ity iare porāmbape. ⁴²Ajokue vare ityposhu reta kui tatape, haipepo jaheorā hāi opa mbupururukui. ⁴³Voka arape heko kavivare himbipe po kuarasy sapeva rāimi Sheru Mburuvisha vasurā vate araivi ouva. Opaite japysa iare, tyhēndu kavi. Kyrypoti yvyvy ò heshamba ⁴⁴Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ova kyrypoti yvyvy ñotyāva. Ou pēnte vāhēshu kyrypoti yvyvy ò hareka haipēī ñomijy. Hāma vy'ape oho

opa mēē imerea kyrypotirerā ou ova ko yvy. Ita mashyāva ryheva ⁴⁵Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ova jyve japova rāimi pēnte mavende ia heka ita mashyāvāh. ⁴⁶Vaheshu pēnte mashyā vevarā oho opa mee imerearā, hārā ou ova ko ita mashyāva. Nymyhā'ānga pysa ryheva ⁴⁷Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ova pēnte pysa yypy ityava, nōhēva heta pira. ⁴⁸Tyny hēmarā, pira nōhē iare raha y hymbeype, haibe vapy heka ēpy pirare; haikakavivare ñono kanatape hāma poporāmba vekuare momboshi. ⁴⁹Kyrāpo jehukui ko yvy opa verā arape; Tumpa jokueva ōhēpo heky verā heko porāmba heko kavivare mbyteivi, ⁵⁰hareka porāmba vekua itypo tatape. Haibe jaheorā hareka hāi mbupu purupo. Hesu injeta mbai pyāhuva hareka tujavare ⁵¹Haibe Hesu pyrāndushu reta: Pikuaara mbaivara he'ise kova. Haire heishu: Kuaha rānga. ⁵²Haivi Hesu heishu reta: Hāmeara, pēnte pyrēmboiva Tumpa heiva rāimi hareka ñymy ārāndu Mburuvisha vasurā vate araivi ouva, ova o ija nōheva mbai hyruivi py'ahu vare tuja vekuaivi. ⁵³Hesu opa mbeu kova ñee ñymyhā'āngarā, ōhe oho haivi, ⁵⁴hārā vāhē oho jypyiterā iko ivekuaipi. Haibe ōñepyro pyrēmboi Judiore ñymbaty ōpe hēndu verā Tumpa ññēē. Opaiteva hesharārā hei: Maivira nohē kova mbai kuava? ¿Mbaiva rupiira japo mbaikavi hesha verā? ⁵⁵Kova rānga hai yvyrare mba'apo ia ray, hareka ishy hai Maria. Tyvyre Jakobo, Jose, Simon hareka Judas, ⁵⁶hindy reta rānga iko jyve jyve ñany mbytepe. Maivira ko kuimbai nohē kova mbaire? ⁵⁷Hāmā rojāā reta. Tēvā Hesu heishu reta: Opa rupii rānga Tumpa ññēē mbeu'iare injetaha kavihe, tēvā hēntape hareka iko iaipi mba'ety injeta kaviheva. ⁵⁸Hārā Hesu hetā japo haibe mbaikavi hesha verā, haire jyrojā hārā.

Chapter 14

Juan Bautista jukaharã vëkua ¹Vokava arape Herodes, mburuvisha 4 tëntare iärë, hëndu mbaivara Hesu japo. Vokava arape Herodes, mburuvisha 4 tëntare iärë, hëndu ²Härã jokuereare heishu: voka kuimbai rãnga Juan Bautista, manovare pãüvi pãäy vekua, härã ìmëre mbaikatu, japo verã mbaikavi heshaha verã. ³Herodes rãnga pysyashu Juan härã mbyperesoka shara Herodes òmendahe Herodia, tyvy Filipino hÿrekörärerã. ⁴Härã Juan heishu Herodes: - Katuã rãnga Herodiape ndyreköräryre. ⁵Herodes pota jukareshu Juan. Tëvã kuaretare kyjeshi rãmimba japõã, shara haire heihe Juan haiva Tumpa ìñëë mbeu'ia. ⁶Herodes ñy ãño mbotyrã mby'aretemba, härã Herodias memby kuña vãhe jyroky verã Herodes hareka opaite haibe òre hÿnonde. Härã Herodes pya ohoitehe ko kuiñatã jyrokyva rãimi, ⁷härã Herodes ìñëë mēēshu, opa mbai mēēshu verã hai jurureshua. ⁸Kuiñatã ishy mboihe jurureshu verã Juan ñakankue, verushu verã pēnte yape. ⁹Vokava mbypy ã mburuvisha vasu Herodepe. Mēē ìñëë hetavare hÿnonderã katua pyrõhe ìñë'ekue, härã japo kuiñataijurureshua. ¹⁰Haibe karcelpa Juan jasyjahakashi ñãka, ¹¹härã veru reta ñakãkue pēnte yaperã meeshu reta kuiñatai, hai raha meeshu ishy. ¹²Haivi Juan mboireare jyraha hupi Juan hetekuerã raha ñoty reta, härã jyraha mbeushu reta Hesu ko ikova. Hesu myngaru 5000 kuimbai ¹³Kuaama Hesu Juan iko hearã oho haivi kanoape hã ãi yvy ikoa mbaipi. Härã kuimbairu kuamarã oho hipi reta yvyipĩ. ¹⁴Hesu veju kanoaivirã hesha hetava kuimbai retarã parekoshu reta, härã mynguera ñymbairasyva haire verushuare. ¹⁵Ka aru pyntu mapo ia, Hesu mboireare ou ëvãperã heishu reta: Ka'arutema rãnga, mba'ety v'ai jy koipi ikova. Mondo ko kuimbairu tēnta retaipe tova ijupe reta hou verã. ¹⁶Hesu heishu reta: Tekotēvea rãnga oho, pehi pymyngarushu reta. ¹⁷Haire heishu: Mba ãa rãnga imerekoka kope. Koñei pãndepo pãhã hareka mokue pira. ¹⁸Hesu heishu reta: Perushe kope. ¹⁹Opa mby vapyka reta kapi'atarerã, haibe heky pandepo pãhã hareka mōkue pira, mai vaterã jurureshu Tumpa ohovasa verã. Härã pyseã pã pãhãrã meeshu mboirea retape, mēē verã opavape. ²⁰Opaiteva hou hareka hÿvãta reta. Hemby vekuaivi mbatyjrã mynyhēy reta (12) kanata. ²¹Haibe karu vareta rãnga (5000) kuimbai retã, papahã mbateã taupe hareka sanjayre. ²⁴Hesu vata y iärë ²²Haivi Hesu hei mboirea retape jupi verãre kanoape hareka hasashi verãre tynonde yy hyvaisho kyty, vokape hei verã opavape ohojy verã hēntape. ²³Opajyma mondo reta hēntaperã, Hesu jupi pēnte ita vate òre jurure verã hã ãi òpe. Pyntumarã Hesu ìmei teri i haibe hã ãi. Kanoany y mbytei pima oho. Y ñarõvãny hÿnatuñunupa kanoa intire, yvytu hÿvaiti jyraharã. ²⁵Kõima ourã Hesu ñymbojahe reta y iarëi vata ohovape. ²⁶Mboirea retany heshama y iare vata ohorã, kyjeiterã sapuke jyre retarã hei: - Jykuamba'ia rãnga vokava! ²⁷Hesu injetashu retarã hei: - Avy pykyje, she rãnga! Pyndypya vasu! ²⁸Haibe Pedro injetashurã hei: Sheja, añete nde hairã, ma'ëi shyrehe taha yy iärë rēivapeve. ²⁹Hesu heishu: Ei. Haibe Pedro veju kanoaivirã òñepyrõ vata y iärë, oho verã Hesu ëvape. ³⁰Ñanduma yvytu ñakua varã kyje härã òñepyrõ opa iche ypy. Haibe hÿnatu sapuke: Sheru, shy pyhÿrõ. ³¹Haibe Hesu pysyrã heishu: Sa ite mba riroja!. Marã ìrãra rykyje. ³²Haire jupima kanoaperã yvytu pyta ã. ³³Kanoape iare opa hÿnypã jatyka Hesu hÿnonderã heishu: Nde rãnga añete Tumpa Ray. Hesu mynguera hasy vare tēnta Genesaretpe ³⁴Hasa reta yy hyvaisho kytyrã vahë jyraha Genesaretpe. ³⁵Haibe òre kuama Hesu hai vãhë oho varã opa mbeushu reta juri òvãre. Härã verushu reta opa ñymbairasy vekua. ³⁶Härã jurure jyvyishu reta mondeva hymbeyrei poko verãre, haibe opaitea poko heare, kuera.

Chapter 15

Mbai ñanymyngyava ¹Haivi ñymboja Hesu êvâpe Fariseo hareka Tumpa heiva pÿrÿ mboi iheare, ouva Jerusalenvi, haire pÿrandushu: Haivi ñymboja Hesu êvâpe Fariseo hareka Tumpa heiva ²Mârâ irâra rymboi ryreare japoâ hekope arykaivare pÿrÿ mboiva râimi. Jypoiâ reta karu verâ, japohasea râimi. ³Hesu heishureta: Mârâîrâra hekope kaviâ pijapo jyve Ñanderu Tumpa heiva, pipykuava râimi pijapopirâ. ⁴Ñanderu Tumpa rânga hei: "Iko kavi hândi nderu hareka ndesy, shara ññêê porâmba ishua tuu hareka ishy, jukahapo." ⁵Peeny perekuei katumbava heiva tuu hareka ishype: "Katuany arÿmbory, shara opaiteva ime areare opama âmêe Ñanderu Tumpape." ⁶Îmêê kyrâ heivarâ, katuveama mbory tuu hareka ishy. Kyrâ pimbijiche Tumpa heiva pijapo verâ pipykuava râimi. ⁷Pyrymbytavÿi iare! Hei kavi pyndyrehe Tumpa ññêê mbeu'iaIsaias: ⁸Kova kuaretare jurupêi she mombai jyre, pya retany mbyry ê shyhevi. ⁹Hârâ reii shemombai râ'ânga reta, shara ha'eire hei vekuaî pÿrÿmboi jyrehe. ¹⁰Haivi Hesu hênoshu kuaretarehârâ heishu: Pyhêndu, hareka pikuakavi verâ. ¹¹Ha'êâ rângakuaretare juruipi icheva myngyashuva, juruivi ôhêvâî myngyashu ññêê porâmba rupii. ¹²Haïpe mboireare ñymbojaherâ heishu reta: Rikuara Fariseore pya ohoâhe hêndu rerevarâ. ¹³Hesu heishu reta: Opaite vyvra Sheru ñotÿmba po'oapokui hapoivive. ¹⁴Pyma êihe hairêta rânga heshamba kÿvâïpiare, raharea irÿ heshambakÿvâïpiare. Hârâ pête heshamba kÿvâïpia rahare irÿ heshambakÿvâïpiarâ, mokie ryheveârapo oa vyvkuape. ¹⁵Haïpe Pedro heishu: Mbeu kavivejy ore mbaivara he'ise ko ñee ñymhâ'ânga. ¹⁶Hesu heishu reta: Peeavera pikuâ teri kova? ¹⁷Pikuâra opa mbai icheva ñandijuruipi oho ñandyretepy, haivi ôhêjy ñandyreteivi? ¹⁸Ñandijuruivi ôhêva ñandypyaivive, hai voka ñanymyngyava. ¹⁹Ñandypya ñambijeta rupii ôhê mbai porâmba, ijukava, javasa'ia, heko porâmba, manarô, japuva, injeta reiva hapishare. ²⁰Kova hai ñany myngyava, têvâ jaipohemba jakaru verâ japohasea râimi, mbavââpo myngyâ. Taupe haimba Judiova jyrojahe Hesu ²¹Hesu ôhê haivirâ oho tênta Tiro hareka Sidon kyty. ²²Pête taupe Canaanpe'ia, ñymboja Hesu êvâperâ sapuke: Sheja, David tay, shyparekomîteño! Shymemby taupe ñmêê mbai poshy ipope, hareka mbypaveteitereshu. ²³Têvâ Hesu mba'êâ heishu. Haïpe mboireare ñymbojaherâ heishu: Mondojoy shara sapuke ou ñandaykue. ²⁴Haïpe Hesu hei: Tumpa rânga shymboushu Judiore avisha râimi kañiva heka verâi. ²⁵Haïpe taupe ñnesu hÿnonderâ heishu: Sheja shymborymitêño. ²⁶Hesu heishu: Porâ rânga jahekyshe sanjay houva ñamêshu ñaumbare. ²⁷Ko taupe heishu: Âêteite rereva Sheja. Kyrâtêvâ, ñaumba ho'uïpojoy timbiu ijare ñymesaiivi oava. ²⁸Haïpe Hesu heishu: Nde hai taupe tivisha rirojava! Tiko nde ripotava râimi. Haïpe raveî memby taupe kuera. Hesu heta mynguera ñymbairasyva ²⁹Hesu ôhê haivirâ hasa Galileape yyvasu hymbeyipi. Jupi pête vyv vate ôrerâ haïpe vapy. ³⁰Heta hai êvâpe ouva, raha reta japava, heshamba kÿvâïpia, veveyi vatava, ña'enguva, opa kuruva hareka ñymbairasyva. Ñono reta Hesu hÿnonderâ mynguerashu reta. ³¹Opavare hairâ hesha marâra ña'enguva injetajy, opa kuruva kuera, japava vatajy kavi hareka heshajymba heshajy kÿvaipi, ôñepyrô omombaishu reta Tumpa Israel Ija. Hesu myngaru (4000) kuimbaire ³²Hesu hênoshu mboirea retarâ heishu: Aparekony ko kuaretare, mbahapy arama japo êê ai hândiare, hârâ mba'ety mǎinunga hou verâre. Potâ ñymbahy ryheve amondo jyshu reta hêntape, mǎhe pehupi mamano jyrekui. ³³Hârâ mboireare heishu: Mǎivirapo ñavâhêshu mǎinunga ñamyngarupy verâ ko kuaretare, mba'ety rânga ikova koipi? ³⁴Hesu pÿrândushu reta: Mbovy pǎhâra ñmepyre? Haire heishu: (7) pǎhâ hareka mbovy pira. ³⁵Haïpe Hesu opava retape mbyvapyka vyype, ³⁶hârâ 7 pǎhâ hareka pira, jurure Tumpa ohovasa verâ. Haivi pysêâ mēê mboirea retape, haire memêeshu opavape. ³⁷Opa karuhareka hÿvânta reta, haivi (7) kanata mǎrêyva mÿñyhejy hemby vekuaivi. ³⁸Haïpe karuva reta rânga (4000) kuimbaire, papahamba ryheve taupe hareka sanjay reta. ³⁹Haïpe Hesu opa jy mondo reta hêntape, jupi kanoa perâ oho tênta Magadan (Magdala) kyty.

Chapter 16

Fariseo hareka Saduseore pota hesha mbai heshahamba ¹Fariseo hareka Saduseore oho Hesu ôpe, pyahâshu verâ jurureshu reta mbai heshahamba vate araivi ouva. Kÿrâra Fariseo hareka Saduseore oho Hesu ôpe, pyahâshu verâ hai heshakapo pyrâtâkue. ²Hesu heishu reta: Kuarasy icherâ pere: "Ara haikavipo'ê shara ara pynta jykuaa". ³Parejyrâ pere: "Yvytu porâpo ou, shara ara pyntavasî hareka opa ñy'âvâpyntu'ê". Pee rânga pikuaa mbaivara ikopo arare pymâirâ. Pyrymbytavÿi iare, marâira pikua mbaivara he'ise kova mâinunga jehuva? ⁴Kuaretare heko porâmba iare Tumpare jyrojambava jurure mbai heshahamba. Më'êhâposhu mbai heshaha verâ, koñeî heshahakapo pee Tumpa ññêê mbeu'ia Jonas ikohea râimi. Haïpe hejashu retarâ oho.Fariseore jylevadura ⁵Mboireare vâhe yy yvaisho kytÿrâ, haïpe manduahe reta sarembahe hou verârê. ⁶Hesu heishu reta: Pingareko katu Fariseo hareka Saduseore pyrymbytavÿi iare jylevaduraivi. ⁷Têvâ mboireare hei ijupe reta: Voka rânga hei'i shara jaruâ pâhâ. ⁸Hesu kuaa mbaivara hei ñynoî, hârâ heishu: Marâ'irâra pinjetaite mba'ety pyrea pâhâ? Piroja âintembapi shyrehe. ⁹Pymandu'ârahe ambijaorâ vëkua (5) pâhâ (5000) kuimbai retape? Mbovy kanata mârëyvara pymynyhëjy hemby vekuaivi? ¹⁰Pymandu'ârahe voka (7) pâhâ ambijaorâ vëkua (4000) kuimbai retape? Mbovy kanatara mârëyvara pymynyhëjy vokavaivi? ¹¹Mârâira pikukavi raniâaînjetaimba âiheva pâhâre? She rânga hai pee kuri, pingareko verâ Fariseo hareka Saduseo reta ilevaduraivi. ¹²Haïperâ kuaakavireta Hesu înjetaîheshu ñyngareko ijeheshi verâre levadura pâhâryhevaivi, koñeî înjetaîheshu Fariseo hareka Saduseore pyrÿmboiva râimi. Pedro hei Hesu Tumpa Tayva ¹³Hesu oho tënta Cesarea Filipope, haïpe ôi terirâ mboireare pyrandushu reta: Mbaivara kuaretare hei shyrehe Kuimbai vateivi ouva râimi aiva yvy îârê? ¹⁴Haire heishu: Îmê'ê heiva Juan Bautista, ñnga hei Elias hareka îmê'êjy heiva nde hai Jeremias ti arykaiva Tumpa ññêê mbeu'ia. ¹⁵Hesu pyrandushu reta: Peera mbaiva pere, mbavara she? ¹⁶Simon Pedro heishu: Nde hai Kristo, Tumpa tay hykoveva opa ara. ¹⁷Hesu heishu: Ryvy'apo nde Simon, Juan tay. Mbava rupiâ rikua kova, Sheru vate'ô kuaaka nde. ¹⁸Hârâ haijyve, nde hai Pedro. Ko ita îârêpo amÿpûa shyrehe jyrojavare, hareka mba'ety ñymanjo jepyâpohe. ¹⁹Âmêêpo nde Mburuvisha vasurâ vate araivi ouva oo pe'ahapya. Opa rîñapîntiva ko yvy îârê, ñapîntihapo jyve vate arapy, hârâ rijorava ko yvy îârê, jorahapo jyve vate arapy. ²⁰Hârâ Hesu heishu mboireare avy mbavape mbeu verâ haiva Hesu, Kristo he'iasua. Hesu mbeu mano vërâ ²¹Vokava araivive Hesu mbeushu mboireare hai oho verâ Jerusalenpe, hareka haïpe mbyhasa asypo kuakuavare, pai ruvishare, hareka Moise mbypara vekua pyrÿmboi'îheare ipope. Hesu heishu reta: She amanopokui têvâ mbahapy arapepo shyrykovejy. ²²Haïpe Pedro rahashu Hesu hâ'êî ôpe, ñyngâtashurâ heishu: Katuâ rângapo, Sheja! Katuâ rângapo kÿrâ iko ndyrehe! ²³Hesu jerepyrâ heishu Pedro: Syry shyhevi Âña! Nde pota shocharêi. Ndypya rîñanduva ha'êâ Ñanderu Tumpaivi ouva, koñeîkuaretare ñanduva râimi rîñandu kova mbai. ²⁴Haivi Hesu heishu mboireare: Îme'ê pota shimi'îrûvarâ tiñymbysare ijuhuvi, tuhupi jukurusu kupere, hârâ tou shimi'îrû. ²⁵Shara hykove haihuva, ohojepeâpo. Shyreepe manova, iko pukupo ²⁶Mbaivara më'êâpojyposhu kuareta ko yvy îârê îmereva, manoshirâ? Mba'etyva! Mbaivara kuareta mëêpo kuerajy verâ? Mba'etyva. ²⁷Shara Kuimbai vateivi ouva, aijypokui Sheru hîmbipekue ryheve hareka jokuevare hândi. Haïpe Tumpa mëêposhu pepentêi japo vekua jurureva râimi. ²⁸Âñêtêinte hai pee kope peîva, manoâteri pokui, hesha peve ko kuareta tay ouva yvy îârê oujy Mburuvisha vasurâ.

Chapter 17

Hesu hete opa ŷngai oho ¹Haivi (6) arajyape Hesu rahashu Pedro, Santiago hareka tyvy Juan, jupi reta yvyturusu iārē. Haivi (6) arajyape Hesu rahashu Pedro, Santiago hareka ²Haipe hynonderāpeteiHesu hete opa ŷngai oho. Hova opa hĩmbipe kuarasy rāimi, harekamondeva tĩ hendyva sapea rāimi.³Haipe ijeshaka Moise harekaElias, ĩnjeta ĩnynōĩ hāndirā. ⁴Haipe Pedro heishu Hesu: "Sheja, haikavi rānga ore kope ĩmēha'ērā. Ripotarā japohapo mbahapy oo rāimi: Pēntepo na'āporā, pēntepo Moise pevārā hareka ĩrũ Elias pevarā.⁵Pedro ĩnjeta teri'ē vēkua, mundii āvāpyntu himbipeva opa jasoishu reta. Haipe āvāpyntuivi ĩnyhēndu pēnte ñēē heiva: Kova hai Shyray ahaihuva, shymbyhoryva, pyhēndushu. ⁶Mboireare hēnduma kovarā, ĩñesu reta mboja peve hova yvyre, kyjeite retarā. ⁷Hesu ĩymbojahe retarā, pokohērā hei: "Pupũ'ā, avy pykyje". ⁸Hārā mājy retarā mbaveā heshajy, koñēĩ hesha Hesu hā'ēima ērā. ⁹Vejy retarā, Hesu heishu reta: Avy pymbeukui mbavape ko pyheshava, kuimbai ray rāimi ou vekua,shumũpũ'ājy peve manovare mbyteivi. ¹⁰Mboireare pyrāndushu Hesu: Mārā'irāra Moise mbypara vekua pyrĩmboi'ihēare hei, Elias rāni ou verā?¹¹Hesu heishu reta: Āñēte rānga Elias rānipo ou, hareka haipo opa mbai ñono kavijy. ¹²Hairā she hai pee, Elias ouma rānga, tēvā mba'etyĩ kuaashuva, hārā japo he reta, pota japo he vāĩ. Kyrāmi jyve she, Kuareta tay rāimi ai vekua ahasa asy po ipope reta. ¹³Haiperā, mboireare kuaa kavi reta, Hesu ĩnjetahesua Juan Bautista.Hesu mynguera pēnte kunumi ¹⁴Vāhē jyraha hetavare ōperā, ĩymboja Hesu ēvāpe pēnte karai, hynypyā jatyka hynonderā heishu: ¹⁵Sheja, parekomitē ko shyray, hai rānga ĩymba'asy vāhēmajyshurā opa mbyryry hareka juru mbytyryju, hetama oa tatape, āmōpe yypy ityiy. ¹⁶Arumatēshuje rymboiryreare tēvā haire katũā mynguera. ¹⁷Haipe Hesu hei: Tykove jyrojamba, ñarōvare! Mbaipeverapo āime āĩ penendie? Mbaipeverapo aiko pyndyrehe? Perushe kope. ¹⁸Haipe Hesu hynātu ĩnjetashu mbaiposhyrā, ōhēshi kunumi ray, hārā haiperaveĩ kuera. ¹⁹Haivi mboireare ĩymbojahe Hesu hā'ēĩ ōperā, pyrāndushu:Mārā'irāra katuā mōhēhashi ore mbaiposhy? ²⁰²¹Hesu heishu reta: Sa'ite pirojarā. Āñēte hai pee, pirojakue mbai rāy mishĩva rāĩmirā,pereposhu yvyturusu: "Syry koivi, āumpe syryjy", japoĩpo jyvepe.Opa mba'e katu pijapo. Tēvā, mbaimba peuva ryheve pĩreshuTumpa, hāmērāpo katu pymōhē kyrāva mbai poshyre.Hesu hykuāĩ mbeujy mano vērā ²²Ikojyre Galileaperā Hesu kyrā ĩnjetashu mboireare: Kuimbai rāimi ouva, shymē'ēāpokui kuaretare ipope. ²³Haire shukapokui, tēvā mbahapy arape akueraajypokui. Kova hēndu retarā opa mbypy'ā reta.Kyrypoti mē'ēāva tupao pevārā ²⁴Hesu hareka mboireare vāhe tēnta Capernaumperā, kyrypoti mbaty iare tupao pevārā oho Pedro ēvāperā pyrāndushu: Pymboi iara mēē jyve kyrypoti tupao pevārā? ²⁵Pedro heishu: Mēē rānga. Haivi hai iche oo iperā Hesu rāni ĩnjetashu Pedro hārā pyrandushu: Simon, mārāra rere? Mburuvishare mbaty kyrypotirā, mbavarera jopyve ĩnyñōĩ? Hēnta rehera ti ynga tēntarera?²⁶Pedro heishu: Ynga tēntare. Hesu heishu: Akuarā hēnta ĩrũre katuā rāngapo mēē. ²⁷Kyrārā, potamba poshy ñande verā mbava, ekua ity nipinda yvyvasupe, tynonde pira rynohēva jurupy rymāĩrā ryvāĩposhukui nikere ñande pevārā, raha mēēshukui vokava.

Chapter 18

Mbavara hai mbaivasuveva ¹Haivi, Hesu mboireare ñymboja êvâperâ pyrândushu: Mbavara Mburuvisha vasurâ vate araivi ouva haikaviveva? ²Haivi hêno pênte sanjaymi ñono mbyteperâ, ³hei: Ññeteite hai pee, pyhejâ piko vekua râimirâ hareka pikoâ sanjay râimirâ picheâpo Mburuvisha vasurâ vate araivi ouvape. ⁴Ko sanjay râimi ñimimishîva, vokavapo mbai vasuve Mburuvisha vasurâ vate araivi ouvape. ⁵Îmê'ê kuareta shyreepe myvâheva ko sanjay râimi, sheepo shymyvâhe. Mbai porambape katu ñandirity ryheva ⁶Îme'ê mbai porâmba japokashua kova sanjay râimi jyrojashyreheva, haikavivepo jajure ñapitîha pênte jytaky vasu mombohavyvasupe. ⁷Pirirityva, mbai porâmbape oho porâpo. Shara êêñoîpo mbai porâmba têtâ pavetepo ko kuareta mbai porâmba japokava. ⁸Hârâ ndepo hareka ndepy ndyraha po porâmba kytirâ, jasyja hareka mombo mbyry, haikavi vepo riko Tumpa hândi ndepy hareka ndepo mbape, hâima avypo ny momboha tata vasu ovemba ôpe ndepy hareka ndepo mokue ryheve. ⁹Hâma ndyresa hai ndyraha i'mbai porâmba kytirâ, heky hareka mombo mbyry; haikavi vepo nde riche tykove opa mbape pênte ndyresa ryheve, mähê nymomboha aña êvâpe tatavasupe mokue ndyresa ryheve. Pente avisha kañiva ¹⁰Avy pijahe he sanjay râimi jyroja shy ryheva. Haipe Tumpa jokuevare haire Îmê'ê Ñanderu hynonde hareka hesha reta hova. ¹¹She Kuareta tay râimi aiva ko yvy îare, ai anohê opavape mbai porâmbape jeky verâ. ¹²Mârâra pope? Pente kuareta ñmere 100 avisharâ, kañyshi pêtevarâ, hejarapo 99 ô vvyturusu kty irûre hârâ oho hekajy pête kañysha? ¹³Vâhê jymashurâ, pya horyiteve po voka avishare haipe (99) kañy mbaivi. ¹⁴Kyrâ jyve py nde Ru vate arapy ô potâ mbava kañy ko sanjay ndeiveva râimi jyrojMârâ rapo jahejarei mbai porâmba ñanda pishape ¹⁵Ndapisha japo ndyrehe porâmbarâ, ñjeta hândi hâ'êivape hârâ mbeu kavishu mbai porâmba japo vekua. Nyrêndurâpo rêi kavijy hândi ndapisha. ¹⁶Hârâ ny rêndusearâ katu rÿ hêno pête o mokue hêndu verâ, katu mapo "opaite he iava he ia verâ mokue ombahapy ô hyvache", heiva râimi Ñanderu Tumpa ññê. ¹⁷Hâma potâ hêndushu retarâ, mbeu tapaope, hârâ hênduseâjy tupaoperâtevârâ, pijaposhu haimba py ndy ryhevava tênta Roma pevarâ okorâ ia râimi. ¹⁸Ññete vape hai pee, pee piña pintiva ko yvy îârê, ñapintia po jyve vate arapy, hareka pee pijora ko yvy îârêva jorahapo jyve vate arapy. ¹⁹She hai jyve pe, mōkue pēeva pi ññono pête ñeepe ko yvy îârê, pee pota pitureva ñymboipe, Sheru arapy ôva êvâpe mee pope. ²⁰Hâma mōkue o mbahapy ñymbatya shy reepe, haipe she âi hândi reta. ²¹Hârâ Pedro ñymboja Hesu êvâpe heishu: She Ja, Mbovy jyrapo ahejarei shi shapishape, porâmba japo vai shy reherâ? 7 jy rapo? ²²Hesu heishu: Ha'eande 7 jy peveîpo, 70 hai 7 jy peve rânga. Mbai poramba hapishaivi hejasembava ²³Hârâ Mburuvisha vasurâ vate araivi ouva ova jyve huvisha vasu pyrandushu vekua mba'apo ôvape japovare. ²⁴Hâma ôñepyrô japo voka verua hÿnonde pête hetaiteve oreveshuape. ²⁵Mba'ety re mai nunga mee verâ, ko kuareta hei ôvendeha verâ jokuea rei re verâ hÿreko hareka tay reta hâma opa îme rea ryheve, opa mbyhepy verâ oreve vekua. ²⁶Haivi ko jokuea rea hÿnÿpÿa hÿnonderâ jurure asyshurâ hei: "Karai, shy'ârôminte hârâ opapo âmeejynde kui." ²⁷Hâma ko karai parekoshurâ heja rei shi oreveshu vekua hârâ mähê he oho. ²⁸Hâma ôhê jy oho voka jokuea rea hÿvâinti jy ñi irû mishi oreveshuape, kûavâshu jaseoipi pirâ hârâ puntue mbija japy shirâ heishu: "Mê'ê jy she nde rereve shea." ²⁹Haipe hÿnÿpÿa jatyka hapisha hÿnonde jurure asyshura hei: "Shy ârô rânia ni hâme po opa âme jy ndee." ³⁰Hai katy hârôseâ mbashua hâma mondo mby peresoka opa jy mēe peveshu oreve he vekua. ³¹Hesha voka ynga jokuearea pya mba rasy reta hârâ oho voka karai ôpe opa mbeushu reta ikova. ³²Haipema karai hênokarâ heishu: "iNde jokueava pya tâtava!. She ahejareitê ndyhevi kuri nde rereveva, rirurerei sherâ. ³³Hâma nde rypareko tē jy verâ nda pishape, she aryparekova râimi. ³⁴Hâma poshyite i ko karairâ raha mby peresoka opa mby hepy jy peve oreveva. ³⁵Hârâ Hesu hei: kÿrâ jyve Sheru arapy ô japo po py ndyrehe pepêtêi peeva pyheja seâ pyndy pya vive papishai virâ.

Chapter 19

Hesu pyr̄ymboihe omēndava poi ijuhuvi ryheva ¹Haivi Hesu opa hei kova mbairā, ōhē Galileavirā vāhē oho yvy Judeape, yy syryva Jordan kyty. Haivi Hesu opa hei kova mbairā, ōhē Galileavirā vāhē oho ²Kuareta hetava oho haykue, hārā haipe mynguera nymbairasyvare. ³Hārā Fariseore nymboja Hesu ēvape pyahāshu verārā pyrāndushu: Katura mbaiva reheī pēnte teme poishi h̄yeko? ⁴Hesu heishu: Pimbijetāmba Nānderu Tumpa jykuatiape heiva, Nānderu Tumpa japo vekua jypyiterā kuimbai hareka taupe? ⁵Haivi heijy Nānderu Tumpa: “Hārā kuimbai hejapo tuu hareka ishy, hyreko hāndi iko verā, hārā mōkue ōre nymy pēnteīma verā.” ⁶Hārā k̄yrā mokue veama jyre, koñēīpēnteīma, hārā Tumpa omomēndavare, kuaretare avy typoi ijuhuvi. ⁷Haipe Fariseore pyrandushu: Mbaiva rehera akuarā Moise mē'ēkat̄yrekope kuatia ōmendava poishia ryheva, hāmā haipe poi ijuhuvi? ⁸Hesu heishu reta: Pyndypya tātaivi Moise mā'ēimbahe pee pypoishi pyndyrekō; ōñep̄rūape katy k̄yrā mba tēvekua. ⁹Tēvā she haipēe, “H̄yeko poishia mbaimba reherā, haivi ōmendajyhe ŷngavatauperā, opa mymgya ōmendavare; heja reipo h̄yeko, ha'ēī ŷnga kuimbai ñeno hāndirā rehe.” ¹⁰Hārā mboireare heishu Hesu: K̄yrā potarā, vokava kuimbai hareka h̄yeko hāndi haikavivepo ōmendāreta. ¹¹Hesu heijyshu reta: Ha'ēā kuaretare katu japova kova, koñēī Nānderu Tumpa mēēshu vāīpo. ¹²Hārā heta mbai rehe rānga kuimbairē h̄yekoā; īmē'ē oarāvāī nymbairā h̄yekomba verā, hārā īmē'ējy yngava ōmendambava shara kuareta nymbai jeperā, tēvā īmē'ē ōmendambava shara mba'apo Mburuvisha vasurā vate araivi ouva reherā. Hārā kova pota kuaa kaviva, tikuaa kavi. Hesu ñēē kaviva ñonohe sanjaimire ¹³Hārā sanjaimire veruhashu Hesu ēvāpe, ipo ñono iārē verāhareka nymboihe verā; tēvā mboireare poshy jyreshu veru ō retape. ¹⁴Tēvā Hesu hei: Pyma ēīhe sanjay tou shyvache hareka avypijocha, shara haire rāīmiva Mburuvisha vasurā vate araivi ouva. ¹⁵Hārā ipo ñono iāre sanjaimire, haivi oho. Pēnte kunumi iko katuva īnjeta hāndi Hesu ¹⁶Pēnte kunumi vāhē ou Hesu ōpe hārā pyrāndushu: Pyr̄ymboi'ia heko kaviva, mbaiva haikavivara katu ajapo apity verā tykove opambava? ¹⁷Hesu heishu: Mārāīrāra reseshe heko kaviva? Pēnteī rānga ē heko kaviva, vokava hai Nānderu Tumpa. Pota riche tykove opambavaperā, japo Nānderu Tumpa īñēē japoā verā heiva. ¹⁸Kunumi heishu: Mārāvāra? Hesu heishu: Avy puruka; avy mbaiōmendavare, avy manarō, avy īnjeta porāhe ndapishare. ¹⁹Japoshunderu hareka ndesy, hārā haihushu ndapisha rijyhaihuva rāīmi. ²⁰Hārā kunumi heishu Hesu: Shyndeī ai rāvāī rānga opa ajapo vokava, mbaivara īmēve ējy ajapo verā? ²¹Hesu heishu: Pota opa rijapo hekope kavirā, ekua opa evende īmē ryreare, mēēshu pavete'iare hārā īmēpo ryrekui opa mbai vate arapy, Nānderu Tumpa ēvāpe; haivi ei shimi'irū. ²²Hārā ko kunumi hēndu vokovarā vy ā ohojy, shara ikokatu. ²³Haipe Hesu heishu mboireare: Āñete hai pee, javaiposhu hai ikokatuvare iche verā Mburuvishavasurā vate araivi ouva. ²⁴Hārā haijy pee, javaiāshu kamello hasa verā ju sakuaipi, kuimbai ikokatuvare iche verā Mburuvisha vasurā vate araivi ouvape. ²⁵Mboireare hēndu vokavarā mbyry māī retarā heishu: Mbavara akuarā katu oho jepekui? ²⁶Hesu māīhe retarā heishu: Kuaretare katuā japo vokava, tēvā Nānderu Tumpa īmēre mbaikatu opa mbai japo verā. ²⁷Haipema Pedro heishu: Ore rānga opa mbai hejaha nimi īrūha verā. Mbarārapo mbyhekoviaha jy orekui vokava? ²⁸Hesu heishu reta: Āñete haipēe, vāhēma ara opa mbypy'ahuajy verā, hareka she, Kuareta tay rāīmi ouva yvy iārē, avapypo vapyhapy h̄imbipevape. Hārā pee shimi'irū vekua pyvapypo jyve 12 ēvāpe, mbaikavikue japo verā 12 ñymoñare Israelva retape. ²⁹Hārā opaite hoo heja vekuahareka tyvyre, h̄indyre, tuu, ishy, h̄yeko, tayre ti jy yvy, shy rehe, hārā hetaitevepo mē'ēajyshukui hareka hipitypo tykove opambava. ³⁰Kyrāpo heta tynonde'ō mbytaykueha, hareka taykue ōre mytynōndehapo.

Chapter 20

Ñěě ñymyha ānga mba'apo iare ryheva ¹Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ova koo ija ōhēva kō'ēi heka mba'aposhu verā ju'uva rēndape. Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ova koo ija ōhēva kō'ēi ²Opa ĩnjeta kavi hāndi reta mba'apo verāre, hareka mbyhepyshu verā voka arape mba'apova hepykue, haivi mondoshu reta ju uva rēndape. ³Haivi kō ēi nūnga ōhējyrā heshajy iko rei iare plazape. ⁴Hārā heishu reta: "Pekuā pymba'apo jyveshu uva rēndape, hekope kavipo āmbyhepy pekui." Hārā haire opa jyraha. ⁵Koo ija ōhējy ndoceipi, haivika'arumima ohorā kyrāi japoju. ⁶Haivi ka'aruitemarā hykuāi ōhē ohoju plazape, heshajy haipe mbaimba japo ōre, hārā heishu reta: "Mārā ĩrāra pee pikorei mbaimba pijapo pēi'va?." ⁷Haire heishu: "Mbaveā rānga yrokue mba'apoha verā." Haipe heishu reta: "Pekuapymba'apoveshu uva rēndape, hekope kavipo āmbyhepy pekui." ⁸Pyntumarā, koo ija heishu ju uva ñyngareko ēheā: "Hēno mba'apo iare mēēshu reta japova hepykue. Tynōnde mēēshu taykueite icheware, koñemahea mēēshu tynondeite icheware." ⁹Hāmā jyveru ka'aruterā icheware, pēnte ara mba'apova rāimi pepēntēi mē ēāshu reta kyrypoti. ¹⁰Haivi vāhē jyveru jyve tynondeite icheware, moātē hetave mē ēāshu hai retarā, tēvā ĩrūre rāimi mē ēā jyveshu reta. ¹¹Hārā mē ēāmashu mba'apoheare hepyrā, ōñepyrō ĩnjeta porāa jyreshu koo ija. ¹²Hārā hei reta: "Taykue ichewa reta rānga sapy'aitei mba'apo, tēvā rymēēshu reta ore rymēēva rāimi, ore rānga ko ara pukukue mba'apoava kuarasy hakupe." ¹³Tēvā koo ija heishu pēnteva: Shi ĩrū, ajapoā rānga ndyrehe porāmbava. Ja ēāra ijupeje ambyhepy nde verā pēnte ara repy rymba'apovare? ¹⁴Mē ēāma rānga nde rijapova hepy, ekuajy nyrētape. Potai āmēē jyveshu taykue ichewa āmēē ndeva rāimi. ¹⁵Katuāra she sha'āmpova ajaposhi pota ajapova? Ti shypya kavrāra ndyposhy she? ¹⁶Kyrāpo tynonde ōre mbytaykueha, hareka taykue ōre mytynōndeapo." Hetavape rānga hēno hā, tēvā mbovyī ē pyhyrōā vare. Hesu mbeujy mano vērā ¹⁷Hesu oho Jerusalem kytyrā raha 12 mboireare hā'ēi ōpe, hārā heishu reta: ¹⁸Jaha rānga jai Jerusalem kyty. Haipe, she Kuareta tay rāimi ai vekua, ēpo shymēēva pai ruvishare hareka Ñanderu Tumpa ĩñēē pyrēmboi'ieare ipope, haire jurureposhukaha verā. ¹⁹Haiviposhymē'ēākui tēnta ŷngavare ipope, ñymbyhory shy rehe verā, shu nūpa hareka shymby savavaha verā kurusure. Tēvā mbahapy arapepo shykove jyrā āpuājykui manovare mbyteivi. Santiago hareka Juan ishy jurureva ²⁰Haivi ñymboja Hesu ēvāpe Zebedeo hŷreko, membyre hāndi Santiago hareka Juan, hārā ĩñēēsu Hesu hŷnonde jurureshu verāpēnte mbai. ²¹Hesu pyrāndushu: Mbaivara ripota? Hārā taupe heishu: Ereshu, kova shymemby mōkue'iare tyvapykui rēivape mburuvisha vasurā, pēnte ndakata kyty hareka ĩrū ndasu kyty. ²²Tēvā Hesu heishu reta: Pee pikua pirureva. Peera pēi pyhasa asy verā, she ahasa asy verā rāimi?j Haire hei: Ōihā rānga hasaha verā. ²³Hesu heishu reta: Āñete rānga pyhasa asypokui she rāimi. Tēvā pyvapy verā shasu hareka shakata kyty sheeāpo āmēēpe, Sheru po mēē vokava hai mŷhēvā ēshua retape. ²⁴Hārā ĩrūre (10) mboireare hēndurā, poshy jyreshu Santiago hareka Juan. ²⁵Hesu hēnoshu retarā hei: Pee rānga pikua mārāra mburuvishareñimbi ijahe hēnta ōre, hareka mārāra karaivasure reko asyshu reta. ²⁶Tēvā pynymbytepe ha'ēā kyrā verā. Imē'ē pota vateve ia pynymbyteperā, opava retape jokueha reihapo. ²⁷Hārā pota tynonde ia pynymbyteperā, opava retape tymbory. ²⁸She, kuareta tay rāimi ouva yyy ĩārē, aiā apyrokue verā, shokueha i verā rānga jyve hareka āmēē verā shyrykove, ānohē verā hetavape mbai porāmbaivi. Hesu mynguera mōkue heshamba kuvāīpia ²⁹Hesu hareka mboireare ōhēma tēnta Jerikoivirā, heta ē kuaretare ohova haykue. ³⁰Hārā haipe ē mōkue heshambakuvāīpiare vapy ñynōi pe hŷmbeype. Hēnduma Hesu hai hasa ohovarā, sapuke jyre: Yryparekomī tēvē, David tay! ³¹Heta ē poshyshuare pota jasakarā, tēvā haire hŷnātuve sapuke jyrrerā hei: Yryparekomī tēvē, David tay! ³²Haipe Hesu oho ñymboyrā, hēno mōkue heshamba kuvāīpiarā heishu: Mbaivara pipota ajapopyndyrehe? ³³Haire heishu: Karai, pota rānga heshaha jyve kuvāīpi. ³⁴Haipe Hesu parekoiterā pokoheshu hesare, hārā haipe vāīheshamba kuvāīpiare, heshajy.

Chapter 21

Hesu iche Jerusalenpe ¹Hesu hareka mboireare hândi vâhê serima jyraha Jerusalenperâ, vâhê tênta Betfage yvy olivo heta ôpe. Hesu hareka mboireare hândi vâhê serima jyraha Haivi Hesu mondo mökue mboireare hñonderâ. ²Heishu reta: Pekua pyvâhê tênta ñany nonde ôpe, haipapo pyhesha pête mbirika ñapintîava memby hândi. Pijora perushe. ³Îmê'ê potambaperushiarâ pereshukui: "Yreja rânga pota ê, areândapo verukajy ndekui." ⁴Kÿrâ jehu iko verâ hekope kaviTumpa ññêê mbeu'ia hei vekua jykuatiape: ⁵Pereshu Sionpe ôre: "Pymâihe, kôo ou punduruvisha vasu mbirikare, jyrojâ ijehe." ⁶Haivi mboireare oho japo Hesu heishua râimi. ⁷Hârâ rahashu reta Hesu mbirika memby hândi hareka haire ñonohe reta mondevarâ Hesu jupihe. ⁸Hârâ kuaretare mbipysu mondeare haperâpe, ñmê'êjy jasyjava yvyra hâkarâ ñono rahava pehupi. ⁹Hârâ kuaretare tynonde hareka taykue ohovare ññepyrô sapukerâ hei: Tumpa tymaî kavihe mburuvisha vasu David Tay! Toñemombai Ñanderu Tumpa heepe ouva! Toñemombai Ñanderu Tumpa! ¹⁰Vâhêma oho Hesu Jerusalenperâ, opaite haipe ôre myngyjerâ heta ê pyrânduva: Mbavara jy kova? ¹¹Hârâ kuaretare hei: Ko rânga hai Tumpa ññêê mbeu'ia Hesu, tênta Nazaretvi ouva, Galileape ô. Hesu mōhê tupaovi haipe māvende ôre ¹²Haivi Hesu iche tupaope hârâ opa mōhê haipe māvendevahareka mba ova ôre. Haipe opa mbijapara mesa kyrypotimbyhepyha êvâpe, hareka pykasu mēê ôre vapy ñynōiheare. ¹³Hârâ heishu reta: Ñanderu Tumpa ññêêpe rânga hei: "Shero rânga mbyheepo, oo jurureha ipe verâ", tēvâ pee pijaposhi manarō'iare ikua. ¹⁴Hârâ tupaope ñymboja reta Hesu êvâpe heshamba kuvâîpiare hareka japava, hârâ hai opa mynguera. ¹⁵Pai ruvishare hareka Moise mbypara vekua pyrÿmboi'ihare heshama mbaikavi heshaha verâ Hesu japova, hârâ hēndu mārâra sanjayre sapuke tupaope: "Ñanderu Tumpa tymaî kavihe mburuvisha vasu David tay!", hârâ poshy jyre. ¹⁶Hârâ hei jyreshu Hesu: Ryhēnduramārâra hei jyre? Haipe Hesu heishu reta: Âhēndu rânga âi. Mbairâpimbijeta âiteira Ñanderu Tumpa ññêê heiva kova mbai rehe? Kyrâhei: Rymbypyrahe opaite sanjaymire hareka kambu teri iare hekopekavi shemombai verâ. ¹⁷Hârâ mâ êihe retarâ, ôhê oho tēnta Betaniakytyrâ, voka pyhare haipe pytaHesu jahehe igo jypy iambava ¹⁸Kô êi Hesu oujy tēnta Jerusalenperâ ñandu ñymbahy. ¹⁹Hârâ hesha pête igo jypy pee hÿmbeype ô, ñymbojaherâ mba'êâ heshapy; koñêi hokykue rei. Haipe Hesu heishu igo jypy: - Ynteñomapo ndi iakui! Haipe vâi igo jypy opa jipi. ²⁰Hârâ mboireare vokava hesharâ mbyry mâi reta hârâ pyrândushu Hesu: Mārâira are âite opa jipi igo jypy? ²¹Hesu heishu reta: Âñete hai pee, piroja pyndypya mōkuemba ryhe verâ, ko igo jypyre ajapova râimi pee katupo pijapo jyve, katupo pereshu vytyrusu: "Syry koivi hârâ ekua eapy yyvasu" hârâ kyrâpo iko. ²²Hârâ opava mâinunga pee pîreshuva Ñanderu Tumpa rupii, pirojarâ pipitypo. Hesu ñymbaikatukue ²³Hârâ Hesu ichejy tupaope, haipe pyrÿmboi teri'ô vâhê jyveru hai êvâpe pai ruvishare hareka Israelva huvishare, pyrându jyreshu: Mbavara heinderâ rijapo kova mbai? Mbavara mēê nde ko mbaikatu? ²⁴Hesu heishu reta: Apyrândupo jyve pee pête mbai, hârâ peresherâpo ambeu jyvepe, mbava ñymbaikatupiira ajapo âi kova. ²⁵Pereshe: Mbavara mēêshu mbaikatu, Juan pyrÿmyngarai verâ? Ñanderu Tumpa ti kuaretare? Hârâ haire ññepyrô ñnjeta ijupi retarâ hei: "Ñanderu Tumpa rânga mboushu jairâ, heipojy ñande: Akuarâ mārâîrara pyrojâmbashu?" ²⁶Hârâ kuaretare jaishurâ, opavapo pûâ ñandyrehe. Shara haire roja Juan, Ñanderu Tumpa mbouvarâ. ²⁷Hârâ haire heishu Hesu: Kuaahâny. Haipe Hesu heishu reta: Akuarâ ambe'ûapo jyve pee, mbava ñymbaikatupiira ajapo âi kova. Ñymyhâ'ânga tyray mökue ia ryheva ²⁸Hesu heishu reta: Mārâra perereshu kova. Pête Kuimbai ñmêre mökue tayre. Tynondevape hei: "Shy ray, ekua mba'aposu uvarêndape." ²⁹Hârâ tay hei: "Shatēyny aha." Tēvâ kÿma êrâ pya mbijeta jyrâ oho mba'apo. ³⁰Haivi ohojy tay taykuitea êvâperâ, kÿrâi heijyshu oho mba'apo verâ. Hârâ heishu tuu: Akuarâ, ahapokui, tēvâ ohoâ mba'apo. ³¹Mbavara mökue iare japoshu tuu heiva? Hârâ haire heishu: Tay tynondeiteva. Hesu heishu reta: Âñete hai pee, kyrypoti mbaty iare Roma pevarâ hareka taupe heko porâmba ichepo Ñanderu Tumpa Mburuvisha vasurâpe, tēvâ pee picheâpo! ³²Juan Bautista rânga ou pynymboihe mārârapo piko, tēvâ pyrojâshu. Kyrypoti mbaty iare Roma pevarâ hareka taupe heko porâmba rojashu reta. Vokava pee pyhesha tēvâ pyhejâ pyndyreko porâmba vekua hareka peijyvyâ, pyrojashu verâ. Mba apo iare heko porâmbare ³³Pyhēndu jyve ko ñymyhâ'ânga: Pête kuimbai ñotÿka uva jy yvype; opama mangorarâ haivi japoka jyshu uva ñamîâ verâpe. Mupûâjy pête o vate ôvâ, haipe êvêrâ mâi ô hareka ñyngareko verâ jy yvype. Haivi porykashu hepyre ñimîty iare jy yvyrâ, mbyry oho. ³⁴Vâhêma ara uva ia myno ôâ verâperâ, ko karai mondo jokuereare mba'apo iare êvâpe, hai ña âporâ veru verâ. ³⁵Tēvâ mba'apo iare pysy reta jokueava pētevape hârâ nûpa retarâîrû juka, yngavape japi itape. ³⁶Tēvâ ko karai hetave mondojy jokuevare, mba'apo iare kÿrâi japo jyhe reta îrûre japohe râimi. ³⁷Koñemahea tay mondojy shara pyape hei: "Shyray rânga amondohârâ mba'êâpo japohe reta." ³⁸Heshama reta yvy ija tayrâ, mba'apo iare hei: "Kovape rânga opapo pytakui opa mbai, jajuka hârâpo pyta ñandekui ko yvy." ³⁹Haipe pysy reta nohê uva rēndaivirâ, juka. ⁴⁰Haivi Hesu pyrându: Yvy ija oujymarâ, mbaivara japo poheretakui mba'apo iare? ⁴¹Hârâ hei reta: Opapo juka parekoâpo ko heko porâmba retape. Haivi mē êâposhu jy yvy ynga mba'apo iare ña âpôrâ. ⁴²Haipe Hesu heishu

reta: Pee rānga pikua Ñanderu Tumpa iñēēpe heirā: Kova ita, oo japo iare mombo vekua, voka iārē ā'ē mupū'āhā. Vokava Ñanderu Tumpa japo hārā kova mbaikavi heshaha verā.⁴³Hāmēāra hai pee, Ñanderu Tumpa Mburuvisha vasurā hekypo pyhevi hārā ŷngavapepo mēē, kuaretare mynōva Mburuvisha vasurā pevarā. ⁴⁴Tēvā ĩmē'ē ita oahearā opapo my ōpe, ĩmē'ē oava ita iārērā opapo mungui.⁴⁵Pai ruvishare hareka Fariseore hēndu voka ñēē ñimbivacheva Hesu mbeuva, hshahe reta haire he'iha ēshua. ⁴⁶Hārā pota pysyka jyre Hesu. Kuaretare kyje jyreshi rāmeī, shara rekoshu reta Tumpa iñēē mbeu'ia rāīmi.

Chapter 22

Ñee ñymy hã anga òmendava ryheva ¹Hesu pyryjy ñee ñymy hã anga injetajy verã opavape. Heishu reta: Hesu pyryjy ñee ñymy hã anga injetajy verã opavape. ²Mburuvisha vasurã vate araivi ouva rãnga ova mburuvisha japova karu vasu tay òmendapo èrã. ³Mondojukeereare hëno verã opaite hai hënoka vare. Hai reta ny ñatey ou reta. ⁴Hykuaï mondojy jokuevare tarã, heishu reta: "Pymbeushu opaite tou reta àhënokavare, opama'èè hou verãre, pymbeushu reta ajukama shurũmba kyrava". ⁵Opaite jurureshu vekuare ou verã ny mba'èã kuahase ñynoi. Penteva oho mõihe jy yvy, ìrũ oho mba ova. ⁶Ìrũ hembyva reta ny opa oushurã pisy reta mburuvisha vasu jokueva, heta nupã juka peve. ⁷Haïpe mburuvisha poshyite irã, mondo ñy syndarore opa juka verã jokueva juka vekuare hareka opa hapysyhi verãre hëntare. ⁸Haivi heishu jokue vare: "Opaitema è jykaru vasu shy ray òmenda verã. She airuretè shukue ou verã retavara, jave'ãi hai reta she ro ou verãre. ⁹Hãrã pekua oparupii pyheshava pereshu ou verã jykaru vasupe. ¹⁰Haïpe jokuereare oho opa rupii mbaty hesha vavive, heko kavi hareka porãmba opaite oho, kyrã mynyhè reta ò. ¹¹Hãrã mburuvisha vasu iche hesha verã ou vare, haïpe hesha pènte kuimbai mondembava òmendavare èvãpe mondeava. ¹²Heishu: "Shi ìrũ, marãra riche kope rymonde mba òmenda vare èvãpe mondeava?". Ko kuimbai ny jasakãi i. ¹³Haivi mburuvisha vasu heishu jokuereare: "Pijokuashi ipy harekaipo, pymombo katuape pyntu vape, haïpe tija heo hãire tyrorokua ijehe." ¹⁴Hesu poi injeta verã hei: Hetavape rãnga hëno hã, tèvã mbovyi è pyhyrõã vare. Tumpa ña àpoa hareka mburuvisha ña àpoa ¹⁵Fariseore ñnjeta ijupi retarã pènte ñèèpe ñynoï pisyka verãre Hesu, hareka heivare ñonovaishu verãre. ¹⁶Fariseore mondo mboireare hareka Herode è hãndiare. Heishu reta: Pyrymboi'ia, kuaa rãnga àèteite vai rererã, hareka heko kavi rymboi Tumpa hape. Kuaa hãijy rymby vapyã ndije he, he ia ndearã hãndi ryma èa vãijy he marãvara. ¹⁷Pota kuaaha mbaivara rereshu kova: Haikavira me'èhãshu kyrypoti mburuvisha vasu Romape'ò, mba'etyra? ¹⁸Hesu kuaa potai kyrã hei jy reshurã, heishu: Pee heko porãmbava, marã ìrãra pota shiñono vaipi? ¹⁹Shymby hesha kapi, kyrypoti kuei pyme èsea. ²⁰Hesu mai he rã pyrãndushu reta: Mbaa rã'angara hareka mba heera èhe? ²¹Haire heishu: Mburuvisha Romape'ò. Hesu heishu reta: Akuarã, pymèèshu mburuvisha vasu, mburuvisha vasu ña'apova, Tumpape pymèè, Tumpa ña'ampova. ²²Hèndu voka varã opa kuirirĩ reta. Haïpe hejashurã opa jy oho reta. Hesu injeta tykovere ²³Voka arape vãi Saduseore oho reta Hesu èvãpe. Saduseore rojamba hai manova kueraiy verã, hãrã heishu reta Hesu: ²⁴Pyrymboi'ia, Moise rãnga heja kuatiave, pènte kuimbai manoshi hyreko membymba vekuarã, tyvypo rekojy hyrekokue mimoña verã tichey mano vekua. ²⁵Iko rãnga aryka'e 7 kuimbai pènte iare. Tynondei teva òmendatèa mano, hyreko memby mba vekua, hãrã pytashu tyvy. ²⁶Kyrãì jehu jyveshu monkuehea hareka mba hapysy hea, ipity peve kõiñema hea. ²⁷Haivi kõiñetema hea mano jyvetaupe. ²⁸Hãrã manovare pũã jymarã, mbavara pokui ko taupe, hyrekoite ko 7 iare òmendãa hevekuare mbytepe? ²⁹Hesu heishu reta: Tivisha rãnga pijavy. pee pikuã Ñanderu Tumpa ìñèè ti Tumpa ñymbaikatu. ³⁰Mba'erã manovare pũãjymarã, kuimbai hareka taupe òmendaveãmapo ijehe. Ikoposhi reta, Tumpa jokuereare vate arapy'òre rãimi. ³¹Pyrojã manovare pũãjy verãrã, pikuãmba Tumpa heipeva? Hai heimba aryka'e: ³²"She hai Abraham, Isaac hareka Jacob ñu Tumpa." Hai ha'èã manovare ñu Tumpa. Ìmèi teri'iare ñu Tumpa rãnga hai. ³³Hèndu vokavarã, opavare hãirã hesha ko mbai Hesu pyrymboi hea. Japoa vèrã tivisha veva ³⁴Fariseore hènduma Hesu opa mikuirirĩ Saduseo retarã, ñembaty jyraha Hesu èvãpe. ³⁵Penteva, Moise mbypara vekua pyrymboi ihea ity verã pyrãndushu: ³⁶Pyrymboi'ia, marãvara Tumpa ìñèèhaikaviveva? ³⁷Hesu heishu: "Haihu Tumpa ndy pyaivive, ndy kove ryheve hareka opaite mbai kuakue ryheve." ³⁸Kova hai haikavi veva hareka tynonde ò. ³⁹Haivi haykue ouva ovajy, kyrã hei: "Haihu ndapisha nde rijy haihuva rãimi." ⁴⁰Kova monkue japoa verãre opa è Moise mbypara vekua hareka Tumpa ìñèè mbeu'ia pyrymboi heveku. Mbavaivi ñymoña vekua Hesu ⁴¹Hesu injeta Fariseore jaty òperã. ⁴²Pyrãndushu reta: Mbaivarapere Mesiare? Mbavaivi ñymoña vara hai? heishu reta: David vi ñymoñava rãnga. ⁴³Haïpe Hesu heishu reta: Marã ìrãra David Espiritu Santo rupii heishu: "Sheru"? David rãnga heimba: ⁴⁴Ñanderu Tumpape hei Sheru pe: "Vapy sha kata kyry, tã ñono nde py èvãpe ndy raihu mba iare." ⁴⁵David teiva rãnga heishu. "Sheru"? Hãmerã marã irã David vi ñymoña vapojoy? ⁴⁶Haïpe mbaveã mbai heijyshu. Haivi vãi mbavea mbaiva pyrandujyshu.

Chapter 23

Hesu ñono vaishu Fariseo hareka Moise mbypara vekua pyrŷmboi'heare ¹Haivi Hesu ñnetashu kuaretare hareka mboireare hārā hei: ²Moise mbypara vekua pyrŷmboi'heare hareka Fariseore ñmēre mbaikatu kuaaka verā Moise mbypara vekua. ³Hārāpo pyhēndushu hareka pijaposhu haire heiva; tēvā avy pijapo haire japova rāimi, shara haire heiva japōā. ⁴Ñapīnti mbai pohyva katumba jajepyhea hārā ñono kuaretare ñyvāpenkare, opa mbai haire ipo pēnte pēimba pota pysyvare. ⁵Hārā haire opa mbai japovare kuaretare heshā verāi. Syvare ñono hareka jyvare, vakapi haikaviveva Ñanderu Tumpa ññēē koipī; hareka mondevare pukuhe. ⁶Hārā haire pota vapyppy vapyhahea māshyāva ñymyngaruha ōpe hareka Judiore ñymbaty ōpe, ⁷hareka potāi mārānduhashu reta karai vasure rāimi vataha ōipi, hārā kuaretare heihe verā pyrŷmboi'ia. ⁸Tēvā pee avypo kuaretare pynymbyhee pyrŷmboi'ia, shara pee pēnte jipiva retaīma hārā pyrŷmboi'ia rānga pēntēi ē, vokava hai Kristo. ⁹Hārā avy pymbyhee peru ko yvy iāre, shara pēntēi ē pe Ru vate arapy ō. ¹⁰Avy piñymbyhee mburuvisha, shara koñēi Ñanderu Tumpa hai punduruvisha. ¹¹Hārā vateve ia pynymbytepe jokueha rea rāimipo jokueha jyve. ¹²Hārā pota vateve ññonova mba'ēāpo hai tēvā ōñemomishīva haipo vateve ññōndhashu. ¹³“Pypavete pokui Moise mbypara vekua pyrŷmboi'heare hareka Fariseore hapisha tamba iare! Pymboty piva Mburuvisha vasurā vate araivi ouva hōche potāi ŷngavare icherā, hārā peeave picheājyve hareka puma ēiāhe iche pota ichevare. ¹⁴Hārā pypavetepokui pyrŷmboi'ia hareka Fariseore hapisha tamba iare! Pyheky piva ñmē manoshiare hoo haivi pymbyhasa verā puku rā āngaī pirure. Hārā pee pipity pokui ññunūpa pohyveva. ¹⁵Pavete pokui pyrŷmboi'iare hareka Fariseore hapisha tamba iare! Peho opa rupii ko yvy iārē hareka yyvasu hŷmbeyipi piminje verā mbavañakape, pehohea hārā vokava pijapomarā pijaposhi āña taymōkuejy pyndyheviva. ¹⁶Pypavetepo pee pyrŷmboiva heshamba kūvāipiā! pereva: “Īmē'ē ññēē mēēva tupao heepe, vokava mba'ēā hai, hārā ññēē mēēva māinunga haikaviva reherā, japopo ññēē.” ¹⁷Pee mbaimba kuavare hareka heshamba kūvāipiare! Mbaivara haikavive, māinunga māshyava ti māinunga tupaope mymāshyāva? ¹⁸Pee pere jyve: “Īmē'ē ññēē mēēva altar tupaope ō rehe, vokavamba'ēāshu; tēvā ññēē mēēva Ñanderu Tumpape mē'ēāva altarīārē ōvā reherā, vokava japopo hai ññēē.” ¹⁹Pee tykove mbaimbakuaava heshamba kūvāipiare! Mbavara haikavive: Ofrenda ti altarmbyharuva? ²⁰Hārā ññēē mēēva altar rehe, mē ēā altar rehei, mēē jyve ññēē opaite altar iārē ō rehe. ²¹Īmē'ē ññēē mēēva tupao rehe, ññēē ha'ēā tupaorei ññēē mēēva, ññēē mēē jyve Ñanderu Tumpa haipe ō rehe. ²²Īmē'ē ññēē mēēva vate arapy ō reheva, ññēē mēē jyvehe Ñanderu Tumpa ēvāpe ō rehe hareka Ñanderu Tumpa haipe vapy ō rehe. ²³Pypavete pokui pee pyrŷmboi'ia hareka Fariseore hapisha tamba iare! Pee pymēēva diezmo Ñanderu Tumpa pevarā kryypoti, hāndi menta, anís hareka komino. Haivi pyndysarehe Ñanderu Tumpa hei vekua pyrŷmboi'ia pyndyreko jyvache tēvērā, pypareko tēvērā hareka piroja Ñanderu Tumpare. Kovare rānite pijapo verā haivi ŷngavare pijapo tēvērā. ²⁴Pee rānga pyrŷmboiva heshamba kūvāipiare, pyndy yvyi pymbova ñatī ū hārā pymōkue kamello! ²⁵Pypavetepo Moise mbypara vekua pyrŷmboi'heare hareka Fariseore hapisha tamba iare! Pijohēva timbipory iārē tēvā hapype tynyhē opava māinunga piñomi vekua mbai pipota raivirā. ²⁶Pyhēndu Fariseore heshamba kūvāipiare: Johe rāni yy ho uapyare hareka yare hapype, hārā ky āpo jyve kupere. ²⁷Pypavetepo pyrŷmboi'ia hareka Fariseore hapisha tamba iare, pyndy ova tā ōvē ññonoavape, iārēi māshyāva tēvā hapype tynyhē ē tā ōve kāvēkue hareka mārārāgātu kya vekua. ²⁸Kŷrāi jyve pee, pynymashyāva rāimi heshaha pyrehe katuaivi kuaretare hŷnonde tēvā pyndypyape tynyhē papisha tamba hareka piniñarōkuevi. ²⁹Pypavetepo pyrŷmboi'ia hareka Fariseore hapisha tamba iare, pumūpūava ñimiñēē iare ñotŷva hēnda hareka pynymashyā hekokavi vekuare. ³⁰Tēvā haivi perepi: “Jaiko teri ñanytynondevarearaperā, ñāime mbatē hāndi verāre opaiteTumpa ññēē mbeu'iarejukaha rāvēkua.” ³¹Hārā vokavare pee pikua kavi jyve hai Tumpaīñēē mbeu'iare juka vekuare. ³²Pymby opama pijapo kova pyny tynondevare ōñepyrū vekua! ³³Pee mboi rayre! Mārārapo peho jepe shikui ññunūpa Āña ēvāpe? ³⁴Hāmēāra amondo pokuiTumpaīñēē mbeu'ia pyrŷmboi'ia mbai kuaava. Tēvā peepo pijuka harekapuhupi pokui kurusure hai retavape, hārā ĩrūre punūpa pokui Judioreñymbaty ōpe hareka pymoña pokui hēnta ia retape. ³⁵Kŷrāpo opaoa pyndyrehekui pijapo vekua hareka heko kavivare jukaha vekuare ko yvy iārē, Abel heko kavi vekua manovive, Zacarias Berequias tay manopeve, hai vokava pee pijuka vekua tupao altarpe. ³⁶Āñete hai pee, kova mbai porāmba ryheva pijapo vekua, opa ññōipo oa iārē ā'ēva kuaretare yvy iārē. Hesu hāpīrōre Jerusalen ³⁷Jerusalen, Jerusalen, rijukavaTumpa ññēē mbeu'iare hareka pijapiva ikuimbai Ñanderu Tumpa mbouvape! Mbovy jyramba potatē ambatyva ndyrayre, uru membyre mbatyva rāimi hypepo ipe, tēvā ripotā! ³⁸Hārā nderokuemi kŷrā reipo pyta. ³⁹Hārā hai pee kova shyresha veama pokui vāhē peve ara perepi verā: “Toñemombai vasushu ouva Ñanderu Tumpa heepe.”

Chapter 24

Hesu mbeu tupao opa mbaia vērā ¹Hesu òhējy tupaovirā, oho jyma ia, mboireare ou ēvāpe māi jyrehē oo vate òvā tupao. Hesu òhējy tupaovirā, oho jyma ia, mboireare ou ēvāpe ²Hesu heishu reta: Pyheshara opaiteva kova? Āñētēite hai pee, pytāpo pēnte ita jyvoyhy ò.Opaitepo oarā ñymbai.Jehu vērā ara opama potarā ³Haivi oho reta yvy olivo heta òpe hārā Hesu vapy haipe, mboireare ñymboja hai ēvāpe. Haipe hā ēi òpe pyrāndushu reta: Pota rānga kuaahave mārāra pokui vāhēma reijy verā arape. Pota kuaahave mbaiperapo jehukui kova mbai. ⁴Hārā Hesu heishu reta: Pymāi kavi pēi, avy pyma ēihe mbava pynymby vavykui. ⁵Shara hetapo ē ou hei pee verā: “She hai Mesia”, hārā hetapo ē mbytavvyva. ⁶Pyhēndu pokui iko ñyrārō vāsu oparupii, tēvā avy pykyjekui. Kovambai rānga iko ñōipo, vokava ha'ēā he'iseva vāhēmava ara opa verā. ⁷Pēnte tēnta vasu pūāpo ŷnga tēnta vasure, hārā opavare pūāpo ijehe. Opa rupiipo ēē ñymbahy vasu hareka yvy ryry. ⁸Kova rānga òñepyrō hevai. ⁹Haivi pypysyapo pyny mbyperesoarā hetapo jyvavarea pyrehe. Pukahapo hareka pyndy reshaha tāpo, shy ryheva peerā. ¹⁰Voka arape, hetapo ē jyroja shy rehevare jyroja veama shyrehe verā. Voka vare ijaihu vea mapo reta, òñe hāpo ijity verā mburuvishare ipope. ¹¹Hetapo ēTumpa iñēē mbeu'ia japu, hārā heta vāpepo mbytavvy. ¹²Opa rupiipo ē mbai porāmba vekua, hārā mba'ety mapo ijaihuva, ijaihuva rāimi. ¹³Hārā ñymy hātajvyi ò ijeroviaepe ara opa peve, haipo ohojepe. ¹⁴Kova marānduMburuvisha vasurā vate araivi ouva ryheva opa rupiipo mbe uha ko yvy jerekue, opa hentā òre hēndu verā. Haipe rāpo, vāhē kui ara opa verā. ¹⁵Pyhesha pokui ta anga Tumpa ho ipe,Tumpa iñēē mbeu'ia Daniel heiva rāimi, myngyava tupao. Hēnduva ko he'iaiva, tikua mbaivara he'ise. ¹⁶Vokava pyhesha marā, Judeape iare ārē āite toho tiñemi ita vate ouvaipi. ¹⁷O iārē iva, avy tyvejy nohē verā mainunga hoo ivi. ¹⁸Ñuu hupi ia, avy toujy raha verā mondeva. ¹⁹Tēngapo kui taupe purua ia voka arape, hāndi memby kambu iare. Hetapo hasa asy. ²⁰Pirureshu Ñanderu Tumpa avy tikokui kova ro yma ivekua hāndi putu'uava jy arape. ²¹Vokape, hetapo ijyhasa asykui, hasa asy mba teria rāimi ko yvy òñepyrōrā vāi. Haereka ko rāmivā jy hasa asy maipi vēamapo jehu kui. ²²Hārā Tumpa mykōipiā kova ara, jyroja heare reherā, mba vēapo oho jepe kui. Hai ñā ā poare pyhyrō vare rehe rānga mykōipo kui. ²³Hārā voka arape iñē'ē hei peva: “Kōo ē Mesia” ti “Vooka i”, avy pyroja. ²⁴Shara hetapo oupe Kristoshee, hei rā āngava, hareka Tumpa iñēē mbeu'ia japu. Hetapo mbaikavi hesha verā japokui, mbytavvy verā Tumpare jyrojaretaivive, katurā. ²⁵Āmbeu āipe kova, ndei jehurā. ²⁶Hārā,iñē'ē hei peva: “Mesia iñē'ē yvy ikoa mbaipi”, avy pekua. Hei peerā: “Kōo rānga ñemi i, avy pyroja.” ²⁷Verava heshava rāimi kuarasy ichea kytvyve, kyrāpokui vāhēma ara aijy verā She kuimbai rāimi aiko vekua. ²⁸Tā òvē ēvāpe, opa jaty vyrapuare.Ara opamarā jehu vērā ²⁹Ara jyhasa asy hasamarā, kuarasy ove pokui, jasy sape veama pokui, jasy tatara opapo oa kui vateivi, hārā opa mba'e ēvāre opa ñymbyvava rāimi. ³⁰Haipapo, ijy hesha vate arare heshakava Tumpa Ray, kuimbai rāimi ou vekua, oumarā. Haivi kyjerā, opa tēnta ijare jaheopo shyresha aima āvāpýtupyrā, mbaikatu hareka himbipe ryheve. ³¹Ñyhēndupo mimby hñnatu ipuva, haivi āmondopokui ajokuevare mbaty verāre shyryhevare opaite yvy jerekue, ara japyivi opa peve. ³²Pymāi igo jypyre pikua verā, hāka hoky py'ahuma ēējyrā, pikuakuei ara haku vāhēmarā. ³³Kyrāpo jyve, pyheshama kova opa ikorā pikuapokui vāhē serima, She kuimbai rāimi ai vekua, aijy verāpe. ³⁴Āēteiteva haipe: Kova mbai opapo jehu kui ndei opa mano ā'ē iko ia retarā. ³⁵Ara hareka yvy opapokui, She hai vany ikoñoipo. ³⁶Mbai arapera hareka mbai peiteramba'ety kuava. ³⁷Noe iko teri yvy iārērā arape rāimipo, kyrāpo jehu kui She kuimbai rāimi ai vekua ko yvy iārē, ai jymarā. ³⁸Voka arape ndei āma vāsūrā, opava iko karu, hou y hareka òmenda jyve, Noe iche peve varko vasupe. ³⁹Hārā ñymoāmba ñynoi vekua, ou āma vāsūrā opaite juka reta. Kyrāpo jyve kui She kuimbai rāimi ai vekua, aimarā. ⁴⁰Voka arape, monkue kuimbai iñepo ē ñuupe, pēnte po raha shi iñūpo hejaha. ⁴¹Mokue taupe mba'apo ñynoi, pēntepo rahaha shi, iñūpo hejaha. ⁴²Pymāi kavi pēi, shara pukuā mbai pera oupo kui pe Ru. ⁴³Pyreko kova pankape: Pente o ija kuaa mbaipera ichapo kui ho ipe manarō'iarā, hai ochēapo hareka ma ē iapohe ho ipe manarōshu. ⁴⁴Hāmeara, pee pymai kavipo pēi. Pimoā veama pēirā, She kuimbai rāimi ai vekua ko yvy iārē, aipokui.Jokuearea heko kavi hareka heko porāmba ⁴⁵¿Mbvava jokuearea jyroja hea hareka heko kaviva? Hai jokue ò ñono ipope opaite iñū jokuea reare myngaru verāre ikotēvemañynoirā. ⁴⁶Vya rāngapo jokueareva, ou jokue òrā hesha opa japo hekope kavi japo. ⁴⁷Āēteiteva haipe, o ija opaiteapo ñono ipope ñā āpo vare. ⁴⁸Tēvā jokuearea heko porāmba varā, mōāte jokue ò kŷy po ohorā, ⁴⁹òñepyrō jyvavarehe hapishare, hareka òhē karu, hou hāndi kau iare. ⁵⁰Haivi jokue ò oujypo, hai ñymoamba hareka hārōmba ēvēkua, ⁵¹jokue ò opapo ñūpa vaipashu reta hareka mombopo heko vaivare hāndi, haipapo jaheo hareka hāi mbupu purupo i.

Chapter 25

²Hesu injeta he 10 kuñatāire ¹Hārā ko Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ovapokui 10 kuñatāi hekyva ñymbai sapekare ñandype hareka oho verā Hārā ko Mburuvisha vasurā vate araivi ouva ovapokui 10ōmenda vape, mi ĩrū verā temerā. ² Ko kuñatāi mbytepe 5 mba ěkuamba ijupeare hāmā 5 ĩrūre kua'ihavare. ³ Ko kuamba ijupeare raha tēvā ñymbai rendyka, rahā hipi heta ñandy āmoikui opashirā. ⁴ Kua ijupe haiva retany raha ñymbai rendyka hareka ñandy hyru ryheve. ⁵ Voka temerā ĩrē ā vāhērā, kuñatāire hypehyrā opa oche. ⁶ Pyhare mbyteipi marā, ñyhendu sapy āi pēnte sapukerā heiva: “Ouma temerā. Pei pymāihe.” ⁷ Haipe, sareko 10 kuñatāi my hendy tivisha verā ñymbai rendykare. ⁸ Ko 5 kuamba ijupevare hei 5 kua ihaiva retape: “Pimbijao jyve ore pini ñandy. Yrymbai rendyka rānga ove serima.” ⁹ Kua ijupe haivare heishu reta: “Mba'ety, kŷrārā opaitevapo mba mbape japytakui. Pekua peva pā āporā.” ¹⁰ Hāma 5 kuñatāi kuamba ijupevare oho heka ñandy ova verā, vāhē ou temerā. ĩrū kuñatāire kua ijupe haivare iche hāndi temerā, hārāhaivi ōnche ñymboty. ¹¹ Haivi, oujyma reta kuñatāi oho mba ovavahei: “Karai, karai, pea ore ōnche.” ¹² Tēvā hai heishu reta: “Āñetēitehaipe, she apyrykuāā.” ¹³ Haivi Hesu hei: “Pysareko katu pee, hareka avy peche. Shara pikuā mbaipera she aipo, kuimbai rāimi aiko vekua.” Kyrpoti heja vekua jokuerea reta pevārā ¹⁴ Kova Tumpa irreino vate ō ova pēnte kuimbai ohopo ō ynga tēntape, haipe hēno jokuerea retape mēshu verā kyrpoti ña āpovare. ¹⁵ Pente vape mee 50 mil, hārā ĩrū 20 mil, yngava retape mē 10 mil pepentei hipity kavishu verā. Haivi oho mbyry. ¹⁶ Ko jokuea rea 50 mil imere vekua, my mba'apoka hareka hetave mimoña kyrpoti opa ovende ō hepykuevi. ¹⁷ Kyrāi jyve ĩrū 20 mil imere vekua, heta mimoña jy kyrpoti. ¹⁸ Voka 10 mil imere vekuan, oho manaroshu karai jokue reaivirā haivi raha ñoty vyvkuape. ¹⁹ Heta arama hasarā ko karai pyrokue ia oujy, hārā jurure jyshu jokuerea oreve heshu vekue. ²⁰ Tynonde mba vāhē ou 50 mil mē'ēashu vekua haipe mēē jyshu 50 mil ĩārēve hārā hei: “Karai, 50 mil rānga rŷmee she, hāmā ko ě, aru 50 mil ĩārēve hipiti sheva.” ²¹ Karai pyrokue ia heishu: “Haikavite, nde hai jokuea rea heko kaviva hareka pya kaviva; hāmā ndy pya kavi reheĩ mīshīpo añonovejyndekei, iche ei javya shendie.” ²² Haivi ou jokuea rea 20 mil ĩmere vekua hārā hei: Karai, 20 mil rānga rŷmē she, ko aru jy nde 20 mil ĩārēve hipity shea peve.” ²³ Karai heishu: “Haikavite, nde hai jokuearea pya kaviva hareka jyrojava; hāmā riroja reheĩ añono vepo jy nde kui, iche javya she ndie.” ²⁴ Haivi vāhē ou jokuea rea 10 mil mē'ēashu vekua, hei pyrokue'iape: “Karai, she rānga aikuaa nde hai kuimbai heko pytātava, rŷmyño rīñotymbape hareka rŷmbaty rŷmomōhē mbaipi.” ²⁵ “Hāmē rānga akyje hareka araha añoty vyype ndy kyrpoti, ko aru jy nde na āpova.” ²⁶ Haipe ko karai hei: “Jokuearea ñarō, ñatēyva, rikuamba amŷñova āmitymba aivaipi hareka ambaty āmomōhēmbaivi. ²⁷ “Kŷrārā rīñonotē verā kyrpoti natūhā ōpe, me'ēājshe verā aijymarā shyretape.” ²⁸ Hārā hei haipe'ō retape: “Pyhekyshi ko 10 mil hareka mēē 50 mil ĩme revape. ²⁹ Voka ĩme reva, mee āve poshu hareka hembypo jyshu; voka mba'etyrea ny, hekyave poshi mīshī ĩme reaivi. ³⁰ Ko jokuearea mā ērā mba iany pymōhē, mymondo katuape pŷntu vape jaheohareka hāi opa puru verāpe.” Jehu vērā ara vāhēma tēnta retaipirā ³¹ Tapy rāimi ouvekua vyv ĩārē, oujyva araperā mburuvisha rāimi hareka opaite jokue vare hāndi, vapyo ē vapyka timimbi vapy. ³² Opaite tēnta reta mbatyhapo hŷnonde, hārā hai hykypo ijuhuvi avisha ñyngareko ihea rāimi heky jy avishare kavarare mbyteivi. ³³ Ñonopo jy avishare jakata kyty hareka kavarare jasu kyty. ³⁴ Haipe mburuvisha heipo jakata kyty ōpe: “Pei pee Sheru ohovasashu vekua, piche ko Mburuvisha vasurā vate araivi mŷhēva'ē peva Ñanderu Tumpa japorā vāi ko arapy jerekueōre. ³⁵ She shi mbahyrā pee shy myngaru pi vekua,shu uherā pee shy mbyho uka pivekua ymi; aiko ai mbyryva pe shy myvahē vekua pyny rēntape. ³⁶ Shy nani teirā pe shi mimonde pi vekua; shy mbairasyrā pe shiñandu pi vekua, āime āirā shymbyperesoa vape pe peiva shy rendape.” ³⁷ Haivi po heko kavivare heishu: “Karai, ĩmbaipera ore ndyreshaha nymbahyrā hareka nymyngaruha hāndi ndu uherā nymby uha? ³⁸ Ti, ĩmbaipera ore heshaha mbyry tēvā hareka my vāhēha ĩrŷ rēntape hāndi nynani tei reirā, nimi mondeha? ³⁹ ĩmbaipera ore ndyreshaha nymbai rasyrā, hareka nymby peresoarā, hāndi ohoha ma ēā ndyreherā? ⁴⁰ Hāmā mburuvisha vasu heiposhu reta: “Āñetevape haipēe, voka pijapo vekua pēnte kova shy ryvyre mishiveva rehe, Shy rehe opa pijapo jyve.” ⁴¹ Haivi mburuvisha vasu heipo jasu kyty ō retape: “Pysyry shyhevi, pee pime pēiva Ñanderu Tumpa ñunūpa ipe; pekua pe tata opamba ōpe myhēvāha Aña hareka jokue reare pevarā. ⁴² Shy mbahyrā pee shy myngaruā pi,shu uherā y py mēēā she; ⁴³ mbyryivi airā pee shymyvāhēāpi pynyretape. Shy naniairā pee shi mimondeāpi; shymbairasyrā hareka shymbyperesoarā, pee shiñanduapi.” ⁴⁴ Haipe haire heiposhu retape: “Karai, ĩmbaipera ore ndy reshaha nimbahyrā, ndu uherā, ti mbyryva nderā, ti nynanirā, nymbai rasyrā, nymby peresoa vape, hārā nymboryhā mba ikoha.” ⁴⁵ Mburuvisha ny heiposhu reta: “Āñetēite haipe, voka pijapo mbavekua pēnte mīshīveva rehe, pijapoā jyve shy rehe.” ⁴⁶ Hairā kovare oho pokui ñunupa opamba verāpe, hareka heko kaviva retany oho pokui tykove opamba verāpe.

Chapter 26

Pai juhuvishare pota juka jyre Hesu¹Hesu opa ñnjeta kova mbairerã, heishu mboireare: Pee rãnga pikuaa, mœkue ara paskua arete verãpe. Hãrã she Hesu opa ñnjeta kova mbairerã, heishu mboireare: ²PeeKualeta tay rãimi ai vekua yvy ñãrẽ, shymẽ'ẽãpo shymby savavaha verã kurusure.³Hãrã pai juhuvishare, Moise mbypara vekua pyrymboi'iehare, hareka kuakuavare opa jaty pai vasu Caifas hẽntape. ⁴Hãrã haipe ñnjeta ñynõi mãrãrapo japu rupii Hesu pysy retarã jukaka verã. ⁵Hãrã hei ñynõi: Avypo vokava aretepe, mãhekuaretare pũã ñandyrehækui.Pẽnte taupe mbipishe Hesu mbai pisheka kavipy ⁶Hesu ñmẽ'ẽ Betaniape, Simon he'iashuva kuru porãmba'i vekua hẽntape. ⁷Hãrã vãhẽ ou hai ãvãpe pẽnte taupe, mbai pisheka kavi hareka hepyva ryheva verurã ñohẽ Hesu ñakare, karu'ẽrã. ⁸Hãrã mboireare vokava hesharã poshy jyrerã hei jyre: Mãrã'ĩrãra jyvare reihe hepy vekua? ⁹Vokava mbai pisheka kavi haikavitẽpo hepyre mẽ'ẽharã, hepykue pavetevare mẽ'ẽhashu.¹⁰Hesu hẽndu vokavarã heishu reta: Mãrã'ĩrãra kyrã pĩnjetahe ko taupe? Kova mbai japo shyreheva rãnga, haikavi. ¹¹Pavetevare ñmẽ ñõĩpo pynymbyteipi, tẽvã she ha'ẽã ãĩme ñoi verã pyndyvache.¹²Kova taupe japova ñohe shyretere mbai pisheka kavi, shiñono kavi shõtýharã verã. ¹³Ãñete hai pee, mãĩpi mbe'uhavaipi ko ñẽẽ kaviva ryheva yvy ñãrẽ;mbe'uhapo jyve ko taupe japova, mãndu'ahahe verã.Judas ityshu Hesu ¹⁴Hãrã pẽnteva 12 mboireare, Judas Iscariote he'iashuva, oho pai juhuvishare ãvãpe, ¹⁵hãrã heishu reta: Mbovyrapo pymẽẽshekui Hesu ãmẽẽperã? Hãrã haire mẽẽshu 30 nikere kyrypoti. ¹⁶Haivi Judas hekama mãrãrapo hareka mbai oropera mẽẽposhu reta Hesu.Hesu mãndu'ahahe vẽrã ¹⁷Tynõnde ara õñepyrõ arete pãhã jylevaduramba ryheva, Hesumboireare ou hai ãvãperã pyrãndushu: Mãperapo ripota mýhẽvãha ndekui rykaruvẽrã Pascuape? ¹⁸Hesu heishu reta: Pekua tẽnta kyty pẽnte kuimbai hẽntape hãrã pereshu: Pyrymboi'ia he'ika nde; shy ara vãhẽmapo, hãrã nyrẽntape amboi areare hãndi pota amby'arete Pascua. ¹⁹Mboireare opa japo Hesu heiva rãimi hãrã myhẽvãshu reta Pascuape ocena verãre.²⁰Haipe pyntumãrã, Hesu vapy mesape 12 mboireare hãndi. ²¹Hãrã ocena ñynõi'ĩrã Hesu heishu reta: Ãñete haippee, pẽnte peeve shirity pokui. ²²Hãrã haire mbyvy'ã retarã, õñepyrõ pepẽntẽĩ pyrãndushu: Sheja, sheẽãra pokui?²³Hãrã Hesu heishu reta: Pãhã mãký hareka mbyppy'ẽvã peratupy shendie, hai kova shymẽẽvẽrã. ²⁴Kualeta Tay rãimi ouva yvy ñãrẽ, iko ñõĩpohe Ñanderu Tumpa ññẽẽpe heiva rãimi, tẽvã pavetepo kuimbai ityshuva! Haikavive mbatẽpo'o'ã hai kova kuimbai. ²⁵Haipe Judas ñnjeta, piri'ityvẽrã hãrã hei: Pyrymboi'ia, sheẽãra pokui? Hesu heishu: nde rãnga.²⁶Karumapo ñynõi'ĩretarã Hesu heky pãhã, haivi ñymboi'ĩrã; pysẽãmarã mẽẽshu mboireare hãrã heishu: Peu, kova hai, shyrete.²⁷Haivi mýnyhẽjy pẽnte vaso vino, haivi ñymboi'ĩrẽ, mbyhasashu mboireare hãrã hei: Jyvache pimbyupy kova vino. ²⁸Kova hai shuruvy mý'ãñeteva pyrymby py'ahuva ryheva, ñohẽhava opava pevarãre, mbai porãmba japo vekua hejaha reishivẽrã. ²⁹Hãrã she haijy pee, koivive hau veamapo uva tyy, haujy verã ara peve penendie py'ahuva, Sheru Mburuvisha vasurã.³⁰Opa pyrahe pẽnte mbyraherã, ohojyreta Olivo yvuturusukyty. ³²Hesu mbeu Pedro ñomi vẽrã ³¹Hãrã Hesu heishu reta: Opaite pee shyreja reipokui ko pýntu. Shara Ñanderu Tumpa ññẽẽpe hei: Ajukapo avishare ñyngareko'ieha haivi avisha opapo ñymomohẽ. Hãrã shykove jymarã ahapokui pynonderã Galilea kyty³³Hãrã Pedro heishu: Opavare ndyreja reipo tẽvã shee'aryrejãpokui. ³⁴Hesu heishu: Ãñete hai ndee, ko pýntu ndei teri uru ñẽẽrã, mbahapyjypo shomikui. ³⁵Pedro heishu: Amanopo jyve nendie, tẽvã ãrĩñomiãpo. Hãrã opaiteva mboireare kyrã pãvẽi heijyre.Hesu ñymboi Getsemanipe ³⁶Haivi Hesu oho hãndi mboireare Getsemani he'iashuape. Hãrã heishu reta: Kopẽĩ pimekui, ahapo kuty airureshu Ñanderu Tumpa. ³⁷Hãrã raha Pedro hareka mœkue Sebedeo tayre. Haivi õñepyrõ ñãndu'ijehe vyamba ³⁸Hãrã heishu reta: Shy rykovepe ãĩñymbasy, añandu amano verã rãimi. Kopẽĩ pime pee hareka avy pechekui. ³⁹Hãrã Hesu ohoposhy tynonderã, ñnesu hova mboja peve yvyre haivi jurureshu Ñanderu Tumpa hei: Sheru Tumpa, katurãpo rýmbyhasa shyhevi ko ñymbasykue. Tẽvã avy tiko she aipotava, koñẽĩ nde ripota tiko. ⁴⁰Haivi oujy mboireare õpe hesha opa ochereta hãrã heishu Pedro: Katu ãĩteira pysarekotẽ pẽĩveche, pẽnte oraĩ pirure verã? ⁴¹Pysareko rãngapo avy peche hareka pirure, mãhẽ pyarãpe peakui. Aikuaa pynykyrẽy haikaviva pijapo, tẽvã pyndyro'õĩ rãnga kãngy.⁴²Hãrã hykuãĩ mœkueheare kyrãĩ oho jururejy: Sheru Tumpa, katũãra rymbyhasa shyhevi ko jepy apy,japo nde ripotava rãimi. ⁴³Haivi oujyrã, hykũãĩ hesha mboireareopa ochejy reta hypehyiterã. ⁴⁴Haipema hejashu reta hãrã ohojy mbahapyhearema jurure verã, hãrã hei vekua rãimi heijy.⁴⁵Haivi Hesu oujy mboireare'õperã heishu reta: ã'ẽ katuĩma peche hareka puputu'u. Vãhẽma ora, Kualeta tay rãimi ou vekua yvy ñãrẽ mẽ'ẽhã verã mbai porãmba japo'iare ipope. ⁴⁶Pupũã hãrã jaha, shara ouma shymẽẽ verã.Hesu pysyharã vøkua ⁴⁷Hesu ñnjeta teri ãvã, vãhẽ ou Judas 12 mboireare pẽnteva, hãrã heta ou hãndi kuaretare jykyse puku'iare hareka vyvra ryheve. Pai juhuvisha hareka kuakuavare israelpe'õre mondoshuare. ⁴⁸Judas,pyrypysykava mbeushu reta pẽnte hã'ãngavape japo verãrã hei: Hova apytevapo, pypysykui.⁴⁹Hãrã ñymboja Hesu ãvãperã heishu: Pyrymboi'ia, nypýntumara! Haipe hovape pyteshu. ⁵⁰Hesu heishu: Shi'ĩrũ, mbaivara reru? Haipe pysyshu reta Hesu hãrã rahambypereso.⁵¹Haipe Hesu ñi'ĩrũ pẽnteva, jykyse puku hekyrã jasyjashi nambi hyvaisho. ⁵²Hesu heishu: Ñonojy ndykyse puku hyrupe. Opaite kyse puku poryva,

kyse pukupēipo jukaha.⁵³ Rikuāra katuī airure jyveshu Sheru, aipotarā hai katupo mbou 12 jokuevare űyrārōva Tumpa jokueva retaivi? ⁵⁴Akuarā, mārārapo opa iko űanderu Tumpa iñēēpe heiva, kyrā űōīte iko verā? ⁵⁵Hārā Hesu heishu kuaretare: Mārāīrāra kyse puku hareka yvyraryheve pei shypysy verā, manarō'ia rāimi. Opa ara rānga avapypynymbyteipi tupaope apyrūmboirā, tēvā mbairāmba shymby peresopiva. ⁵⁶Tēvā opava kova iko'ē hekope, Tumpa iñēē mbeu'iare hei vekua űanderu Tumpa iñēēpe. Haivi mboireare opa hejashu Hesu hā'ēī. Hesu rahaha Caifas hūnonde ⁵⁷Hārā Hesu mbyperesovare rahashu pai vasu Caifas hēntape. Moise mbypara vekua pyrūmboi'ihēare hareka kuakuavare űymbatyse'ōpe. ⁵⁸Tēvā Pedro mbyryivi oho haykue pai vasu hoo ipeve, hesha verā mārārapo japo reta Hesu. ⁵⁹Hārā pai juhuvišhare hareka kuakuavare űymbatyse'ōpe, heka űynōī mārārapo ñēē āñetemba poryhe reta, űono vaishu verā Hesuhareka jukaka verā. ⁶⁰Tēvā, mba'ēā heshahe reta hetate'ē japupeiou heihevare: ⁶¹Kova kuimbai hei vekua, "Mbahapy arape opapo aity tupao hārā mbahapy arape amūpūapojy." ⁶²Hārā haipe pai juhuvišha vasu pūārā heishu Hesu: Mba'ēā rapo rere? Mbaivara hei űynōī ndyreheva? ⁶³Tēvā Hesu jasaka'ī. Haipe pai juhuvišha hei jyshu: űanderu Tumpa hykove'ia heepe mbeu ore, ndera haiKristoűanderu Tumpa ta'y? ⁶⁴Hārā Hesu heishu: Kyrā rānga, nde rereva rāīmi. Hārā haijy pee, pyheshapokui Kuareta tay rāīmi ou vekua yvy iārē vapy, űanderu Tumpa űymbaikatuveva jakata kyty hareka ouma vate araivi avāpyntupy. ⁶⁵Haivi pai juhuvišha vasu myndoro mondevarā hei: Ko kuimbai īnjeta porāhe űanderu Tumpa, mbai rehera jahekapojy mbeu kavi verā? Pee rānga pyhēnduma heihe vekua űanderu Tumpa. ⁶⁶Mārāra perejyve? Hārā haire hei: Īmēre mbai porāmba japo vekua, hārā manopo. ⁶⁷Hārā myndyvy jyre hovare hareka nūpa, īrū reta katy hovaipi nūpashu. ⁶⁸Hei jyreshu: Nde haiva Kristo? Mbeu, mbavara nunūpa'ē! Pedro űomire kuava Hesu ⁶⁹Haipe Pedro vapy'ē katuape, hārā pēnte taupe pai juhuvišha jokuerea oho hyvacherā heishu: Nde rānga rikori jyve hāndi Hesu, Galileava. ⁷⁰Tēvā Pedro űomire opavare hyvacherā hei: Aikuāāny nde rereva. ⁷¹Haivi Pedro ohojy ōche kytirā, taupe jokueharea īrū hesharā heishu haipe'ōre; ko kuimbai rānga iko'i jyve hāndi Hesu Nasareno. ⁷²Pedro űomijy hārā iñēē mēēvape hei: űanderu Tumpa heepe hai aikuambava ko kuimbai. ⁷³Hārā haipe'ōre ou Pedro hyvacherā heishu: Añetēīte, ndehai jyve hai ryhevare, jykuuaa ndyrehe niñēē ryheve. ⁷⁴Pedro ōñepūrō jypejurā hei: Aikuāā rāngashu ko kuimbai. Hārā haipe uru űyrāā. ⁷⁵Haipe Pedro mānduahe Hesu heishu vekua rāīmi, "Ndei uru űyrārā mbahapyjypo shiñomikui." Pedro ōhē katuaperā jaheote'i, shara mbasyiterā.

Chapter 27

Hesu rahaha Pilato êvâpe ¹Kôimajyrâ pai ruvisha hareka karai Israelitavare pënteñêêpe ñynoĩ jukaka verã Hesupe. Kôimajyrâ pai ruvisha hareka karai Israelitavare pënte ²Haivi ipo pokuaha ryheve rahashu retarã mēē reta Poncio Pilatope, mburuvisha vasu ipope. ³Hāmã Judas pyrypysyka vekua, heshama Hesu pysy retarã, mbyvyva ãiterã 30 kavi kyrypoti mēējyshu pai ruvisha hareka karai retape, ⁴hārã heishu reta: Mbai porãmba rãnga ajapo, ko kuimbai heko kaviva amēē jukaha verã. Tëvã Haire heishu: Tëvãra mbaivêãma hai ore vokava! ¡Ndiheheima'ê vokava! ⁵Haipe Judas mombo kyrypoti tupaoperã oho ijuvy. ⁶Pai juhuvishare mbatykyrypotirã hei: Katua rãnga kova ñañoño Ñanderu Tumpape mē'êãva hyrupe, mbai porãmba mbyhepyapyvarã. ⁷Hārã pënteñêêpeĩ ñynoĩ reta ova verã vokava kyrypoti yvy “Ñu tujure mba'apova rend, haipe ñoty verã opaite israelita mbare. ⁸Hāmã voka yvy mbyheeha ã'êpeve, “Ñũũ tuvy.” ⁹Kyrã ikoTumpa ññêê mbeu'ia Jeremias hei vekua rãimi: “Heky mba reta voka 30 ia nikere, voka py mby hepy ñono he reta israelita vare, ¹⁰hārã ova mba py reta voka Ñũ tujure mba'apova, Ñanderu Tumpa hei sheva rãimi.” Hesu Pilato hynonde ¹¹Raha reta Hesu mburuvisha vasu êvaperã hai pyrandushu: ¿Ndera hai israelita vare ju huvisha? Hesu heishu: Kyrã rãnga, nde rereva rãimi. ¹²Hāma pai ruvisha hareka karaere ñono vai ñynoishu, tëvã Hesu mba'êãmba hei. ¹³Haivi Pilato heishu: ¿Ryhënduãra mbai porãmba hei ñynoi ndyeva reta? ¹⁴Hesuny mba'êãmba hei, hāma Pilato heshã rãiterã kuaa mba hei verã. Hesu ñonõashu hai juka vērã ¹⁵Arete marã ko mburuvisha vasu poimba shi kuei mby peresoa rea, haire pota poishia. ¹⁶Íme mba ê pënte hýrãkua opa rupiiva Barrabas he'iashua; ¹⁷haire ñymbaty ñynoirã Pilato pyrandushu reta: ¿Mba vaivira pipota apoishi: Barrabas ti Hesu, Kristohe iashuara? ¹⁸Kuaa ê Pilato haire heshatã reheĩ mēēashurã. ¹⁹Pilato vapy teri ê tribunal perã, hýreko heishu: “Avy mãi ê he, ndeave ko kuimbai heko kaviva, pyhare porã apaihu, hai rehe.” ²⁰Hāmã pai ruvishare hareka karaire hei jyvyĩ kuimbai retape jurure verã Barrabas ty poiha shi hāma Hesu tijukaha hai verã. ²¹Mburuvisha injeta hareka pyrãndu jyshu reta: Mbavara kova mōkue iaivipipota apoishivi? Haire hei: Barrabas. ²²Pilato pyrãndushu reta: ¿Mbaivara ajapo pohe Hesu, Kristohe iashuva? Opaiteva hei reta: ¡Mby savavaka kurusure!. ²³Haipe Pilato heishu reta: ¿Mbaivara porãmba hai japo? Hāma haire hýnãtuve mba sapuke reta: ¡Tymby savavaha kurusure!. ²⁴Pilato hesham mba'êãpo japo herã, hareka sapuke vasu ikorã, veruka y hareka jypoi kuimbaire hyvacherã, hei: Shepo ky ãpo ko kuimbai heko kaviva manovĩ, pi jyhesha pee. ²⁵Hāmã kuimbaire opaite hei reta: ¡Tpyta ore hareka yry rayre iārẽ hai ñymanokue!. ²⁶Haipe Pilato poi shi Barrabas vi, haivi nũpãka Hesu perã heja ipope reta mby savava verã kurusure. ²⁷Hāma syndarore rahashu Hesu mburuvisha hëntape hareka mbaty Kashu Írũre ê hãndiare. ²⁸Haivi mondeva heky shi retarã my mondeka reta pënte mondeva pyntava, ²⁹ñakare ñono pënte ju ñopêãva hareka pënte takuara ipo jakata kyty. Hýnypã jatyka hýnõnde reta ñymby hory ñynoi he retarã hei: ¡Tiko puku israelita vare ju huvisha!. ³⁰Myndyvy he reta hareka ñupa jyre takuara py ñakaipi. ³¹Kyrãhetama ñymby hory he retarã, ñohẽ jy shi reta mondeva pyntava, mymondeka jy ha'ẽĩ mondeva, Haivi raha reta Hesu juka verã kurusure. Hesu mano kurusure ³²õhẽ jyjaha retarã, ñyvãiti hãndi reta pënte kuimbai Cirenepe'ia Simon he'iashua; mbyrahaka reta Hesu jukurusu. ³³Haivi vãhẽ jyraha pënte tẽnta Golgota he'iashua, he'iseva tykãvẽ rẽnda. ³⁴Haipe mby ho uka reta vino irova mbihi'ava Hesupe, tëvã hããmãrã ho uva. ³⁵Mby savavama kurusurerã, syndarore jyvare ñynoi Hesu monde vekua mire, ñimbijao he verã reta. Kyrã ikoTumpa ññêê mbeu'ia hei vekua rãimi jy kuatiapae: “Ñimbijao reta amondeva jyvare ñynoi herã.” ³⁶Haivi haire vapy haipe ñyngareko ñynoi he verãre Hesu. ³⁷Hāma ñaka iārẽ ñono reta mby parava heiva: “Kova hai Hesu israelita vare ju huvisha.” ³⁸Mby savavaha hãndi jyve mōkue manarõ'iare, pënte jakata kyty hareka Írũ jasu kyty. ³⁹Hāmã hasa ohovare injetahe Hisure hareka ñaka mbyvava jyrerã, ⁴⁰hei: Nde rity ndapo rēĩ tapao hareka rũmũpũã ndapo jy mbahapy aravape, ejesalva jyvy. Nde hai Tumpa tayrã vejy voka kurusuivi. ⁴¹Kyrã ñymby hory jyve he reta pai ruvisha hãndi ley pyrĩmboi'ihare hareka Fariseore, karaire hãndirã hei jyre ijupe: ⁴²Ynga reta osalva ia, hai ijupeny katua ojesalva. Israelita vare ju huvisha rãnga, tyvejy akuarã voka kurusuivi hãrãpo opa jarojashu. ⁴³Jyroja rãnga hai Ñanderu Tumpare, tosalvashu Tumpa ã'ẽ vãi, ãñete haihushurã; hai heiva rãimi ñande hai Tumpa Rayva. ⁴⁴Hãmãmãnarõ'iare mbysavava hãndia kurusure jyve, injetavaima jyvehereta. ⁴⁵Haivi mundii opa pýtũ yvy jerekue kōĩ mbyteivive ka'arumbahapy ora peve. ⁴⁶Hāma mbahapy oraipi hýnatu sapukerã hei: Eli, Eli, ¿lama sabactani?, vokava he'ise: Sheru, Sheru, ¿marã irãrasheĩ shy reja? ⁴⁷Haipe íme õ reta hëndumarã hei: Ko kuimbai hẽno'ẽ Tumpa ññêê mbeu'ia Elias. ⁴⁸Pente haivare ñani oho veru pënte esponja hareka mãky vinagrepe, pënte takuarare ñonorã mby ho uka reta. ⁴⁹Írũ retany hei: Mã êĩhenõ, jaheshara Elias ou osalvashukui. ⁵⁰Hesu ny hýnatu sapuke jyrã, haivi jeky. ⁵¹Haipe sabana vasu pukuva tupaope õ mbyteipitei soro, vateivi hareka yvy kytyve. Yvy opa rryy hareka ita opa jeka. ⁵²Haivi tã õvẽ renda opa jypea hareka heta Hisure jyrojava, manovekua tevã kuerajy. ⁵³Voka vare õhẽjy ñotyhã vekuaivi, haivi iche reta Jerusalenpe, heta ê heshashuare. ⁵⁴Syndaro ruvisha hareka opaite haipe ê hãndiare Hesu ñyngareko êheare heshama yvy rryy hareka opaitea mbai ikovarã, kyjeite rã hei: Kova rãnga ãteimba Tumpa Ray rã. ⁵⁵Haipe heta êjyve taupere mbyryivi mai

iare, Hesu mi ĩrũ reare Galileavivee hareka mboryreare. ⁵⁶Voka vare mbytepe ě Maria Magdalena hãndi Maria Santiago hareka Jose ishy, Zebedeo rayre ishy. Hesu ñotyhã ⁵⁷Ka'aruterã pyntuma ia, vãhẽ ou pẽnte karai mbai hetareva, Jose he'iashua. Tenta Arimatea pe ô, hareka Hesu mboireare jyve. ⁵⁸Hai oho Pilato ěvãpe jurureshu Hesu hetekue, hãma Pilato me ěkashu. ⁵⁹Jose rahãrã ñomapy pẽnte sãvãna kyambava, ⁶⁰hãma ñono ita jo'oavapy, manova ñotya verãpe ha'ei ña'ãpova, hãirã jo'okava. Mbotyma jo'oava juru pẽnte ita marẽyvã pyrã, ohojy. ⁶¹Maria Magdalena hareka ĩrũ Maria reta ny ĩmerã vapy jyre ita jo'oava hynonde. ⁶²Voka ara kutu jyape, putu'uava jy ara marã, pai ruvisha hareka Fariseore oho Pilato ěvãpe. ⁶³Heishu reta: Ururuvisha, hyry mandua rãnga he tykove japu hei vekua ĩmeteri ĩrã vekua, mbahapy arape kuerajy verã mano vare pãũvi. ⁶⁴Hãrã pota riñono ñyngareko he verã ita jo'oava mba hapy ara peve, mahẽ mboireare ou ñomi rahakui pyhare hetekue, haivi heipo retakui, pũã jymava manoare pãuvi. Kyrã jehurã, ko japova tei tevema po jyku, tynonde ñahendu vekuaivi. ⁶⁵Haipe Pilato heishu reta: ãmẽe po pekui oho ñyngareko verãre ita jo'oavare. Pijapo pee pikuava rãimi. ⁶⁶Haivi oho mboty reta ita jo'oava hõshe hesha verã ĩmẽ'ẽ peavarã. Hãrã haipe heja reta ñyngareko ě verã.

Chapter 28

Hesu kuerajy ¹Hasama putu'uava jy'ararã, pẽnte ara semana õñepyrõhea kõ ãi, Maria Magdalena hareka ãrũ Maria jyraha hesha verãre Hasama putu'uava jy'ararã, pẽnte ara semana õñepyrõhea ita jo'oava Hesu ñotyã vape. ²Hãrã sapy ãi hynatu yvy ryry. Pente Tumpa jokueva vejyrã mbysyryshi ita jo'oava juru jochapya, hãma vapy ã ãarẽ. ³Tumpa jokueva ara verava rãimi himbipe hareka mondeva tĩ amanda rãimi. ⁴Hãrã hesha syndaro retarã opa ryry kyjeiterã, pyta manova rãimi. ⁵Haipe Tumpa jokueva injetashutaue retarã hai: Avy pykyje. Aikuaa rãnga pyheka pi Hesurã, kurusure jukaha vekua. ⁶Mba'ety kope, kuerajy hai heiva rãimi. Pei pymãihe ñonoa vekua. ⁷Ãrẽ ãite pekua pymbeushu mboireare, kuera jymava manoare pãuvi hareka ohoma pyy nonderã Galilea kyty, haipapo pyheshashukui. Kova rãnga hai je haipe verã. ⁸Haivi taupere ohojy tã õvẽre õivi kyje ryheve, ñania vei jyrahambeushu verãre mboireare. ⁹Haipe Hesu õhẽ hỹvãiti retarã heishu: Hãmarate. Haire ñymboja Hesu ãvape, hỹnypã jatyka hỹnonderã kũãva jyre shi ipy, ¹⁰hãrã Hesu heishu reta: Avy pykyje. Pekua py mbeushu shy ruvyre toho Galileape, haipapo shy resha reta kui. Syndarore mbeu vekua ¹¹Taupere jyraha jyrerã, ãm'ẽ syndarore ñyngareko õre tẽntape ohova hãrã opa mbeushu pai juhuvisshare jehuva. ¹²Pai ruvisshare oho karai kuakua vare ãvape, pẽnte ñẽẽpe ãĩĩñoño heta mẽeshu verãre kyrypoti syndarore. ¹³Hãrã heishu reta: Pee perepokui pynturã peche pẽirã, ou Hesu mboireare hareka manarõhe reta hetekue. ¹⁴Hãrã mburuvisha kova kuarã, orepo mbe uha kavishu hãrã mba'ẽapo jehu. ¹⁵Haipe syndarore raha kyrypotirã jyraha japo he'iashuva rãimi. Hãrã israelitare ã'ẽ peve kãrã hei reta. Hesu mondosu mboireare ¹⁶Hãrã (11) mboireare jyraha Galileape, yvyturusu õpe Hesu heishuvape. ¹⁷Heshama retarã ãhesu hỹnonde, ãmẽtẽ õ rojambavare. ¹⁸Haipe Hesu ñymbojahe retarã heishu: Opa mẽ ãã she mbaikatu vate arapy õ hareka yvy ããrẽ õre. ¹⁹Pekua opaite tẽntaipi pijaposhi reta shimimbo ãrã, pymýngaraishu reta Tuu, Tay hareka Espiritu Santo heepe. ²⁰Hãrã pymboishu opaite tijapo retashe hai pee vekua. Pikuaapo she ãĩmẽpo penendie opa arape ko yvy opa peve. Amén.

Mark

Chapter 1

¹Kristo, Ñanderu Tumpa tay Ñẽẽ kavi õñepyrõhea. ²Heiva rãimi, Tumpa ãñẽẽ mbeu'iaa Isaias jykuatiapae: “Kope ãmondo ajokueva nynonderã, myhẽvã verã ndyraperã; ³ñyhẽndu pẽnte ñẽẽ sapuke'ia yvy ikoambaipi: “Pymyhẽvã Ñanderu Tumpa haperã, pypeashu pe symy'õ ohova. ⁴Kãrã Juan oho ñimiñẽẽ yvy ikoambaipi: Heishu Israel reta oujy verã Ñanderu Tumpape, hareka ñymýngaraikarã Ñanderu Tumpa hejareiishi verã mbai porãmba japo vekua. ⁵Hãmã opaite Judeavare hareka Jerusalenpe'õre, oho jasakahe verã Juan ãñẽẽ. Mbeuma reta mbai porãmba japo vekuarã, Juan mýngaraishu reta yy syryva Jordanpe. ⁶Juan mondeva hai kamello haakuevi, hareka pirekue kuuare jokuajy, hĩmbiu hai tuku, hareka hẽẽvã kaa hupi'õ. ⁷Ñimiñẽẽ'ẽrã hei: Shaykue ou pẽnte ñymbaikatuve shyheviva, katumba she airoa ajorashi verã jypasa ãsha. ⁸She apyrỹ mýngarai yypẽi; Haipo pyny mýngaraikui Espiritu Santope. ⁹Hãmã voka arape Hesu õhẽ tẽnta Nazaretvi ãvã yvy Galileape, hãrã Juan mýngaraishu Jordan yy syryvape. ¹⁰Hãmã õhẽjy yvyirã hesha jypeashu ara vate, hareka vejy ããrẽ Espiritu Santo pykasu rãimi. ¹¹Hãmã ñyhẽndu ñẽẽ ara vateivi heiva: Nde hai shy Ray ahaihuva, ndee rupii shypya hory. ¹²Haivi Espiritu Santo raha Hesu yvy ikoambaipi. ¹³Haipe pyta 40b ara, hãmã voka ara pukukue ãña pya hãshu, hãrã hai iko mymba saitevare mbyteipi, hareka Tumpa jokuevare ou mboryshu. ¹⁴Juan Bautista mbyperesohamarã, Hesu oho Galilea kyty mbeu verã Ñanderu Tumpa ãñẽẽ kaviva. ¹⁵Hesu hei: “Vãhẽma Ñanderu Tumpa jy'ara, ñymý kõõ ou, peijy piñymbeu Tumpape hareka pyroja ñẽẽ kavi”. ¹⁶Hesu oho yvasu hymbeypi Galileaperã, hesha Simon hareka tyvy Andres, ity ñynõiva jypysare yype; hai reta rãnga pira nohẽ'iare. ¹⁷Hesu heishu reta: Pei shimi'ĩrũ, hãrã ajapopo pyndyhevi kuareta nohẽ'iare mbai porãmbaivi. ¹⁸Haipe vãi opa heja jypysa retarã oho hãndi. ¹⁹Haivi Hesu oho poshyjyrã heshajy Zebedeo tayre, Jacobo hareka tyvy Juan, ñykanoape ñono kavi ñynõĩ jypysare. ²⁰Haipevãi hẽnoshurã, heja reta tuu Zebedeo hareka mboryreare ñykanoape, haivi oho hãndi reta Hesu. ²¹Hãmã Hesu hareka mboireare vãhẽ jyraha Capernaunperã, putu'uava jy'arape Hesu iche Judiore ñymbatyseape pyrymbi. ²²Opavare hairã hesha hai pyrymbi heva, hai mboishu reta yngare ikotẽvẽmbahea rãimi, hareka Moise mbypara vekua pyrymbi'ihare rãimiã pyrymbi hai. ²³Hãmã ãm'ẽ Judiore ñymbatyseape'ia pẽnte kuimbai mbai poshy ãmẽrea sapuke'irã hei. ²⁴Mbaivara ripota yryhevi, Hesu Nasareno? Reira opa irijuka verã? She arykuaa mbavara nde. Nde hai Ñanderu Tumpa mbouva, heko kaviva. ²⁵Hesu ñyngãta espiritu porãmbaperã hei: Jasaka, ãhẽshi ko kuimbai. ²⁶ãña hỹnatu opa mbyryry kuimbai, hareka sapukerã õhẽshi. ²⁷Opaite haipe'õre

myngyjerã õñepyrõ pyrãndu ijupe reta: Mbaivarajy kova? Mārã pyrýmboi py'ahuva rajy? Ko kuimbai rãnga ñymbaikatru rupii mbai poshy retave japoshu hai heiva! ²⁸Oparupii ravĩ Galilea juri'õvã retaipei Hesu kuaaha. ²⁹Õhẽjy Judiore ñymbatyseavirã Hesu oho Jacobo hãndi Juan, Simon hareka Andres hẽntape. ³⁰Simon hỹreko ishy ãmẽ'ẽ hupare ñãka hasy ryheve; hãrã mbe'uashu Hesu. ³¹Haivi Hesu ñymbojahe Pedro hỹreko ishyrã, pysy ipope mupũrã, haibe vãi opashi ãka rasykue, hãmã ñyngarekoma'ẽhe reta. ³²Ka'aruite kuarasy ichema'ia, heta veruha ñymbairasy vekua Hesu ãvãpe, hareka mbai poshy ãmẽreare; ³³hãrã voka tẽnta ijare opa ñymbaty õchepe. ³⁴Hãmã Hesu mýnguera mārãrã gãtu ñymbairasy vekua, hareka mbai poshy ãmẽreare opa mohẽshi, Hesu mẽ'ẽashu mbai poshy ãnjeta verã, shara haire kuaa mbavara hai. ³⁵Kõ'eĩ pýntuteri vekua Hesu õhẽ tẽntavirã, pũã oho yvy ikoambaipi, haibe jurure Ñanderu Tumpape. ³⁶Simon hareka ñi'ĩrũre hãndi jyraha heka Hesu, ³⁷heshama retarã heishu: Opãĩ ndyreka jyre. ³⁸Hesu katy heishu reta: Jaha tẽntamire mbyrymba õipi haipi ambeu verã ñẽẽ kaviva, ha'ẽrã rãnga shymbouha. ³⁹Kýrã Hesu õhẽ oho Galilea juri'õ retaipei, Judiore ñymbatyseape pyrýmboihe ñẽẽ kavi, hareka mõiẽ mbai poshyre. ⁴⁰Pẽnte kuimbai kuru porãmba'ia ou Hesu ãvãpe, hýnypýã jatykarã heishu: Nde pota shy mýnguerarã, shy mýnguerapo. ⁴¹Hesu parekorã, pokoharã heishu: Aipota rãnga, kuera! ⁴²Hãmã haivevãĩ opashi kurukuerã, kuera. ⁴³Hesu narẽ ãĩte mondojyrã, hei jyvyĩshu: ⁴⁴mbeukui mbavape; ekuai ijeshakashu pai, hareka mẽẽ rýmẽẽ verã Moise mbypara vekua heiva rãĩmi, heshaha ndyrehe verã rykueramava. ⁴⁵Ko kuimbainy õhẽ ohorã, mbeu raha mbaivara ikohe; hãrã hai rehe Hesu katuvẽã iche ijeshakajy tẽntaipei, yvy ikoambaipi iko. Haibe opaivi ohovare oho hai ãvãpe.

Chapter 2

¹Mbovy arama jyrã Hesu ichejy Capernaumpe. Kuaahama hoo ipe ïmẽ'ërã, ²heta ravĩ kuaretare oujatyhe õche javevẽã peve, haipe Hesu mbeushu reta Ñanderu Tumpa ïñẽẽ. ³Hãmã ùrũndy kuimbai veru pẽnte vatamba vekua Hesu êvãpe. ⁴Hetaite kuareta haipe'õrã katuãmã mývãhẽ reta Hesu êvãperã, oo ïãrẽivi hesemombushu reta, haipimbyvejyretakuimbaivatamba vekua hupa ryheve. ⁵Hesu hesha marãra haire jyrojahe, hãrã heishu vatambava: Shy ray, mbai porãmba rijapo vekua heja reima ndyhevi. ⁶Haipe vapy ñynoivare Moisebyparavekua pyrõmboi'iheare pyapẽi hei ñynõĩ: ⁷“Mãrã'ĩrãra kova kuimbai kýrã ijeta? Jahe ranga'i. Mbavarapo hejarei ñande mbai porãmba jajapo vekua? Pẽnteĩ rãnga'ẽ, voka hai Ñanderu Tumpa. ⁸Hesu kuaaravĩ mbaivara hei ñynoĩ pyape, hãrã pyrãndushu reta: Mãrã'ĩrãra kýrã pypya pimbijeta pẽi? ⁹Mbaivara javaĩa jaishu ko vatamba vape: “Hejaha reiima ndyhevi mbai porãmba rijapo vekua”, ti jaira poshu: “Pũã hupi ndurupa, ekuajyvy”? ¹⁰Pikuaa verã, She Kuareta tay rãimĩ ai vekua, ïmẽ'are mbaikatu vvy ïãrẽ ahejareii verã mbai porãmba vekua. Hãmã heishu vatamba vekua: ¹¹She hai nde. “Pũã. Hupi ndurupa, ekuajy nyrẽtape”. ¹²Hãmã haipẽvãĩ vatamba'ia pũã, hupi huparã õhẽjy oho opavare hýnonde, hãma opa mbyrymaĩ reta, hareka õmombai vasu Ñanderu Tumpaperã hei jyre: Mãĩpia rãnga kýrãva mbai jahesha. ¹³Hãmã Hesu õhẽ ohojy yvasu hymbey kity, haipe heta kuaretare ou jatyhe hãrã hai mboishu reta. ¹⁴Hasa oho'irã hesha Levi, Alfeo tay, vapy'ẽ tẽnta Roma pevarã okorase'õpe, haipe Hesu heishu: Ei shimi'ĩrũ. Levi pũãrã oho hãndi. ¹⁵Hãmã Hesu vapyma'ẽ mesape Levi hẽntaperã, heta tẽnta jurureva okorase'iare, hareka heko porãmba'ia retaave ou vapy hãndi, hareka mboireareta jyve; shara heta'ẽ hairitava ouva haykue. ¹⁶Hãmã Moise mbypara vekua pyrõmboi'iheare hareka fariseore, hesha Hesu karu ñynõĩ hãndi heko porãmba'iare hareka tẽnta jurureva okorase'ia retarã, pyrãndu jyreshu Hesu mboireare: Mãrã'ĩrãra pynymboi'ia, heko porãmba'iare hareka tẽnta jurureva okorase'iare karu hãndi? ¹⁷Hesu hẽndu vokavarã heishu reta: Mambaimba'ia ikotẽveãhe pýrý pýhãno'ia, koñeĩ ñymbairasy'ivaĩ. She aĩã ãhẽno heko kavivape, koñeĩ heko porãmba'ia retaĩ rãnga. ¹⁸Juan Bautista mboireare hareka fariseore haipe kavi karuã ñynõĩ reta, hãmã ïmẽ'ẽ ou pyrãndushua Hesu: Mãrã'ĩrãra Juan hareka fariseo mboireare karuã ñynoĩ hai Ñanderu Tumpa pevarã; hãmã rýmboiryrea reta katy japoã hai? ¹⁹Hesu heishu reta: Katura karuãkuei õmendavape õre ïmẽ ñynõĩ hãndi õmendavarã? Voka temẽ ïmẽ teri'ẽ hãndi retarã katuãpo karuã ñynoĩ. ²⁰Tẽvã, vãhẽ pokui ara voka temẽ hekyashi verãre, haiperãpo karuã ñynoĩkui. ²¹Mba'ety mbyvyvy verã mondeava py'ahuva tuja vekuare, voka mondeava pysẽvẽ py'ahuva mãtarã tivishaitevepo tuja vekua myndoro. ²²Haereka mba'ety ñonova vino vakapi tuja vekuapy, vino pyahuva myndoroĩ vakapi tuja hãmã opa ïnohẽ vino vakapi katy sosoro; vino py'ahuva mbyhyrua ñõĩpo mbai hyru py'ahuvapy. ²³Putu'uava arape Hesu hasa oho koo kueipi, hãrã mboireare mynõõ jyraha jyre trigo. ²⁴Hãmã fariseore heishu: Mãĩhe, mãrã'ĩrãra rýmboiryreare japo japoamba verã putu'uava arape? ²⁵Hãmã Hesu heishu reta: Mapeãmba pimbijeta mbaivara David japo ñymbahy'irã hareka iko'i hãndiare? ²⁶Mãrãra David tupaope iche, pai ruvisha vasu Abiatar jy'arape, hai hou pãhã kapyryva Tumpa pevarã, mbavamba katu houva, pai retaĩ ñõĩte katu hou, hãmã mby ho'uka jyve opaite ã hãndiare. ²⁷Hesu heijyshu reta: Voka putu'uava ara rãnga japoha kuaretare pevãrã, japohã kuareta ara putu'uava pevãrã. ²⁸Hãrã Kuareta tay rãimĩ ou vekua vvy ïãrẽ, putu'uava ara juhuvissha jyve.

Chapter 3

¹Hesu ichejy Judiore ñymbatyseape, haipe'ẽ pẽnte kuimbai ipo tinĩva. ²Hãmã ñomĩ mãĩ jyrehẽ, hesha verã mýnguérarapo putu'uava jy'arape, ñmẽre verãre mbaivarapo heihe reta. ³Haipe Hesu heishu kuimbai ipo tinĩva: Pũã ñymbou mbytepe. ⁴Haipe pyrãndushu ýngare: Mbaivara katu jajapo putu'uava jy'arape, haikavivara ti pũrãmbara? Ñapyrýnguera, ti japurukarapo? Tẽvã haire jasaka peveĩ reta. ⁵Haipe Hesu poshy ryheve mãĩ jurirã mbyvy'ãmba, mba'ẽã kuaase retarã, hãmã heishu voka kuimbai: Mýsymyĩ ndepo. Ko kuimbai ipo mysymyĩrã, kuera. ⁶Haivi fariseore opajy õhẽ oho, jyraha ñnjeta hãndi Herode ryhevere mārãrapo Hesujuka reta. ⁷Hesu hareka mboireare hãndi jyraha yyvasu hymbey kyty, hãmã kuareta hetava oho haykue Galileiavi. ⁸Kuama reta mbai vasu haikaviva japorã, ou jyve Judeavi, Jerusalenvi, Idumeavi, Jordan kuarasy õhẽaivi, Tiro hareka Sidonvi, hesha verã. ⁹Hãrã Hesu mbeushu mboireare myhẽvãshu verãre kanoã, potã kuareta hetava jasoirã. ¹⁰Shara hetavape mýnguera, hãrã ñymbairasy vekuare opa jasoi pokohe verãre. ¹¹Haipe mbai poshyre heshamashurã, ñnesu hýnonderã, sapuke: Nde rãnga hai Ñanderu Tumpa tay. ¹²Hesu ñyngatashu reta potamba mbeu verãre, mbavara hai. ¹³Hesu jupi ita vate'õperã, haipe hẽno pota hẽnovare, hãrã haire ou hai evãpe. ¹⁴Hekapy (12) iko'i hãndi verãre, hareka mondo mbeu verã ññẽẽ. Kovare mbyhee Apostol. ¹⁵Hãrã mēẽshu reta mbaikatu mynguera verã ñymbairasyvare hareka mōhẽ verã mbaiposhy. ¹⁶Kova 12 õ reta hai: Simon, mby heeava Pedro; ¹⁷Jacobo hareka tyvy Juan Zebedeo tayre, mbyheeje reta Boanergues, he'iseva: Hy'apua ray; ¹⁸Andres, Felipe, Bartolome, Mateo, Tomas, hareka Alfeo tay, Jacobo, Tadeo, Simon Canaanpe'õ, ¹⁹hareka Juda Iscariote, Hesu pysyka vekua. ²⁰Hãmã Hesu hareka mboireare iche pẽnte oope, haipe heta vekua jatyjyhe, hãrã katũa karushi reta. ²¹Hesu hẽtãrãre kuaamarã oujy heka reta; shara heimbahe reta, kuakua mba'ia. ²²Moise mbypara vekua pýrýmboi'ihẽare, ouva Jerusalenvi, hei jyvehe reta: “Beelzebu, Ñña juhuvisha rãnga hejashu mōhẽ verã, mbaiposhy kuere.” ²³Hesu hẽnorã mbeushu reta pẽnte ñymýhã'ãnga heiva: Mārãrapo Ñña mōhẽjy ýngava Ñña? ²⁴Pẽnte tẽnta ijupii ñymby vaishorã, katuã kýý iko. ²⁵Hãmã pẽnte oope'õre ñymbyvaisho jyre ijeherã, oho porãã ñõĩpo. ²⁶Kýrãijy ãña ñimbijaorã hareka pũã ijupiirã katuã kýý'ẽ, vãhẽ ñõĩpo japyape. ²⁷Mbavẽapo iche kuimbai pýrãtava hoo'ipe manarõshu verã, ñapĩnti rãniãrã, hãmerãpo kapyry manarõshu. ²⁸Ññetẽiteva hai pee, Ñanderu Tumpa hejarei ñõĩposhu kuimbaire mbai porãmba japo vekua hareka ñẽẽ hei vekua. ²⁹Tẽvã, Espiritu Santo jaheheva hejaharei'ãiteiposhu; ñmepohe opa ara pevarã. ³⁰Kýrã Hesu hei, shara heihe reta Ñña espiritu ñmerea. ³¹Haivi ou Hesu ishy hareka tyvyre, tẽvã katuapeĩ ñynõi, haivĩ hẽnõka reta. ³²Hãrã kuareta hetava Hesu vapy'i jurivare heishu: Ndesy hareka ndyryvyre katuape ndyreka jyre. ³³Hesu heishu reta: Mbava retara shesy hareka shyryvyre? ³⁴Haivi mãĩhe juri vapy'õva retarã hei: Kõõ'õvã reta rãnga hai shesy hareka shyryvyre. ³⁵Opaite japoshuva Sheru potava, hai reta rãnga, shyryvy, shĩindy hareka shesy.

Chapter 4

¹Hesu hykuāi ðñepyrð pyrŕmboijy yvasu hŕmbeype, haipe kuareta hetava ou hai ėvāpe, hārā oho vapy pēnte kanoāperā, ñymbaty'ðre pyta yvasu hymbeype. ²Haipe heta mboishu reta mbai ñŕmŕhā 'ānga rupii, hāmā pyrŕmboi'ērā hei: ³Pyhēndu: Pēnte ñimŕty'ia oho ma'ēty. ⁴Ma'ētyrā ĩmē'ē oava pe hymbeype, haipe ou vyrare opa hou. ⁵Īmē'ēy oava ita pāūpe, yvy jhiavaperā areā hēño, yvy pyrērī vape. ⁶Haivi kuarasy ðhēmarā opa hapy, hapðarā opa jipi. ⁷Īmē'ē oava kapi'āti pāūpe, voka ñānavā vatema ohorā opa jasoi. ⁸Hāmā ĩmē'ēy oava yvy kavivape, haipe heta'ia, ĩmē'ē iava 30, ĩrū 60 hareka 100 peve pēnte jypyivi. ⁹Haivi Hesu heishu reta: Īmē'ē japysa'iarā, tyhēndu. ¹⁰Haivi Hesu hā'ēima ñŕnoī hāndirā pyrāndushu reta 12 ia mboiareare hareka haipe ōi hāndivare, mbaivara he'ise voka ñēē ñŕmŕhā'ānga ryheva, ¹¹Hesu heishu reta: Pee rānga Tumpa pynymby kuaaka mbai kuaahamba irreino ryheva, tēvā yngavare mbe'uashu reta ñēē ñŕmŕhā'ānga rupii; ¹²maītē jyreare heshāā, hēndu tēvāre kuāā, potā Ñanderu Tumpa kyty oujyrā hai hejareishi mbai porāmba japo vekuarā. ¹³Heijyshu reta: Pikuāra ko ñēē ñŕmyhā'ānga? Hāmēra mārāpo pikuaikyui yngavare? ¹⁴Ñimŕty'ia hai Tumpa ĩñēē mbeu'ia. ¹⁵Īmē'ē tŕmŕty oava pee hymbeype: Hēndu Ñanderu Tumpa ĩñēē, tēvā Āña ou opa hekyjyshi ñotŕhātēvā. ¹⁶Īmē'ēy timŕty oava ita pāūpe: Hēndu Ñanderu Tumpa ĩñēērā areā vy'ape myvāhē. ¹⁷Tēvā hapo pukuārā kŕŕŕā'ē, hāmā oushu mbai porāmbārā poi jyroja. ¹⁸Hāmā ĩmē'ēy oava kapi'āti pāūpe, hēndu Ñanderu Tumpa ĩñēē; ¹⁹tēvā ojepy'apy ko yvy ĩārē'ðreirā, mbai potakue jytavakashurā, opa ou ĩāreshi ñēē hēnduvarā i'ā. ²⁰Katy ĩmē'ēy yvy kaviape oava: Haire hēndu Ñanderu Tumpa ĩñēērā pysyrā japova, hārā ia 30, ĩrū 60 hareka pēnteivi 100 kavi ia. ²¹Hesu heijyshu reta: Veruhara kuei lampara ñonoā verā māinūnga hyru ipe ti katre ipe? Mba'ety, lampara vateñðipo ñonohā sape verā. ²²Mbaety māinūnga ñemiva kuahamba verā; hareka ñomiareva jykuamba verā. ²³Īmē'ē japysavarā, tyhēndu. ²⁴Hārā heijyshu reta: Pijasaka kavihe ko pyhēndu pēivare, papisha pijapova rāimi katŕipo, Ñanderu Tumpa pory jyve pyrehe; hārā mi ĩrūhāvepojy pekui ko pyhēnduvaivi. ²⁵Shara ĩmēmarea me'ēhāvepo jyshu; tēvā mba'etyreva, mŕshi ĩmētereamikue, hekyha jyvapypojyshi. ²⁶Hesu heijy: Ñanderu Tumpa rreino rānga ova pēnte kuimbai mā'ēty iva; ²⁷oche hareka sareko, haivi hasa ara hareka pyhare, hārā ñotyva hēño, hareka pūāshu, hai kuamba ōvā mārāra'ē. ²⁸Yvy rānga ha'ei myhēño; mbyhapo, mŕhāka haivi mbypoty, mbi'iarā mŕhāŕjy. ²⁹Haivi javyjemārā mŕno'ðhā, vāhēma jy'ararā. ³⁰Hāmā Hesu heijy: Mbaivarerapo ñamŕhā'ānga Ñanderu Tumpa irreino? Ti mārāva ñŕmŕhā'āngarapo ñañohe? ³¹Ova mostaza hāy mŕshi ñðiteva, ñotyhārā mŕshi teveva opava māinūnga hāy yvy ĩārē'ðvāivi. ³²Hāmā ñotyārā katy hēño marērē'yŕteve opa yngā vyraivi, haivi hākā marērēy, vyra retaave ñymby haitypy haere ñykuarāsyā ipereta. ³³Kŕrā Hesu pyrŕmboihe heta māinunga ñymŕhā'ānga rupii Ñanderu Tumpa ĩñēē, kuaa kavive verāre. ³⁴Ñymŕhā'āngambape Hesu ĩnjetāāshu reta; tēvā mboiareare hā'ēi ðpēi mbeu kavishu reta. ³⁵Vokava arape ka'aru pŕntumārā, Hesu heishu mboiareare: Jahasa yy hyvaisho kyty. ³⁶Haivi opajyma mondo kuareta hetavarā, mboiareare rahashu Hesu kanoāpe. Īmē'ēy yngā kanoāpe ohovare. ³⁷Hārā sapy'āi vāhē vyty vasukue, haivi yy iche kanoāperā ajete opa tynyhē. ³⁸Tēvā Hesu oche'ē kanoā huva kyty. Hāmā mombarā heishu reta: Pyrŕmboi'ia! rikuāārā opamāpo ñaŕapyvŕrā? ³⁹Hesu puārā ñyngātashu vyty hareka yvasu: Jasaka! Shirŕrŕē! Haipema vyty pyta, yy kuirŕrŕā ara kavijy. ⁴⁰Haipe Hesu heishu mboiareare: Mārāŕrā pykyjepi? Pirojāāmba teri shyrehe? ⁴¹Tēvā mboiareare opa kyjerā pyrāndu jyre ijupe: Mbavarajy kova, vyty hareka yvasuave japoshu heiva?

Chapter 5

¹Vāhē jyraha yyvasu hyvaishope, Gadarenore jy'yvype. ²Hesu vejyī kanoāivi, areā ou tā'ōvēre ōivi hŷvāitishu pēnte kuimbai Āña ichepya, ³ñymyhēnta'i tā'ōvēre ēvāipi, mbavamba jepyheva, ajemāi kadenape ñapīntīha; ⁴ajemaī ipy hareka jyva pokuahashi kadenape, tēvā opāi mŷndoso, mba'ety jepyheva. ⁵Hārā ikoñōī'iva, ara hareka pyharekue sapuke'i vytyrusu pāūpi, tā'ōvēre ēvāipi, opa ñymbyperepy ita pysēvē. ⁶Hārā mbyryivi Hesu hesharā ñani ou jykoty ou ĩnesu hŷnonde. ⁷Hāmā hŷnātu sapukerā hei: Hesu, Ñanderu Tumpa ara vateveva Tay, mbaivara ĩmēryre shee? Airureinde Ñanderu Tumpa heepe avy rivareite shyrehe verā. ⁸Kŷrā hei, shara Hesu heimbashu: Āña, ēhēshi ko kuimbai! ⁹Haivi Hesu pyrāndushu: Mārāra'o ndyree? Hārā hai hei: Legion he'ia rānga shee, shara yryreta. ¹⁰Haipe jurure asyshu Hesu, potamba mōhē verāre iko jyreaivi. ¹¹Haipe mbyryā karu ñynoī kushi heta vekua, vytyrusu hyvache. ¹²Hāmā Āñare jurure kavishu Hesu: Mā'ēihe tohoa ticheapy kushire. ¹³Opa ōhē kuimbaivirā, Hesu mā'ēihe jyraha opa ichepy kushire, haipe 2000 kushi ēvā opa ñyvāhērā oho oapy vyvasukuerā opa mano. ¹⁴Hāmā kushi ñyngareko'iheare opa ñyvāhē, hāmā jyraha mbeu ikova tēntape hareka ñu hupī'iare. Hārā kuaretare jyraha hesha ikova. ¹⁵Hārā vāhēma jyveru Hesu ēvāperā hesha kuimbai Āña ichepy vekua, ñīmimonde hareka haikavijyma'ērā, vapy'ē. Hārā kyje jyre. ¹⁶Hāmā kuaretare heshava Hesu, mbeu mbaivara ikohe kuimbai Āña ichepy vekua hareka kushire. ¹⁷Haipe kuaretare ōñepŷrō jurure kavishu Hesu oho verā jy'yvy retai. ¹⁸Hesu jupijy kanoaperā, ko kuimbai Āña ichepy vekua, jurure kavishu oho hāndi verā. ¹⁹Tēvā Hesu he'ia, koñēī heishu: Ekua nyrētape, mbeushu nyrētārāre, heta mbai Ñanderu Tumpa japo ndyreheva, hareka mārāra ndypareko. ²⁰Hārā voka kuimbai oho ōñepŷrō mbeu Decapolispe, opa mbai haikaviva Hesu japohe vekua; hēnduvare opa mbypy'āā reta. ²¹Hāmā Hesu hasajy yy hyvaisho kyty kanoaperā, hārā Hesu y hymbeype pyta, kuareta hetava jatyyje yy hŷmbeype. ²²Haivi Hesu ēvāpe vāhē ou pēnte mburuvisha Judiore ñymbatyseape'ōva, Jairo he'iashua, heshamarā ĩnesu hŷnonde. ²³Jurure jyvyīshurā hei: Shyrajy mano verāīma'ē, eimīte ndepo ñono iārē hykovejy verā. ²⁴Hāmā Hesu oho hāndi; kuareta hetava oho jyve hipii hareka opa jasoishu reta. ²⁵Haipe kuaretare mbytepe ējy pēnte taupe 12 añoma pyrarava tuvy vasu, ²⁶hetama iko asy mbai kuavare ipoipi, opama mombohe kyrypoti ĩmētere vekua potate kuerarā, tēvā mbaveā mynguera. ²⁷Ko taupe kuaama Hesu he'iahevarā, kuareta hetavare pāūpe ñymboja haykueivirā pokohe Hesu mōndēva iārē ōva. ²⁸Taupe pyapēī hei: “Mondevāite apokohe, akueramapokui. ²⁹Hārā haipevaī pytashi tuvykue, hareka hetepy ñandu kueravañymba'asyivi. ³⁰Hesu ñandu ōhēshi mbaikatu; jerepy hetavare mbyteperā pyrāndu: Mbavara pokohe amondeva? ³¹Mboireare heishu: Ryhesha rānga mārāra opa ndasoī kuaretare, haipe jyvyīra rŷpyrāndu: Mbavara poko shyrehe? ³²Tēvā Hesu māi jyvyī hupi kuaretare hesha verā mbavara pokohe. ³³Hāmā taupe kyjeitērā rry'i, shara kuaa ijehe mbaivara ikohe, hārā ou ĩnesu Hesu hŷnonderā opa mbeushu āñēteva. ³⁴Hesu heishu: Shyrajy, riroja rāmēī rykuera. Kapyryī ekuajy, shara rykueramahe nymbairasykue. ³⁵Hesu ĩnjeta teri ōvā, vāhē ou Judiore ñymbatyseape'ō mburuvisha jokuerea, heishu Jairo: Ndyrajy manoma; mbai verāra rŷmāi jyvyīhe pyrŷmboi'ia? ³⁶Tēvā Hesu jasakāāhe haire heiva, hārā heishu mburuvisha Judiore ñymbatyseape'ō: Avy kyje, jyrojaiño. ³⁷Tēvā ma'ēia ŷngare mi'irū, koñei Pedro, Jacobo hareka tyvy Juan. ³⁸Hāmā vāhē jyraha Judiore ñymbatyseape'ō mburuvisha hēntaperā hesha reta opa iko raiva, jaheova hareka sapukeva, ³⁹iche jyraha oo iperā heishu reta: Mbaiva rehera opa pikorai hareka pijaeo? Kova kuñatāi ray manoā, ocheī rānga'ē. ⁴⁰Haipe kuaretare jojejyre. Tēvā Hesu opa mōhē oo ipe'iare, haivi iche tuu, ishy hareka Hesu mboireare kuñatāi ray ēvāpe. ⁴¹Hesu pysy ipoperā heishu: Talita, kum! He'iseva: “kuñatāi ray, pū'ā”. ⁴²Kuñatāi ray haipevāi pūārā vatajy; doce añomāire. Kuaretare opa mbyrymaī reta vokava hesharā. ⁴³Tēvā Hesu heijyvyīshu reta; potambaa mbavape mbeu verāre, haivi heishu mŷngaru verāre kuñatāi ray.

Chapter 6

¹Hesu ðhē haivirā, oho jy'yvy kyty mboireare hāndi. ²Putu'uava jy'aravāhērā, ðñepyrōpyrōmboi Judioreñymbatysaepe. Kuaretare hēnduva mbyhaikaviterā hei jyre: Māivira opaite mbai kuaa kova kuimbai? Māivira nōhē hai kova mbai kuaakue, hareka mbaikatukue mbaikavi japo heshaha verā? ³Ha'ēāra yvyrare mba'apo'ia, Maria memby, Jacobo, Jose, Juda hareka Simon ñymoña hāndiare? Ikōāra jyre jyve ñanymbyteipi, hiindyre? Kuāāmba reta hei verā rāimi. ⁴Hāmā Hesu heishu reta: Mba'ety ñimiñēē'ia haihuambaipi, jy'yvypēi rānga haihuhā, hentārāre hareka hēntape'ōre. ⁵Hārā katūā japo mbaikavi heshaha verā, mbovyī ñymbairasyva mýnguera, ipo ñono iārērā. ⁶Hesu mbypy'āā, shara haire rojāā reta. Haivi Hesu oho pyrōmboi tēnta mbyrymba ðipi. ⁷Hesu hēno 12 apostol, hareka momokue mondorā; mēēshu mbaikatu mohēshi verā kuareta āña ichepy vekuare. ⁸reta potamba rahava māinūnga pehupi pevarā: Avy pyraha pāhā, ho'uava hareka kyrypoti. Koñei pyraha pēnte vyra pirātahea. ⁹ymonde pypasa, tēvā avy pymondea heta pyraha. ¹⁰Hesu heijyshu reta: Māipi'ō o'ipe picherā, pypytakui haibe pehojy peve haivi. ¹¹Hāmā ñmē'ē potamba pymvahēva hēntape, hareka pynyrēndusembavarā, pēhē haivi hareka pityshi vvy timbokue pypasa, vokava hai ñymarāndu haire pevarā. ¹²Haivi mboireare ðhē mbeushu kuaretare Ñanderu Tumpa ññēē, heishu yteñoma japo verāre mbai porāmbava, hareka Tumpa kyty oujy verāre. ¹³Heta āña ichepy vekua mōhēshi reta, hareka mýnguera ñymbairasyva asaite kytyherā. ¹⁴Hesu opa rupi kuaaha, hārā mburuvisha Herodes kuamajy verā hei: Juan Bautista kuerajymbakue manovare mbyteivi, hāme rānga ñmēre mbaikatu, mbaikavi japorā heshaha verā. ¹⁵Irūre heijy: Elias rānga. Yngavare heijy: Tumpa ññēē mbeu'iac, tynonde vekuare rāimiva rānga. ¹⁶Tēvā Herodes kova mbai hēndurā hei: Juan, she rānga ñaka ajasyjakashi, tēvā kuerajymba. ¹⁷Shara Herodes mbyperesokamba Juan hareka ñapitika kadenape, tyvy Felipe hýreko Herodías rehe, shara Herodes rekore. ¹⁸Juan heishu Herodes: "Pōrāny ndyryvy hýrekōi ryrekoryre verā." ¹⁹Hai rehe Herodías heshatāā Juan, hārā pota jukakare, tēvā katuā; ²⁰Herodes kyje'ishi Juan, shara kuaa kavite hai kuimbai heko kavivarā, ñyngareko kavihe, hēndu ñnjeta'ērā ajemai kuaa kaviāshi, tēvā Herodes potañoi hēndushu Juan. ²¹Tēvā Herodias hesha pēnte ara ou kavishu verā, shara Herodes japo karu vasu ñy'āño mbotyrā, membeu jyveshu mburuvishare hareka syndarore juhuvishare hareka karai ikokatuva Galileape'ōre; ²²karuma ñynoīrā Herodias memby kuiñatāi iche jyroky, hārā Herodes hareka haibe ēē hāndiare mbyvy'aite reta. Haibe Herodes heishu kuiñatāi: Jurure ripotava hārā she āmēēpondekui. ²³Hai hei jyvy'ishu: Rirurevapo amēēndekui, ajemaipo tēntare shepope'ō mbyteipi kavi rirureshe. ²⁴Haivi kuñatāi ðhē pyrandushu ishy: Mbaivara airureposhu? Haibe ishy heishu: Jurureshu Juan Bautista ñakākue. ²⁵Voka kuñatāi nārē'āite ichemy mburuvisha vasu ēvāperā, jurureshurā hei: Aipota ā'ēvāi rymēēshe pēnte yape Juan Bautista ñakākue. ²⁶Vokava mburuvisha vasu mbyvy'aite; tēvā mēē jepe ññēē opavare hýnonde mēē ñōi verā, hārā katuāma ajerai mē'ēājy kuñatai jurureshua. ²⁷Hāmā mburuvisha vasu narē'āite mondo pēnte syndaro veru verā Juan ñakākue. ²⁸Hāmā vokava syndaro oho Juan mbyperesoa ñonoavaperā jasyjashi ñaka, yape ñonorā raha mēēshu kuñatāi, hārā hai mēē jyveshu ishy. ²⁹Juan mboireare kuamarā, ou raha reta hetekue, ñoty verā. ³⁰Hāmā apostolre jyveru ñymbatyjy hāndi Hesu, haibe mbeushu reta opaite japovare hareka pyrōmboihe vekuare. ³¹Hesu heishu reta: Jaha japutuuposhy vvy ikoambaipi. Hesu kýrāmba hei, shara hetaite kuareta ouva hareka ohova haire ēvāperā, ēēāshu reta karu verāre. ³²Haivi Hesu hareka mboireare jyraha kanoape hā'ēi vvy ikoambaipi. ³³Tēvā heta'ē kuaretare heshava Hesu ohorā, hārā kuaa retarā opa ñani jyraha hynonderāpe. ³⁴Hesu vejy kanoaivirā, hesha kuareta heta vekuarā, parekotē reta, shara avishare ñyngarekoambahea rāimi jyrrerā, haibe ðñepyrō mboishu reta heta mbai. ³⁵Ka'aruiterā mboireare jyveru Hesu ēvāperā heishu reta: Ka'aruitema rānga, mba'etyvāijy koipi ikova. ³⁶Mondoymite kuaretare, tēnta hareka ñūūhupi towareta hou verā. ³⁷Tēvā Hesu heishu reta: Pee rāngapo pymēēshu hou verāre. Haire heishu: Ohoarapo ovaha pāhā 200 ara mba'apo repykue, opa myngarua verāre? ³⁸Hesu pyrāndushu reta: Mbovy pāhāra ñmēpyre? Pekua pymāiheno. Kuaama retarā heishu: Pandepo pāhā hareka mōkue pira. ³⁹Haivi Hesu heishu ñymbatya vapy verāre kapi'atare, ⁴⁰hāmā vapyma jyrahārā ñmē'ē 100 jatyva, irūpe ñymbaty jyve 50, kýrā ñymbaty jyraha. ⁴¹Haivi Hesu heky pandepo'ia pāhā hareka mōkue'ia pira, māi ararerā ñymboi iārē, pyseā pāhārā haivi mēēshu mboireare mēmēē hupi verā kuaretare; kyrāi japojoy mōkue'ō pira opaiteva pevārā. ⁴²Opaiteva kuaretare karu hareka opa hývāta reta. ⁴³Haivi Hesu mboireare 12 kanata mynyhējy pāhā hareka pira pysēvē opamba ho'ua vekua. ⁴⁴Hārā haibe ēē 5000 kuimbai karuvare. ⁴⁵Haivi Hesu heikavishu mboireare arēā jupi verāre kanoape, oho verā yy hyvaisho kyty Betsaidape, tēvā hai yy hymbeype ñme mondojyrāni verā kuaretare. ⁴⁶Hesu opajyma mondorā, oho jupi vytyrusure ñymboishu verā Ñanderu Tumpa. ⁴⁷Pýntumapo'irā, kanoa yy mbyteipima ohova, tēvā Hesu ñmēiteri'i vvyipi. ⁴⁸Hesu haivive hesha mboireare mbeveñ ñymañña jyraha jyrrerā, shara vyty ñakua ou hynonderā. Kōima ourā, Hesu vata ou yy iārē haire ēvāpe, hasaī ohoshi verā rāimi. ⁴⁹Hārā haire heshama Hesu yy iārē vata ourā, moāteshu reta jykuamba'iarā opa hāse reta; ⁵⁰shara opāi hesha reta, hārā kyjekue japyraha reta. Tēvā Hesu ññēē mondo raveishurā hei: Avy

pykyje! Pyrēi! She rānga!⁵¹Hesu jupi hāndi reta kanoaperā yvytu vasukue pytarā, mbyrymaĩ reta vokava hesharā.
⁵²Shara kuāā reta mbaivara he'ise Hesu pāhā mbyhetarā vēkua, shara mbai rojāā reta.⁵³Hasama reta yyvasu
hymbey kytirā vāhē jyraha yvy Genesaretpe; ñapīti heja ñykanoare yy hymbeype.⁵⁴Vejyma reta kanoaivirā,
kuaretare areā kuaa reta Hesu,⁵⁵opaite vata hupi reta vokava tēnta, opaivi veruashu ñymbairasy vekua, hupa
ryheve, kuaama reta Hesu ñmē'ē haiperā.⁵⁶Mamaĩpi Hesu ohovape, ñañonoshu tēntamire, ñūū hupi hareka tēnta
vasupe, kuaretare raha ñonoshu haperāipi ñymbairasy vekuare, jurureshu reta ñymbairasy vekuare ma'ēihe
pokohe verā mondeva hymbeyre; hārā opaite pokohe vekuare, opa kuerahē mbairasykue.

Chapter 7

¹Haibe ñymboja Hesu êvãpe Fariseore hareka Moise mbypara vekua pyrymboi'heare, Jerusalenvi ouva.² Kovare hesha Hesu mboireare ã'ãmo karu ñynoĩ ipo kya ryheverã, jypoimbaa ryheve, ñjeta porã jyrehe.³ Shara Fariseore hareka yngaa Judiore, tynondevare ikova rãimi ñmeĩ japo, karuã reta jypoi kaviãrã.⁴ Hãmã oujy mãinũnga ovaha'õivirã ho'uã ovava ndeiteri joherã, heta ñmẽverejy kÿrãvã haire jypykuava: Yy ho'uapya joheañõipopy, opaite timbiporyre, hareka ochehahea.⁵ Hãrã Fariseore hareka Moise mbypara vekua pyrymboi'heare pyrãndushu Hesu: Mãrãĩrãrã rÿmboivare japoã tynondevare heiva rãimi, jypoimba ryhevẽĩ karu jyre?⁶ Hãmã Hesu heishu reta: Pee hapishatamba'iare! Hei kavi pyndyrehe Tumpa ññẽẽ mbeu'ia Isaias, jykuatiape heiva rãimi: "Kova tẽntape'õ reta rãnga jurupeĩ shemombai jyre, tẽvã pyare mbyry 'shyhevi. Hãrã shemombai rã'ãngai jyre, shara kuareta hei vekuaĩ pyrymboi jyrehe."⁸ Pee rãnga pijapoã Ñanderu Tumpa heiva, kuareta japo vekuaĩ pijapo.⁹ Heijyshu reta: Pee pipykuava rãimi pijapopirã, pijapoã Ñanderu Tumpa heiva.¹⁰ Shara Moise hei: "Hẽndushu nderu hareka ndesy heiva hareka ñyngarekohe reta" tẽvã "ĩmẽ'ẽ tuu hareka ishy jahe'ihearã, jukahapovekui".¹¹ Tẽvã pee perekuei: Pẽnte kuimbai heishuva tuu hareka ishy: "Katuãny ãrÿmbory, shara opaiteva ñme'areare hai Corban (he'iseva: "Tumpa pevãrãĩ").¹² Hãmã kÿrãma heirã, pee pereshukuei katuveamapo mboryshu tuu hareka ishy.¹³ Kyrã pimbijiche Ñanderu Tumpa ññẽẽ, pipykuava rãimi pijapopirã, hãrã heta mãinũnga kyrãva pijapo.¹⁴ Haivi Hesu hykuãĩ hẽnoy kuareta hetavarã heishu: Pijasakashyre opaiteva pikuaa kavi verã: ¹⁵ Mba'ety ho'uavare kuimbai myngyashu verã Tumpa hynonde; pyaivi õhẽva rãnga katu myngyashu Tumpa hynonde.¹⁶ Ñmẽ'ẽ japysa'iarã, tÿhẽndu.¹⁷ Hesu hejamashu kuaretarã iche pẽnte oo'ipe, haibe mboireare pyrãndushu; mbaivara he'ise vokava ññẽ ñymyã'ãnga? ¹⁸ Hai heishu reta: Peeavera pikua kova? Pikuããmba kuimbai houva katuã myngyashu? ¹⁹ Shara icheã pyape, hyepẽĩ vãhẽrã haivĩma õhẽjyshi. Kÿrã Hesu heirã he'isema opaite ho'uavare kyamba.²⁰ Hãrã heijy: Kuaretare pyaivi õhẽva ññẽ porãmba rãnga, myngya.²¹ Ñandypyaivi rãnga õhẽ mbai porãmba vekua, õmendava ÿnga mãĩ'ijyhea, õmendambape jyrekova, purukava,²² manarõ, mbai pota raiviva, ñarõva, japuva, ñnotimbãa, kateÿva, juruvaiva, jyroja ijeheva, opaishareĩ'iva,²³ opaite kova mbai porãmba õhẽ ñandypyaivi, hãrã ñanymyngya.²⁴ Haivi Hesu oho Tiro hareka Sidon kyty; haibe iche pẽnte oope potã mbava kuaarã, tẽvã katũã ñemĩ; ²⁵ pẽnte taupe memby kuña Ñña ichepya, hẽndu Hesu he'iahevarã, ou ñnesu hÿnonde.²⁶ Kova taupe hai Griega, tẽnta Sirofeniciaivi ouva. Haibe jurre asyshu Hesu, mohẽshi verã Ññare memby kuña ñmerea.²⁷ Tẽvã Hesu heishu: Ma'ẽihe tykarurãni tayre hyvãta peve, porãã jahekyshi tayre houva ñamẽeshu verã ñaumbare.²⁸ Hãrã taupe hei: Ññete rãnga, Sheja! Tẽvã ñaumba mesa ipe'iare, hykuãĩ houjy tayre houva ku'ikue mesaivi oava.²⁹ Hesu heishu: Ññete rãnga rereva, ekuajyvy. Ññã õhẽmashi nymemby kuña.³⁰ Taupe vãhẽjy oho hẽntaperã, hesha memby kuña ñeno'ẽ hupape. Õhẽmambashi Ññakue.³¹ Hesu õhẽ Tiroivirã. Hasa oho Sidõnpi, vãhẽ yvasu Galileape, hasa oho pañandepo (10) tẽnta õĩpi, yvy Decapolis he'iashuape.³² Hãrã verushu reta pẽnte japysamba hareka ña'ẽnguva. Hãmã jurreshu reta ipo ñonohe verã.³³ Hãmã Hesu hã'ẽĩ ÿngaity rahashi kuimbairẽ, haibe japysa põĩpyrã, myndyvyjy iporerã pokohe ñku; ³⁴ haivi Hesu vate mãĩrã hei: "Efata!" (he'iseva: "Jype'a!") ³⁵ Haibe jypeajy japysa, ñku jerarã ñjeta kaviy.³⁶ Hãmã Hesu heishu reta avy mbavape mbeu verã, tẽvã kyrãte he'iashuva ñymyrõiteve opa mbeu reta, ³⁷ shara hãĩrãite hesha retarã hei: "Japo kavi rãnga Hesu, japysambava myhendukajy, ña'ẽnguva mbijetakajy."

Chapter 8

¹Pëntearapehykuã heta jatyjykuaretare tẽvã mba'ety hou verãre. HãrãHesu hẽnomboiarearetarã heishu:
²Aparekonyteshukuaretare.Mbahapy arama ẽẽ shendieva, mba'etyhouverãre. ³Ñymbahy ryheveamondojoy
hẽntaperã, ìmepo'ẽkui pya mamano'ia pehupi; shara ime'ẽ mbyryivi ouvare. ⁴Mboiareare heishu: Maivirapo
ñavãhẽshu ñamyngarupy verãre, mba'ety koipi ikova?⁵ Hesu pyrãndushu reta: Mbovy pãhãra ìmẽpyre? Haire
hei: shiu (7) pãhã. ⁶Hãmã mbyvapyka kuaretare; haivi heky shiu'ia (7) pãhã, ñymboi'iarẽ Ñanderu Tumpape,
pyseãrã mẽẽshu mboiareare memẽẽshu verã opaite kuaretare.⁷Hãrã mbovy ìmerejy reta pira mishishiva,
ñymboijy ìarẽrã memejyshu reta. ⁸Opaiteva karu hareka hỹvãta reta, haivi pysẽvẽ hemby vekua mynõjy retarã, 7
kanata mynyhẽ jyreta. ⁹Haibe 4000 kuareta rupi ẽẽ karu vekuare, haivi Hesu opa mondojoy. ¹⁰Hesu jupijy kanoãpe
mboiareare hãndirã, oho Dalmanuta kyty.¹¹Haibe vãhẽ jyveru Fariseore pyarãshu verãre Hesu, hãrã haire jurure
mbai heshaha verã vate araivi ouva. ¹²Hesu poshy ryheve putuhẽ monдорã hei: Marã'irãra kova kuimbaire jurure
mbai heshaha verã? Æñetẽiteva hai, me'ẽhã rãngapope pota pyheshava. ¹³Haibe hejashu reta, hãrã Hesu jupi
kanoaperã ohojy yy hyvaisho kyty.¹⁴Haibe mboiareare sarembahe reta pãhã hou verãre, hãrã pẽnte pãhãimba
ìmere reta kanoape. ¹⁵Hesu tãnta jurure shureta: Pymãĩ kavi, pingareko pijeheshi Fariseo hareka Herodes harina
mby'ouka rãĩmiva. ¹⁶Hesu mboiareare injeta ñynoi ijupi: Pãhã jaruarãra kyrã hei'i. ¹⁷Hesu kuaarã heishu reta:
Marã'irãra kyrã pinjeta pãhã mba'ety pyreva? Pymandu'ãra, ti pikuãra teri? Pyndypya tãtãiteira teri?¹⁸Pyndyresa
rãngapi, pyheshãra? Papysa rãngapi, Pyhẽnduãra? Pynymanduãrahe ¹⁹ãmbijaorã vekuã pandepo pãhã 5000
pevãrã, mbovy kanatara pymynyhẽjy hemby vekua? Haire hei: 12 kanãta. ²⁰Hãrã ãmbijaorã vekuã 7 pãhã 4000
pevãrã, mbovy kanatara pymbatyrã pymynyhẽjy hemby vekua? Haire hei: 7 kanata. ²¹Hesu heishu reta: Pikuãra
teri?²²Hesu hareka mboiareare vãhẽ jyraha Betsaidape, haibe veruashu pẽnte kuimbai heshamba kũvãĩpia, jurure
jyreshu Hesu pokohe verã. ²³Hesu pysyshu ipope heshamba kũvãĩpiarã nohẽ tẽntaivi raha katuape, myndyvy
hesarerã ipo ñono ìãrẽ; haibe pyrãndushu heshara mãĩnunga. ²⁴Haibe heshamba kũvãĩpia hei: Ahesha kuaretare,
tẽvã yvyra vata'iare rãĩmi ahesha. ²⁵Hesu hykuaĩ ñonojyshu ipo hesare ìãrẽ, hãrã kuimbai heshajy kavi kũvãĩpi.
Haibe vãĩ kuerarã, opaĩ hesha kavi ã'ẽ. ²⁶Haivi Hesu mondojoy hẽntaperã heishu: Avy ekuajy tẽntape.²⁷Haivi Hesu
hareka mboiareare oho tẽntamire'õipi Cesarea Filipope'õre. Pehupi Hesu pyrãndushu mboiareare: Mãrãra hei
shyrehe kuaretare? Mbavara she? ²⁸Haire heishu: Ìmẽ'ẽ hei ndy reheva Juan Bautista, ìmẽ'ẽjy heiva Elias, ìrũre
heijy ndyrehe nde haiva Tumpa ìñẽẽ mbeu'iad aryka'eite vekua.²⁹Hãrã Hesu pyrãndushu mboiareare: Pee jyveno,
mãrãra pere jyve shyrehe, mbavara she? Pedro heishu: Nde hai Kristo. ³⁰Hesu tãnta heishu mboiareare, kova mbai
avy mbeu verãre mbavape.³¹Hesu õñepyrõ mbeushu mboiareare hai Kuareta Tay rãĩmi ouva yvy ìãrẽ hasa asyñoi
verã, heshatambaa verã judio juhuvishare, pai ruvishare hareka Moise mbypara vekua pyrẽmboi'heare.
Heijyshu reta hai jukaha verã, tẽvã kuerajypo mbahapy arape. ³²Hesu mbeu kavishu reta kova, hãrã Pedro raha
yngaity hã'ẽirã, poshy ryheve heishu ýtẽñoma kýrã ìnjeta verã.³³Tẽvã Hesu jerepyrã, mãĩ jykoty mboirea retarã
ñygãtashu Pedro: Syry shyhevi Æña! Ñanderu Tumpa heshava rãĩmiã ryhesha nde kova mbai , kuaretare heshava
rãĩmi ryhesha nde kova. ³⁴Haibe Hesu hẽno mboiareare hareka kuareta retarã hei: Ìme'ẽ pota shaykue ouvarã,
tiñymbysare ijuhuvi, tuhupi jukurusu ñyvãpẽkare, tou shaykue.³⁵Shara hykove haihuva, hekyajyposhikui. Tẽvã
hykove mẽẽ shy reheva hareka ñẽẽ kaviva rehe, ojepepo. ³⁶Mbaivara mbijehupo pẽnte kuareta opa ìmẽreva ko
yvy ìãrẽ'õ, manoshirã. ³⁷Mba'ety mãĩnunga kuareta hykove mbyhepyjypy verã.³⁸Ìmẽ'ẽ mbava shynotiva hareka shi
Ñẽẽ notiva ko kuaretare jyrojambava hareka heko porãmbare hynondeva, she Kuareta Tay rãĩmi aiva ko yvy
ìãrẽ, ãnotipo jyveshu retakui aijyma Sheru himbipepyrã hareka Tumpa jokueva heko kavivare hãndi.

Chapter 9

¹ Hesu heijyshureta: Añeiteveva haipée, ìmē'ē kopepēivā manomba verā, heshā teri Mburuvisha vasurā vate araivi ouva mbaikatu ryheve oujymarā. ² Haiv 6 arama hasajyrā, Hesu koñei raha Pedro, Santiago, hareka Juan, oho hāndi reta yvyturusu vate'ōpe; hesapēi Hesu hete opa ŷngai'ē. ³ Mondeva himbiperā tūrai, mba'ety mondeava johe'ia yvy iārē'ō kyrāite mitījy verā. ⁴ Haipe ijeshakashu reta Elias hareka Moise, ñjeta ñynōi hāndi Hesu. ⁵ Haivi Pedro heishu Hesu: Pyrŷmboi'ia. Haikavi kope ìmehā'ērā! Jajapo mbahapy oo kapii raimī, pēnte na'āpōrā, ìrū Moise ña'āpōrā hareka Elias pevarā jyve. ⁶ Shara Hesu mboireare kyjekue japyraha retarā, Pedro kuāāmba marāra hei'i. ⁷ Haipe sapy'āi vejy iārē āvāpŷntu, opa jasoi reta. Hārā āvāpyntuivi ñyhēndu ñēē heiva: Kova hai Shyray ahaihuva, pijaposhu heiva. ⁸ Haivi sapy'āi mājy juriretarā, mba'etyjy hesha'ē hāndiare, koñei Hesu hā'ēi i. ⁹ Vejyyma jyveru yvyturusuivirā, Hesu heishu reta avy mbavape mbeu verāre ko heshava, Kuareta Tay rāimi ou vekua yvy iārē kuerajypeve manovare mbyteivi. ¹⁰ Hārā nātu reta vokava ñēē, tēvā pyrāndujyre ijupe mbaivara he'ise pūājy manovare mbyteivi. ¹¹ Pyrāndushu reta Hesu: Marājyrāra Moise mbypara vekua pyrŷmboi'iehare heijyre Elias rāni ou verā? ¹² Hesu heishu reta: Añete rānga, Elias rānipo ou opa mbai ñono kavi verā. Hāmera marā'irā kyrā heijy Ñanderu Tumpa ññēē, Kuareta Ray rāimi ouva yvy iārē hasa'asy verā hareka mymorāhamba verā? ¹³ Tēvā she hai pee Elias ouma rānga, pota japohevāi japohe reta; Ñanderu Tumpa ññēē heiheva rāimi katī iko. ¹⁴ Haivi oujy reta mboireare'ōperā hesha kuareta hetava jere vasihe, hareka Moise mbypara vekua pyrŷmboi'iehare, ijao ñynōi hāndi reta. ¹⁵ Kuaretare Hesu heshamarā, mbyrymairetarā opa ñani jyraha marāndushu. ¹⁶ Hesu pyrāndushu reta: Mbaiva rehera pijaopēi hāndi reta? ¹⁷ Haipe pēnte kuimbai hetava mbyteivi heishu: Pyrŷmboi'ia! Kope aru nde shyray, Aña ichepyra ma'engureva, ¹⁸ hārā māipi ìme'ōipi ityshu vyperā, juru mbytyryju, hāire mbi'ipurā, opa mbi'ipy seve. Hāmā rymboiryreare airurematēshuje mohēshi verā, tēvā haire katuā mohē. ¹⁹ Hesu heishu reta: Ko kuareta jyrojambare! Mbaipeverapo āi penendie? Mbaipeverapo aiko pyndyrehe? Perushe kope kunumi ray! ²⁰ (PAUSA) Haivi verushu reta kunumi ray; tēvā āña heshama Hesurā, hŷnatu opa mbyryry kunumi ray, ity vyperā japajere'i hareka juru opa mbytyryju. ²¹ Hesu pyrāndushu kunumi ray tuu: Mbaipevāira kova jehushu? Tuu hei: Ndei ryhevevāi rānga kyrā'i. ²² Heta rānga ity tatape hareka yype potaite jukarā; ìme'ē katu rijapohevarā, yrypareko hārā ŷrŷmbory mitē. ²³ Hesu heishu: Marā'irāra rere katurā? Katura roiroja. Op mba'e rānga katu, jyrojava pevarā! ²⁴ Haipe kunumi ray tuu sapukerā hei: Airoja rānga, shymbory tairoja katu!. ²⁵ Hama Hesu heshama heta kuaretare jatyherā, hārā ñygāta, mbai poshyperā hei: Nde, mbai poshy ña'ēngu hareka japysamba, she hai nde: Êhēshi, ŷtēñoma ichepykui. ²⁶ Haipe mbai poshy sapuke, hŷnātu opa mbyryry kunumirā ōhēshi; juka ñonorā manova rāimi ē kunumi, hārā heta ē heiva: Manoma. ²⁷ Hesu katy pysyshu ipoperā, mupuā kunumi ray. ²⁸ Haivi Hesu iche o ipe, hā'ēi ōpe mboireare pyrāndushu : Marā'irāra mbai poshy katuā mōhēā shi ore? ²⁹ Hesu heishu reta: Kŷrāvā mbai poshy, mbaiva peā katu ōhē, koñei karumba hareka ñymboipe ña'irā. ³⁰ Ōhējy reta haivirā hasa jyraha Galileai, tēvā Hesu potā mbava kua. ³¹ Shara mboi ē mboireare hārā heishu: Ko Kuareta tay rāimi ou vekua yvy iārē, mē ēā pokui kuaretare ipope; haire juka pokui, hāmā jukamarā mbahapy ara pepo kuerajykui. ³² Hairerany kŷā mbaivara he'ise voka hai heiva, hārā kyje pyrāndushu reta. ³³ Vāhē jyraha Capernaumpe, o ipema ñynoirā Hesu pyrāndushu reta: Mbaiva rera pinjeta peiheje puhupi? ³⁴ Tēvā haire jasadakāi jyve, shara puhupi ñjeta mba jyveruhe, mbavara haire mbytepe vateve ē. ³⁵ Hāmā Hesu vapyrā hēno (12) iare, haipe heishu reta: ìmē'ē pota vateve iarā, ikopo taykue ō rāimi, hareka opava retapepo mbory. ³⁶ Haipe ñono haire mbytepe pēnte sanjay, hupirā heishu reta: ³⁷ ìmē'ē myvāhēva shyreepe kova sanjay rāimi, she rānga shymy vāhē. Shy myvāhēva ha'ēā shēi shy myvāhēva, shymbou vape rānga myvāhē jyve. ³⁸ Juan heishu: Pyrŷmboi'ia, hesha rāngaje pēnte kuimbai mohēva mbai poshy ndyreepe, tēvā jochaha shije, shara ha'ēā jaiko jai hāndiarā. ³⁹ Tēvā Hesu hei: Avy pijocha, mba'ety mbai kavi heshaha verā vateivi ouva japova shyreepe, ñjeta porāmba iij shyrehe verā. ⁴⁰ Ko ñymbyvaisho mba ñandy reheva ē ñanendie. ⁴¹ ìmē'ē mēēpea yyintēvā, Kristoryheva perā, ātētēi teva hai pee hykovia ñōi poshu. ⁴² ìmē'ē ityva mbai porāmbape pēnte mishī teriva jyroja shyreheva, haikavive rānga poshu jokuaha ita marēyva mongu'iapya jajurerā momboha yyvasupe. ⁴³ Ndepo ndiritypo mbai porāmba perā, jasyja; haikavi vepo ndepo hyvaishōi riche tykove añetevape, mahē ndepo mōkue ryheve rehokui Aña ēvāpe, tata katumba oveape, ⁴⁴ haipe tasore manoā hareka tata ove āitei. ⁴⁵ Ndepy ndirity mbai porāmba perā, jasyja; haikavi vepo nde py hyvaishōi riche tykove añetevape, mahē ndepy mōkue ryheve nymomboha kui Aña ēvāpe, tata katumba mbovea vape; ⁴⁶ haipe tasore manoā hareka tata ove āitei. ⁴⁷ Ndyresa ndirity mbai porāmba perā, nohē ndijuhuvi; haikavi vepo ndyresa hyvaishōi riche Ñanderu Tumpa Êvāpe, mahē ndyresa mōkue ryheve nymomboha kui Aña ēvāpe, ⁴⁸ haipe tasore manoā hareka tata ove āitei. ⁴⁹ Shara opava reta joheapo tatape. ⁵⁰ Haikavi rānga juky; tēvā hymboshy veāmarā, mbaivape rapo pymymboshy jykui? Pyreko juky pyndypyape, hareka opavare piko kavi hāndi.

Chapter 10

¹Hesu ôhë Capernaumvirã oho Judea kyty, hareka yvy êvã kuarasy ôhëãivi yy syry Jordanpe. Haipe jatyjyhe kuareta heta vekua, hãrã hykuãĩ mboijyshu reta, kuei japosea rãimi. ²Haipe ñymbojahe Fariseore pya rãashu verãrã pyrãndushu reta, katura pënte temê poishi hÿreko. ³Hai heishu reta: Marãra hei pee aryka'e Moise? ⁴Haire hei: Moise mbypara vekuape rãnga hei, pënte kuimbai katu poishi hÿreko, mēēshu kuation poishia ryheva. ⁵Haivi Hesu heishu reta: Pyndypya tãtaivi rãnga, Moise hejamba kova pijapo verã. ⁶Tëvã jypyvivãimba Ñanderu Tumpa japo "kuimbai hareka taupe." ⁷"Hãmeara kuimbai hejapo tuu hareka ishy, iko hãndi verã hÿreko," ⁸hãrã mōkue'iare pënte kuareta rãimimapo iko"; hãrã jyrekovare mōkueveama iko ñynoĩ, koñeĩ pënteĩ jyreva rãimi. ⁹Hãrã Ñanderu Tumpa mypëntevare katuã kuareta mbypoika ijuhuvi. ¹⁰Imema ñynoiyy hëntaperã, Hesu mboireare hykuãĩ pyrãndujyshu reta poi ijuhuvia ryheva. ¹¹Hesu heishu reta: Imē'ë kuimbai poishia hÿrekorã yngava rekojya, mbai porãmba japohe tynondeite rekotê vekua. ¹²Imē'ë taupe ime poishia ynga kuimbai rekojya, mbai porãmba japohe tynondeite rekotê vëkua. ¹³Haivi Hesu veruhashu sanjayre poköhe verãre; tëvã mboireare poshy jyreshu veru'õre. ¹⁴Hesu hesha vokavarã poshye heishu reta: Pyma'ëihe sanjayretou shyvache, avy pijocha; shara Ñanderu Tumpa êvãpe haire rãimivã pevarã hai. ¹⁵Äñetëiteva hai pee: Imē'ë myvãhëmbava Ñanderu Tumpaivi ouva sanjay rãimiva, icheãpo Ñanderu Tumpa êvãpe. ¹⁶Haivi hupi sanjayre, ipo ñono iãrërã heihe reta ñëë kaviva. ¹⁷Hesu oho jyma verã, ñani ou pënte kunumi, iñesu hÿnonderã pyrãndushu: Pyrÿmboi'ia heko kaviva, mbaivarapo ajapo apity verã tykove opambava? ¹⁸Hesu heishu: Mãrã'rãra rere she hekokaviva? Mba'ety rãnga hekokaviva, koñeĩ Ñanderu Tumpa. ¹⁹Rikuama kavi rãnga Ñanderu Tumpa iñëë: "Avy myporã'i jyrekoma vare, avy puruka, avy manarõ, avy ñnjeta rei ndapishare, avy ndapu; japo nde ru hareka nde sy hei ndeva." ²⁰Haivi kunumi hei: Pyrÿmboi'ia, shyndei airã vãĩ rãnga opa ajapo kovare. ²¹Hesu pareko ryheve mãihe, hãrã heishu: Pënte mbai mba'ety nde rijapo verã: ekua, opa êvende imeryreare, hãrã hepykue mēmēshu pavate'iare. Hãmerãpo ripity iko katuva ryheva vate arapy; haivi ei shimi'irũ. ²²Vokava kunumi hëndurã mbypp'yã, hãrã pyamba ryheve ohojy, shara iko katuva. ²³Hesu mãihe juri õ retarã heishu mboireare: ¡Javaí veposhu ikokatu vare iche verã Ñanderu Tumpa êvãpe!. ²⁴Mboireare myngyje kova mbai hëndu retarã; tëvã Hesu heijyshu reta: Shyryre, javaive rãngashu hai pënte kuareta ikokatuva iche verã Ñanderu Tumpa êvãpe!. ²⁵Javaíave rãngashi hai kamello hasa verã ju sakuaipi, ikokatuvare pevarã, Ñanderu Tumpa êvãpe. ²⁶Kova mbai mboireare hëndu retarã kyjeiteve jyreta, haipe pyrãndu ijupe reta: Akuarã mbavatëpo oho jepekui? ²⁷Hesu mãihe retarã hei: Kuaretare pevãrã javaishu hai vokava; tëvã Ñanderu Tumpa pevãrã javaiã; shara Hai pevãrã mba'ety katumba. ²⁸Haivi Pedro heishu: Ore rãnga opava mba e hejaha, ouha ndipi verã. ²⁹Hesu heishu: Äñetëi teva hai pee, imē'ë hejava ho, tyvy, hĩndy, tuu, ishy, hÿreko, tayre, jy yvy, shyreheva hareka ñëë kaviva rehe. ³⁰Heja vekua hëndakuepe, (100) vepo hipityjy ã'ë vãĩ ko yvy iãrë; imëarapo ho, tyvy, hĩndy, ishy, ta'y, hareka yvy, hasa asy, tëvã manorã, hipitypo tykove opambava. ³¹Hãrã heta ã'ë ñytynonde iare, taykue po êjy. Heta taykue iare, ñytynonde pojykui. ³²Oho reta Jerusalen kyty, haivi Hesu mboireare tÿnõnde ohoshu retarã, opa mÿngyje, hareka haykue oho vare kyje ryheve jyraha. Hesu hykuãĩ hënoiy hã'ëĩ êvãpe (12) mboireare, mbeujyshu verãre mbaivarapo ikohe: ³³Jaha rãnga jai Jerusalen kyty, haipe Kuareta Tay rãimi ou vekua ko yvy iãrë, mē ēãposhukui pai ruvisha, hareka Moise mbypara vekua pyrÿmboi'ieare, haire jururepo jukaha verã, haivi mēëpojyshu reta tënta yngape'õre. ³⁴Ñymbyhory hareka myndyvypohe, nuparã jukapo reta. Tëvã mbahapy arapepo pũãjykui manovare pãũvi. ³⁵Santiago, hareka Juan, Zebedeo tayre, ñymboja Hesu êvãperã heishu reta: Pyrÿmboi'ia, pota rãnga rijapo ore, pënte mbai jururehande verã. ³⁶Hesu pyrãndushu reta: Mbaivara pipota ajapo pyrehe? ³⁷Haire hei: Ryvapyra rēi mburuvisha vasu himbipeaperã, mã'ëihe tyvapyhavekui, pënte ndakata kyty hareka irũ ndasu kyty. ³⁸Hesu heishu reta: Pikuãã rãnga ko pirureva; Peera pēijyve pyhasa asy verã, she ahasa asy verã rãimi? Katurapo peuvekui irova she hau verã? ³⁹Haire hei: Ôiãha rãnga hasa verã. Hesu heishu reta: Äñete rãnga peupokui irova hareka pyhasa asypokui she ahasa verã rãimi. ⁴⁰Tëvã pyvapy verã shakata hareka shasu kyty sheeãpo amēëpe, vokava Sheruipo mēëkui opaite õi kavi'õ retape. ⁴¹Hãrã irũ 10 ia mboireare hëndurã, poshy jyreshu Santiago hareka Juan. ⁴²Hesu hënoshu retarã hei: Pee rãnga pikuaa kuei mburuvishare, mãrãra hënta irũre reko ipope, hãrã haire mbytepe'ëjy vateve'õre, reko asyshu reta. ⁴³Pynymbytepe kÿrããpo hai: Pota vateve'ia pynymbytepe, tymbory yngava. ⁴⁴Imē'ë pota tynonde'ivarã, opavare tijokue. ⁴⁵She, Kuareta tay rãimi ai vekua yvy iãrë, aiã apyrokue ai verã, koñeĩ jokueha verã rãnga hareka amēë verã shyrykove, hetavape amondo jepe verã mbai porãmbaivi. ⁴⁶Haivi vãhë jyraha Jerikope. Hesu ôhējyma oho voka tëntaivi mboireare hãndi hareka kuareta hetavarã, pënte heshamba kũvãipia Bartimeo he'iashua Timeo tay, pe hÿmbeype vapy'i jururete'ërã. ⁴⁷Hëndu Hesu Nasareno hasa ohovarã, ôñepyrõ sapukerã hei: ¡Hesu, David Tay, shyparekomitëvë!. ⁴⁸Heta'ë poshyshua pota jasaka'ërã, tëvã hai hÿnatuvemba sapukejy: ¡David Tay, shyparekomitëvë!. ⁴⁹Haipe Hesu oho ñymbourã hei: Pÿhëno. Hëno reta heshamba kũvãipiarã heishu: Narëã pũ'ã, nyrëno'i. ⁵⁰Haipe heshamba kũvãipia mombo jasoirearã, opo vasu

pũārã ou Hesu ěvãpe.⁵¹ Haipe Hesu pyrãndushu: Mbaivara ripota ajapo ndyrehe? Hãmã heshamba kũvãipia heishu: Pyrỹmboi'ia, pota rãnga aheshajytẽvẽ. ⁵²Hesu heishu: Ekuajyvy, rirojarã rykuerama. Haipevãi heshashamba kũvãipi vekua heshajyrã, oho Hesu haykue

Chapter 11

¹Hesu hareka mboireare vāhējyraha vyvturusu olivo Betaniape, tēntami Betfagé hyvache, tēnta Jerusalenpe. Haipe Hesu mondoshu mōkue mboirearetarā, ²heishu: "Pekua pyvāhē tēnta nānyonnde'ōpe, pichemārā pyheshapokui pēnte mbirikaray nāpītīāvā, nde'iave teri opohahea; pijora perukui. ³Īmē'ē mbava pyrāndupe mārā'īrāra pijora, pereshukui: "Nāndeja rānga pota rahashu, arēandapo verukajynde'kui." ⁴Jyraha retarā hesha mbirika nāpitiāvā pe hymbeype, hārā haire jora veru. ⁵Hāmā haipe'iare pyrāndushu: Mbaivērāra pijorapeī mbirika? ⁶Haire heishu Hesu heishuva rāimi; hārā ma'ēihe raha reta. ⁷Haivi verushu reta Hesu mbirikami, hārā monde vekua nono īārē retarā, Hesu opohe. ⁸Heta'ē mondeva mbipysova oho verāipi, īmē'ējy vyvra hāka jasyjarā hynonde nōno rahava pehupi. ⁹Haivi tynonde ohovare hareka haykue ouvare, ōñepyrō sapuke reta: ¡Hosanna! ¡Haikavite ko ouva Nānderu Tumpa heepe! ¹⁰¡Nānderu Tumpa tymai kavihe David rāimi mburuvisharā ouva! ¡Tymbyvetehashu Nānderu Tumpa, vateve'ō! ¹¹Hesu iche Jerusalenperā, oho tupaoperā opa māi hupi mārā'ē. Haivi jyraha Betaniape 12 mboireare hāndi, shara ka'arumarā. ¹²Voka arajyape, ōhēma reta Betaniaivirā, Hesu nāndu nymbahy. ¹³Haipe mbyryivi hesha pēnte igo jypy hoky heta'ō, hārā oho māihe i'āra'ē. Vāhēma hyvacherā mba'ēā heshapy, hokykuerei, shara nde'iave jy'ararā. ¹⁴Haipe Hesu heishu igo jypy: Atēñoma mbava toukui ndi'ia! Mboireare hēndu vokava nēē. ¹⁵Hāmā vāhē jyraha Jerusalenpe, Hesu iche tupaope, hārā opa mohē tupao hapype mba'ova'ō hareka mbijapara mesa kyrypoti mbyhepy'ō kuaretare pevarā, hareka pykasu ōvēnde'ōre vapyhea. ¹⁶Hārā Hesu hejāā mbava raha timbipory tupao hapype. ¹⁷Haivi ōñepyrō mboishu kuaretaretarā hei: Nānderu Tumpa īñēpe hei kavi: "Sheru ho, oo jureha ipe verā he'ihaposhu opaite tēntare pevarā", tēvā pee pijaposhi manarō'iare ikua. ¹⁸Hāmā haipe hēndu vokava pai ruvisha hareka Moise mbypara vekua pyr̄mboi'ieha reta hārā heka mārārapo jukashu, haire kyjeshi, hetaitema kuaretare mbyry māihea nēē kavi pyr̄mboihearā. ¹⁹Ka'arumajyrā ōhē reta vokava tēntaivi. ²⁰Kō'ēi hasa jyraha igo ēvāipirā, hesha reta vokava igo opa tini hapoivive. ²¹Pedro mānduarā heishu Hesu: Pyr̄mboi'ia māihe, igo jypy rijahehe vekua opamba tini. ²²Hārā Hesu heishu reta: Pirojahe Nānderu Tumpa. ²³Āñetēiteva hai pee, īmē'ē heishuva ko vyvturusu: "Syry hareka japara yyvasupe", pya mōkue ryhevembape japo hareka roja katu heiva iko verārā, iko nōiposhu. ²⁴Hārā hai pee: Pirojahe Nānderu Tumparā, opava māinūnga pitureva pimboipeirā, pyroja īmēma pyre verārā, mē'ēā nōipope. ²⁵Pimboi pēirā, pyheja reishu īmē pyre porāmba papisha hāndirā, hārā Nānderu vate arapy'ō, hejarei jyve pyhevi verā porāmba pijapo vekua. ²⁶Hārā pyheja reiāshu papisha japo porāmba vekuarā, Nānderu vate arapy'ō hejareiāpo jyve pyhevi porāmba pijapo vekua. ²⁷Hāmā oujy reta Jerusalenperā, Hesu vata'i tupao hapyperā, nymboja ēvāpe pai ruvishare, Moise mbypara vekua pyr̄mboi'iehare hareka kuakuavare, ²⁸hārā pyrāndushu : Mārāva mbaikatupyra rijapo kova? Mbavara mēēnde mbaikatu rijapo verā kovare? ²⁹Hesu heishu reta: She apyrāndupo jyve pee pēnte mbai; pere she, hārā ambeupo jyvepekui mārāā rupiira ajapo āi kova. ³⁰Mbavara mbou Juan pyr̄m̄ngarai verā Nānderu Tumpa ti kuaretara? peresheno. ³¹Haire ōñepyrō īnjeta ijupirā hei: "Tumpa rānga mboushu, jairā heipojy nānde: "Hāmera, mārā'īrā pyrojāmbashu?" ³²Ti jairapo kuaretare mbouva rānga"? Hāmā kyje jyreshi kuaretare moa puāhe retarā, shara opavare roja āñetēite Juan hai Tumpa īñēē mbeu'iae Tumpa mbouvarā. ³³Hārā hei reta Hesupe: Kuaahāny. Hāmā Hesu hei jyveshu reta: Ambeu'āpo jyve pee marāva mbaikatu rupiira ajapo āi kova mbai.

Chapter 12

¹Hesu ĩnjetashu reta ñmyhã'ãnga rupiirã hei: Pẽnte kuimbai ñotŷuvajy'yvype, opamangorarã, haivijapokajyuva ñamihã verãpe. Mũpũajy pẽnte oo vateva, haivi ñyngareko hareka mãi'ẽ verã opava rehe. Haivi poryka hepyre jy'yvy ã'ãmo mba'apo iaretaperã oho mbyry. ²Vãhẽma uva mŷno'õhã verã araperã, mondo pẽnte jokuerea mba'apo õre õpe, raha verã uva ia ña'ãporã. ³Tẽvã haire pysyrã nũpa voka jokuehava, haivi iporãĩ mondojy reta. ⁴Haivi ijarã'õ mondojy ŷnga jokuerea, vokavape ñaka jokashi retarã heta heheishu reta. ⁵Ko karai hykuãĩ ŷngava mondojy, tẽvã vokavape juka reta. Hãrã kyrã hetava mondorã ĩmemba'ẽ nupãhavã, hareka jukahava. ⁶Hãmã koñemahea hembyshu tay haihuva, mondorã hei pyape: "Shyry rãnga, mba'ẽapo japohe retakui." ⁷Opaite mba'apo iare hei ijupe reta: "Kova rãnga hai mbai ijarã; pei jajuka, hãrãpo ña'ãpõrãtẽ vekuua pyta ñandekui." ⁸Haivi pysyrã juka reta, hãrã nohẽ mombo reta hetekue uva rẽndaivi. ⁹Haivi Hesu pyrãndu: Mbaivara katu japo uva heta'õ ija? Oupo opa juka mba'apo iare hãrã mẽẽpo ju'uva rẽnda ŷngavae. ¹⁰11.32 Tumpa ĩñẽẽ mbeu'ia Karai ĩñẽẽpe: "profeta." retape. ¹¹Pimbijetãra Ñanderu Tumpa ĩñẽẽ kavivape heiva: Oo japo iare mombo vekua vokava ita, ã'ẽ ñonoha oo jypy vapyhe verã. ¹²Ñanderu Tumpa rãnga japo kova, hãrã haikavi ñande kova mbai heshaha verã. ¹³Hãrã oñehã jyre mbyperesoka verã Hesu, shara kuaa reta mbai ñmyha'ãnga mondoha ñynõihẽrã. Kyje jyre kuaretare hetavaivirã; mã'ẽihe ohojy. ¹⁴Haivi mbouhashu Hesu evãpe Fariseore hareka Herodes ryhevare, ĩnjeta porãrã ñonovaishu verãre. ¹⁵Kovare ohorã heishu: Pyrẽmboi'ia, kuaaha rãnga ñĩñẽẽ añetẽĩtevarã, mbaveã rykyjeshi, rŷma'ẽãhe mãrãva kuaretara, rŷpyrẽmboi añetẽĩ jyvehe Ñanderu Tumpa hape: Katura me'ẽhashu kyrypoti mburuvisha vasu Cesar, ti mba'ety? Mẽ'ẽarapokui, ti mba'ety? ¹⁶Tẽvã Hesu kuaa japurei jyrerã heishu: Mãrã'ĩrãra shypyarãpeĩ? Perushe pẽnte nikere tamãĩhe. ¹⁷Hãrã verushu, Hesu hesharã pyrãndushu reta: Mbava ha'ãnga hareka heera ñonoãhe? Haire heishu: Mburuvisha vasu Cesar. ¹⁸Hesu hei: Mburuvisha Cesar ña'ãpova pymẽẽjyshu mburuvisha Cesar, Ñanderu Tumpa ña'ãpova pymẽẽjyshu Ñanderu Tumpa. Mbyry mãi reta kyrã heishu retarã. ¹⁹Hãrã ou Saduseore Hesu evãpe. Haire rojãã manova hykojy verã; hãrã pyrãndushu reta Hesu: ²⁰Pyrẽmboi'ia, Moise mbypara vekuaape rãnga hei: Pẽnte kuimbai manoshi hyrekorã, tẽvã mymembyrã tyvy õendajyhe tichey hŷrekokue mimoña verã tichey manoshi vekuaivi. ²¹ãmã iko jyre 7 kuimbai pẽnte ovare; tynondeiteva õmendahe, tẽvã manoshirã mymembyã. ²²Haivima mőkuehea õmendajyhe, tẽvã hykuãĩ manorã mymembyã jyve; mbahapyhea kyrãmijy. ²³Hãrã kyrã 7 õre opaĩ õmendatẽhe taupe, tẽvã mbavẽã haire pẽnteva heja hĩjapo. Koñemahea mano jyve vokava taupe. ²⁴Haivi manovare kuerajymarã: Marãva hŷrekorãĩterapokui, shara 7 õre opa pavẽĩ õmendatẽhẽ vokava taupe? ²⁵Hesu heishu reta: Pijavy rãnga, pikũã Ñanderu Tumpa ĩñẽẽ hareka Ñanderu Tumpa ñymbaikatu. ²⁶Manovare kuerajy araperã, kuimbai hareka taupe õmendaveamapokui. Shara ikoposhi Tumpa jokuevare rãĩmi vate arapy. ²⁷Manovare kuerajy verãperamba pimbijetã Moise jykuatiape heiva, mãrãra Ñanderu Tumpa ĩnjetashu Moise vycheri hãka hẽndy õivirã hei: "She hai Abraham, Isaac hareka Jacob ñu Tumpa." ²⁸Tumpa rãnga ha'ẽã manovare ñu Tumpa, hykove'iare ñu Tumpa rãnga hai. Mããty rãnga pijavypẽĩ. ²⁹Heshama Hesu haikavi heishu reta, pẽnte Moise mbypara vekua pyrẽmboi'ieha, hẽndu ijao ñynõirã, ñymbojahe pyrãndushu: Marãvara Ñanderu Tumpa ĩñẽẽ haikaviveva? ³⁰Hesu heishu: Haikaviveva ñẽẽ rãnga hai kova: "Hẽndu Israel, Ñanderu Tumpa pẽnteĩ rãnga'ẽ. ³¹Haihu Ñanderu Tumpa ndypyaivive, ndykove ryheve, mbai kuaakue ryheve, hareka opaite nypyrãtakue ryheve. Kova hai Ñanderu Tumpa ĩñẽẽ haikaviveva. ³²Haivi mőkuehea kyrã heijy: "Haihu ndapisha nde rijyhahuva rãĩmi." Mba'ety haikaviveva kova mokie'õ retai. ³³Hãmã Moise mbypara vekua pyrẽmboi'ieha heishu: Haikavite, pyrẽmboi'ia, ãẽtẽite ko rereva: Pentẽĩ'ẽ Ñanderu Tumpa, mba'etyjy ŷngava ha'ẽĩ ẽẽ. ³⁴Jahaihu Ñanderu Tumpa ñandypyaivi, opa mbai kuaakue ryheve, ñandyrykove ryheve, ñanypyrãtakue ryheve hareka jahaihu ñandapisha jaijyhahuva rãĩmi, haikavive mymba jajuka hareka jahapy vaivi Ñanderu Tumpa hee. ³⁵Hesu, hẽndu ĩnjeta kavitẽrã, heishu: Mbyryã rẽishi Ñanderu Tumpa evãpe. Hãrã mba'ẽã mbava pyrãndujyshu ³⁶Hesu pyrẽmboi'ẽ tupaoperã pyrãndu: Mãrã'ĩrãra Moise mbypara vekua pyrẽmboi'iehare hei reta, Kristo David tayva? ³⁷David teiva rãnga hei Espiritu Santo rupii: Ñanderu Tumpa heishu Sheja: "Vapy shakata kyty, añonopeve ndyreshatamba'iare ndepy ipe." ³⁸David teiva rãnga hẽnoshu "Sheja", Marãrapo akuarã David tayjy? Heta'ẽ haipe kuareta jatya, vy'ape hẽndu ñynoĩ Hesu ĩñẽẽ. ³⁹Hesu pyrẽmboi'ẽ heishu reta: "Pimoãshi Moise mbypara vekua pyrẽmboi'iehare, hairẽta rãnga haikavishu iko mondeva pukuherã, pota marãnduha reta vatahava retaipe karai vasure rãĩmi. ⁴⁰Haire heka haikavivevape vapy verã Judiore ñymbatyseape, hareka ñmyhẽnda kavi karu vasu ikova retaipe. ⁴¹Hãrã puku rã'ãnga ñymboireta, hekysriverãĩmemanovarehookuemire. Haire hasyitevepo nupãhãkui. ⁴²Pẽnte arape Hesu vapy'ẽ kyrypoti Tumpa pevãrã mbatyha'õ hyvache, mãi'ẽhe mãrãra kuaretare ñono ñynoĩpy kyrypoti; iko katuvare heheta ñonopy. ⁴³Haive vãhẽ oujyve ĩme manoshi vekua pavete'ia, mőkue nikere sa'ĩ ovale vekuami ñonovepy. ⁴⁴Haive Hesu hẽno mboirearetarã heishu: ãẽtẽiteva hai pee, ko ĩme manoshia pavetetẽ ia kyrypoti

hyrupe hetave ñono opava retaivi. ⁴⁴Opava reta rānga hembyshu vekuaĩ veru mẽẽ, tẽvã ko pavetetẽ ia opa veru mẽẽ ãmẽrea, karutẽhe verã vekua.

Chapter 13

¹Hesu òhē tupaoivirā, pēnte mboirea heishu: Pyrŷmboi'ia, mǎĩndavehe ko ita hareka tupao, mǎrāra tivisharā mashyā seve! ²Hesu heishu: Ryheshara kova oo vasukuere? Pēntēapo ĩmēkui ita jyvoyh'ō, opaitepo mbaihakui. ³Hāmā oho reta vyvturusu Olivo heta ōpe tupao hyvache, haipe Hesu vapy'ērā, Pedro, Jacobo, Juan hareka Andres pyrāndushu reta hǎ'ēi ōpe: ⁴Mbaiteiterapo jehu kova mbai? Mbaiva jyheshava ranirapo ēēkui, kova ikomapotarā? ⁵Hesu oñepyrū heishu reta: Pymāi kavi avy mbava pynymbytavyki. ⁶Hetapo ou shyreepe heiva: “She hai Kristo”, hāmā hetapepo mbytav. ⁷Pyhēnduma mbe'ua ou ñyrārovarā, avy pykyje, shara kyrāñōi'po iko; tēvā ha'ēā japyma verā. ⁸Hāmā tēnta hareka mburuvishare opapo puā ijehe; ikopo opa rupii vvy ryry, ōi'pojy ñymbahy hareka jaheo vasu; kova mbai hai jyhasa asy tynonde'ōvā. ⁹Tēvā pingareko katu pindijehe. Shara ĩmēpo'ē pyndypysykarā pyndyrahava mburuvishare hñnonde hareka punūpa verā Judiore ñymbatyseai'pi, shyryheva peerā piñyhēnopu mburuvisha vasu hareka huvishare hñnonde, shyreepe piñymbeushu verāre. ¹⁰Shara ndei teri ara japyrā, mbe'uañōi'po ko Nēē Kaviva opa tēnta retai'pi. ¹¹Hāmā pyndyrahama mburuvishare hñnonderā avy pejepy'apyhe pere verā, hareka avy pypya pimbijetarāni, vokava nēē me'ēāpeva pere, shara ha'ēā pee pñjeta verā; Espiritu Santoi rānga. ¹²Hāmā ĩmēpo'ē kuimbai mēēva tyvy jukaha verā, terure mēēpo tayre; hārā tyarayre ñymbyvaishopohe tuu hārā jukakapo. ¹³Hārā opavare pyndyreshatāpo shyryhevaperā, tēvā tantangātu'ō japyapeve, vokavapo oho jepekui. ¹⁴Pyheshama ko mbai porāmba'eiteva ēē, ĩmbatē verāpe Tumpa ĩñēē mbeu'ia Daniel heiva rāĩmirā, (ko mbijetava tikuaa mbaivara he'ise) hārā Judeape'iare toho tiñemi vyvturusu ēvāipi; ¹⁵hāmā hoo ĩāre'iva, avy tyveyj nohē verā mǎĩnūnga hoo ivi; ¹⁶hārā kaa hupi ohova, avy toujy tyheka mondeva. ¹⁷Pavetepo'i taupere purua'iva, hareka pyrŷmykambu teri'ia voka arape! ¹⁸Pirure katushu Ñanderu Tumpa potāā jehupe kova mbai ro'yma irā. ¹⁹Vokava arape ēpo jyhasa asy tivishava arykaimba heshahava ikorā, Ñanderu Tumpa jypy japorāvāi ko vvy, ā'ēpeve hareka ikovēāmapo kutyve. ²⁰Ñanderu Tumpa mykōipiā vokava ararā, mba'etypo ohojepeva, hāmā hai pyhŷrōvare rehēi mykōipñi'po vokava ara. ²¹ĩmē'ē heipeva: “Pymāi, kope'ē Kristo.” Ti” āumpe'ē”, avy pyroja. ²²Shara oupo tykove japu, hei ijeheva hai Kristo, hareka Tumpa ĩñēē mbeu'ia japuva, heta mbaipo heshaha verā japo pyrymbytavvy verā, katupo hai jyve Ñanderu Tumpa pyhŷrōva. ²³Pingareko katu pēi, ambeuma pee kova mbai ndei teri ikorā. ²⁴Vokava arape, jyhasa asy hasamarā, kuarasy opapo overā pñntukui hareka jasy sapeveāmapokui. ²⁵Jasy tatare opapo oa vate araivi, hārā mbai arapy'ōre mbaikatu opapo ōmyi. ²⁶Haipe iyyheshapo ko Kuareta rāĩmi ou vekua vvy ĩārē oujyma avāpñntupy, mbaikatukue hareka himbipekue ryheve. ²⁷Hāmā hai mondopo jokuevare mbaty verā hai pyhŷrōvare urūndy vyty pejuvaivi, vvy japyai'vi hareka vate ara japypeve. ²⁸Ko igo jypyivi pikuaa ñymyhā'ānga: Hākā hovyrā ōhemashu hokyrā, pikuaa ara haku vāhēmapojyrā. ²⁹Kŷrāpo jyve pee pyheshama kova mbai jehurā, pikuaapo Kuareta tay rāĩmi aiko vekua ōchepema āirā. ³⁰Āñētēite hai pee, opapo iko kova mbai ndeiteri kuaretare ā'ēvare opaite manorā. ³¹Vvy hareka arapy'ōre opapo hasa, tēvā shiñēē hasāāpo hai. ³²Tēvā vokava ara hareka ora mba'ety kuava, Tumpa jokuevare arapy'iare hareka Ñanderu Tumpa taytēvā kuāā jyve, koñēi Tuu kuua. ³³Pingarekopēi, avy peche, hareka pirure katu shara pikuaa mbaipera vāhēpo voka ara. ³⁴Kuareta mbyry ohova rāĩmi; hoo hejashu jokuevare, hāmā mēēshu pepēntēi japo verā, hārā ōchepe ñyngareko'ō heishu avy oche verā. ³⁵Hārā avy peche, shara pikuaa mbaipera oujypo oo ija, ka'arurā, pyhare mbytepe, uru ñyrāvāpe, kōi ourāra, ti kō'ēira. ³⁶Māhē ourā pyndysapyakui pechepēirā. ³⁷Kova haipeva opava retape hai: Avytei peche.

Chapter 14

¹Hārāmōkuearaima'ēpaskuaverā, arete pāhā jylevaduramba, hāmā pai ruvisha hareka Moise mbypara vekua pyr̄mboi'iheare heka marārapo pysyka Hesu, mbytavu rupii juka verāre; ²hārā hei reta: Avy jajapo aretepe, mahē hēnta'ōre pūā ñandyrehekui. ³Hesu ime'ē Betaniape, Simon, kuru porāmba'i vekua hēntape, mesapema ñynōirā, vāhē ou pēnte taupe veruva mbai hyru tyn̄hē'ō mbai pisheka kavi hepyva ryheva, nohērā ñohēhe mbai pisheka kavi Hesu ñākāre. ⁴Hārā haipe ōre poshyjyrerā hei reta: Marā'irāra jyvareareihe mbai pisheka kaviva? ⁵Katutē ōvendea 300 ara mba'apova repykuere, hāmā hepykue me'ēātēshu pavete'iare. Haipe pya ohōāhe retarā poshy jyreshu taupe. ⁶Tēvā Hesu hei: Pyma'ēihe, marānga pyma'ēiāhe? Mbai haikaviva rānga hai japo shyrehe. ⁷Pavetevare imeñōipo pynymbyteipi, hārā potama haikaviva pijapoherā pijapopohe reta, tēvā she opa arāāpo aiko pynypāūpi. ⁸Kova taupe hipityshuvaipi japo, shākare ñohē mbai pisheka hareka shyrete, shotyārā verā. ⁹Āñetēite hai pee: Māipi mbe'uhavaipi ko Ñēē kaviva vyv jerekue, mbe'uhapo jyve kova taupe japo shyreheva hareka māndu'apohe. ¹⁰Judas Iscariote, hai jyve 12 Hesu mboireare ryheva, oho pai ruvishare ēvāpe ñono verā Hesu haire ipope. ¹¹Hārā hēndumashu retarā vya jyve, haivi mēēshu reta kyrypoti, hāmā Judas heka marārapo ñono Hesu haire ipope. ¹²Ara tynodevape arete pāhā jylevadurambava hou reta, hareka avisha ray jukaha Paskuarā arape, mboireare heishu: Mapera ripota myhēndahande Paskuape reu verā? ¹³Hesu mondo mōkue mboireare retarā, heishu: Pekua tēntape. Haipe pīvāitipo hāndi pēnte kuimbai kambushipe yy rahava; pekua hipikui. ¹⁴Māipi oho ichevape oo ija pereshukui: "Pyr̄mboi'ia rānga he'ika: "Mape'ō oo'ipera haupo hāndi amboi areare Pascuape ho'uava?" ¹⁵Hārā hai heshakapope pēnte oo vasu vate'ō opama ēvā; haipepo pymyhēvā ñande. ¹⁶Hāmā mboireare ōhē jyraha voka tēntaperā, heshu reta Hesu heishua rāimi; hārā haipe myhēvā reta Pascuape ho'ua verā. ¹⁷Pyntuma'irā Hesu hareka mboireare, 12 iare oho hāndi haipe. ¹⁸Haipe mesape karuma ñynoirā Hesu heishu reta: Āñetēite hai pee, pēnte pynymbytepe'ō, akaru āi hāndiva shymēēkui. ¹⁹Haire oñepyrū mbyvy'ā, hārā pepēntei pyr̄andushu reta: Sherapokui? ²⁰Hesu heishu reta: Pēnte 12 pēiva, peratupe pāhā āmaky āi hāndiva. ²¹Ko Kuareta tay rāimi ou vekua vyv iārē rānga ohoñōipo kuation ñēē kaviva heiheva rāimi, tēvā jipavetepokui pysykava kova Kuareta tay rāimi ou vekua vyv iārē! Haikavivetēshu verā ko kuimbai o'āā ko vyv iārērā. ²²Karuma ñynoirā, Hesu heky pāhā ñymboi iārērā, pyseā mēēshu retarā hei: Pe'u, kova hai shyrete. ²³Haivi hekyjy vino ho'uapya, ñymbi iārērā mēēshu mboireare, hārā opaiteva hou reta. ²⁴Heijyshu reta: Kova hai shuruvy, ñaimby py'ahuva ryheva, ñohēa verā opava retare. ²⁵Āñetēite hai pee, hauveamapokui ko uva tyy, haujypeve voka arape vino py'ahuva, Ñanderu Tumpa ēvāpe. ²⁶Hāmā opama pyrahe ñymboiva ryhevarā, ōhē oho reta vyvturusu Olivo heta'ōpe. ²⁷Hesu heishu reta: Ko pynturā opaitevapo shynotikui, Ñēē kaviva heiva rāimi: "Jukahaposhi avisha ñyngarekoite'ihea, hārā jy'avishare opapo ñymomohēshikui." ²⁸Tēvā, akuerajymarā ahapokui pynynonderā Galileape. ²⁹Hārā Pedro heishu: Opaipo ndyreja retakui, tēvā she ha'ēā aryreja verā. ³⁰Hesu heishu: Āñetēite hainde, āē ko pynturā, ndei uru mōkue ñyrārā, mbahapy kavipo shyñomikui. ³¹Tēvā Pedro hei jyvyi: Katupo amano jyve nendiekui, mapeāpo āriñomikui. Hārā kūrā pāveī hei reta ĩrūre. ³²Hesu hareka mboireare hāndi vāhē jyrahaGetsemani he'iashuape, hārā Hesu heishu reta:Pyvapykope, ahapo āimboishu Ñanderu Tumpa. ³³Hārā raha Pedro, Santiago, hareka Juan. Hesu ōñepyrō mbyrymairā, pya vy'āā. ³⁴Hesu heishu: Avya āite rānga amanopotarā; pypya kope, avy pechekui. ³⁵Hesu oho poshy h̄ynonde, haipe ñnesurā syva mboja peve vyvyrerā jurureshu Ñanderu Tumpa: katurā mbyhasa shyhevi ko mbai pohyva ahasa verā. ³⁶Ñymboirā hei: Abba, Sheru, nde rānga opa mbai javaiā rijapo verā; heky shyhevi kova mbai pohy ahasa verā. Tēvā avy tiko she aipotava, kōñēi nde ripotava tiko. ³⁷Hesu oujy mboireare ōperā heshu ocheñynoi reta, hārā heishu Pedro: Simon, recherarēi? Katu āiteira k̄ȳy recheāmiterēi? ³⁸Avy peche, pirure katu mahē pyndypyarā'ākui: Peeara pyk̄rēyte mbai haikaviva pijapo, tēvā pyndyrete k̄angy. ³⁹Hesu hykūāi oho ñymboijyshu Ñanderu Tumpa, hei vekua rāimi katī heijy. ⁴⁰Oujyrā heshu mboireare ochejy reta, shara hypehyitema retarā, kuāā heishu verāre. ⁴¹Hesu mbahapy oujyvape heishu: Peche, hareka puputupēi kate. Haikavima, vāhēma Kuareta tay rāimi ou vekua vyv iārē mē'ēhā heko porāmba iare ipope. ⁴²Pupūā jaha, shara vāhēserima ou shymēēva. ⁴³Hesu ĩnjeta teri'ē vēkua, vāhē ou Judas Icarote hai jyve pēnte 12 mboireare ryheva, kuareta hetava ou hāndi kyse hareka vyvra ipope veru reta. Voka pai ruvisha, Moise mbypara vekua pyr̄mboi'iheare, hareka kuakuavare jokueva. ⁴⁴Judas pyrypysykava heishu: "Hovape apyteshuvapo hai, pypysykui hareka kapyry pyrahakui." ⁴⁵Hāmā Judas ñymboja Hesu ēvāperā hei: Pyr̄mboi'ia! Hārā pyteshu. ⁴⁶Haivi pysy Hesu perā, ñapit̄iape raha reta. ⁴⁷Hāmā pēnte haipe ō nohē jykyserā, poryhe pai ruvisha jokuerearā nambi hyvaisho jasyja shi. ⁴⁸Hārā Hesu heishu kuaretare: Mārā'irāra pepope peru kyse hareka vyvra shyraha verā, manarō'ia rāimi? ⁴⁹Opa ara rānga āi she pyny pāupe apyr̄mboi tupaope, tēvā shy pysyāpi. Kova rānga jehu hekope kavi Ñanderu Tumpa ĩñēēpe heiva iko verā. ⁵⁰Hāmā opaite mboireare heja Hesu, hārā opa ñemi reta. ⁵¹Hāmā pēnte kunumi savana pēi ñymama ia oho haykue, hērā syndarore pysy; ⁵²tēvā kunumi savana tīvā hejarā, hārā nanitei ñyvāhē. ⁵³Hāmā rahashu reta Hesu pai vasure h̄ynonde, opaiteva

ñymbaty pai ruvishare, kuakua vare hareka Moise mbypara vekua pyrỹmboi'itheare. ⁵⁴Hãmã Pedro mbyryĩ oho i Hesu haykue, pai juhuvishare hoo jykora peve vãhẽ. Haipe Pedro vapy hãndi syndarore tata hyvache jypee ñynoi. ⁵⁵Hãmã pai juhuvishare, Judiore juhuvisha heka ñynoi mārārapo ñono vaishu Hesu, jukaka verã; tẽvã vãhẽashu reta. ⁵⁶Hãmã hetatẽ mba'ety vekua hei heva, tẽvã ñĩẽẽpe opa jyvavy reta. ⁵⁷Hãmã ñmẽ'ẽ puārã ñẽẽ mbijapuva Hesu, heiva: ⁵⁸Ore hẽnduha heirã: "She opapo aitykui ko tupao kuimi japo vekua, tẽvã mbahapy arape amupuãpo jy ÿngava, ha'ẽã kuimbaire japova." ⁵⁹Hãmã haipe jyvyĩ pẽnte ñẽẽ peã ñynoi reta. ⁶⁰Haipe kuaretare mbytepe pũã paire juhuvisharã pyrãndushu Hesu: Mba'ẽarapo rere? Ryhẽnduara mbaivara hei ñynõĩ ndyrehe? ⁶¹Hãmã Hesu mba'ẽã hei. Hãmã paire juhuvisha hykuãĩ pyrãndu jyshu: Ndera hai Kristo, Ñanderu Tumpa heko kaviva Ray? ⁶²Hesu hei: She hai. Pee pyhesha pokui Kuareta tay rãĩmi ou vekua yvy ãrẽ, vapyrna Ñanderu Tumpa mbaikatu jakata kyty, hareka oujy ara vateivi ãvãpỹntupy. ⁶³Hãmã paire juhuvisha mỹndoro mõndevarã hei: Mbai verãra ÿnga jaikotẽvẽpo jyhe mambeu ñande verã? ⁶⁴Pyhẽnduma rãnga ñnjeta põrãhe Ñanderu Tumpa; Marãra pereshu? Hãmã opaiteva hei hereta: Tymano!. ⁶⁵Hãmã haipe ã ãmokue õñepyrõ myndyvyhe, hesa jokua shirã nũpa retarã hei: Mbeu mbavara nũnũpa!. Hãmã Syndarore nũpa jyre Hesu hovaipi. ⁶⁶Hãmã Pedro ẽẽ teri oo jyorapy jiche kytyrã, ou pẽnte taupe pai ruvishare jokuerea, ⁶⁷hãmã hesha Pedro jypee ẽ tata hyvache, ñymbou mãĩ herã heishu: Nde rãnga riko rei jyve hãndi Hesu Nasareno. ⁶⁸Pedro ñomirã hei: Aikuaanyshu, hareka aikuã vãĩjy voka rereva. Hãrã Pedro õhẽ katuape, hãmã haipe uru ñyrã. ⁶⁹Hãmã voka taupe heshajy Pedro, hãrã hei haipe õ retape: Kova kuimbai haijyve hai ryheva. ⁷⁰Pedro katy hykũãĩ ñomijy, haivi haipe õre hei jyvyĩshu reta: ãẽte rãnga ndee jyve hai ryhevare, Galileava nde, hãrã haire rãĩmi rĩnjeta jyve. ⁷¹Hãmã Pedro õñepyrõ ñnjeta porã, hãrã ñĩẽẽ mẽẽ vape hei: Aikuã rãnga voka kuimbai, pee pĩnjetahe sheva. ⁷²Haipe uru mokuehea ñẽẽjy. Hãmã Pedro mãnduahe Hesu heishu vekua: "Ndei teri uru mokue ñẽẽrã, mbahapy jypo nde shiñomi reikui." Pedro mãndua vokava reherã õhẽ katuape, haipe jaheote i.

Chapter 15

¹Hāmā kōīma ou vape, pai ruvishare hareka Moise mbypara vekua pyr̄mboi'heare, hāndi kuakuavare ñymbaty ñnjeta reta, haivi raha reta Hesu pokuaha vape ñono verā Pilato ipope. ²Haipe Pilato pyr̄ndushu: Ndera hai Judiore juhuvisha vasu? Hesu heishu: Ndema rānga rere rēi. ³Hāmā pai ruvishare ññēē mombo ñynōihe Hesu, ñonovaishu verāre. ⁴Hāmā Pilato hykuāi pyr̄ndu jyshu: Mba'ēā rapo rere? Māihe, heta mbai porāmba he ia ndyrehe. ⁵Tēvā Hesu mba'ēā hei; hāmā Pilato kuavēāma hei verā. ⁶Voka arete Pascua arape Pilato jypykuaa mohē ñōīva pēnte kuimbai peresoivi, kuaretare jurureva. ⁷Haipe ñmē'ē peresope pēnte kuimbai Barravas he'iashua, hai hareka ñi'irūre hāndi pēnte ñyrārōpe purukarā. ⁸Hāmā ou Judiore hetava jurureshu verā Pilato poishi verā pēnte kuimbai, kuei japosea rāīmi. ⁹Hāmā Pilato heishu reta: Pipotara apoiyshi pee Judiore juhuvisha vasu? ¹⁰Pilato kuaa jyve pai juhuvishare heshatā rehēi mbyperesoka jyre Hesu. ¹¹Hāmā pai juhuvishare m̄kyrēy jyv̄yī kuaretare sapukerā jurure verā Pilatope Barravas poishi verā. ¹²Hāmā Pilato pyr̄ndu jyshu reta: Mbaivara pee pipota akuarā ajapohe, pymbyheva Judiore juhuvisha vasu? ¹³Hai reta sapukerā hei: ¡Mbysavava kurusure!. ¹⁴Hāmā Pilato heijyshureta: Mbaivara hai porāmba japo? Hai reta katy h̄ynātuve sapuke reta: ¡Mbysavava kurusure!. ¹⁵Hāmā Pilato pota haikavi ēē hāndi retarā, poishi Barravas; hārā mēēshu syndarore nūpāka verā Hesu, haivi mēē Hesu mbysavava verā kurusure. ¹⁶Hāmā syndarore raha Hesu Pilato juhuvisha vasu ho ipe hee “Pretorio,” hārā haipe syndarore opa mbatyka. ¹⁷Hāmā Hesu hetere ñonoha mondeava p̄tāva, hārā ñonohā ñakare pēnte korona juuvi ñopeāva. ¹⁸Hāmā oñepyr̄ Hesupe ñymby horyape marāndurā heishu: Ore ŷr̄yn̄p̄ya jatyka nynōnde! Nde hai Judiore juhuvisha vasu!. ¹⁹Hāmā nūpa reta ñakaipi pēnte yvyrape, hārā myndyvy hovare, hareka ñnesu ra ānga h̄ynonde reta. ²⁰Hetama Hesu ñymby horyhe retarā, hekyjy shi reta mondeava p̄ntava, hārā Hesu ha ei mondeva m̄mondekajy reta, hārā nōhe katuape raha mbysavava verā kurusure. ²¹Pēnte kuimbai Cirenepe ia Simón heishua, Alejandro hareka Rufo tuu, ñūūvi oujyva. Hāmā haipi hasarā, miñerā mbyrahaka reta Hesu jukurusu. ²²Hāmā rahashu reta Hesu pēnte henda “Golgotape” he'iashuape, he'iseva: Tāka kāvē rēnda. ²³Hāmā mēēshu reta vino irova mbihi ava hou verā, tēvā Hesu ho uā. ²⁴Hārā hupishu reta Hesu kurusure, haipe syndarore mbijajao ñynōi reta Hesu monde vekua, dadopy jyvarerā ity ñynōi yvype hesha verāre mbaivara pepēntēipo raha. ²⁵Hāmā kōi mbyte nūnga vape, hupishu reta kurusure. ²⁶Hāmā pēnte mbyparava ñonohā kurusu ñakare mbaiva rehera jukaha, heiva: “Judiore juhuvisha vasu.” ²⁷Hārā haipe mbysavava hāndi mōkue manarō'iare, pēnte jakata kity hareka ĩrū jasū kity. ²⁸Hāmā kyrā iko voka Ñanderu Tumpa ññēē kavivape heiva: “Mbai porāmba japo ia reta mbivacheha.” ²⁹Hāmā haipi hasava ññēē mombohe Hesu, ñāka mbyvava jyrerā hei reta: Mbah!, nde rānga tupao rityrā, mbahapy arape rūmupūā jyv̄erā nda. ³⁰Rysyry rāngapo rēivavi, vejyshi kurusu. ³¹Kyrā ñymby hory jyve hereta Hesu, pai ruvishare hareka Moise mbypara vekua pyr̄mboi'heare. Hei ijupe reta: Hetape japo kavi tēvā, ijehema mbai āite japo haikaviva. ³²Hāmā ko Kristo, Judiovare juhuvisha vasu, ā'ē tyvejy kurusuivi heshaha verā hāmā rojahapo jyve. Hāmā voka mbysavava hāndiva kurusure poshyre jyveshu. ³³Vāhēma ka'aru nūnga vape, opaite yvy jerekue opa timimbi, ka'aruite mbahapy ora peve. ³⁴Hāmā Hesu h̄ynātu sapukerā hei: Eloi, Eloi, Lama sabactani? vokava he'ise: Sheru Tumpa, Sheru Tumpa, Mārā'irāra shei shyreja? ³⁵Hārā haipe ōre hēndumarā hei jyre: Pyhēnduno, hēnoma ēTumpa ññēē mbeu'ia Elia. ³⁶Hāmā pēnte hairetava ñani ou māky verā esponja vinagrepe, hāmā jokua yvyra takuara japyrerā mby houka, hārā hei: Pyma ēihe, jahesha nga Elia ou mbyvejyshukui. ³⁷Hārā Hesu h̄ynātu sapuke jyrā, jeky. ³⁸Haivi tupao vasupy ō savana tivishava mbyteipi soro, vateivi hareka yvykity. ³⁹Hāmā syndaro ruvisha Romano, ñymbou i Hesu h̄ynondeva hesha kyrā jekyrā, hei: Añetēite mba kova kuimbai hai Ñanderu Tumpa tay. ⁴⁰Hāmā ñmē'ējyve haipe taupere mbyryivī māi ñynōi; haire mbytepe ē Maria Magdalena, Maria, Jakobo ndei veva hareka Jose ishy, hāndi Salome. ⁴¹Hāmā kova taupere hai Hesu mi ĩrū jyreva Galileape irā, ijokueka jyreshu; hārā heta ējy ĩrū taupere oho hāndi vekua Jerusalenpe. ⁴²Hāma ka'aru p̄yntuma, ñai kavi verā jy arape, hareka putu'uava jy ara seri vape. ⁴³Hāma ou Jose Arimateape ia, kuimbai heko kaviva, hārā mburuvishare hārō ñynōi jyve Ñanderu Tumpa Évape, hāmā kyjeā icheshu Pilato jurureshu verā Hesu hetekue. ⁴⁴Hāmā Pilato m̄ngyje hēnduma mbe ua Hesu jekyrā, haivi hēnoka syndaro ruvisha pyr̄ndushu verā jekymara. ⁴⁵Hāmā kua kavi syndaro ruvisha juruivirā, mē ēkashu Hesu hetekue Jose. ⁴⁶Hāmā Jose ovama savana kavivarā, mbyvejy Hesu hetekuerā ñomapy. Haivi raha ñono ita jo oa vekuapy, hārā ita vasu pēi mbotyjy ĩārē. ⁴⁷Maria Magdalena, hareka Maria Jose ishy kua reta mapera Hesu hetekue ñonōha.

Chapter 16

¹Hasama putu'uhava ararā; Maria Magdalena, Maria Jacobo ishy, hareka Salome, ova reta mbai pisheka raha ñonohe verā Hesu hetekue. ²Tynonde ara semana õñepyrūape kō ãi kuarasy õhẽñõite, oho reta Hesu hā õve ñotyāvape. ³Taupere hei jyraha ijupe: Mbavātepo mbysyry ñandekui ita vasu tā õvẽ evāpe õ hõche mbotyha pya? ⁴Tẽvā mǎi retarā hesha ita vasu mbotyha pya evẽkuape veama ã. Kova ita rānga marẽyĩteve vekua. ⁵Ichema reta voka ita jo'ovava hapyperā, hesha reta jakata kyty kunumi mondea tĩva pukuhea vapy ã; haipe taupere opa kyje japyraha. ⁶Hai heishu reta: Avy pykyjeite, pee rānga pyhekapi Hesu Nazareno, kurusure mbysavava vekua. Hai rānga hykove jyma, mba'etyma kope. Pymǎi ñionoã vekuae, hendakueima ã. ⁷Pekua pymbeushu mboire vekua hareka jyve Pedro: Hai ohopo pynonderā Galileape; haipepo pyheshajyshukui, hei pee vekua rǎimi. ⁸Hāmā taupere õhẽjy tā õvẽ evāivirā, opa rryy hareka kyje ryheve ñanijy jyraha. Hārā mba'ẽã mbavape hei, shara kyjeite reta. ⁹Hesu hykove jymarā, voka semana õñepyrō verāpe kō ãi, Maria Magdalena rāni ijeshakashu, (7) mbai poshy ñmẽrerā mohẽshi vekua. ¹⁰Haivi oho mbeushu Hesu mi ñrũreare, jaheo hareka vyamba õre. ¹¹Hẽndu reta Hesu hykove jya, hareka Maria Magdalena heshajyshua, tẽvā haire rojā. ¹²Haivi, Hesu hykuāi yngai ijeshaka jyshu mōkue mboireare, jyraha jyre ñu kytyrā. ¹³Haire oho mbeu jyveshu ñrũre, tẽvā haire rojā reta. ¹⁴Haivi koñema heape Hesu ijeshakajy (11) mboireare retape, haire vapy ñynõĩ mesaperā. Ñyngātashu reta jyrojā, hareka pya rātaite retarā, shara rojā reta hykove jyrā hesha vare mbeutẽ jyrerā. ¹⁵Haivi heishu reta: Pekua opa rupii yvy jerekue, hareka pymbeushu opaite kuaretare ko ñẽẽ kaviva. ¹⁶Imẽ'ẽ rojava hareka ñymyngaraika varā ohojepopo, tẽvā rojambava jahea pohe. ¹⁷Ko mbaikavi heshaha verā mĩrũpo opaite rojavare: Shy reepe mohẽ pokui mbai poshy, ñnjetapo ñẽẽ py'ahuvape; ¹⁸pysypo reta mboi, hareka houpo mbai purukava tẽvā mba'ẽãpo japohe reta, ipo ñono ñārā ñymbairasyvarā, kuerapo. ¹⁹Opama ñimiñẽeshu retarā, Ñanderu Hesu hupihajy vate arapy, hārā vapy Ñanderu Tumpa jakata kyty. ²⁰Hārā haire oho mbeu ñẽẽ kaviva opa rupi, Ñanderu Hesu mboryshu reta. Hāmā ny ãñete ññẽẽre mbaikavi heshaha verā iko vekua rupi. Amẽn.

Luke

Chapter 1

¹Heta imẽ'ẽ õñehā ia mbypara verā hekope kavi kuatiare, opaite mbai ãñeteve yrymbytepe iko vekua, ²yrymboiva rǎimi ÑanderuTumpa ññẽ ryheva õñepyrũrāvāi hesha vekua, hareka pyrymbory mbe'ua verā ñẽẽ kaviva. ³She rānga aikoe aikuaa kavi rāni verā õñepyrũrāvive, hārā haikavishe ambyparande verā kuatiare kova mbai hẽndape kavi, nde Teofilo haiuhava, ⁴rikuaa kavi verā opa mbai ãñeteve nymbo'eaheva rǎimi. ⁵Herodes, Judeape'õ huvisha vasu jy'arape, iko pẽnte pai Zacarias he'iashua Abias ryheva, hārā hỹreko Elisabet jyve, Aarón ryheva. ⁶Mōkue ryheve heko kavi Ñanderu Tumpa hỹnonde hāndi japo hekope kavi Ñanderu Tumpa ññẽẽ, harea japoha verā. ⁷Tẽvā hĩjapoā reta, shara Elisabet membyā, hāndi mōkue ryheve kuakuaitemārā. ⁸Hāmā pẽnte arape mba'apo ãẽ Zacarias Ñanderu Tumpa hỹnonde tupaope, japo verā vahẽmārā, ⁹paire japoheva rǎimi, Zacarias iche tupaope matātĩ verā mbai pisheka kavikue. ¹⁰Haivi hapyama'ẽ mbai pisheka kavikuerā, kuareta hetava ñymbaty'õ katuape jurure ñynõĩ. ¹¹Haivi sapy'āi ijeshakashu Zacarias pẽnte Tumpa jokueva. Ñymboy'ẽ altar jiche kytyrā. ¹²Zacarias heshama voka Tumpa jokuevarā myngyje hareka kũāã mbaivara japopo. ¹³Tẽvā Tumpa jokueva heishu: Zacarias, avy kyje; Ñanderu Tumpa hẽnduma mbai rirureva, hareka ndyreko Elisabet membypokui, hārā ndyray rymbyheepokui Juan. ¹⁴Ndee ryvy'apo, hārā hetavape mbyvyapo jyve, hai oamarā. ¹⁵Shara ndyray mbai vasuvepo Ñanderu Tumpa hỹnonde; ho'ũāpo mbai pyrymyngauva, hareka ndei teri oarāvāĩpo, tynyhẽ Espiritu Santo. ¹⁶Heta Israelpe õre nohẽjypo mbai porāmba vekuaivi Ñanderu Tumpa hape kyty. ¹⁷Ko Juan vāhẽpo ndeiteri Kristo ourā, Tumpa ññẽẽ mbeu'ia Elias espirtu hareka mbaikatu ryheve, mbyppya kavi verā tuure, tayre hāndi, hareka mboi verā ñẽẽ hẽndumbare, ñẽẽ hẽndu verā. Kỹrāpo myhẽvā pẽnte tẽnta Ñanderu Tumpa pevārā. ¹⁸Zacarias pyrāndushu Tumpa jokueva: Mārārapo kỹrā jehu? Shara akuakuama, hareka shỹreko kỹrāi jyve. ¹⁹Tumpa jokueva heishu: She hai Gabriel, āime'āiva Ñanderu Tumpa hỹnonde; hareka hai shymbou rẽivape ambeunde verā kova ñẽẽ haikaviva. ²⁰Hāmā ā'ẽ na'ẽngupo rypya hareka rĩnjetavẽāmapo ndyray oapeve, vokava jehupo nde ryrojā shĩñẽērā. Jehu verā jy'arape. ²¹Hāmā kuareta hetava katuape Zacaria hārõ õre, pyrāndu ijupe reta mārā'ĩrāra kỹyĩte'ẽ tupaope. ²²Haivi Zacaria õhẽjymarā, katuā ñnjetashu reta. Hārā kuaretare kuaaravei mǎinũnga heshava. Hārā Zacaria ipoĩ myhā'āngate'i mbeushu verāre hai ñā'ẽnguva. ²³Hāmā opa japo tupaope japo verārā, pai Zacaria ohojy hẽntape. ²⁴Kyrā kova ikovamarā hỹreko Elisabet purua, hārā 5 jasy õhẽveā hẽntaivi; py'āi

mbijeta'i: ²⁵ Ñandeja kŷrā japo shyrehe potā mbava jahe shyreherā. ²⁶ Hāmā 6 jasyape, Ñanderu Tumpa mondo jokueva Gabriel pēnte tēnta Nazaret he'iasuva Galileape'ō. ²⁷ Haibe ēē Maria, pēnte kuñatāi heko kaviva mēē ĩñēē ōmendahe verā Jose, David ñymoña hāndiare ryheva. ²⁸ Tumpa jokueva iche Maria ēvāperā heishu: Arŷmarāndu kavi! Ñanderu Tumpa ēē nendie, mbaikavipy nymytnyhēva; opaite taupe retaivi. ²⁹ Maria pya myngyje haibe, hārā pyrāndu mbaivarapo he'ishesu vokava marāndu. ³⁰ Tumpa jokueva heishu: Maria avy kyje, Ñanderu Tumpa nymbyhory. ³¹ Ndupuruapo hareka nymemby kuimbaipo hārā rymbyheepo Hesū. ³² Hai mbaivasupo hareka he'iaopohe: Ñanderu Tumpa vateve'ō tay; hāmā Ñanderu Tumpa japoposhi mburuvisha vasu, tŷnondeshivare David rāimi. ³³ Hai ñyngarekopohe Jacob hēntarāva retape opa arape. ³⁴ Maria pyrāndushu Tumpa jokueva: Mārārapo vokava jehukui, kuimbai shee aikomba teri hāndiva? ³⁵ Tumpa jokueva heishu: Espiritu Santo mbaikatu oupo nēārē, hārā Tumpa vateve arapy'ō ñymbaikatū nŷmōāpo āvāpyntu rāimi. Hārā vokava sanjay ou verā mbyheepo heko kaviva hareka Ñanderu Tumpa tay. ³⁶ Hāmā Elizabet, nyrēta ĩrū membypo jyve, kuakuamatēvā. Vokava taupe he'iaheva memby'ia, japoma 6 jasy puruava. ³⁷ Ñanderu Tumpa pevarā mba'ety mañunga javaishu verā. ³⁸ 38 Haivi Maria hei: She Tumpa jokueva. Tumpa tijapo shyrehe nde rereva rāimi. Hāmā haivi Tumpa jokueva ohojy. ³⁹ Vokava arape Maria narē'āite oho pēnte tēnta Judeape'ō vyvturusu kyty. ⁴⁰ Hārā vāhē Zacarias hēntaperā marāndushu Elizabet. ⁴¹ Elizabet hēndu Maria mārāndurā, ñandu ōmyi sanjay hyepe, hārā Elizabet haibe tynŷhē Espiritu Santoivi. ⁴² Hāmā hŷnatu ĩnjetarā hei: Ñanderu Tumpa ñēē kavi ñono ndyrehe opaite taupe retaivi, hareka ĩnjeta kavipohe nymemby. ⁴³ Mbavara she, ou vāhēshe verā Sheja ishy? ⁴⁴ Ahēnduma shymārāndurā, shymemby omŷi vy'arā shyryepe. ⁴⁵ Ryvy'apo nde ryroja vekua, ikopo opa mbai Ñanderu Tumpa heiva. ⁴⁶ Maria hei: Shyrykove mbyhoryrā pyraheshu Ñanderu Tumpa; ⁴⁷ hārā shypya hory shara hai shymondo jepe'ia. ⁴⁸ Shara Ñanderu Tumpa māihe, jokuearea pavete'ia, hareka haivi opaite kuaretare heiposhe; nde ĩnjetaha kavi ndyrehe. ⁴⁹ Ñanderu Tumpa ñymbaikatūva kova mbai japo shyreheva. Hee heko kaviteveva. ⁵⁰ Ñanderu Tumpa pareko ñōīpo opa ara hai omombaishuvape. ⁵¹ Hārā opa mbaikatukue japo, jepye opaite jyroja'ī ijehevare. ⁵² Hāmā ñymbaikatūvare vapyaiivi opa mbyvejy haivi vateve ñono pavetevare. ⁵³ Hārā ñymbahyvape mŷnyhē mbaikavikuepy, hārā iporāi mondojy iko katuvare. ⁵⁴ Mboryshu jokuevare tēnta Israelpe'ō, hareka sareāhe parekoshu verā. ⁵⁵ Hai ñēē mēēvā rāimi Ñanderu tynondeva Abraham hareka ñymoña hāndivare opa arape. ⁵⁶ Maria pyta hāndi Elizabet mbahapy jasy, haivi ohojy hēntape. ⁵⁷ Vāhēma ara Elizabet memby verā, haivi sanjay kuimbai oa verā. ⁵⁸ Hēnta ĩrūre hareka hēntarāre jyrāha marāndushu kuama Ñanderu Tumpa pya kavite hāndirā. ⁵⁹ Hārā 8 aravape raha reta vokava sanjay hapia piremi chīchīa verā, haivi tuu hee, Zacarias, pota ñono jyrehe. ⁶⁰ Tēvā ishy hei: Mba'ety, Juan he'iaposhu. ⁶¹ Haire heishu: Mārāīrāra? Mba'ety rānga nyretarāre kŷrā he'iashua. ⁶² Hāmā myhā'āngape pyrāndushu reta tuu Zacarias, mārāra kŷrēy mbyhee sanjay. ⁶³ Zacarias jurure pēnte yvyra pysēvē mbypara verā hārā ñono: "Juan he'iaposhu". Haivi mbyhaikavi jyre. ⁶⁴ Haivi Zacarias ĩnjetajy, hārā ōñepyro omombai vasushu Ñanderu Tumpa. ⁶⁵ Opaite hēnta ĩrūre; hareka opa tēnta Judea yvy turusuipi mbe uha kova mbai jehuvekua. ⁶⁶ Hāmā opaite kuavare kova mbai pya mbījetarā pyrāndu ijupe reta: Mbaiva japo i verāte ko sanjay? Ñanderu Tumpa āēte vape ñēē kavi hei herā. ⁶⁷ Hāmā tuu Zacaria, tynhē Espiritu Santoivi, hārā ñimiñēē Ñanderu Tumpa ñēē mēēshu vekua reherā, hei: ⁶⁸ Toñemombai vasu Ñanderu Tumpa Israel ñu tumpa, shara ou māihe Israelre nohē hareka mondojepe verā. ⁶⁹ Hāmā mŷpūa ñande David ryhevare mbyteivi, pēnte ñanymondo jepe verā pyrātava. ⁷⁰ Heiva rāimi tynondevare Tumpa ĩñēē mbeu'ia heko kaviva juruivi. ⁷¹ Hāmā ñandy reky verā ñandy reshatamba ia retaivi, hareka opaite ñandy pareko mba ipoivi. ⁷² Hārā pareko verā ñanderu tynonde vare hāndi, hareka saremba he verāre ñēē kavi mēē vekua rehe. ⁷³ Hāmā kova hai ñēē mēē vekua ñanderu Abrahampe: ⁷⁴ Ñandy reky verā ñandy opaite ñandy reshatamba iare ipoivi, hāmā kyje mbape haykue jaha verā. ⁷⁵ Teko kaviape hareka heko kavipe hŷnonde jaiko teri ko ara pukukue. ⁷⁶ Hāmā nde, shy ray nymby heepo Tumpa ĩñēē mbeu'ia ara vateve ō; rehopo Ñanderu Tumpa hŷnonderā, rīñono kavishu verā haperā: ⁷⁷ Hāmā hēntape ōre rymby kuaaka verā Ñanderu Tumpa pyry mondojepeva, hareka mbai porāmba japo vekua heja reiva. ⁷⁸ Ñanderu Tumpa jyhaihupy hareka jypareko kueivi, mēē ñande vate araivi kōi ouva rāimi. ⁷⁹ Hai sape verā opaite pŷntu porāmbape iare, hareka ikova manovare ĩāpe; hāmā ñany mbyvata verā pya kaviva hapeipi. ⁸⁰ Hāmā syry oho i sanjay, hareka ñymy pŷrāta hykovepe; hārā hai iko yvy ikoa mbaipi, haivi ijeshaka verā ara peve Israel retape.

Chapter 2

¹ Vokava arape, òhê kuation ñêê mburuvisha Augusto Cesarvi, iko verã opaita kuaretare oho mbyparaka verã hee kuatiapehareka oa vekuape. ² Vokava tyree mbyparaha verã kuatiape tynondeite japoha Cirenio mburuvisharã teri'ê Siriaperã. ³ Haivi opavare ohojy hënta retaipi hee ñonoka verãre kuatiape. ⁴ Hãrã Jose òhê oho Galileavi, tënta Nazaret, Judea kity, David hëntape Belen he'iashua, David hai Jose ñymoña hãndiare aryka'e. ⁵ Hãrã oho Belenpe ñonoka verãre hee kuatiape hãndi hýreko Maria, purua'iva. ⁶ Hãrã Belenpema ñmê ñynoïrã, vãhêmashu Maria memby verãpe. ⁷ Haipe oashu memby kuimbai tynondeva, hareka tarapopy ñoma sanjay, haivi miñenopy pënte mymbare karusepya shara mba'etyshu pyta verã retape. ⁸ Belen jykoty ñmê ñynoï avisha ñyngareko'iehare, ñũũpe humbare maï ñynoïhe pýntu peve. ⁹ Mundii ijeshakashu pënte Tumpa jokueva, haivi Ñanderu Tumpa himbipekue juri sapeshu reta vate araivi, hãrã opa kyje reta. ¹⁰ Tëvã Tumpa jokueva heishu: Avy pykyje; aru pee mārãndu haikaviva, mbyvya verã kuaretare. ¹¹ Kuri oaje David hëntape pënte pyrymondo jepe'i verã, vokava hai Kristo, Ñandeja. ¹² Kovapo hai pee heshaha verã: pyheshaposhu sanjay ñomahava tarapopy, hareka miñenoha pënte mymba karuseapy. ¹³ Haipe mundii ijeshaka Tumpa jokueva hareka ñrũre hetava hãndi vate araivi, Ñanderu Tumpa pyrahe ñynoishurã hei: ¹⁴ Toñemombai vasu Ñanderu Tumpa, ëvã ara vateve'ope, hareka kuaretare tiko kavi ijupive, Ñanderu Tumpa pya kavi rupii! ¹⁵ Hãrã Tumpa jokuevare jyrhajyma vate arapyrã, avisha ñyngareko'iehare hei ijupe: Jaha Belenpe ñamaïhe ko jehuva, hareka Ñanderu Tumpa ñanymbykuaakava. ¹⁶ Hãrã avisha ñyngareko'iehare narë'ãite jyrharã hesha reta Maria, Jose hareka sanjaymi ñeno'ë mymba karusepyapy. ¹⁷ Heshamarã, mbeu reta Tumpa jokuevare mbeushuvare ko sanjay, ¹⁸ hãmã opaita hënduvare mbyvya avisha ñyngareko'iehare heiva. ¹⁹ Tëvã Maria nãtuïre pyape opaita kova mbai hëndu vekua hãrã pya mbijeta'iehe. ²⁰ Avisha ñyngareko'iehare jyrhajy retarã, pehupi vy'akue ryheve pyraheshu Ñanderu Tumpa, shara he'iashuva rãïmi opaita hesha hareka hënduva ikohe reta. ²¹ Hãrã 8 aravape hapia piremi chinchiashi sanjay, haivi mbyheeha Hesu, Tumpa jokueva heishuva rãïmi Maria, ndeiteri puruarã. ²² Hãrã vãhẽma ara haire ñymbyhaikavi verãpe, Moise mbypara vekuape heiva rãïmi, raha reta vokava sanjay Jerusalenpe ñono hýnonde verã Ñanderu Tumpa. ²³ Kyrã japohe reta shara Moise mbypara vekuape kyrã heirã: "Opaita sanjay kuimbai tynondeheva, myngaraiha ñoïpo Ñanderu Tumpa pevarã". ²⁴ Hãrã jyraha mẽe jyve mãinũnga haikaviva mbijicheava Ñanderupe, Moise mbypara vekuape heiva rãïmi: Mõkue pukui, ti mõkue pykasu. ²⁵ Haipe iko'i Jerusalenpe pënte kuimbai heko kaviva Simeón he'iashua. Kuimbai omombai vasuva Ñanderu Tumpa hareka hãrõ ia Israel mohẽã verãpe, hareka Ñanderu Tumpa Espiritu Santo ëê hãndi, ²⁶ Espiritu Santo kuaakashu manomba verã ndeiteri Kristohesharã, Ñanderu Tumpa tay. ²⁷ Hãmã Simeón oho tupaope Espiritu Santo kyrã heishurã; hãrã sanjay Hesu tuu hareka ishy raha sanjay tupaope japokahe verã Ñanderu Tumpa ññê mbyparava heiva rãïmi. ²⁸ Simeón hupi sanjay jyvarerã, ñnjeta kavi Ñanderu Tumpape hei: ²⁹ "Ãê, Sheru Tumpa, ryma'ẽïmapo amano pya kavi ryheve, shara rijapoma rereva rãïmi rijokuevare. ³⁰ Aheshama shyresa rupii kuaretare mondojepe verã. ³¹ Hãmã riñono opaita kuaretare hýnonde. ³² Ñanderu Tumpa hai sapeva haimba kuareta ýngavare, hareka Israel himbipe pyrãta kavipo opaita tënta ýngavaivi sanjay Hesu oa haipe." ³³ Tëvã Jose hareka Hesu ishy mbyry mãi Simeón heiheva rãïmi voka sanjay rehe. ³⁴ Haivi Simeon ñnjeta kavihe reta, hãrã heishu Hesu ishy Maria: Hesha, ko sanjayre Iraelpa hetapo'ë heshatambava, kovare ohopo ãña ëvãpe. Hetapo'ëkui haihushu verã, kovare ohopo Ñanderu Tumpa ëvãpe. Hetapo'ë Hesu hyvaisho, hareka hetapo'ë jyve Hesu haihuva. ³⁵ Hãrã kyrãpo kuaaha pepënteï pyape ëvã; hãmã vokapo nde pënte kyse puku ndukutu hareka iche ndyreheva rãïmi. ³⁶ Ìmẽ'ë jyve haipe pënte taupe Tumpa ññê mbeu'iarã, Ana he'iashua, Fanuel tajy, Aser ryhevare. Kuakuamava, ndei ryheve jyrekovare hareka siete año ñmẽ iko hãndi. ³⁷ Hãmã japo 84 año ñmẽ manoshi, hãrã òhẽã tupaovi, ara hareka pýntupeve ikohe Ñanderu Tumpa, karumba hareka jurure ñoïva. ³⁸ Hãmã haipe Ana ou jyve hãrã mẽeshu jvyv'akue Ñanderu Tumpa, õñepyrõ ñnjetahe vokava sanjay opaita Jerusalenvare hãrõ'õva ñymondo jepeva. ³⁹ Hãmã opama japo Ñanderu ññêpe heivarã jyrhajy Galileape, hëntare Nazaretpe. ⁴⁰ Hãrã sanjay syry oho hareka pyrãta, mbai kuaave oho sevẽrã, Ñanderu Tumpa mypyrãtãve rahashu. ⁴¹ Hãmã japoare oho ñoïva kada año Jerusalenpe pascua jy'areterã. ⁴² Hãmã Hesu 12 año mbotyrã, jyraha reta Jerusalenpe jypykuaa voka aretepe. ⁴³ Tëvã arete opamarã haire ohojy hëntape, Hesu pyta hai Jerusalenpe tuu hareka ishy kuaambape. ⁴⁴ Haipe Hesu mõãte oho ñi'ĩrũre mbytepe pytarã, vata reta pënte ara pukukue; haivi heka hëntarãre hareka kuaavare mbyteipirã; ⁴⁵ vãhẽashu retarã, hykũãï oho hekajy reta Jerusalenpe. ⁴⁶ Haivi mbahapy aravape vãijyshu reta Hesu, tupaope vapy'ë Ñanderu Tumpa ññêere pyrỹmboi'iare mbytepe, jasaka ñynoïhe reta hareka pyrãndu ñynoïshu. ⁴⁷ Hãmã opaita hëndushua mbyry mãihe reta, Hesu ñymbai kuaakue hareka hekope kavi mbeu. ⁴⁸ Hãmã japoare heshamarã myngyje reta; haivi ishy Maria hei: Shymemby, mārã'ĩrãra kyrã rijapo yryrehe? Nderu hãndi hetama dyrekaha yrypya kotymbaa ryheve. ⁴⁹ Hesu heishu reta: Mārã'ĩrãra shyrekapi? Pikuaarã pee Sheru ëvape potañõï aï verã? ⁵⁰ Tëvã haire kuãã mondo mbaivara he'ise vokava hei'ëshuvare. ⁵¹ Haivi Hesu oujy hãndi reta Nazaret kity, hareka japoshu hai ñnjetarã.

Hāmā ishy pyapy opa nātu kova mbai. ⁵² Hesu syry oho'i mbai kuaakuepy, haivi Ñanderu Tumpa hareka kuaretare pya kavi hāndi reta.

Chapter 3

¹ añoape Tiberio Cesar êê mburuvisha vasu Romaperã, Poncio Pilato teri jyve mburuvisha Judeape, hareka Herodes Galileape, tyvy Felipe Iturea hareka Traconitepe, Lisania jyve mburuvisha Abiliniape. ² Anas hareka Caifás hai jyve paire juhuvisha, Ñanderu Tumpa ñetashu Juan Zacarias tay vyv ikoambaipi; ³ haivi Juan ôhê oho ysyryva Jordanpe, mbeushu kuaretare oujy verã Ñanderu Tumpa kyty, ñymyngarairã mbai porãmba hejaha rei shi verã; ⁴ heiva rãimi ñimiñêê ia Isaias jy kuatiapy: Pênte ñêê sapukeva vyv ikoambaipi; Pymyhêvâshu Ñanderu haperã, pijaposhu pee symyiva. ⁵ Opaite vyv pykôiva ty mynyhêã, opaite vyvturusu hareka ñtiti ôvã tymy ñvÿiajy; pee ñapeva tymy symyiajy, hareka jyvache mba timbi vacheajy. ⁶ Hãrã opava kuaretare heshapo vokava, ohoa jepeva ryheva Ñanderu Tumpa mēêva. ⁷ Kuaretare ôhêma Juan ñymyngaraikashu verãrã, hai heishu reta: Mboi ñymoña hãndiare! Mbavara hei pee piñemishi verã voka ñunûpa vasu kôoma ouva? ⁸ Piñymby heko kavi, ti jykuua pyndyrehe peijyva Ñanderu Tumpa kyty, hareka avy pere pyndy pyape: “Ore hai Abraham rayre”; âêtêite hai pee Ñanderu Tumpa katu japoshi kova ita Abraham ta yrãre. ⁹ Haereka hashã êma, jasyjaha verã vyvyrare hapoi vive, opaite vyvra ia porãmba jasyjaharã mombohapo tatape. ¹⁰ Haivi kuaretare pyrãndu jyreshu: Mbaivara akuarã japohapo? ¹¹ Hãmã Juan heishu reta: Mondeva môkue rea tymêê veshu pênte mba'etyite rea; hareka kÿrã tijapo jyve hou verã ñmêrea. ¹² Oujyve tênta Roma pevarã okora iare ñymyngaraika verã, pyrãndushu reta Juan: Pyrÿmboi'ia, orera mbaiva japoapo jyve? ¹³ Hãmã Juan heishu reta: Avy ñãrêve pekora, pekora verãivi. ¹⁴ ñmê'ê jyve syndarore pyrãndushurã heiva: Ore jyveno, Mbaivara japoapo jyve? Hãrã Juan heishu reta: Avy mbava pyheky reiishi mãinûnga, hareka avy pereshu pijapo he verã mbai porãmbava, avy pñjetareihe ñngare, hãrã pyvy ãi pijapoa hepy mē êã peva ryheve. ¹⁵ Hãmã kuareta ñymbaty ôre, pya mbijeta jyve Juan reherã hei: Kova ha'êãra Kristo; ¹⁶ Juan katy hei kuareta retape: She rãnga âête apyry myngarai yy pei; tēvã ñmê'ê pênte ouva shaykue mbaikatuve shy heviva, katumba ajora shia jypasa ñshã tēã. Haipo pyny myngaraikui Espiritu Santo hareka takuimbai. ¹⁷ ñmê mare ipope ñrûpe, mypôtĩ verã trigo hãÿ, hekyshi verã kapii, haivi hã ñkue natupo hyrupe, tēvã hapypo kapii tata vasu ovemba verãpe. ¹⁸ Hãrã kÿrã Juan ñnjeta hareka mboishu kuaretare, mbeu kavishu Ñêê kaviva. ¹⁹ Juan ññêê pohyshu mburuvisha Herodes shara hÿrekorãre Herodias, tyvy Felipe hÿreko, hareka heta mbai porãmba japo vekua rehe; ²⁰ Herodes katy hëndutê verã mÿrûvejy kovape mbai porãmba japo vekua: Raha Juan mby peresoka. ²¹ Ndeiteri kova ikorã, Juan myngarai heta kuaretare, hãrã myngarai jyve Hesu; hãmã jurure êrã, vate arapy jypea, ²² haipe ijyhesha vejy Hesu ñãrê Espiritu Santo pykasu rãimi, haivi ññyhêndu vate araivi pênte ñêê heiva: Nde hai shy Ray ahaihuva, ndy rehe shy pya hory. ²³ Hesu (30) año rupiima rerã ôñepyrô japo Ñanderu Tumpa ññêêpe heiva. Jose tay mô âtêã rãimi, Jose hai Eli tay, ²⁴ Eli hai Matat tay, Matat hai Levi tay, Levi hai Melqui tay, Melqui hai Jana tay, Jose hai Jana tay, ²⁵ Matatias hai Jose tay, Matatias hai Amos tay, Amos hai Nahum tay, Nahum hai Esli tay, Esli hai Nagai tay, ²⁶ Nagai hai Maat tay, Matatias hai Maat tay, Matatias hai Semei tay, Jose hai Semei tay, Jose hai Juda tay, ²⁷ Juda hai Joana tay, Joana hai Resa tay, Resa hai Zorobabel tay, Zorobabel hai Zalatiel tay, Zalatiel hai Neri tay, ²⁸ Neri hai Melqui tay, Melqui hai Adi tay, Adi hai Cosam tay, Cosam hai Elmodam tay, Elmodam hai Er tay, ²⁹ Er hai Josue tay, Josue hai Eliezer tay, Eliezer hai Jorim tay, Jorim hai Matat tay, ³⁰ Matat hai Levi tay, Levi hai Simeon tay, Simeon hai Juda tay, Juda hai Jose tay, Jose hai Jonan tay, Jonan hai Eliaquin tay, ³¹ Eliaquin hai Melea tay, Melea hai Mainan tay, Mainan hai Matata tay, Matata hai Natam tay, ³² Natan hai David tay, David hai Isai tay, Isai hai Obed tay, Obed hai Booz tay, Booz hai Salmon tay, Salmon hai Naason tay, ³³ Naason hai Aminadab tay, Aminadab hai Aram tay, Aram hai Esrom tay, Esrom hai Fares tay, Fares hai Juda tay, ³⁴ Juda hai Jacob tay, Jacob hai Isaac tay, Isaac hai Abraham tay, Abraham hai Tare tay, Tare hai Nacor tay, ³⁵ Nacor hai Serug tay, Serug hai Ragau tay, Ragau hai Peleg tay, Peleg hai Heber tay, Heber hai Sala tay, ³⁶ Sala hai Cainan tay, Cainan hai Arfaxad tay, Arfaxad hai Sem tay, Sem hai Noe tay, Noe hai Lamec tay, ³⁷ Lamec hai Matusalen tay, Matusalen hai Enoc tay, Enoc hai Jared tay, Jared hai Mahalaleel tay, Mahalaleel hai Cainan tay, ³⁸ Cainan hai Enos tay, Enos hai Set tay, Set hai Adan tay, Adan hai Ñanderu Tumpa tay.

Chapter 4

¹ Hesu tynyhê Espiritu Santoivirã oho jy ysyryva Jordanvi, hãmã Espiritu Santo rahashu pẽnte yvy ikoambaipi. ² Haie pyta ara pukukue, haivi ãña pya hãshu. Mba'ẽã hou voka arape, haivi ñymbahy. ³ Hãmã ãña heishu: Nde ãñete hai Ñanderu Tumpa tayrã, ereshu ko ita tiko shi pãhã. ⁴ Hesu katy heishu: Ñanderu Tumpa kuation ñẽẽ kavivapy hei: "Ha'ẽã rãnga pãhã rei kuareta iko verã, iko tẽvẽ ñõipo jyvehe Ñanderu Tumpa ñẽẽ." ⁵ Haivi ãña raha jyshu pẽnte yvyturusu iãrẽ, hãrã mby heshaka sapy aite opaite tẽnta yvy iãrẽ õre. ⁶ Hãrã ãña heishu Hesu: She ãmẽẽpo ndekui ko mbaikatu hareka ko tẽntare. Opa mẽ ẽã she kova, hãrã pota ãmẽẽva pepo ãmẽẽ. ⁷ Nynypã rijatyka shy nonde, hareka she mombairã, opapo na ãporãkui. ⁸ Hesu hei jyshu: Syry shy hevi, ãña, shara Ñanderu Tumpa kuation ñẽẽ kavivape hei: "Ndi Ija Tumpa pepo nynypã rijatyka, hareka haire ñõipo rẽi." ⁹ Haivi ãña raha jyshu Jerusalenpe, haie hupishu tupao iãrẽ, hãrã heishu: Nde hai Ñanderu Tumpa Tayrã epo yvype; ¹⁰ Ñanderu Tumpa jykuatia ñẽẽ kavivapy rãnga hei: Ñanderu Tumpa heiposhu jokuevare ñyngareko ndy rehe verã. ¹¹ Hãmã heijy: Ipopepo ndurupii reta potãã ndepy ryrokuahe jytakyrã. ¹² Hesu katy heishu: Ñanderu Tumpa kuation ñẽẽ kavivapy hei jyve: "Avy pya hãashu Ndi Ija Ñanderu Tumpa". ¹³ Haivi ãña vãhẽ veãma mārãrapo pya hã ãveshu Hesu, hãrã sapy ãi oho poshy shi. ¹⁴ Hãmã Hesu oujy Galileape tynyhê Espiritu Santo, hãrã opa rupii kuaretare kua voka Galilea juri. ¹⁵ Hãrã Hesu Ñanderu Tumpa ñẽẽ pyrẽmboihe Sinagogape õre, haie opavare omombai vasushu. ¹⁶ Haivi Hesu oho Nazaretpe, voka tẽnta hai kuakua vape, hareka jypykuava rãimi jyvẽrã, iche Sinagogape putu'uava jy arape, hãrã ñymboy mbijeta verã Ñanderu Tumpa kuation ñẽẽ kaviva. ¹⁷ Hãrã mẽẽshu ñimiñẽẽ iaTumpa ñẽẽ mbeu'ia Isaias kuation ñẽẽ, haivi pearã vãhẽshu voka heiva: ¹⁸ Ñanderu Tumpa Espiritu ẽ shendie, hai shy pyhẽrõ ambeu verã mbai haikaviva pavete'ia retape; shymbou amynguera verã pya vyamba õ retape, ambeu mõhẽã jyvẽrã peresoivi, hareka heshamba reta heshajy verã; aõno hejaha rei verã voka jyvareha iheare; ¹⁹ ambeu verã Ñanderu Tumpa pya kavi ryheva ara. ²⁰ Hãmã Hesu mbotyjy voka kuation ñẽẽ, haivi mẽẽjy Sinagogape ñyngareko õrã Hesu vapyjy; hãrã opaite Sinagogape ẽvã mãi jyrehẽ. ²¹ Hãmã Hesu õñepyrõ ñjetarã heishu reta: Ko arape iko kova kuation ñẽẽ kaviva heiva rãimi pynynonde. ²² Haivi opavare ñjeta kavihe Hesu, hãrã mbyry mãihe reta voka ñẽẽ haikaviva heiva. Hãmã pyrãndu ijupe reta: Ha'ẽãra kova Jose tay? ²³ Hesu heishu reta: Ìmẽrã perepo shee kova ñẽẽ: "Pyrýnguera ia, ñymynguera ndi jupe", hareka perepo she: "Opa hẽnduha rijapo vekua Capernaumpe, vokavapo ko Nazaretpe rijapo jyve." ²⁴ Hesu heijy: ãñete hai pee, mba'etypotumpa ñẽẽ mbeu'ia haihuhava hẽntaipi. ²⁵ ãñete hai pee, heta taupe ìmẽ mano shia ẽ arykai IsraelpeTumpa ñẽẽ mbeu'ia Elia jy arape, haie mbahapy año pukumi haiviã iãrã, ñymbahy vasu ẽẽ ko tẽntaperã; ²⁶ tẽvã, taupe ìmẽ mano shiare Israelpe õre Ñanderu Tumpa mondoã Eliape, pẽnte taupe ìmẽ mano shia mondoha Saretape õ, tẽnta Sidon hyvache õvã pẽi. ²⁷ Heta ẽjy kuru porãmbava IsraelpeTumpa ñẽẽ mbeu'ia Eliseo jy arape; tẽvã mbaveã haire myngueraha, koñẽi Naaman Siriape õ myngueraha. ²⁸ Kova mbai hẽndu retarã, Sinagogape iare poshy jyrehẽ. ²⁹ Hãmã opa puãrã mohẽshu reta Hesu voka tẽntaivi, hãrã rahashu yvyturusu iãrẽ tẽtãmire mbyrymba ẽshiape ityshu verã yvype. ³⁰ Hesu katy kuaretare mbyteipi hasarã, oho shi. ³¹ Haivi Hesu oho Capernaumpe, tẽnta Galileape õ, hãrã mboishu reta kuaretare putu'uava arape. ³² Hãrã mbyry mãi reta hai pyrẽmboiva rãimi, ñẽẽ ìmẽre mbaikaturã. ³³ Hãmã ìmẽ'ẽ Sinagogape pẽnte kuimbai mbai poshy ìmẽrea, hãrã iko haipi hẽnatu sapuke. ³⁴ Mã ẽi yry rehe; Mbaivara ìmẽ ryre yryrehẽ Hesu Nazareno? Reira opa rivare yryrehẽ?, she arykua mbavara nde: Nde hai Ñanderu Tumpa mbouva heko haikaviva. ³⁵ Hesu katy ñyngãtashu mbai poshyrã hei: ¡Jasaka, hareka ẽhẽ shi ko kuimbai!. Haivi mbai poshy mombo yvype kuimbai kuaretare hẽnonde, hãrã õhẽshi mbaimba japo hea. ³⁶ Opa kyje retarã hei jyrehẽ ijupe: Mãrãvã ñẽẽrajy kova? ¡Ko kuimbai rãnga mbaikatu hareka pyrãtãkue ryheve ñjjetashu mbai poshyre, hãrã haire õhẽ!. ³⁷ Hãrã Hesu mbe uha opa rupii voka tẽnta juri õvã retaipei. ³⁸ Hãrã Hesu puã õhẽ Sinagogaivi iche Simon ho ipe. Haie Simon hẽreko ishy ñymbairasy ẽ, hãmã hai rehe Hesu jurure jyreshu. ³⁹ Haivi Hesu jyroa iãrẽrã ñyngãtashu mbairasykue, hãrã opashi mbairasykue. Haipema taupe puãrã ñyngareko hereta. ⁴⁰ Kuarasy ichemarã, opaite ìmẽrea ñymbairasyva mãrãrã gãtuva mbairasykue rahashu reta Hesu; hãrã hai pepentẽi ñono iãrẽ reta iporã, mýnguera. ⁴¹ Heta ñymbairasy vekuaivi õhẽ jyve mbai poshyre sapuke jyrehẽ heiva: Nde hai Ñanderu Tumpa Tay. Hesu katy ñyngãtashu mbai poshyre hareka mã ẽiahe ñjjetã, shara haire kuãa Kristorã. ⁴² Kõima ourã Hesu õhe oho tẽntaivi pẽnte yvy ikoamba kyty. Tẽvã kuaretare heka jyrehẽ, vãhe jyraha hai iko iape. Pota jocha jyrehẽ, potã ohojy shi retarã, ⁴³ tẽvã Hesu heishu reta: Pota ñõi rãnga tẽnta ñyngare ambeu jyveshu Ñanderu Tumpa ẽvãpe õ ryheva ñẽẽ, shara ha ẽrã shymbouha. ⁴⁴ Kyrã Hesu iko ñimiñẽẽ Galileape õ Sinagoga retaipei.

Chapter 5

¹ PēntejyapeHesuēēyyvasuGenesarethymbeype,vāhē jyverushu kuareta hetava opa jasoi, pota hēndu reta Nānderu Tumpa īñēērā. ² Hesu hesha mōkue kanoa mba'ety ēpya hareka kōōve ēshia yy hymbeivi, pira nōhē iare vejymba shi reta yvype, johe verā jypysare. ³ Hesu jupi pēnteva kanoape Simon ña āpoapy, haivi jurureshu mbyry katu ñono verā yy hymbeivi. Haipe Hesu vapy kanoa perā, haivive ōñepyrō ñimiñēēshu kuaretare.⁴ Opama ñimiñēērā heishu Simon: Ekua typyve ōpe, haipe pymombo pyndy pysare pynohē verā pira. ⁵ Simon heishu: Pyrỹmboi'ia, pyhare pukukuepe rānga mba'apoha iheje, mbaimba nohēāva; tēvā nde rererā arahapo amombojy pysa. ⁶ Hāmā ityma pyrā, hetaite pira oapyrā, ōñepyrōma soro shi reta jypysa. ⁷ Hārā hēno ñi'irūre ēvā īrū kanoape ou mbyryshu verāre. Hārā jyverurā, mynyhē voka mōkue kanoa pira hetava, ajete ñapyvyī shi reta ñykanoare. ⁸ Simon, hesha vokavarā, īñesu Hesu hñonderā hei: Syrỹī shy hevi, shi Ija, she rānga hai heko porāmba. ⁹ Shara Simon hareka ñi'irūre myngyje pira heta nōhēva rehe. ¹⁰ Jacobo hareka Juan Zebedeo tayre, Simon ñi'irūre kyjeī jyve. Hesu heishu Simon: Avy kyje; ā'ē kuaretare nohē i verāpo ndekui. ¹¹ Haivi veru jyma kanoa yy hymbey perā. Opa heja haiperā Hesu haykue jyrāha reta. ¹² Hesu īmē teri ē pēnteva tēntape, sapya vāhē ou pēnte kuimbai kuru porāmbava, hārā heshama Hesu perā, hññpā jatyka hñnonde. Hova yvyre ñono peve jurure asyshurā hei: Sheja, ripota shy mynguerarā, shymynguerapo. ¹³ Haipema Hesu poko herā hei: Aipota ārỹnguera. Rykuerama. Vokava opa heirā kuru porāmbava opa kañy shi. ¹⁴ Hāmā Hesu heishu: Avy mbavape mbeu verā vokava. Ekuaī ijeshakashu pai, hareka mēē ijoheha kaviva ryheva Moise mbypara vekua, paire hesha verā rykueramava. ¹⁵ Hārā haipe Hesu hỹrākuave opa rupii. Haivi heta kuareta ñymbaty jasakahe verāre īñēē, hareka ñymyngueraka verā mbairasy kueivi. ¹⁶ Hesu katy oho mbava ē mbaipirā, haipe jurure. ¹⁷ Pēnte ara jyape Hesu pyrỹmboi ēvāpe, vapy ñynōī haipe Fariseore hareka Moise mbypara vekua pyrỹmboi iheare ouva opaiteva tēnta Galilea, Judea hareka Jerusalenvi; hārā Nānderu Tumpa mbaikatu ēē Heshure mynguera verā ñymbairasyva. ¹⁸ Haivi ōhē ou kuimbaire veruva tupa ryheve pēnte kuimbai japava, hārā potatē mīje jyre o ipe, ñono verāre Hesu hñnonde. ¹⁹ Tēvā vāhēāshu reta māīvi rapo mīje shara kuaretare hetaiterā. Hārā jupī reta o iārērā heky reta teha, haivīma mbyvejy reta ñymbairasyva hupa ryheve haire mbytepe Hesu hñnonde. ²⁰ Hesu heshama haire jyroja herā, hei ñymbairasy vape: Kuimbai, nymbai porāmba vekuare hejaha reima ndyhevi. ²¹ Hārā Moise mbypara vekua pyrỹmboi iheare hareka Fariseore pyapēī hei jyre: “Mbavara jy ko kuimbai hei tamba verā rāīmi hei? Mbaveā katu hejarei mbai porāmba vare, Nānderu Tumpa ñōītepo.”²² Tēvā Hesu kua ē haire pyape hei ōrā heishu reta: Mbaiva rehera kỹrā pypya pimbījeta pēī? ²³ Mbaivara javaīā jaishu ko kuimbai: “Nymbai porāmba vekua hejaha reima ndyhevi”, ti ja ēīra poshu: “Pūā, vata”? ²⁴ Aheshakapo pee ko kuimbai rāīmi ouva yvy iārē, īmēre mbaikatu yvy iārē, heja reii verā mbai porāmba. Haivi Hesu heishu kuimbai japava: Haipo nde, pūā, hupi ndurupa hārā ekua ñyrētape. ²⁵ Haipe vāī kuimbai japava pūā hñnonde reta, hupa hekyrā omombai vasu Nānderu Tumpa ohojy hēnta kyty. ²⁶ Opavare hesharā mbyry māī reta, hārā omombai vasu Nānderu Tumpape, haivi kyje ryheve hei jyre: Mbai vasuveva jahesha ko arape. ²⁷ Kova mbai oparā Hesu ōhējy, haivi hesha pēnte kuimbai tēnta pevarā kyrypoti okora ō, Levi he'īashua, vapy ē okorase ōpe. Hārā Hesu heishu: Ei shaykue. ²⁸ Levi pūārā opava māīnūnga hejarā, oho Hesu haykue. ²⁹ Haivi Levi japo karu vasu hēntape Hesu pevārā, heta ējyve tēnta pevārā kyrypoti okorase iare, hareka īrūre vapy ñynoi hāndi mesape. ³⁰ Tēvā Moise mbypara vekua pyrỹmboi iheare hareka Fariseore īñēē mombo jyrehe Hesu mboireare hārā heishu reta: Mārā'irāra pee pykaru hareka piñy mbyu hāndi tēnta pevarā kyrypoti okorase iare, hareka mbai porāmbape iare hāndi? ³¹ Hesu heishu reta: Mambai mba ia ikotevēāhe, pyrypyhano iare, ñymbairasy ivāī. ³² She aiā ahenō heko kavivape, heko porāmba ia retapēī, ñymbeujy verāre. ³³ Hāmā kuaretare pyrāndushu Hesu: Mārā'irāra Juan Bautista mboireare hareka Fariseore py yī karuā hareka haire jurure, hārā rỹmboi ryrea retany karu hareka ñymbyu ñōī hai reta? ³⁴ Hesu heishu reta: Katurapo pee pymyngaruā hēno hakavare ōmendava ē verāpe, tēmērā īmē teri ñynoi hāndirā? ³⁵ Tēvā vāhē pokui ara tēmērā ē veama hāndi verāre, hāmerāpo voka arape karuā ñynoīkui. ³⁶ Hesu hei jyshu reta kova ñymyhā'ānga: Mba'ety chīchīva pēnte mondeava py'ahuva pỹsēvē mbojahe verā mondeava ndeshiva sorovare. Kỹrā japorā myporāā mondeava py'ahuva; iārēva mondeava py'ahuva porāā ēējy ndeshi vare. ³⁷ Hārā mba'ety ñonova vino py'ahuva vakapi tujapy kỹrā japorā, vino py'ahuva myndoropo vakapi, haivi jyvare reipo ijehe vino hareka jyve vakapi. ³⁸ Hārā vino py'ahuva mbyhyrua ñōīpo vakapi py'ahuvapy, hārāpo mōkue ryheve kỹy poryha. ³⁹ Mba'ety mbava kỹrēy houva vino ndeshi vekuaivī, pota ñōīpo houkui py'ahuva, hei ērā: ” Ndeshiva kapyryve.”

Chapter 6

¹ Pēnte ara putu'uava jy arape Hesu hasa oho koo kueipi, hārā mboirearemynō trigo hāy, hāmā ipopejasyjarā hou jyre. ² Hāmā Fariseore pyrāndushu: Mārā'irāra pijapo mba tēvērā pijapo pēi putu'uava jy arape?³ Hārā Hesu heishu: Pimbi jetāra pee Ōanderu Tumpa kuatia nēē, mbaivara David hareka nī'irūre japo arykai opa nymbahyrā?⁴ David iche tupaoperā, pysy pāhā kapyryva Ōanderu Tumpape myhēvāha ōrā hou, hārā mēē jyveshu ēē hāndiare, mbava kuareta mba hou tēvērā, koñei pai retāipo hou. ⁵ Hesu heishu: Kuareta tay rāimi ou vekua yvy iārē, imēre mbaikatuputu'uava jy arare. ⁶ Hāmā irū ara putu'uava jy arape, Hesu iche Sinagogape pyrēmboihe Ōanderu Tumpa iñēē. Hārā haipe imē'ē pēnte kuimbai ipo jakata tāta vekua; ⁷ hārā Fariseore hareka Moise mbypara vekua pyrēmboi'icheare ñemiā pēi māl jyrehe Hesu, hesha verā mynguera rapo putu'uava jy arape, haivi heka verā mārārapo ñono vaishukui. ⁸ Hesu opa kuaa haire pyape hei ñynoiva, hārā heishu kuimbai ipo tātavape: Pūā, ñymboy kuaretare mbytepe. Hārā kuimbai pūā ñymboy.⁹ Haipe Hesu heishu irūre: Apyrāndupo pee pēnte mbai: Mbaivara katu jajapo putu'uava jy arape: Haikavivara? Ti porāmbava?, Ōapyrā mynguera? Ti japuruka? ¹⁰ Hārā Hesu mālhe opaite kuaretare juri ō, hārā hei kuimbai ipo tātavape: Ndepo mbipyso. Kuimbai kūrā japo, haivi kuera ipo. ¹¹ Hāmā haipe poshyiteve jyre, hārā pyrāndu jyre ijupe mbaivara katu japohe Hesu. ¹² Voka arape Hesu oho vyvuturusu iārē jurure verā, hārā haipe pŷntu pukukue jurure Ōanderu Tupape. ¹³ Hāmā kōi jyrā Hesu hēno mboireare mbyteivi hai mondo verā, vokavape mbyhee “apostol.”¹⁴ Vokava hai: Simon, Hesu mbyhee Pedro, hārā tyvy Andres, Jacobo, Juan, Felipe, Bartolome, ¹⁵ Mateo, Tomas, Jacobo Afeo tay, Simon mbyheeava “Zelote.” ¹⁶ Judas Jacobo tyvy, hareka Judas Iscariote Hesu pysyka vekua. ¹⁷ Hesu vejy hāndi vyvuturusuivi mboireare, hārā nymbaty reta ñūū kyamba ōpe, mboireare hareka kuaretare oho hāndiva, Judea, Jerusalen, Tiro, hareka Sidon hŷmbeyvi, jyveru jasakahe verā Hesu iñēē, hareka myngueraha verā mbairasyivi. ¹⁸ Opaite iko asy i vekuare mbai poshy ipope Hesu opa mynguera jyve. ¹⁹ Hāmā opava kuaretare pota poko jyrehe Hesu, shara imēre mbaikatu mynguera verā opaite nymbairasyva. ²⁰ Hesu mālhe mboireare, heishu reta: Pyvy apo pee pyndy paveteve, pa āporā rehe Ōanderu Tumpa Ēvāpe. ²¹ Pyvy apo pee ā'ē pinimbahyva, pee pynyvātapo reherā. Pyvy apo pee ā'ē pijaheova, pee pupuka verā rehe²² Pyvy apo pee kuaretare pyreshatā, hareka pimi irū seārā, iñēē poshy peerā hārā ma ērā vea japo pyndy ree mbai porāmbava rāimi shyree pyhaihurā rehe. ²³ Pyvy apo, hārā pyny tynhēpo vy akueivi vokava arape, shara hetavepo mē ēhāy pee vate arapy; kūrāi japo jyve hereta arykaivaTumpa iñēē mbeu'iare. ²⁴ ¡Tenga pee piko katuva, ā'ē vāi pyvy pēiva! ²⁵ ¡Tenga pee ā'ē pynyvāta pēiva, pimbahypo pikui!. ¡Tenga pee ā'ē pupuka piva, vāhē pokui ara pijaheo verā! ²⁶ Tenga pee opavare injeta kavi pyndy reherā, kūrāi japo jyvehe tynonde shiareTumpa iñēē mbeu'ia japure. ²⁷ She katy hai pee shy rēndu pēiva: Pyhaihushu pyndy raihu mbavare, pijapo kavihe pyndy reshatamba iare, ²⁸ nēē kaviva pymombohe porāmba injeta i pyndy reheva, pirurehe nēē porāmba hei i pyndy reheva. ²⁹ Hāmā imē'ē ndy rova hyvaishoipi nupavarā mēējyshu ndy rova hyvaisho. Imē'ē rŷmondea iārē ō heky ndyhevivarā, mā ēihe tyrahajy irū rŷmondeva. ³⁰ Imē'ē jurure ndevarā mēēshu; hareka na āpoa heky rei ndyhevia avy jurure jyshu mēējy nde verā. ³¹ Opavare pipota japo pyndy reheva rāimi, kūrā pijapo jyve opava retare. ³² Pee pyhaihupi pyndyraihi ia pēirā, mbaiva haikavivara pijapo? Heko porāmba ia retave rānga kūrā japo jyve. ³³ Hārā haikavi japo pyndy reheva pēi, pijapo kaviherā, mbaiva haikavivara pijapo? Heko porāmba ia retave rānga kūrā japo jyve. ³⁴ Hāmā pee mbai pyporykashu, mōā mbai myngoviajy pee varā mēi, mbaiva haikavivara pijapo? Heko porāmba ia retave rānga mbai poryka jyve hapisha retape hareka hārō myngovia jyshu verāre. ³⁵ Pee katy pyhaihupo pyndy resha tamba iare, hareka pijapopo haikaviva; pyporyka mbaiva mba pyhārō myngoviajy pee verā. Kūrārāpo hetave myngovia jy pee kui. Hārā ikopo pyndy hevi Ōanderu Tumpa vateve arapy ō tay. Hai rānga pya kavi jyve mbai hesha kuambaa hareka pya ñarō vare hāndi. ³⁶ Pijyparekopo, Ōanderu Tumpa vate arapy ō pyndy parekova rāimi. ³⁷ Avy pijapo porāhe papisha, mālhe Ōanderu Tumpa porāmba japo jyve pyndy rehekui. Avy pijahehe papisha, mālhe Ōanderu Tumpa jahe jyve pyndy rehekui. Pyheja reishi papisha porāmba japo pyndy reheva, hārā Ōanderu Tumpa heja reipo jyve pyndyhevi mbai porāmba vekua. ³⁸ Pymēē, hārā Ōanderu Tumpa mēēpojy pee. Mēēpo pee jyvosape hekope kavi, jopya kaviva, makātāhā kavipyha hareka tynhē ō. Pee pymēēva rāimi papishape, kūrāipo Ōanderu Tumpa mēē jyvepe. ³⁹ Hesu mbeushu reta ko nēē ñymyhā ānga: Katurapo pēnte heshamba kūvāipia ñyngarekohe irū hapisha heshamba kūvāipia? O ārapo mōkue ryheve vyvkuape? ⁴⁰ Mba'ety mbo earea vateve ēshia mboirea, hekope kavi ñymbo ekarā mboirea rāimipo jyve. ⁴¹ Mārā'irāra rŷmālhe vyvra kui ndy ryvy hesape ō, hāmā rŷmā ēāhe vyvra mārēyva ēva ndyresape? ⁴² Mārārapo rereshu ndy ryvy: “Shy ryvy, tanohē ndy hevi vyvra kui ndy resapy ō”, nde jyve ryhesha mba rēiva vyvra mārēyva ndy resapy ō? Tykove hova mōkue ia!, nohē rāni vyvra mārēyva ndy resapy ō, haiperā katu ryhesha kavi rynohē verā vyvra kui ndy ryvy hesape ō⁴³ Mba'ety vyvra haikaviva ia porāmba, hareka mba'ety vyvra porāmba ia kaviva. ⁴⁴ Opaite vyvra jypy ia rei iyy kuaa mārāvara; ñamyno ōā higo vyvra ju hetarea jypyivi, hāmā vycheri jypyivi japo ōa uva. ⁴⁵ Hārā kuimbai pya kaviva,

mbaikavivāi hei, shara haikavivāi pyape ē; hārā kuimbai heko porāmba katy, mbai porāmbavāi hei, shara porāmbavāi pyape ē. Hārā ñandy pyape tynyhēva ñaijeta ñandi juruipi.⁴⁶ Marā irāra shy rēnopi, “Sheja, Sheja”, tēvā pijapoā she hai peeva?

⁴⁷ Haipo pee mbavapera ova ouva shy rendape, hēndu shiñēē, hareka japova haishua: ⁴⁸ Ova pēnte kuimbai hoorā japo verā, joo rānishu vykua hareka kype japo mŷvāhēshu peve ita, hārā ñono hoo jypyra ita iārē. Haivi sapy āi ou yy syry vasu pyrāntava hareka ñunūpa he oore, tēvā katuā ōmy hēndaivi shara haikavite mbyvapyha ita iārē.

⁴⁹ Hārā hēnduva tēvā japombava she haiva ova kuimbai japo vekua hoorā yvy iārēi, vykua joombashua; haivi tivishama ou yy syryvarā ñunūpahe oorā mbijapara hareka opa mambai.

Chapter 7

¹Hesu opa ñimiñēēshukuaretaretarā, oho apernaumpe.²Haibe iko huvisha Romape ò ìmērea pēnte jokuerea haihuva, hai ñymbairasy hareka mano verāima ò. ³Hāmā hēndu voka huvisha Hesu he ia hevarā, mondo ēvāpe kuakuavare Judio ryheva, jurureshu verā ou mynguerā verā jokuerea. ⁴Haire ñymboja Hesu ēvāperā jurure jyvīshu retarā hei: Haikavi rāngapo rymbory jyve kova huvisha; ⁵haihu rānga ñany rēta, hareka hai teiva japoka ore Sinagoga.⁶ Hārā Hesu oho hāndi reta. Tēvā kōōima ēshi hoorā, mburuvisha mondo ñiīrūre Hesu ēvāpe he'ikashu: Karai, avy ajeteā tōi ndekui, she rānga shy reko porā riche verā shero ipe; ⁷hāme rānga she teivāā ahaje rēivape. Erēishu pēnte ñēē hārā ajokue area kuerapo. ⁸She rānga āi jyve mburuvisha ipope, hārā ìmē are jyve syndarore shepope. Haishu pēnteva oho verārā, oho; hāmā īrūre haishu ou verārā, ou; ìmēē ajapokashu verā ajokue arearā, japo.⁹ Hesu hēndu Centurion īñēērā hesha rāite, hāmā mālhe mīīrūrea retarā hei: Āteva hai pee, Israel vare mbytepe aheshā teri kūrāite jyrojava ko kuimbai rāimi. ¹⁰Oujy mburuvisha hēntape jokueava retarā, hesha jokuearea ñymbairasyva kuerama.¹¹ Haivi Hesu oho pēnte tēnta Nain he'iashua kytty, mī īrushu mboireare hareka kuaretare hetava. ¹²Vāhē serima jyraha tēnta perā hesha rahaha pēnte manova ñotya verā, ìme mano shia memby kuimbai kōñēi rea. Heta haibe hēnta īrūre mīīrūshu ìme manoshia. ¹³Hesu hesha taupe ìme manoshia, parekoiterā heishu: Avy jahe o. ¹⁴Hesu ñymboja herā pokohe ta òvē ēpya; haibe rahavare pyta. Hesu heishu mano vekua: Kunumi, She hai nde: Pū āi!. ¹⁵Haibe kunumi mano vekua pūā vapyrā òñepyrō īnjeta, haivi Hesu mēē jyshu ishy.¹⁶ Heshama reta kovarā, opa kyje reta hārā omombaishu reta Nānderu Tumpa, hei jyre: Pēnte Tumpa īñēē mbeu'ia mbaikatuva pūā ñany mbytepe. Heijy reta: Nānderu Tumpa ou mbory hēnta īrūre. ¹⁷Hārā opaite Judea hareka juri ò retaiپی kuaaha Hesu japova.¹⁸ Juan hēndu opaite kova mbai, shara mboireare mbeushu, haivi hēno mōkue hai mboireare, ¹⁹mondo Hesu ēvāpe pyrāndushu verā, haira āñete Kristoou verā, ti ìmera ējy ŷnga hārōa verā. ²⁰Hāmā Juan jokuevare vāhē Hesu ēvāperā heishu: Juan Bautista rānga ŷrymbou pyrānduha nde verā, haira nde Kristoou verā ti ìmera ējy ŷnga hārōa verā.²¹ Haibe kavi Hesu mynguera heta ñymbairasy vekua, iko asyva, hāndi mōhē mbai poshyre, hareka heta mynguera heshamba kūvāīpiare. ²²Haivi Hesu heishu reta: Pekua pymbeushu Juan ko pyheshava hareka pyhēnduva. Pymbeushu marāra hēshamba kūvāīpia, heshajy; vatajy mba iare, vatajy; hete kuru porāmba vare, myngueraha; japysamba iare, hēndujy; māno vekua, kuerajy; hareka pavete'iare mbe uashu ñēē kaviva. ²³Vyapo poimba jyroja shy reheva.²⁴ Juan jokuevare opajyma ohorā, Hesu òñepyrō īnjeta Juan rera hei: Mbaiva pyhesha verāra peho yvy ikoambaipi? Takuara yvytu mbyvava òra? ²⁵Mbaivara akuarā peho pyhesha?, pehora pyhesha pēnte kuimbai ñimimonde kavi ia? Pee pikuaa, ñimimonde kavi ia hareka vy ape ia, mburuvisha vasu hoo ipi ia hai. ²⁶Mbaivara akuarā peho pyhesha?, pēnteTumpa īñēē mbeu'ia ñimiñēē iara? Kūrā she hai pee, pyhesha pēnte mbai vasuvevaTumpa īñēē mbeu'iaivi. ²⁷Juanre rānga Nānderu Tumpa kuatia ñēē kaviva īnjetaherā hei: Amondo ajokueva nynonderā, myhēva verā ndy raperā. ²⁸She hai pee, mba'ety kuimbaire mbytepe mbai vasuveva Juan Bautistaivi; tēvā mishiveva Nānderu Tumpa Ēvāpe, mbai vasuvepo shi hai.²⁹ Opaite kuareta hēnduvare hareka kyrypoti okora iare Roma pevarā ñymyngaraikashu reta Juan, kuaakavi reta Nānderu Tumpa heko kavivarā. ³⁰Fariseore hareka Moise mbypara vekua pyrymboi'ieare, ñymyngaraika mbashuare Juan, mba'ēāshu haire pevarā Nānderu Tumpa potātē japo heare.³¹ Hesu heijy: Mbaiva rera ambivachepo ko kuaretare āē vare? mbaiva pera ova? ³²Oova sanjayre vapy jyvavare òre plazape, sapuke jyreshu ñiīrū retarā hei: “Mbopuape mimby, tēvā pirokyā; pyraheape mbyrahe pavete ova, tēvā pijahe oā.”³³ Ou Juan Bautista, houmba pāhā hareka vino; peeny pereshu mbai poshy ìmērea. ³⁴Haivi aijyve, Kuareta tay rāimi akaru hareka hauva vino, hārā pere she: Akaruiteva hareka aka uiteva, añimī īrū aihea heko porāmba hareka kyrypoti okora iare Roma pevarāre hāndi. ³⁵Tēvā Nānderu Tumpa mbai kuaakue iyyheshahe mbai japo kavi vekua rupii. ³⁶Pēnte Fariseo jurureshu Hesu oho karu verā hēntape, hārā oho vapy ē mesape karu verā. ³⁷Haivi pēnte taupe heko porāmbava voka tēntape ia,kuama Hesu oho karu Fariseo hēntaperā, vāhē ou pēnte mbai hyru ryheve tynyhē ò mbaipisheka kavi. ³⁸Jaheo ryheve vāhē Hesu ipy ēvāpe, saypēi johe. Haivi ñakahapy mītīni jyshu, pyterā ñohēhe ipyre mbai piseka kavi. ³⁹Fariseo jurureshu vekua Hesu oho karu verā heshama vokavarā hei pyape: “Ko kuimbai āēte haiTumpa īñēē mbeu'iarā, kuaa tēvērā mārāva taupera poko ēhe, taupe heko porāmba rānga hai.” ⁴⁰Haibe Hesu heishu Fariseo: Simon, ìmē are pēnte mbai hai nde verā. Fariseo hei: Mbeu she, pyrymboi'ia.⁴¹ Hesu heijy: Mōkue kuimbai mēējy tēshu verā kyrypoti porykashuape. Pēnteva mēējy poshu 500 ara repy, īrū 50 ara repy. ⁴²Katuveāma mēējy retarā, kyrypoti porykava mōkue veape hejarei shi reta. Āē mbeu sheno: Mbavara mōkue ò retaiپی haihu veposhu? ⁴³Simon hei: She pevarāra hetave heja reishi vekua. Hesu heishu: Āēte rānga rereva.⁴⁴ Hesu mālhe tauperā heishu Simon: Ryheshara ko taupe? Aiche je ntero ipe tēvā rymē ēā sheje yy shepy ajohepy verā; ko taupe ny mbijahu shepy saype, hārā mītīnījy ñaka haapy. ⁴⁵Nde shypytēa je shy mārāndurā, hainy iche ourāvāi poia pyte shepy mōkue ryheve.⁴⁶ Rykytyā je shākare asaite, hainy ñohē mbai pisheka kaviva she pyre. ⁴⁷Hāme rānga hai nde, heta

mbai porãmba japo vekua hejaha reima shi, shara pyryhaihuite; tẽvã kuareta mĩshĩ hejaha rei shiany, mĩshĩ heshaka jyhaihu.⁴⁸ Haivi Hesu heishu taupe: Mbai porãmba rijapo vekua hejaha reima ndyhevi.⁴⁹ Hãrã ĩrũre mesape ẽ hãndiare, õñepyrũ hei ijupe: Mbavara jy ko kuimbai mbai porãmba vekuaave heja rei ia?⁵⁰ Hesu heishu taupe: Rirojarã reho jepema, kapyryĩ ekuajy.

Chapter 8

¹ Haivi Hesu òhè oho hāndi mboireare heta tēnta vāsu hareka tēnta mire òipi, ñimiñēē hareka mbeu Ñanderu Tumpa irreino ryheva. ² Kŷrā mīrū jyvve heta taupere mbai poshy mohē shi vekua hareka mynguera vare mbairasyivi. Haire mbytepe ē Maria, Magdalena he'iasua, Hesu mohē shi vekua mbai poshyre. ³ Oho jyvve Juana, Chuza hŷreko, Herodes jy kyrypoti ñyngareko ihea; hareka Susana, hāndi heta ŷngare mboryva ñmēreare ryheve. ⁴ Heta òhēva kuaretare tēnta retaivi hesha verā Hesu, hārā heta ñymbaty reta. Haipe mbeushu reta ko ñēē ñymyhā ānga. ⁵ Pēnte ñymity ia òhē ñōty verā mbai rāy. Hārā ma ētymārā, ñmē'ē oava pehupi, opa pyrōāhe, hareka vyrare opa hou. ⁶ Ìmē'ējy oava ita paūpe; heñoteā opa jipi yvy ñakyāshurā. ⁷ Īrūre oajy ju heta ò paūpe, heñotēa ñanava jyvache hēñō hāndiva opa jasoī. ⁸ Tēvā ñmē'ē mbai rāy oava yvy kaviāpe. Hēñorā ia peve pēnte hāyvi. Hesu opa hei kovarā hynatu heishu reta: Japysa iare, tyhendu. ⁹ Hāmā Hesu mboireare pyrāndushu: Mbaivara he'ise vokava ñēē ñymyhā ānga? ¹⁰ Hesu heishu reta: Pee rānga Ñanderu Tumpa pymby kuaaka mbai ñemiāpe ò irreino ryheva; tēvā ŷngare āijetashu ñēē ñymyhā ānga rupii, hārāpo māite ivare pyta hesha mbava rāimi, hareka hēndurā pyta kūaa reta. ¹¹ Kova rānga he'ise ñēē ñymyhā ānga ñimity ia ryheva: Mbai rāy rānga hai Ñanderu Tumpa ññēē; ¹² mbai rāy oava pehupi, hai hēnduva Ñanderu Tumpa ññēē. Tēvā ou āña opa hekyjyshi pyaivi ñēē kaviva, potā jyroja hareka oho jeperā. ¹³ Mbai rāy oa vekua ita pāupe rānga hai Ñanderu Tumpa ññēē hēndurā, vy ape rojava; tēvā hapo pukūārā, sapyāitēi jyroja, oumashu mbai porāmbārā, poi jyroja. ¹⁴ Mbai rāy oava ñana pāupe hai hēnduva Ñanderu Tumpa ññēē. Tēvā ohorā mbeve katu kangy, ojepy apyitērā, mbai pota kuere, hareka mbai porāmba vāi pota japo i, hārā i ā. ¹⁵ Mbai rāy oava yvy kaviāpe hai hēnduva Ñanderu Tumpa ññēē, pya kaviva hāndi hekope kavi nātu, hareka japova ñēē hēndu vekua, hārā ia kavi hasa asyte ia. ¹⁶ Mhaveā myhēndy mbai sapeka ñono verā mbai hyrupe ti katre ipe; vate rānga ñono iche ouvare sapehe verā. ¹⁷ Kŷrā jyvve mba'ety mbai javai ò heshamba verā, mba'ety mbai ñemiāpe ò kuaamba verā, hareka òhēmba verā kōivape. ¹⁸ Hārā pyhēndu kavi kova: Ko ñmērea me ēāve poshu hetave re verā, tēvā mba'ety reva mīshī ñmēte rea mikue opapo hekya shi. ¹⁹ Haivi ou Hesu ishy hareka tyvyre hai ēvāpe, tēvā katuā vahē ohoshu reta hetaite kuaretarā. ²⁰ Ìmē'ē mbeushua Hesu: Nde sy hareka ndy ryvyre katuape jyre, pota ndyresha reta. ²¹ Hesu heishu reta: Hēndu hareka japova Ñanderu Tumpa ññēē, hai reta rānga she sy hareka shy ryvyre. ²² Pēnte arape Hesu jupi kanoape mboireare hāndi, hārā heishu: Jahasa yvasu hyvaisho kyty. Haivi oho reta. ²³ Haivi ohoma retarā Hesu oche. Haipe sapy āi vāhē yy ĭārē vyty vasu ñakuarai ouva, òñepyrō kanoa opa tynhē yykue miñapvyvī verāima ò rāimi. ²⁴ Haivi momba jyre Hesu perā heishu: Pyrŷmboi'ia! Pyrŷmboi'ia! ñañapŷvyima rāngapo! Hesu pūārā ñyngātashu vyty vasu hareka yy ñārōvā, haipe poo ērā ara kavijy. ²⁵ Haivi Hesu heishu mboireare: Mbaivara ikoshi pirojakue? Tēvā haire hairāite hesha, hārā kyje ryheve pyrāndu ijupe reta: Mbavarajy ko kuimbai ññetashu vyty hareka yvasurā japoshu heiva? ²⁶ Hasype vāhē jyraha yvy Gadarape yvasu hyvaishu kyty, Galilea hyvache. ²⁷ Hesu vejymarā vāhē oushu pēnte kuimbai voka tēntape ò, kurimba mbai poshy ñmere vekua. Ñimimonde jyba hareka ikojy mbava hēntape, tā òvere òipi i. ²⁸ Heshama Hesu perā ñnesu hŷnonderā sapuke: Hesu, Tumpa vateve ò Ray, mbaivara ñmē are nendie? Airure nde avy jahe shyrehe. ²⁹ Kŷrā hei shara Hesu heishu mbai poshy òhēshi verā. Hetajy mbai poshy pysy jyshu, hārā pyta verā pēnte hendapēi, ñapintiha kadenape ipo hareka ipyre, tēvā opaī myndoso ijuhuvi, hārā mbai poshy rahashu yvy ikoambaipi. ³⁰ Hesu pyrāndushu: Mārāra hei o ndyree? Hārā hai hei: Legion he ia rānga she. Kŷrā hei shara heta jyre mbai poshy ichepy vekua. ³¹ Hārā ko mbai poshyre jurureshu Hesu, avy mondo verāre vyvkua vasu Āña ēvāpe. ³² Haipe mbyryā karu ñynōi kushi hetava vyvturusure, hārā mbai poshyre jurureshu Hesu ma ēihē ichepy verā kushire hetepy. Hārā Hesu ma ēihē reta. ³³ Hāmā mbai poshyre òhēshi ko kuimbai hārā opa jyraha ichepy kushire, kushi hetava vekua vateivi opa oapy yvasu, haipe opa mano. ³⁴ Kushi ñyngareko iheare heshama ikovarā, opa myngyje, hārā oho mbeu reta tēntaipi hareka ñūū hupi mbaivara iko. ³⁵ Hāmā kuaretare opa jyraha māihe iko vekua, vāhē jyraha Hesu ēvā perā hesha reta kuimbai mbai poshy òhēshi vekua, vapy ē Hesu hŷnonde, ñimi mondema hareka hai kavi jyma ē; hārā opa kyje reta. ³⁶ Haipe hesha vare mbeushu reta, mārāra myngueraha voka mbai poshy ñmere vekua. ³⁷ Haipe Gadarape iare jurure jyreshu Hesu oho verā haivi, kyjeite jyrerā. Hesu jupi kanoa perā ohojy. ³⁸ Ko kuimbai mbai poshy òhēshi vekua jurureshu Hesu mi ĭrū verā, tēvā Hesu he iāshu oho hāndi verārā heishu: ³⁹ Ekuajy nyrētape, mbeu Ñanderu Tumpa japo ndy reheva. Ko kuimbai ohorā, òñepyrō mbeu opa rupii Hesu japohe vekua. ⁴⁰ Hesu oujy yvasu hyvaishoivirā, kuareta hetava horyi jyre, shara opaiteva hārō ñynōi. ⁴¹ Haivi vāhē ou pēnte kuimbai Jairo he'iasua, Sinagoga pe ò mburuvisha, haipe ñnesu Hesu hŷnonderā, jurureshu oho verā hētape; ⁴² shara ñmere pēnte ia tajy, āñoma rea, mano verāima ò. Hesu oho marā, kuareta hetava oho hipi, hārā opa jopy rahashu reta. ⁴³ Haire mbytepe ē pēnte taupe japomava (12) āño hasyva tuvy vasuivi, opama mēēva ñmerea pajeva retape, tēvā mhaveā katu mŷnguerahu. ⁴⁴ Ko Taupe ñymbojahe Hesu haykueivirā pokohe mondeva hymbeyre, haipe vāi ñandu pytashi tuvykue. ⁴⁵ Haipe Hesu pyrāndu: Mbavara poko shy rehe? Mba vēāma heishu poko hearā,

Pedro hareka ñi'irũre hei: Pyrĩmboi'ia, ko kuareta hetava rãnga opa ndasoi hareka opaivi nymañia ñynõĩ reta, hãrãra rỹpyrãndujy: "Mbavara poko shy rehe? ." ⁴⁶ Hesu hei jyvyĩ: ãmẽ'ẽ poko shy reheva, aikua ãĩ ãmẽ amynguerava shy mbaikatupyrã. ⁴⁷ Hãmã taupe kuahe ñemĩãrã, rryry ryheve ou ãñesu Hesu hỹnonde. Haipe mbeu opavare hỹnonde mārã'ĩrãra pokohe, hareka mārãra kuera. ⁴⁸ Haipe Hesu heishu: Shy rajy, rirojarã rykuera. Kapyrĩ ekuajy. ⁴⁹ Hesu ãnjeta teri õ vãhẽ ou Jairo ěvãpe pẽnte jokueavarã heishu: Ndy rajy manoma, yteño mãĩhe pyrĩmboi'ia. ⁵⁰ Hesu hẽndu vokavarã heishu Jairo: Avy kyje. Jyroiãño, hãrã ndyrajy oho jepe pokui. ⁵¹ Vãhe jyraha Jairo hẽntaperã. Hesu mã ěĩã he iche hãndi yngavare, koñeĩ Pedro, Jacobo, Juan, hãndi kuiñatãĩ ray ishy hareka tuu. ⁵² Opaite jaheo hareka mbasy ñynõĩhe reta kuiñatãĩ ray manorã. Tẽvã Hesu heishu reta: "Avy pijahe o. Ko kuiñatãĩ ray manoã, ochei rãnga ě." ⁵³ Haivi joje jyre Hesu, shara kuaa reta manomava. ⁵⁴ Hesu pysy ipoperã, hỹnatu ãnjeshurã hei: "Kuiñatãĩ ray, pũ ã!." ⁵⁵ Haipe hykove jyrã, pũã; hãrã Hesu mẽ ěkashu hou verã. ⁵⁶ Tuu hareka ishy retany pya myngyje vokava; tẽvã Hesu heishu reta, potamba mbavape mbeuvare ko iko vekua.

Chapter 9

¹ Hesu hēno (12) mboireare, mēēshu reta mbaikatu, hareka ñonoshu mōhē verāre, mbai poshyre hāndi mynguera verā mbairasy. ² Hārā mondoshu reta mbeu verā Ñanderu Tumpa irreino ryheva, hareka mynguera verā ñymbairasy vare. ³ Hesu heishu reta: Avy pyraha mājūnga pehupi pevarā, vyvra pirātaka, vosa, pāhā, hareka kyrypoti. Avy mōkue pyraha pymondeva, pēnteipo. ⁴ Māipi ō oope pŷvāhērā, pypyta haibe pehojy peve. ⁵ Hāmā ĩmē'ē potamba pymy vāhēvarā, pēhē voka tēntaivi hareka pymy tymo shi pepy ryheva vyv timbo, heshahahe verāre hēnduse mbava Ñanderu Tumpa ĩñēē. ⁶ Haivi ōhē retarā jyrāha tēntamire hupi, mbeu Ñēē Haikaviva hareka pyrŷmynguera reta opa rupii. ⁷ Mburuvisha Herodes mbe uashu heta mbai Hesu japovarā, kuāā mbaivara vokava, hareka kuāā mbaivarapo japo, shara ĩmē'ē heiva Juan hykove jya manova pāūvi. ⁸ Īrūre heijy Elias ijeshaka jya; ŷngavare heijy pēnteTumpa ĩñēē mbeu'ia arykaiva hykove jya. ⁹ Tēvā Herodes hei: “Shee teiva rānga ñāka ajasyjaka shi, Juan. Mbavante akuarā kova, heta mbaima āhēndu shi”? Hārā Herodes heka, mārārapo hesha Hesu. ¹⁰ Hesu mboireare oujymarā, mbeushu reta opa mbai japo vekua. Haivi Hesu rahashu reta hā ēi ōpe, tēnta Betsaida hyvache. ¹¹ Kuaretare kuaamarā, oho haykue, hārā Hesu mbyvvarā mbeushu reta Ñanderu Tumpa irreino ryheva, hareka mŷnguera ñymbairasyva. ¹² Ka arumarā, ñymboja Hesu ēvape (12) mboirea retarā heishu: Mondo kova kuaretare tuputuu hareka toho tyheka hou verāre tēntamire hāndi oore mbyrymba ōipi, shara mba'ety mājūnga koipi. ¹³ Tēvā Hesu heishu reta: Pymyngaru pee. Haire hei: Mba'ēā rānga ĩmē rekoha, koñēī (5) pāhā hareka mōkue pira. Shukui ohohā ovaha opaitea kuaretare pevārārā? ¹⁴ Shara (5000) kuimbaire haibe ēē. Tēvā Hesu heishu mboireare: Pymbeushu timambaty tyvapy reta, pēntevape (50) kuimbaire ĩrūre (50) jy. ¹⁵ Kŷrā japo retarā, opa mbyvapy reta. ¹⁶ Hesu heky (5) ia pāhā hareka mōkue pira. Vate mājīrā, jurure ĩārē, pysēāra mbyhasashu mboireare, mēmēē hupi verā kuaretare. ¹⁷ Opaiteva karu hareka hŷvāta. Haivi (12) kanata mynŷhējy reta pysēve hemby vekua. ¹⁸ Pēnte ara Hesu hā'ēī jurure ōpe, mboireare ē hāndi, hai pyrāndushu reta: Mbaivara kuaretare hei shy rehe. Mbavara she? ¹⁹ Haire heishu: ĩmē'ē hei ndyreheva Juan Bautista; ŷnga hei jy Elia, hāmā ĩrūre heijy ndyreheTumpa ĩñēē mbeu'ia arykaiva, kuera jy vekua. ²⁰ Haibe Hesu pyrāndu jyveshu reta: Pee jyveno, mārāra peere jyve shyrehe, mbavara she? Pedro heishu: Nde hai KristoÑanderu Tumpa mbouva. ²¹ Hesu hei jyvyŷshu reta potamba kova mbavape mbeuvare. ²² Hārā heishu reta: “Kualeta tay rāimi ou vekua ko vyv ĩārē hetapo hasa asykui, hārā mbijiche poshu karai kuakua vare, hareka pai ruvisha hāndi Moise mbypara vekua pyrŷmboi'ihare. Hāmā jukapo retakui, tēvā mbahapy arapepo hykove jykui. ²³ Haivi hei opava retape: ĩmē'ē pota ou shaykue vārā, tiñimbysare ijuhuvi, tuhupi ju kurusu opa ara, hārā tou shimī'irū. ²⁴ Tēvā hykove potamba mēēva, manopo; ko shy reepe manova katy, o jepopo. ²⁵ Mbaivara mbijehupo kuimbai opa ña āporā ko vyv ĩārē ō, tēvā hete hareka hykove manorā? ²⁶ Hāmā ĩmē'ē shy notiva hareka shiñēē noti iarā, shee anotipo jyvekui, Kualeta tay rāimī ai vekua vyv ĩārē. Aijyma mburuvisha rāimi, Sheru ēvāivi hareka jokuereare heko kaviva hāndi. ²⁷ Āñēte vape hai pee, ĩmē'ē pee va pyny mbytepe, manōā pokui ndei teri hesha Ñanderu Tumpa Ēvā. ²⁸ Hāmā (8) ara rupiima hasa hei kova mbairā, Hesu jupi vyvturusure jurure verā Ñanderu Tumpape, hārā mī'irūshu Pedro, Jacobo hareka Juan. ²⁹ Haibe jurure Ñanderu Tumpa perā hova oñekambiarā, mondeva tīi hareka sankā hīmbipe. ³⁰ Haivi ijeshaka mōkue kuimbai ĩnjeta ñynoī Hesu hāndi, vokavare hai Elia hareka Moise; ³¹ opa hīmbipe juri retarā, haibe ĩnjeta ñynoi hāndi Hesu iko he verā Jerusalenpe. ³² Pedro hareka ñi'irūre hypehyma tēvāre, ocheā, hārā hesha Hesu hete hīmbiperā hareka mōkue kuimbai ēē hāndiva. ³³ Haivi Elia hareka Moise ohojyma Hesu ēvāivirā, Pedro heishu: “Pyrŷmboi'ia, Haikavi rānga te ōīha kope!. Tijapoha mbahapy oo rāimi: Pēntepo na āporā, pēntepo Moise ña āporā hareka pēntepo Elia ña āporā kui.” Tēvā Pedro kuāā vokava hei ō. ³⁴ Hāmā kŷrā ĩnjeta teri ō, ou ĩārē pēnte āvā pŷntu opa mōā; hārā myngyje āvā pŷntu py ñynoirā. ³⁵ Haivi ñyhēndu Ñanderu Tumpa Ñēē āvā pŷntuivi, heiva: “Kova hai shy Ray ahaihuva, pyhēndu kavishu.” ³⁶ Haivi Ñanderu Tumpa opa ĩnetarā hesha Hesu hā'ēīma ē; haire jasakaī, mba'ēā hei reta mbavape voka heshavare. ³⁷ Hāmā ĩrū ara jyape, vejy jyma vyvturusuivirā, kualeta hetava hŷvāitishu Hesu. ³⁸ Hārā pēnte kuimbai kualeta hetava mbyteivi hŷnatu ĩñēē mbourā heishu: Pyrŷmboi'ia, airure nde ryhesha verā shy ray, pēnte koñē areva; ³⁹ mbai poshy ĩmēreshu ipope, hārā mby sapuke, hynatu mbyryry hareka juru mbytyryju japo. Reko asyshu hareka poiā shi. ⁴⁰ Hāmā airurema tēshu rymboivare mohē shi verā mbai poshy, tēvā katūā mohē shi. ⁴¹ Hesu heishu mboireare: Pee arykaivare rāimi hykove mēēmbava Ñanderu Tumpape hareka pyndy rykove tātava jyve!. Mbai peve rapo āime'āī pyny mbytepe? Mbai peve rapo apyrypareko? Eru kope ndy ray. ⁴² Hāmā kunumi ray veruamarā, mbai poshy ityshu vyvye hārā opa mbyryry. Hesu ñygātashu mbai poshyrā, mŷnguera kunumi ray, haivi mēējyshu tuu. ⁴³ Hāmā kuaretare mby vyarā mbyry māī, hesha Ñanderu Tumpa hai mbaikatuveva. Hāmā opavare hāirā hesha Hesu japovarā, Hesu heishu mboireare: ⁴⁴ “Pyhēndu kavi kova hareka avy pyndysare hekui: “She, Kualeta tay rāimi ai vekua vyv ĩārē, shy mē ēha pokui kuaretare ipope.” ⁴⁵ Tēvā Hesu mboireare kūāā mbaivara hei ñynōishu reta, shara ñomīha shi reta potā kuaarā, hārā kyje pyrāndushu reta Hesu heiva rehe. ⁴⁶ Hārā mboireare ōñepyrō ĩnjeta

porããijupireta, mbavara mbytepe mbai vasuvepo. ⁴⁷ Těvã Hesu opa kuaa pyape hei ñynoĩva. Haipe pysy pẽnte sanjaymirã jichepe ñono. ⁴⁸ Hãrã Hesu heishu reta: “Shy reepe myvãhẽva ko sanjaymi, shee shy myvãhẽ. Hãrã shee shymy vãhẽva, myvãhẽ jyve Sheru shymbouvape. Hãmã kuareta sanjaymi rãĩmi ikova pyny mbytepe, vokava hai mbai vasuve verã. ⁴⁹ Hãmã Juan Hesupe hei: Pyrỹmboi’ia, heshaha rãnga pẽnte kuimbai ndy reepe mohẽva mbai poshy. Hãrã ore he iashu: “Avy kỹrã japo”, shara hai ha’ẽã ñandy ryhevarã. ⁵⁰ Těvã Hesu hei ñnjeta vape: Avy pijocha; shara kuareta pũãmba ñandy reheva ẽẽ ñanendie. ⁵¹ Vãhẽ serima ara hupia jyvẽrã vate arapy, Hesu kyjeã oho Jerusalenpe. ⁵² Hãmã mondo jokueva hynonderã, haire oho vãhẽ pẽnte tẽnta Samariape õ, myhẽvãshu verã pyta verãpe; ⁵³ tẽvã Samariape õre potãã mývãhẽshu, shara kuaa reta Hesu oho i Jerusalen kytýrã. ⁵⁴ Hãrã mboireare Jacobo hareka Juan hesha vokavarã, heishu reta Hesu: Iri ija, ripotara mbyveyjha vateivi tata, hareka opa tyhapy reta Elia japova vekua rãĩmi? ⁵⁵ Hesu ny mãĩ kavi herã, poshy ryheve hei: Pikũãra mãrãva espiritu ryhevara pee. ⁵⁶ She, Kuareta tay rãĩmi ai vekua yvy iãrẽ, aiã aivare he verã kuaretare, ai apyrỹmõndo jepe verãĩ rãnga. Haivi oho reta ýnga tẽntape. ⁵⁷ Hãmã jyrahama retarã, pẽnte kuimbai heishu Hesu: Sheja, pota rãnga ãrĩ mi ñrũve rehova retaipe. ⁵⁸ Hesu heishu: Avarare ñmere ikua, hareka vyrare ñmere haity; Kuareta tay rãĩmi ai vekua ko yvy iãre, mba’etyre ñãka ñono verãpe. ⁵⁹ Ñrũpe katy Hesu hei: Shimi ñrũ. Hai hei: Sheja, mã ẽĩ shyre taha rãni tañoty sheru manova hetekue. ⁶⁰ Hesu heishu: Mã ẽĩhe manovare tiñoty voka manova; nde katy ekua mbeu ñẽẽ Ñanderu Tumpa irreino ryheva. ⁶¹ Haipe ñrũ heishu: Sheja, pota rãnga ãrĩmi ñrũ, tẽvã mã ẽĩ shyre taha rãni tambeushu shyrentape õre. ⁶² Hesu heishu: Pẽnte kuimbai arao pysyva, haykueĩ mãĩ ia, ha’ẽã Ñanderu Tumpa rreino pevarã.

Chapter 10

¹Haivi Hesu hēnovejy (70) jokue verā, hārā momokueĩ mondo hai hñnonderā, opaite hai oho verāipi, tēnta hareka ikoava retaipi. ²Hesu heishu reta: Āēte heta ē tĩmitykue tārōmava, tēvā mba'apo iare mbovyi jyre. Hārā pĩureshu koo Ija, tymbou mba'apo verāre mynōō verā koo hupĩ ō. ³Pekua, pikuaa kavipo she apyrĩ mondo avisha rāĩmi, avara vasure mbytepe. ⁴Avy pyraha kyrypoti hyru, hareka vosa māĩnunga ēpya, hāndi pepy ryheva; hareka avy pimbou pehupi mbavape pymarāndu verā. ⁵Pyvāhēma pēnte tijupa perā, pere rāni: “Pya kavipe tōĩ reta ko oope ōre.” ⁶Imē'ē haipe kuareta pya kavivarā, voka ñymarāndu pya kavi ryheva hai retapo ña āporā; katy kyrāārā voka ñymārāndu pya kavi ryheva oujypo pee. ⁷Pypya voka oope, peu hareka pimbyupy mē ēā peva; mba'apo ia rānga hipity jyve japova hepykue. Avy pekua ŷnga oo retaipi. ⁸Opaite tēnta pichevaipi hareka pymy vāhēā kavirā, pypya hareka peu mē ēā peva. ⁹Pymynguera imē'ē haipe ñymbairasyarā, hārā pereshu reta: “Ñanderu Tumpa irreino kōōma ē pyndyhevi.” ¹⁰Tēvā imē'ē tēnta pymyvāhē mbavarā, pēhē katuaepe hārā pere: ¹¹“Vvy timbo pyny rēntape ō yrepyre oja vekua, mytĩmohājy pyndyrehe. Hārā, pikupapo kova, Ñanderu Tumpa irreino ñymy kōōĩma ē pyndy hevi.” ¹²Hāmā hai pee: Ñimbivache arape, ko ñunupa voka tēnta pevarā pohyvepo kuaretare Sodomape ivekua retaivi. ¹³Tenga nde, tēnta Corazin! Tenga nde, tēnta Betsaida!. Tiro hareka Sidonpe ijijapo mbaikavi heshaha verā pyny pāũpi japoha vekuarā, kuriāpo haire oujy ñymbeu Ñanderu Tumpape, hareka monde tēvērā mondeava hūva, hāndi vapy tēvērā tanimbupy. ¹⁴Hārā ñimbivache arape, pohyvepo punũpaha kuaretare Tiro hareka Sidonpe ō retaivi. ¹⁵Nde tēnta Capernaum, rĩmōāra, vate arapy ndurupiiha? Manovare ēvā pevepo nymby vejyhakui. ¹⁶Hāmā pee pyny rēnduva, shee shy rēndu; hārā pini mbijicheva, shee shimbijiche; hareka shimbijicheva, mbijiche jyve shymbouva. s (70) iare oujyrā vēkua ¹⁷Hāmā (70) kuaretare mondoava vy ape vāhējy jyverurā hei reta: Yreja, mbai poshy retaaave rānga japo ore ĩrĩ ñēē ndyreepe e'iashua. ¹⁸Hesu heishu reta: She ahesha mārāra Āña oa vate araivi, vera vekua rāĩmi. ¹⁹She amēē pee mbaikatu pypyrō he verā mboi hareka vākyrāpe vasure, hareka pijepy he verā mbai poshyre, mbaimba japo pyndyrehe vape. ²⁰Tēvā avy py vya mbai poshyre japo pee pini ñēērā, pyvy apo jyve pyndyree ñonohāma vate arapy Ñanderu Tumpa ēvāpe. ²¹Haivi Hesu vy a i Espiritu Santo rupiirā, hei: Arēmombai vasu, Sheru, ara hareka vyv Ija, shara rĩñomi kova mbai ĩñarāndu hareka mbai kuaava retaivi, hārā rikuaakashu mbaimba kuavare. Shara kȳrā, Sheru; ndee ripota. ²²Opa mba e Sheru ñono shepope. Mba'ety kuava mbavara hai Tyray, koñēĩ Tuu, hareka mba'ety kuava mbavara hai Teru, koñēĩ Tay, hareka pota kuaakashuare kuaakaposhu Tay. ²³Haife Hesu māĩhe mboireare retarā heishu hāēĩ ōpe: Vy apo kuareta heshava, kova mbai pyhesha pēĩva. ²⁴Āētēĩte hai pee, hetaTumpa ĩñēē mbeu'ia hareka mburuvisha vasure potatē heshava kova, pee pyhesha pēĩva, tēvā heshāā; potatē hēnduvare ko pee pyhēndu pēĩva, tēvā hēnduā reta. ²⁵Haivi pēnte Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea ñymbou pyrāndushu Hesu, pya hāāshu verā: Pyrĩmboi'ia, mbaivarapo ajapo apity verā tykove opambava? ²⁶Hāmā Hesu heishu: Mbaivara hei Ñanderu Tumpa jykuatiape?, mbaivara akuarā ryheshapy? ²⁷Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea hei: “Haihu Ñanderu Tumpa, ndypya ryheve, ndy rykove hareka opaite nypyrātākie ryheve, hāndi nymbai kuaakue ryheve; haihu ndapisha nde rijyhahuva rāĩmi.” ²⁸Haife Hesu heishu: Haikavite rere. Kȳrā rijaporā, ryrekopo tykove opambava. ²⁹Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea katy pota mby haikavi pyrānduvarā heishu Hesu: Mbavara shapisha? ³⁰Hesu heishu: Pēnte kuimbai ohojy Jerusalenvi Jerico kyty, hāmā ohojymarā oa manarō'iare ipope, opa hekyshe reta mondeva hareka heta nupārā juka ñono, haife hejarā oho shi reta. ³¹Mundi hasa jyve haipi pēnte pai, hāmā heshatēā jereherā hasa oho shi. ³²Haivi pēnte kuimbai pai mboryrea hasa jyve haipi, heshatēā hasa oho jyve shi. ³³Tēvā pēnte kuimbai Samariape ō oho jyve voka pehupi, hārā heshamarā parekoshu. ³⁴Hāmā ñymbojahe voka kuimbairā, pyhānopyshe kutua vekuaepe asaite hāndi vino, hareka opa jokua kavishu. Haivi hupi hymba mbirikami rerā, raha pēnte mbuhupare hooperā haife ñyngarekohe. ³⁵Hāmā ĩrũ ara jyape, kuimbai Samariape ō nohē kyrypoti mōkue ara repy mēēshu oo ĩjarā, hei: “Ñyngareko he she kui ko kuimbai, hāmā imē'ē rymēēve hearā, aijyrā ambyhepy jypo ndekui.” ³⁶Mbavara kova mbahapyivi, manarō'iare ipope oa vekua hapisha? ³⁷Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea hei: Kuimbai parekoshu vekua. Haife Hesu heishu: Ekua kȳrā japove. ³⁸Hāmā Hesu oho mboireare hāndi pehupirā vāhē oho pēnte tēntape. Haife taupe Marta he'iashua myvāhē hēntape. ³⁹Marta ĩmēre pēnte kypyy Maria he'iashua, ou vapy Hesu hñnonde hēndu verā ĩñēē. ⁴⁰Marta japo verāĩ ojepyapy ihe, hārā ñymboja Hesu ēvāperā, heishu: Sheja, ryheshāra shy kypyy sheĩ shyrejahe ko ajapo āĩva? Mbeuveshu shy mbory verā. ⁴¹Tēvā Hesu heishu: Marta, Marta, rĩkangy hareka rejepy apyhe opava mbai rijapo verāre; ⁴²koñēĩ pēnte mbai haikaviva. Voka Maria pyhȳrōma hārā mba'ety hekyshe verā.

Chapter 11

¹Haivi pēnte hēndape Hesu jurure ēshu Ñanderu Tumpa, opamajururerā, mboireapēntevaheishu: “Yreja, yr̄mboivehe mārārapo jurureha, Juan mboiva rāimi mboireare.” ²Hāmā Hesu heishu reta: Pirurerā pere: “Sheru vate arapy rēiva, toñemombai ndy ree. Tou ny rreino. Tijijapo nde ripotava, ko yvy iārē vate arapy rāimi.” ³Mēē ore ho ua verā opa ara. ⁴Hejarei yryhevi mbai porāmba japo veku, shara ore hejarei jyve shi mbai porāmba japo yryrehe vare. Avy mēēihe tyhā āhā yrypya, yryreky shi mbai porāmbava.” ⁵Hesu heijyshu reta: Ñañonoshu peeve, pēnte imēre ñi’irūrā rearā, pyhare mbytepe oho hēnta perā heishu: “Shi irū, poryka she mbahapy pāhā, ⁶shara pēnte shi irū kurite mbyryivi vāhē ou shy rēntape, hārā mba’ety are maī nūnga amēēshu verā.” ⁷Ñañonoshu ñi’irū oo ivī heishu: “Avy ei maī ē shyrehe; ñymbotyma rānga ōche, shy rayre āñenoma āi hāndi turupape; katūāpo āpūā amēē nde maī nunga.” ⁸Shee hai pee, ñatēyte pūā mēēshu māinūnga ñi’irūva, tēvā, potā hykūi ou magātūrā, pūā ñoīpo mēēshu ñi’irū ikotēvē hea. ⁹She hai pee: Pirurerā Ñanderu Tumpa, mēēpo pee; pyhekarā, pyvāiposhu; punūpa ōcherā, jypeapo pee. ¹⁰Shara jurureva, me ēā ñoiposhu; hārā hekava, vāhē poshu; ōche nūpava, pe aposhu. ¹¹Mbavara terure mbytepe, tay jurureshu pāhārā, mēē poshu ita? Ti jurureshu pirarā, piratē verā mēē poshu mboi? ¹²Ti jurure uru hipiarāra, mēē poshu vākȳrāpe? ¹³Pee pyny ñarōva pikatu pymēē mbai haikaviva pyndy ray reta perā, pynde Ru ara vatepy ō mēēpo pee Espiritu Santo pīrureshurā? ¹⁴Hesu mohē shi pēnte kuimbaivi mbai poshy ma ēngureshua. Mbai poshy ōhēma shirā, kuimbai ña ēngu vekua injetajy, hārā kuaretare hāirāte hesha. ¹⁵Tēvā imē’ē heiva: “Beelzebu, vokava Āña, hai mbai poshy juhuvisha rupii rānga, ko kuimbai mohē mbai poshy.” ¹⁶Hāmā irūre pyahāāshu verā Hesu, jurureshu mbaikavi heshaha verā ara vateivi ouva. ¹⁷Hesu katy kuaa ē haire pyape ōrā, heishu reta: Mburuvishare ijupi pūāva, hareka ñyrārōva opapo ñymbai; pēnte oope ōre ijupi pūāva, opāipo ñymbai jyve. ¹⁸Kȳrā jyve Āña ijupī pūā ijeherā, mārārapo ñymbaikatū ijupī? Kȳrā hai pee shara pere shyrehe, Beelzebu mbaikatu rupī āmohēva mbai poshyre. ¹⁹Hāmā Beelzebu rupii mbai poshyre āmohērā, ¿pyndy ryhehare, mbava ñymbaikatū rupīra mōhē mbai poshyre? Vokava rehe pymboi vare japova rupii iyyhesha, pee pijavyva. ²⁰Ñanderu Tumpa mbaikatu rupii rānga she āmohē mbai poshyre, hāmā vokava he’ise Ñanderu Tumpa irreino vāhēma pēivape. ²¹Hāmā Hesu hei ko ñēē ñymyā ānga: “Pēnte kuimbai imbareteva, vokava hai Āña, ñymboka ipope ñyngarekohe hoorā, opa hoo ipe ōre haikavi ē. ²²Hāmā ynga kuimbai ou imbareteve shiva, (vokava hai she Hesu) hekyshe ñymboka jyroja ihearā. Hāmā pota japova japohe mbai hekyshe vekuare. ²³Hāmā Hesu hei: “She ndie ōimba, ñymby vaisho shy rehe; hārā she ndie mynōō mbava mbai rāy, opa momohē. ²⁴Hāmā mbai poshy ōhē kuimbaivirā, oho iko yvy haivi mbaipi putuu verāipi heka; hāmā heshārā, hei: “Ahajypo shy rēntape, āhē vēkuaivi.” ²⁵Hārā oujymarā hesha ko kuimbai oo typeihava hareka opa ñonoa kavijyva rāimi. ²⁶Hāmā oho veru hāndi (7) mbai poshy porāmba aiteve shiva, hārā iche kuimbai hykovepyrā. Hārā kuimbai heko porā āiteveyj tynonde vekuaivi. ²⁷Kovare Hesu injeta teri ē vekua, pēnte taupe hetavare pāūvi sapukerā hei: ¡Vy apo i tyrye ndyveru vekua ko yvy iārē, hareka taupe rȳ kambu rihe vekua!. ²⁸Hesu heishu: ¡Vy apo jyve Ñanderu Tumpa inēē hēndu hareka japova!. ²⁹Hetavema kuaretare ñymbaty herā, Hesu ōñepyrō hei: Kuaretare ā’ēvā hai tykove ñarōva, hārā jurure jyve mbaikavi heshaha verā. Tēvā mē ēhā poshu mbaikavi heshaha verā; Tumpa inēē mbeu’ia Jonas ryheva kuēipo hesha hakashu. ³⁰Jonas rāimi mbaikavi heshaha verā tēnta Ninivepe i vekuare, kȳrāpo Kuareta tay rāimi aiva yvy iārē, haipo jyve mbaikavi heshaha verā kuareta ā’ēvāre pevarā. ³¹Taupe mburuvisha rovai kty ō pūāpo ñimbivache arape, kuaretare ā’ēvāre hāndi hareka jahepohe. Shara ko taupe mburuvisha ou yvy japyvaivi hēndu verā Salomón ñymbai kuaakue; ā’ē kope imē’ē mbai vasuve shiva Salomón. ³²Ninivepe ōre pūāpo jyve nimbivacheha arape, kuareta ā’ēvāre ñono vaiposhu hareka jahepohe. Shara haire opa ñymbeurā oujy reta Ñanderu Tumpa kty, hēnduma Jonas mbeu Ñanderu Tumpa inēērā; hārā ā’ē kope imē’ē mbai vasuve shiva Jonas. ³³“Mbaveā myhēndy mbai sapeka ñono verā ñemi ēvērāpe, ti ñono verā mbai hyru ipe, vate ñōīpo ñonoha sapesu verā iche ouvare. ³⁴Ndyrete sapeka rānga hai ndyresa; hārā ndy resa haikavirā opaite ndyrete sape jyve; tēvā ndyresa porārā ndyrete tīmimbiape ē. ³⁵Tēvā maī kavi, avy tove sape kavi ēvā ndy pyape. ³⁶Ndy rete sape kavirā, mba’ety tīmimbivarā, opa mbai ryhesha kavipo, mbai sapeka sape kaviva rāimi. ³⁷Hesu poima ñimiñēērā, pēnte fariseo jurureshu oho karu hāndi verā hēntape. Hārā Hesu vāhērā, vapy mesape. ³⁸Hāmā fariseo hesha Hesu jypohe karu verārā, haipe hāirā hesha vokava. ³⁹Tēvā Ñandeja Hesu heishu: Pee fariseore yy ho uha pya, hareka yyare iārēi pijohe; pyndy pya katy tynyhē manarōse hareka piniñarō kue. ⁴⁰Tykove mbaimba kuava! Pikuāra iārē mbai japova, hapype japo jyvērā? ⁴¹Hāmā pymēē mbai pā āpova māinūnga mba’ety revape, hārā opa mbai hekovia jypo pee. ⁴²Pyndy pavete pokui fariseore!, pymēēva Ñanderu Tumpa ña āpova diezmo, menta, ruda, hareka opaite tīmitykue; hāndi Ñanderu Tumpa ña āpova mbai haikaviva hareka jyhaihu pimbijiche. Pyhaihupo jyve Ñanderu Tumpa, hareka avy pypoi pymēē diezmo. ⁴³Pyndy pavete pokui fariseore!, pota pyvapy sinagogape ō vapyha pya tynonde ō, hareka pota pyny marānduha mbai vasuva rāimi pe vataha ōīpi. ⁴⁴Pyndy pavete pokui Moise mbypara vekua pyr̄mboi’ihearē

hareka Fariseore!. Pyndy ova manova ñotyhã vekua rãĩmi heshaha mbava, hãrã kuaretare kuããrã hasa ãrẽ.

⁴⁵Haipe Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea heishu: Pyrĩmboi'ia, ko rereva rãnga ore yrĩmymãrã jyve. ⁴⁶Hesu katy hei: Pyndy pavetepo jyve kui Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea!. Pee piĩonova kuimbairẽ ãrẽ mãĩnũnga pohyva katumba jepyhea, pee katy mãĩnũnga pohyva pipotã pyraha hareka puhupi. ⁴⁷Pyndy pavete pokui! Pumu pũãvaTumpa ãĩẽẽ mbeu'ia ñotyava hẽndarã, pyndy ryhevare arykai vare juka vekua!. ⁴⁸Kĩrã, pee pymyhẽẽ pymbeu arykai vare japo vekua; haire juka vekua, pee pumũ pũã shi manovare ñotyhã verã hẽndarã. ⁴⁹Hãrã Ñanderu Tumpa ñymbai kuaakuepy hei: "She amondo poshuTumpa ãĩẽẽ mbeu'iare hareka she ajokuevare; haivi pẽntevape jukapo hãrã ãrũre heshatãpo." ⁵⁰Ñanderu Tumpa jururepo kuaretare ã'ẽvãre, opaiteTumpa ãĩẽẽ mbeu'iare jukahava huvy ãĩohẽ vẽkua ko yvy japoha rãvãĩ. ⁵¹Hãmã Abel huvykue vivee Zacarias huvykue peve, jukaha vekua altar hareka tupao pãũpe. ⁵²Pyndy pavete pokui, pee Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea!, peñemombai pihe mbai kuaakue pe aha pya reherã; pee rãni pichembava puma ãĩãhe iche, pota ichevare. ⁵³Hãmã Hesu hei kova mbai reherã, Moise mbypara vekua pyrĩmboi ihea hareka Fariseore poshyite jyre hãndi, hãrã õñepyrõ opava reii pyrãndushu reta, ⁵⁴ñeñemii jyre, heshamarã ãĩẽẽre ityshu verãre hareka ñono vaishu verã.

Chapter 12

¹Haïpe kuareta hetava ñymbatyjy, hãrã o oa vasĩ ijehe. Hãmã Hesu õñepyrõ ññetashu mboireare: Pĩngareko pijehe shi fariseore jy levadura, vokava hai hapisha tambavare.²Mba'ety javai õ heshamba verã; ti mba'ety ñemiape õ kuaamba verã. ³Vokavare, opaite pỹntuape pereva, ññyhẽndupo arakuepe; opaite pere vekua papysape o ipe, oo iãrẽ vivepo sapukeape mbe uha.⁴Pee shi ñrũre ahaihuva hai pee: Avy pykyje shi tyreteĩ jukava, hãrã katuã mbaive japo pyndyrehe. ⁵Ambeupo pee mbavaivi rapo jakyje: Pykyjeshi katu hekyva pyndy rykove, haivi rekova mbaikatu piririty verã Ñña hẽntape; She hai pee, pykyjeshi voka.⁶Mẽ êhãra kuei (5) vyra mőkue kyrypiti sa i vekua mire?, tẽvã Ñanderu Tumpa pẽntẽa sare shi haire mbyteivi. ⁷Hãmã pee, pãnka haave Ñanderu Tumpa pepẽntẽ opa papa. Hãrã avy pykyje; shara pee mbai vasuve shi vyra hetava.⁸She hai pee, opaite shy mbeuva kuaretare hỹnonde, ko Kuareta tay rãĩmi ouva yvy iãrẽ mbeupo jyvekui Ñanderu Tumpa jokue reare hỹnonde. ⁹Tẽvã shy nõtiva kuaretare hỹnonde, nõtĩapo jyve Ñanderu Tumpa jokue reare hỹnonde. ¹⁰Hãrã ñmẽ'ẽ ññeta porãmba hea ko Kuareta tay rãĩmi ouva yvy iãrẽ Ñanderu Tumpa heja reiposhu; tẽvã ññeta porãmba hea Espiritu Santo, hejaha reĩa poshu porãmba hei vekua. ¹¹Pyrahaha Sinagogai pirã, karai vasure hareka mburuvishare hỹnonderã, avy pejepy apy mãrã rapo pi hareka mbaivara perepo; ¹²Vãhẽma pĩñeta verãrã Espiritu Santopo pyny mboihe kui pere verã. ¹³Hetava mbyteivi pẽnte kuimbai heishu Hesu: Pỹrỹmboi'ia, mbeushu shichey tymẽ she sha ãporã, yreru heja ore vekua. ¹⁴Haïpe Hesu heishu: Nde shi ñrũ, mbavara shi ñono pyny mbytepe Juezrã ti hejaha vekua mbijao i verã? ¹⁵Heijyshu reta: Pymãĩ hareka pingareko pindijehe shi mbai potakue; shara kuareta hykove êẽãhe mbai hetarerã. ¹⁶Haivi Hesu mbeu jyshu reta ko ñẽ ñymyhã'ãnga: Iko nda aryka'e pẽnte kuimbai iko katuva, jy yvype ñotyva õhẽ kavi hareka heta mỹnõõ shi. ¹⁷Haïpe iko katuva pya mbijetarã hei: "Mbaivara ajapopo?". Mba'ety ańoty vekua ãnãtu verãpe. ¹⁸Haivi hei: Aikuama ajapo verã: Opapo ambai oo shimĩtyre anatũseape, ajapojy verã tivishave õ haïpepo anatukui kova shimĩtyre hareka opaite ñmẽ areare. ¹⁹Haïpepo hai shy rykovepe: Nde shy rykove, heta mbai ñmẽ ryre nãtũava heta ara pevãrã; putu'u, karu, heu yy, vy a. ²⁰Tẽvã Ñanderu Tumpa heishu: Nde tykove mbaimba kuaava!. Ko pyharepo rỹmano; rỹnãtu vare, mbava pevarãra pokui? ²¹Kỹrã rãnga jehushu hai pevarãĩ nãtu i, tẽvã mba'ẽã ñmẽre Ñanderu Tumpa hỹnonde. ²²Haivi Hesu heishu mboireare: Hãrã hai pee: Avy pejepy apyhe pyndy rykove, peu verãre, ti pyndy rete hareka pymonde verãre; ²³pyndy rykove mbai vasuve shi ho uava, hareka pyndy rete mbai vasuve shi pymonde verãivi. ²⁴Pymãĩhe yryvu, haire ñotyha hareka mỹno õã; mba'ety houva nãtu verãpe, tẽvã Ñanderu Tumpa myngarushu. Pee rãnga mbai vasuve shi vyrare!. ²⁵Mbavara pyny mbytepe oje py apy rupii mbupukua veepo jyshu mĩshĩ hykove? ²⁶Hãmã katuã pijapo mbai mĩshĩvãrã, mãrã'ĩrãra peje py apy pihe mbai ñngavare?²⁷Pymãĩhe mãrãra yvotyre syry, haire mbaiva pẽa mba'apo; hãrã She hai pee Salomón ijevaka ryheva mba ñymondeva haire rãĩmi. ²⁸Hãmã Ñanderu Tumpa kũrã mimonde yvyra mire ñanaipi õ hãndi ñũũ hupĩ ã'ẽvãre, haivi kõi jyrã opa hapyha, mbovyra Ñanderu Tumpa mimonde, peema katy pinimonde ñõipo, kuareta sai jyrojãva!. ²⁹Hãrã avy piko peje py apyhe peu verã hareka pimbyu verãre. ³⁰Shara kuaretare ã'ẽvare ikohe mbai kyrãva; tẽvã pee ñmẽ pyre pe Ru vate arapy õ, opa kuava mbaivara piko tẽvẽhe. ³¹Hãmã pyheka jyve Ñanderu Tumpa irreino, hãrã opaite kova mbai mẽ êãve pope. ³²Avy pykyje, pee shy avishare. Pyny mbovyiterã, pe Ru ara vate õ pota mẽ perã, mẽẽpe irreino. ³³Pevende opaite ñmẽ pyreva, hãrã pymẽ mãĩnũnga mba'ety reape; kũrã pijapo vosa ndei tujarã, mbai hetava rreino ara vate õpe, manarõ'ia ichemba verãpe, hareka kupii houmba verãpe. ³⁴Hãmã pyny mbaikavi heta êvãpe, haïpepo ejyve pyndy rykove. ³⁵Pyhãrõ kavi pẽi hareka pymy hẽndy mbai sapeka. ³⁶Hãmã jokueharea oo ija hãrõ õ rãĩmi ñymendaivi oujy verã, pyryhenorã õche peashu verã vãhẽ oujyrã. ³⁷Hãrã jokuearea vy apo oo ija oujy marã, hesha ocheã êrã. ãtẽĩte hai pee, oo ija ñono kavipo ã hareka mbyvapypo jokueareare mesape, hãrã ñonoposhu hou verãre. ³⁸Ajemãĩpo pyhare mbytepe vãhẽ oujy, hareka kõi serima ourã, hãmã hesha ocheã ñynoirã, vy apo jyre jokueha reare. ³⁹Hãmã pikua kavi kova: Oo ija kuaa mbaïpe rapo ou manarõ'iarã, ochẽapo ã hãrã ma ãĩapohe iche ho ipe manarõshu verã. ⁴⁰Pee jyve pyhãrõ kavipo pẽi; pimoãmba pẽivape She Ñanderu Tumpa tay, aijypokui ko yvy iãrẽ. ⁴¹Hãrã Pedro pyrãndushu Hesu: Yry Ija, ko ñẽ ñymyhã'ãnga ore pevarãĩra rere je, ti opavare pevãrãra? ⁴²Hesu hei: Mbavara jokuea reva jyrojahahe kua kaviva hareka hekope kavi he'iashuva japova, kyrãva oo ija heja poshu hoo ipe ñngareko verã, hareka myngaru verãre jy arape kavi? ⁴³Vy apo i ko jokuea reva oo ija vãijyama ourã, hesha he'iashuva opa kavi kyrã japorã. ⁴⁴Ññetẽite hai pee, opava mãĩnũnga oo ija ñmẽrẽare opapo ñono ipope. ⁴⁵Tẽvã ko jokuea reva pyape hei; oo ija nãrẽã nungapo oujy, õñepyrõ jyvavarehe ñrũre jokuea vare, kuimbaiva hareka taupeva, hãrã ññono karu hareka ñymyngau, ⁴⁶haivi oujypo oo ija pyrokue õ, hãrõhãmba õ arape hareka jy ora mõãmba õpe, mohẽpo hai êvãĩvi hãrã mbihiapo jyroja mbare hãndi mẽẽshu verã pohyva ñũnũpa. ⁴⁷Hãmã ko Jokuea reva kuaa kavi mbaivara oo ija pota, tẽvã õĩkavia hareka japoãshu ññẽrã, hetapo nupãhã. ⁴⁸Jokuea reva kuambavape mbai porãmba japova nupã verã, saivepo nupãhã. Heta mẽ êãshuva, hetapo jururea jyshu hykoja: Hãrã heta jyrojaha heapo hetave jurureashu. ⁴⁹Hesu hei: She ai amy hẽndy tata ko yvy iãrẽ,

potaitia nynga ñyhendyma ẽ she!.⁵⁰ Hãmã ñymyngaraiha vape she aňymyngaikapo; ajepy apyte hãrã aipotama vãhẽ vokava ara.⁵¹ Pimõãra she aĩrã arupo pyavapy ko yvy iãrẽ? Mba'ety! She aru jyve papishare piko porãmba hãndi verã ko yvy iãrẽ.⁵² Hãmã ã'ẽ pẽnte oope (5) iare ijupĩpo ñyrãrõ, mbahapy õre pũapo mőkue iare, hãrã mőkue õre mbahapy ia rehepo.⁵³ Hãmã teru pũapo tayre, tyray pũapohe tuu, tesy pũapo memby kuñare; tymemby kuña pũapohe ishy; teme ishy pũapohe memby hỹreko, tỹmemby hỹreko pũapohe ìme ishy.⁵⁴ Heijyveshu Hesu kuaretare: "Pyhesha ãvã pỹntu pũã kuarasy ichea kytyrã, hãmã pere kuei: "Haivipo", hãrã haivi.⁵⁵ Hãmã yvytu peju ñanda kataivirã pere kuei: "Hakupo ẽ" Hãrã haku ẽ.⁵⁶ Pee tykove hapisha tamba vare!. Pee pikua kavi arare pymaĩrã mbaivara ikopo. Mãrãĩrapo pee pikũã mbaivara iko verã ara japyape?⁵⁷ Mãrãĩrãra pyheshã pindi juhuvi mbai haikaviva?⁵⁸ Ìmẽ'ẽ ndyresha tãmba ia reho hãndi mburuvisha ẽvãperã, ẽñehãã ẽĩkavijy hãndi pehupi vãi. Ndei ndyraha Juez hỹnonderã. Hãrã Juez nymẽẽ poshu syndaro, haivi syndaro ndyhapo nymby pereso.⁵⁹ Hãmã she hai ndee rẽhẽ jymba verã haivi. Opa ìmẽ ryreva rymẽẽ peve."

Chapter 13

¹Hārā ĩmēmba ē ou mbeuva Hesupe mārāra pilato jukaka jyre kuaretare Galileapeiare, hārāmbihiahuvykuere hūmbare huvykie hāndi, haire juka vekua Nānderu Tumpa pevarā. ²Hāmā Hesu heishu reta: Pimoāra pee kova ikova rehe haire mbai porā āiteve hai hēntape ō ųngava retaivi? ³Hai pee mba'etyvarā; hāmā pee pyhejāā mbai porāmbārā, peñehūndi nōipo jyve. ⁴Ti, pimōāra (18) jeky vekua voka Siloepe ō torre oa herā vekuare hareka juka, porā āiteveva ųngare Jerusalenpe ōvāivi? ⁵Hai pee mba'etyvarā; hāmā pee pyhejāā mbai porāmbārā, peñehūndi nōipo jyve. ⁶Hāmā Hesu mbeu kova nymyhā'ānga hei: Pēnte kuimbai ĩmēre pēnte jypy higo nōty vekua jy yvype. Hārā oho heka he iarā, mba ea heshapy. ⁷Hāmā heishu nyingareko iheshua: Mbahapy año hearema ai aheka he ia jypyre, hai tēvā aheshāā py; jasyja; mba erā pi ē reipo ko yvype? ⁸Voka nyingareko ihea katy heishu: “Nde karai, mā ēi teri he ko añope, tamungui juri hareka tamby kavevosu yvy. ⁹Katumpo koivi iakui, hāmā i āājy rāma katu jajasyja.” ¹⁰Pēnte putu'uava jy arape Hesu pyrųmboi Sinagogape; ¹¹hāmā haibe ēē pēnte taupe (18) año nymbairasy vekua, mbai poshy opa mųvųrākuashu. Haereka katumba nymboy kavi shiva. ¹²Hesu hesharā, hēno hārā heishu: “Taupe, poima ndyhevi nymbai rasykue.” ¹³Hāmā ipo nōno ĩārē. Haivi voka taupe nysymųjųrā, ōñepyrō omombai vasushu Nānderu Tumpa. ¹⁴Tēvā huvisha Sinagogape ō poshy i shara Hesu mųnguera nymbairasyva putu'uava jy arape. Haivi heishu kuaretare: “(6)ara ēē namba'apo verā; hārā voka arapepo pei piñymy ngueraka verā. Tēvā avypo putu'uava jy arape.” ¹⁵Hāmā Hesu ĩñēē mondoshurā hei: “Pee tykove hapisha tamba iare! Peera pijoraā kuei punurūmba buey, ti pini mbirika putu'uava jy arape pyraha pymbyu verā? ¹⁶Hārā ko Abraham taji, Āña pokua nōnosu vekua (18) año mbairasykue ryheve. Hāmā porā jajora shi nymbairasykue putu'uava jy arape?” ¹⁷Hāmā Hesu hei kova mbairā mārā reta heshatamba reare; tēvā kuaretare vy a reta mbai haikaviva Hesu japova. ¹⁸Hesu hei jyve: “Mbaivara ova Nānderu Tumpa irreino, hareka mbaivara ambivache pohe? ¹⁹Ova ko mostaza hāų, pēnte kuimbai nōty vēkua jy yvype. Haivi syry oho irā ikoshi yvyra hākā mārērēųva. Haibe vyrare nymby haity hākāre. ²⁰Hesu hei jyve: “Mbaivarera katu amų hā āngahe Nānderu Tumpa irreino? ²¹Ova levadura, pēnte taupe mbihia harina mbahapy vape, haivi opa jy ou kavi peve.” ²²Hesu hasa oho tēnta hareka tijupa ēvā retaipei, pyrųmboi Jerusalen kyty. ²³Hāmā pēnteva pyrāndushu: Karai, mbovyra ēē oho jepeva? Hesu heishu: ²⁴Piñųhāā katu piche ōche mīshų ōīpi. She hai pee hetapo ēē pota icheva, tēvā katuāpo iche. ²⁵Haivi oo ija pūāmarā ōche mboty, katuape pee pime pēīva, punūpapo voka ōche, hārā perepo: “Karai, pea ore.” Hainy hei pope: “Apyrykuāā hareka aikuāā maivi peivara.” ²⁶Haibe peñepųrōpo pere: “Karuha hareka nymby uha rānga i nendie. Haivi ore vataha ōīpi nde rųpy rųmboiri.” ²⁷Hai katy heipo pee: “Haima rānga pee, she aikuambaa māīvi peivira pee. Pysyry shy hevi mbai porāmba japo iare!” ²⁸Haibe ēēpo jaheova, hareka tyrāī mbupupuruva pyheshama Abraham, Isaac, hareka Jacob perā, hai vokaTumpa ĩñēē mbeu'ia arykaivare Nānderu Tumpa Mbaikatuva Ēvāpe, pee katy pimepo katuape. ²⁹Shara ĩmēpo ēē ouva kuaretare kuarasy ōhēaivi hareka kuarasy icheaivi, vytyu kytyivi hareka rovaivi, vapy karu verā mesape Nānderu Tumpa Mbaikatuva Ēvāpe. ³⁰Hāmā āē taykue ōvā mųtynondeha pokui, hareka āē tynonde ōvā haibe mby taykueha pokui. ³¹Voka arape fariseore vāhē jyveru Hesu ēvāperā heishu reta: Ekuajy koivi, shara Herodes pota nduka ē. ³²Hesu heishu: Pekua, hārā pereshu voka avara: “Āē āmōhē mbai poshy hareka apyrų mųnguera ko arape, hāmā kōī jyape, ĩrū ara jyapepo ajapo verā opama ajapokui.” ³³Tēvā, avata teripo ko arape, paree jyrā, hareka ĩrū ara jyape; katuāpoTumpa ĩñēē mbeu'ia mbyryī mano shi Jerusalen. ³⁴Jerusalen, Jerusalen, rijuka riva vokaTumpa ĩñēē mbeu'iare, hareka jytakype rijapika reiva Tumpa ĩñēē mbeu'iare mondohatē ndeva! Mbovy jyra shy kyrēųte ambaty nymembyre, uru memby mbatyva rāīmi hųpāpōka ipe, tēvā ndee ripotāā! ³⁵Kųrā hejaha pyndero, hāēīma ēē hārā hai pee shy resha veama verā, vāhē peve voka ara pere verā: “Mbai kaviapy ouva Nānderu Tumpa heepe.”

Chapter 14

¹Pēnte putu'uava jy arape, Hesu oho fariseore juhuvisha hēntape karu verā, hārā haire ñemī māi jyrehe. ²Haipe ēē jyve hñnonde pēnte kuimbai hete opa ruru vekua. ³Hārā Hesu pyrāndushu Moise mbypara vekua pyrŷmboi ihea hareka fariseore: Katura ñamŷnguera ñymbairasyva putu'uha arape ti katūāra? ⁴Tēvā haire jasadakāi jyre. Haipema Hesu mŷnguera kuimbai hete opa kuru vekuarā, mondojy. ⁵Hārā Hesu heishu fariseore: Mbavara peevea ñimbirika ti hymba guei vyvkuape oa shirā, narē ā rapo pynohējy putu'uha jy arate ōva? ⁶Hāmā haire katuvēā mbaiva heishu. ⁷Hāmā Hesu hesha mārāra joepa vekuare hekapy vapyha pya tynonde ōva voka mesape, hārā kŷrā ñimiñēēshu reta: ⁸Hāmā mbava ndopejy karu vasuva ōmendaha ō perā, avy vapy vapyha pya tynonde ō, shara ĩmēpo ējy ŷnga mā ēā kavivehea ndy hevi joepa vekua; ⁹hāmā ouma ko ndope vekuarā, heipo nde: “Mēēshu ryvapy pya”, nymārā ryhevēīpo reho ryvapy vapyha pya japype ō. ¹⁰Hārā ndopeharā, ekua vapy voka vapyha pya japype ō, ndope vekua ourā hei nde verā: “Shi ĩrū, tynonde ekua vapy”; kyrārā nymby horyitevepo hñnonde mesape vapy ōre. ¹¹Hāmā ha ēi vateve ĩñiñono ia, mimishā pokui; hārā ōñemo mishī iapo, vateve ñonoha. ¹²Hei jyve kuimbai joepa vekuape: “Rijapo karu vasurā, arape ti pŷnturā, avy joepa nī ĩrū retape, ti ndy ryvyre, nyrētārāre, ndero hyvache ōre iko katu vare; mähē haire ndope jyvekui. ¹³Kŷrārā, rijapo karu vasurā, joepa jyve pavete'iare, jyvamba ia, vatamba iare, hareka heshamba kuvāīpiare; ¹⁴hārā ryvya pori, shara haire mba'etyre mbyhekoviajy pya nde verāre; tēvā, hekovia jypo ndekui heko kaviare hykove jya arape mano vekuare mbyteivi.” ¹⁵Hēndu vokavarā, pēnte mesape vapy ō, heishu Hesu: Vy a rānga pokui karuva Ñanderu Tumpa irreinope. ¹⁶Hesu heishu: Pēnte kuimbai japoka karu vasu, haivi mbe ukashu kuareta hetava. ¹⁷Vāhēma karu verā retaperā, mondo jokuarea hei verā hēno hākava retape, “Pei opama ē.” ¹⁸Tēvā opavare jyvache ōñepyrō mbai japo reta. Pēnteva hei: “Ava rāngaje pēnte vyv, hārā ahapo āmāihe; ambe uī nde mahē ajetēā ē ndekui.” ¹⁹Īrū jya katy hei: “Ava rāngaje (5) ijovea guei, hārā ahapo añapinti; ambe uī nde mahē ajetēā ē ndekui.” ²⁰Hāmā ĩrūjya hei: “Kuriite rāngate amendaje, hārā katūāpo aha.” ²¹Hāmā oujy jokueavarā, opa mbeushu oo ija. Hārā oo ija poshy ĩrā heishu jokuarea: “Narē āiite ekua ko tēnta hupi vataha ōīpi hareka pemire hupi, eru kope pavete'iare, hareka jyvamba, porāmba vatava, hāndi heshamba kuvāīpiare.” ²²“Haivi jokuearea hei: Karai, japohama nde rereva, tēvā hēnda teri ē.” ²³Hārā ko Karai heishu jokuarea: “Ekua peere hupi hareka vataha ōīpi, hārā ryhesha vare mñnerā tiche tynhē ē verā shero. ²⁴Hārā hai pee mbavēāpo tynonde mbe uhakashu vekuare, houkui she hau verā. ²⁵Kuareta hetava Hesu oho hāndi; jere jykotyrā heishu: ²⁶“Īmē'ē ou shy kotyva, tēvā haihuveva tuu, ishy, hŷreko, tayre, tyvyre, hñndyre hareka hykove, katuāpo ikoshi amboi area. ²⁷Hāmā ju kurusu hupi mbava hareka oumba shaykueva katuāpo ikoshi amboi area. ²⁸Mbara peevea pota mupūā pēnte oo vate ōrā, vapy rāniā rapo papa mbovy rapo hipityshu, hareka hesha verā ĩmērare kyrypoti opa japoka verā? ²⁹Mähē opama ñono hēndarā perā, haivi opāā japorā, opavare heshava ōñepyrō ñymby hory herā hei: ³⁰“Ko kuimbai rānga ōñepyrō mupūā hoorā, tēvā katuā opa japo.” ³¹Ti, mbava tēnta juhuvisha vasu oho ñyrārō verā ŷngava tēntape ō huvisha hāndirā, vapy rāniā rapo pya mbijeta verā, katurapo (10) mil kuimbai ñyrārō hāndi (20) mil hyvaishorā oushu verā? ³²Hāmā jepyāpo herā, mbyry teri ēshi ŷnga mburuvisharā, mondo poshu hai ēvāpe jokuarea, jurureshu verā iko kavijy hāndi verāre. ³³Kŷrā, ĩmē'ē peevea opa kavimba heja opava māi nunga ĩmērevarā, katuāpo ikoshi amboi area. ³⁴Haikavi rānga juky; tēvā hymboshy veamarā, mbaivapy rapo mymboshyajy? ³⁵Pōrā vyv pevarā, kŷrāijy yty pevarā; mombohama verāi rānga. Japysava hēndurā, tyhēndu.

Chapter 15

¹Nymboja Hesu êvâpe kyrypoti mbaty iare hareka heko porâmba iare hêndushu verâre. ²Hârâ fariseo hareka Moise mbypara vekua pyrymboi'itheare ñjeta jyreherâ hei: Ko kuimbai rângâ heko porâmba ia retaî myvâhê hareka karu hândi. ³Haïpe Hesu ñonoshu reta koo ñêê ñymyâ ânga: ⁴Mbavara pyny mbytepe ñmêre (100) avisharâ pête kañy shirâ, heja (99) oho heka verâ kañyva heshajy peve? ⁵Haivi hesha jymarâ vy ape hupi ñyvâ penkare; ⁶vâhê jyma oho hênta perâ, mbaty ñi'îrûre hareka hênta juri ôvare, hârâ heishu reta: "Py vya minte shendie, aheshâ jymarâ shy avisha kañy vekua." ⁷Kÿrâ hai pee ôivee hai vy a ara vatepy pête heko porâmba ia hejamarâ, (99) heko kavi ia retaivi iko têtêmbea ñymbeu vare. ⁸Ti mbavara pête taupe ñmêre (10) nikere, kañy shi pënterâ, my hendyâ mbai sapeka, typei kavi hoo ipe, hareka heka kÿrêy ryheve vâhêjyshu peve? ⁹Vâhê jymashurâ, mbaty ñi'îrûre hareka hoo hyvache ô retarâ heishu: "Py vy a shendie, aheshâ jymarâ nikere kâñy shy hevi vekua." ¹⁰Kÿrâ haïpe ôi vy a vasu Ñanderu Tumpa jokuerevare hÿnonde pête heko porâmba ia hejamarâ. ¹¹Hesu heijy: Pête kuimbai ñmêre mökue tayre; ¹²haïpe ndei veva heishu tuu: "She ru, mêtê she, mbai sha âporâ", hârâ tuu mbijaoshu reta hai rekova. ¹³Kÿyima êrâ tay ndei veva opa mbaty ñmêrearâ oho mbyry, ñnga têtape; haïpe iko hai potava râimi hareka opa jyvare reihe hai rekova. ¹⁴Opama jyvare he rekovarâ, ou pête ñymbahy vasu voka têtape, haïpe ôñepyrô hai hasa asy. ¹⁵Haivi oho jurureshu pête karai haïpe ôpe, vokava mondoshu ñnupe ñyngareko he verâ kushire. ¹⁶Pootatê ñymy hÿvankuimbai hyvope ia kushire hou ô, têtâ mba'ety mêtêshua mâtînûnga. ¹⁷Haïpe vapyrâ pya mbijetarâ hei: "Mbovy jokuearea retara she ru hêtape hembypashu hou verâre, she kope amano mapo ñymbahyivi! ¹⁸Âpûâpo aha she ru êvâpe haiposhukui: She ru, porâmba rângâ ajapo Ñanderu Tumpa hÿnonde hareka nynonde; ¹⁹katu veama shy rênohâ ndy ra yrâ; shy ñonoî rijokueryrea râimi." ²⁰Hâmâ haïpe pûâ ohojy tuu êvâpe. Hârâ mbyry teri ouva hesha tuu râ parekoshu, hârâ ñani oho hÿnonde hÿvâtirâ kûâva, marândurâ pytere. ²¹Haïpe tay heishu: "She ru porâmba rângâ ajapo Ñanderu Tumpa hÿnonde hareka nynonde; katu veama shy renohâ ndy ra yrâ." ²²Tuu heishu jokuereare: "Ârê âite pynohe mondeava mashyava, pyny mondeka; piñonohe kuairô ipore, hareka jypasarâ ipire. ²³Peeru jy toro ray kyrava, pijuka, jakaru hareka ja vy a. ²⁴Ko shy ray rângâ manoma vêtua, â'ê hykove jyma; kañy têtê kua, têtâ ñavâhê jymashu." Hârâ ôñepyrô vy a reta. ²⁵Vokava ikorâ tay tynondeva ñmê'ê ñnupe; hârâ vâhê jyma ou hênta hyvacherâ, hêndu mbi ipuha ô hareka jyroky ôre; ²⁶haivi hêno pête jokuerearâ pyrându ishû mbai vara vokava. ²⁷Jokuereare heishu: "Ndy ryvy oujyrâ rângâ, nde ru jukaka pête toro kyrava mamba êâ oujyrâ." ²⁸Tichey poshyite îrâ ñatêy iche. Haïpe tuu ôhê jurureshu ije verâ. ²⁹Hai heishu tuu: "Heta añaoma ârÿmbory ajopo ñoinde nde ripotava, têtâ mapemba rÿme têshea pête kavara ray i, avya verâ shi îrûre hândi. ³⁰Kova ndy ray opa jyvare rei he vekua ndy kyrypoti taupe heko porâmbare hândiva, rijukashu toro ray kyrava." ³¹Tuu heishu: "Shy ray", "nde rângâ rikoñoi ri shendie, opaitea she sha âmpoare hai na âpova. ³²Â'ê rângâ javyapo hareka ñandy rorypo, ko ndy ryvy rângâ manotê vêtua, hykove jyma; kañytê vêtua, ñavâhê jymashu."

Chapter 16

¹Hesu heishu mboireare: Īmēnda ē pēnte karai iko katuva, hareka Īmē rejy pēnte jokuerea ñyngareko ēhēshua hai ña āpoare. “Mbe uashu porā opa pory mbai hetava ñyngareko ēhea.” ²Haibe jokue ō hēnorā heishu: “Mbaivarajy ko āhēndu he ia ndy reheva? Opa ñono she kuatiape rijapo vekua, shara katu veamapo riko rīngarekohe she shā āpovare.”³ Haivi mbai ñyngareko ihea pyape hei: “Mbaivara ajapopo? Shokue ia rānga shy mohē amba'apoaivi. Shy yvype amba'apo verā āimburaāshu; Nanderu Tumpa ña āpova airure aihe verā, ānotijy. ⁴Aikuama mbaivara po ajapo, Īmē are verā mbava retarapo shymy vāhē hēntape, amba'apo veamarā.”⁵ Hāmā pepēntēi hēno jokuerea jipiashuare. Hārā tynonde ō pyrāndushu: “Mbovy rapo rymēē jyshukui māi nunga shokue ia?” Hārā hai heishu: “(100) hyru ñandy rāngapo āmēē jyshukui.” Hārā mbai ñyngareko i hea heishu: “Kō ē ndy kuatia, ārēā vapy, (50) pevēi ñono.” ⁷Haivi pyrāndushu ĩrū: “Ndey veno mbovyrapo rymēējy kui?” Hai hei: “(100) trigo hyru ryheve.” Hārā heishu: “Kō ē ndy kuatia (80) pevēi ñono.”⁸Pyrokue ō hesha mbai ñyngareko porāmba i hea, ha eve jyve mbai japo verā. Shara ko yvy ĩārē ō japo iare ha evejyve mbai japo verā hapishare pevarā, Nanderu Tumpa potava japo ia retaivi. ⁹Hāmā she hai pee: Pipory mbai ko yvy ĩārē ō pini ĩrū heta verā, hareka mbai hetava opamarā, ĩmēpyre verā pynymy vāhēva oo opamba verāpe. ¹⁰Ko heko kaviva mbai mishīvāpe, heko kavi jyve mbai hetavape; hārā mishīvāpe heko porāmba, kŷrā jyve mbai hetavape. ¹¹Hāmā mbai hetava ko yvy ĩārē ō porāmbavapy, pyndy reko porārā, mbavarapo jyroja pyndy rehe mbai āētēite vape? ¹²Hārā pyndy reko porā haimba pā āpoa rerā, mbavara mēēpo pee pā āpovāite? ¹³Pēnte jokueharea katuā mōkuere jokue ō, shara heshatāpo pēnte, ĩrūipo haihushu; pēntēiipo japoshu heiva, ĩrūpo hejaī. Kŷrā jyve pee katuā pirojahe Nanderu Tumpa hareka kyrypoti. ¹⁴Hāmā fariseore kyrypoti haihu vare, hēndu ñynōi kovarā, ñymby horyhe reta Hesu. ¹⁵Hārā Hesu heishu reta: “Pee rānga pei pere pindi jehekuei heko kaviva kuaretare hŷnonde, tēvā Nanderu Tumpa kuaa ē pyndy pya; hareka kuimbaire mbytepe mbai vasuva rāimi rekohava, vokava hai mbai kyava Nanderu Tumpa hŷnonde. ¹⁶Moise mbypara vekua, harekaTumpa ĩñēē mbeu'iare hei vekua japo verā vāhē Juan ara peve; haivive mbe uhajy Nanderu Tumpa irreino ryheva ñēē kavi, opaite pota iche pya ōñehā mbarete. ¹⁷Vate ō ara hareka yvy katu opa, tēvā Moise mbypara vekua iko ñōipo. ¹⁸Īmē ē pēnte kuimba poishia hŷreko ōmenda jyhe ŷnga tauperā, opa myporā ōmenda tēvēkua; hareka taupe poia shia reko jya, opa myporā jyve ōmenda tēvē kua. ¹⁹Ikonda pēnte kuimba iko katuva, mondeava māshyāva monde ia hareka opa ara japova karu vasu. ²⁰Ikonda jyve pēnte pavete'ia Lázaro he'iashua, opa kuruva. Ou vapy i yvype iko katuva hōchepe; ²¹ko pavete iva pota vasī ñymy hŷvāta tēpy ho uava ku ikuemi oava iko katuva ñy mesaivi; ñaumba retave ou hereshi kurukue. ²²Pēnte arape mano ko pavete'ia, hārā Tumpa jokuevare ou rahashu Abraham ēvāpe. Haivi iko katuva mano jyve, hārā ñotŷhā. ²³Hāmā Āñare ēvāpe iko katuva ōi asy mārā, māi vaterā mbyryivi; hesha Abraham. Haereka Lazaro hāndi; ²⁴hārā sapukerā hei: “Sheru Abraham, shy pareko mītē, mbou Lazaro tymaky ipo ĩtimi yype vŷry ŷsā verā shēku; porā āite rānga āi ko tata hēndype.” ²⁵Tēvā Abraham heishu: “Shy ray, manduahe rīmē teri rirā mbai heta ryrerā vekua, kŷrāite rānga Lazaro heta hasa asy jyve. Hārā āē hai vy a ē kope, nde haitema ryhasa asy rēi jyve. ²⁶Hāmā koivi, Īmē ē ñanymbytepe mbai kype hāndi tivishava; hārā Īmē ē koivi pota hasava pēivā perā, katuāpo hasa, hāndi vokaivi katu āipo hasa jyve kope.” ²⁷Haibe iko katuva hei: “Akuarā sheru Abraham airure nde, rymōndo verā Lazaro sheru hēntape, ²⁸Īmē are (5) shy ryvyre, tikuaaka veshu reta mahē haire oujy vekui ko hasaha asyiteape.” ²⁹Tēvā Abraham heishu: “Haire ĩmēre Moise mbypara vekua harekaTumpa ĩñēē mbeu'iare hei vekua; tyhēndu reta.” ³⁰Iko katu vekuany hei: “Kŷrā tēvāra sheru Abraham; ĩmē ē ohova haire ēvāpe mano vekua pāūvirā, hejapo retakui mbai porāmba japo vekua.” ³¹Abraham heishu: “Hēnduseā Moise, harekaTumpa ĩñēē mbeu'ia retarā, rojā āipo jyve reta ĩmēē tē ē pūā jyva mano vare pāūvi.”

Chapter 17

¹ Hesuheishumboireare: Īmē'ñōīpo'ēmbai porāmba japokashuakuaretare; tēvā, pavetepokuimbai porāmba japoka'ishua yngavare! ² Haikavivembatēpo jajure ita ñapītiharā mombohaseve yvvasupe, mahēpēntevajyrojatē'ishyrevare ityiyk uimbai porāmbape. ³ Pingareko pindijehe. Ndyryvy mbai porāmba japo ndyreherā, ĩnjetaishu; tēvā heko porāmba vekua hejarā, ryhejareipo jyveshu; ⁴ timeiārapo pēnte aravape 7 kavi mbai porāmba japo ndyrehe, hareka 7 kavi ou heinde: "Ajapo veamapo"ryhejareiposhu." ⁵ Apostolre heishu Hesu: Mēēvejyve ore jyrojakue. ⁶ Hesu heishu reta: Ajemaipo mostaza hāy rāimi mishūtē jyve pirojakue, katupo pere jyveshu ko vyvra: "Syry koivi, yvvasupe ekua ĩñotyjy"; hāmā ko vyvra pereshuva japoīpo jyve. ⁷ Pynymbytepe mbava ĩmēre jokuerea mby arao'ia ti humba ñyngareko'iheshua, oujy ñūūvirā, heirashukuei: "Ei, vapy karu". ⁸ Mba'ety, koñei heiposhu: "Myhēvāshe hau verā, hareka ēi kavi rīngareko shy rehe verā opa akarupeve, Haivi opama kovarā katu nde rykaruve hareka rimbyu jyvekui." ⁹ Hāmā jokueharea opa japoshu he'ihavarā heirashu, ajetema teño. Mba'ety. ¹⁰ Kyrāpo jyve pee, opa pijapo Nanderu Tumpa japoka pee varā, perepo: "Jokueharea mba'erā mba'ia rānga ore; shara japoā verāi japoha." ¹¹ Hāmā Hesu oho Jerusalen kytirā hasa Samaria hareka Galileapi; ¹² harā ĩjemā oho pēnte tēnta'ōmī perā ou hŷvāitishu 10 kuimbai kuru pōrāmbare, hārā mbyrykatuivī ñymboy shi reta; ¹³ haivi sapuke jyrerā hei: Hesu, Pyrŷmboi'ia, yrypareko mitēvei! ¹⁴ Hesu heshamārā heishu reta: Pekua pijeshakashu paire. Hivi jyrāha retarā opa kuera. ¹⁵ Hārā pēnte hai retava hesha kueramārā, oujy sapukekue ryheve omombai Nanderu Tumpa. ¹⁶ Haipe ĩñēsu hova vyvre mbojapeve Hesu hŷnonde, mēshuvērā jyvy'akue harā ko kuimbai hai Samariāpe ō. ¹⁷ Haipe Hesu hei: "Ha'ēā raje 10 iare opa kueravare? 9 ia retara maty ĩmē'ē? ¹⁸ Koñeira tēnta ŷngaivi ouvaī oujy omombaishu Nanderu Tumpa?" ¹⁹ Haivi Hesu heishu kuimbai: "Pū'ā, ekuajy; shara rirojarā rykuera." ²⁰ Fariseore pyrāndushu Hesu: Mbaīpe rapo vāhēkui Nanderu Tumpa vate ēvape rāimi? Hārā heishu reta: Nanderu Tumpa vate ēvape rāimi vāhemārā ha'ēā opavare heshavērā. ²¹ He ĩhāpojy: "Kōō ē." Ti "Kuuty ē"; shara Nanderu Tumpa vate ēvape rāimi ĩmēma'ē pyny mbytepe. ²² Haivi heishu mboireare: Vāhēpokui ara pota pēntejy pyheshā verā Kuareta Tay rāimi ou vekua vyv ĩārē, tēvā pyheshāpo. ²³ ĩmēpo'ē heipeva: "Kōō ēē, ti voka'ē" tēvā, avy pekua hipii reta. ²⁴ Shara kueipi verā ouva saperā, opa mykoī arare, kyrā katīpo jyve Kuareta tay rāimi ou vekua vyv ĩārē, vāhēma ara oujy verāperā. ²⁵ Tēvā, tynondepo heta ahasa asy, hareka ā'ēva kuaretare shymymorāāpo. ²⁶ Noé jehushuva arape rāimi katīpo, jehujykui Kuareta tay rāimi ou vekua vyv ĩārē oujymarā. ²⁷ Kuaretare karu, ñymbyu reta hareka ōmendajyre, ara vāhēpeve Noé ĩche verā barco vasupe; ama vasu ourā, opavare juka. ²⁸ Kyrāmi jehujy Lot arape; karu jyre, ñymbyu reta, mba'ova jyre, mavēnde, ñimīty hareka hoorā japo jyre; ²⁹ tēvā Lot ōhēma Sodomaivirā, vate araivi ou āma tata rāimi hareka "azufre" he'iasuva ryheverā, opavare juka. ³⁰ Kyrā katīpo jehujykui Kuareta tay rāimi ou vekua vyv ĩārē, oujymarā. ³¹ Vokava arape, ĩmē'ē oo ĩarē ĩarā, ĩmēre ña'āpovare oo ĩperā, avy tyvejy raha verā. Kyrā jyve ñūūhupi mba'apo ia, avy toujy hēntape. ³² Pynymanduahe Lot hŷrekokue. ³³ ĩmē'ē hykove haihuvarā, mondojepeāpo; tēvā shyreepe manova, hipitypo tykove opambava. ³⁴ She hai pee voka pyhare aijymarā ĩmēpo'ē mōkue oche'ōre turupape: Pēntevapo rahahashi, ĩrūpo hejahakui. ³⁵ Mōkue taupe pēntevapei mbai japo'ōre; pēntepo rahaha, ĩrūpo hejaha. ³⁶ Mōkue kuimbai ĩmēpo mba'apo'ē ñūūpe; pēntepo rahahashi, ĩrūpo hejaha. ³⁷ Mboireare hēndu kovarā pyrāndushu reta: Yreja, maperapo ĩkokui vokava? Hesu heishu reta: Māipi tyretekie, haipepo jatypo vyrare hou verā.

Chapter 18

¹ Hesumbeushu reta pēnte ñēñmyhã'āngamboishu veräre, ñymboiñöiverã, harekakangymbape. ² Heishu reta: Ìmemba'ējy pēnte tēntape mburuvisha pirimbivachese'ia Ñanderu Tumpaivi kyjembava, hareka hapishare mbaimbashuva. ³ Ìmemba'ējyve vokava tēntape pēnte taupe Ìmē manoshi vekua, ohoñoiva hai ēvāpe heishu verã: “Hekope kavi ñonojyshe aivavy hāndia shymymorāmba'iare hāndi”. ⁴ Heta ara ko mburuvisha pirimbivache'ia ñatēy japo jurureashua, tēvã hei pyape: “Ñanderu Tumpaivi akyjeã hareka mba'eājyshe shapisha heiva, ⁵ tēvã ko taupe Ìmē manoshi vekua shymāgātu'āite, hārã ahepyposhu, māhe hykūai oujykui shymynguerapeve”. ⁶ Ñanderu Kristo heivejy: Kyrã hei ko mburuvisha pirimbivachese'ia poshyva. ⁷ Hāmēra Ñanderu Tumpa hepyāpojyve jyrojaheare, jurureñoi'ishuare ara hareka pyharekue? Kyrãpo hārōshu mbory verã? ⁸ She hai pee; areāpo ou mbivachekashu reta. Tēvã ko Kuareta tay rāimi ou vekua yvy iārē, vāhēma ara oujy verāperã, heshara teripokui ko yvy iārē kuareta jyrojava? ⁹ Hesu mbeujy ko ñēñ myhã'ānga: Jyroja'i ijeheva pevarã moātē heko kavirã mymorã'i hapishare. ¹⁰ Mōkue kuimbai oho tupaope jurureshu verã Ñanderu Tumpa: Pēnte hai Fariseo, irũ kyrypoti okora'ia. ¹¹ Fariseo ñymboy'ōpe kyrã jurure: “Sheru Tumpa, āmēēnde shyryrykue shara ha'ēāshe kuareta yngavare rāimiva: Manarō, heko porã'ã, òmendava mypōrã'ã'i, hareka ha'ēāshe kōō kyrypoti okora'ia rāimiva. ¹² She akaruākuei mōkue ara pēnte semanape, hareka āmēē diez'ōvaivi pēnte opaite apityvaivi. ¹³ Tēvã kyrypoti okora'ia mbyryi ñymboy'i, òimbashua vate arare mõi verã, koñēi pitiape nũpa'irã hei: “Sheru Tumpa, shyparekomitē, shara she hai heko porāmba”. ¹⁴ Hārã she hai pee ko kyrypoti okora'ia Ñanderu Tumpa hejareiishi mbai porāmba vekua, hārã ohojy hēntape. Tēvã Fariseo kyrã hai. Shara Ìmē'ē ha'eii vateve iñiño'iarã, mbaimbava rāimipo japoha, tēvã jyrojamba ijeheva, vatevepo ñonōha. ¹⁵ Haivi veruhashu Hesu sanjaymire ipo ñonohe verã. Hārã mboireare hesha vokavarã ñyngãta jyreshu veru'ōre. ¹⁶ Tēvã Hesu hēno sanjay retarã hei: “Pyma'ēihe sanjaymire tou shykoty, avy pijocha, shara haire rāimiva ña'āpova hai Ñanderu Tumpa ēvāpe. ¹⁷ Ññēteva hai pee, Ñanderu Tumpa ēvāpe ko sanjay rāimi jyrojambava, iche āiteeipo haibe. ¹⁸ Pēnte huvishava pyrāndushu: Pyrỹmboi'ia heko kaviva, mbaivarapo ajapo apity verã tykove opambava? ¹⁹ Hesu heishu: Mārã'rãra rereshe heko kaviva? Mba'ety rānga heko kaviva, koñēi'ē Tumpa. ²⁰ Nde rikuaama Moise mbypara vekua: “Avy myporã'ã'i òmendavare, avy puruka, avy mñārō; avy ñnjeta porāhe ndapishare; japoshu nderu hareka ndesy heiva”. ²¹ Vokava kunumi hei: Opaite rānga kovare ajapo shynde airāvã. ²² Hesu hēndu vokavarã heishu: Pēnte mbai, mba'etyteri nde; opa evende Ìmēryreare haivi hepykue memēēshu pavete'iare, hāmerāpo ripitykui rikokatu verāpe vate arapy, haivi ei shim'i'rũ. ²³ Tēvã ko kunumi kyrã hēndurã mbyvy'āã, shara ikokatuvarã. ²⁴ Hesu heshama mārãra mbyvya āitērã hei: Javaiveeposhu hai ikokatuvarē iche verã Ñanderu Tumpa ēvāpe. ²⁵ Javaiã hasa verã kamello pēnte juu sakuaipi, vokava ikokatuva iche verã Ñanderu Tumpa ēvāpe. ²⁶ Vokava hēndushu vekuare, heijyre: Mbavarapo akuarã ohojepekui? ²⁷ Hesu heishu reta: Kuaretare javaishu Ñanderu Tumpa pevarã javaiãshu hai. ²⁸ Hārã Pedro hei: Iri ija, ore rānga opava mñnũnga hejaha, nim'i'rũhã verã. ²⁹ Hesu heishu: Ññētevape hai pee, Ìmē'ē hejava hoo, ti tuu, tyvyre, hỹreko, hareka tayyre Ñanderu Tumpa ēvāpe'ō reherã; ³⁰ opapo hykojajyshu iārāvee ko yvy iārē Ìmēre vekuaivi, hareka tykove opamba verã. ³¹ Hesu hēno hã'ēi 12 mboirea retaperã heishu: Ā'ē ñamãipo Jerusalem kyty, haibe opapo mbapy kova kuimbai rāimĩ ou vekua yvy iārē, Tumpa ññē mbeu'iare mbypara vekuape, ³² ñonoapo voka tēnta mbyryvare ipope; haivi ñymbyhorypohe reta, heta mbaipo heihe reta hareka myndyvypohe; ³³ ñupapo hārã jukapo reta; tēvã mbahapy arapepo kuerajy. ³⁴ Hai reta kuamba mbaivara he'ise kova mbai, shara ñemishi reta kova ñēē, hārã kuãã hei'iashuvare. ³⁵ Hesu vāhēserima oho Jericóperã, pēnte heshamba kũvãipia vapy'i pe hỹmbeype jurure'ē kyrypoti. ³⁶ Hāmã hēndu kuareta hetava hasa haipirã, pyrāndu baivara iko. ³⁷ Mbeushu reta Hesu Nasareno hasa ohova haipi. ³⁸ Haibe sapukerã hei: “Hesu, David tay; shyparekomitēvẽ! ³⁹ Hāmã tynonde ohovare ñyngãta jyreshu pota jasaka'ērã; tēvã hai hñnātũiteve sapuke: “David tay, shyparekomitēvẽ! ⁴⁰ Haibe Hesu ñymboyrã, hei veruashu verã hai ēvāpe. Hārã pyrāndushu: ⁴¹ Mbaivara ripota ajapo ndyrehe? Haibe heshamba kũvãipia hei: Sheja, pota rānga aheshajy. ⁴² Hesu heishu: Hesha, rirojarã rykuerama. ⁴³ Haivevã heshajy, hārã oho hipii Hesu hareka omombai vasushu Ñanderu Tumpa. Hārã opaite kova heshavare, omombai vasu jyve Ñanderu Tumpa.

Chapter 19

¹ Hesu iche Jericóperã hasa oho voka tēnta mbyteipi, ² haipe ãmē'ē pēnte kuimbai Zaqueo he'iashuva iko katuva, kyrypoti okora'iare juhuvisha, ³ Zaqueo kyrēy hesha jyve Hesu, kuaa verã mbavara hai, tēvã katuã hesha puku ãite hairã, shara kuareta heta. ⁴ Haipe hesha verã ñani oho hñonderã, jupi pēnte yvyrare Hesu hasa verãipi. ⁵ Hesu vãhēma haiperã, mãĩ vaterã hesha hãrã heishu: Zaqueo, narē'ãite vejy, shara ã'ē nyrētapepo ãimē ãĩkui. ⁶ Zaqueo vejyravĩrã horype myvãhēshu Hesu. ⁷ Vokava kuaretare heshamarã opaiteva ãnjeta porãã jyrehe Hesu shara hei oho pyta verã kuareta mbai porãmba japo'iva hēntape. ⁸ Haivi Zaqueo ñymboyrã, heishu Hesu: ã'ē kope, Shi ija, ambijaopo mbyteipi kavi ãmē arevare hãrã ãmēēposhu pavete'iare, hareka ãmē'ē mbava ahekyreishi vekuarã, ãrũndypo ãrēve ãmēējyshukui. ⁹ Hesu heishu: Ko arape vãhē kova oope, ohojepeva ryheva; shara ko kuimbai hai jyve Abraham ñymõña hãndia. ¹⁰ Shara ko kuareta tay rãĩmi ou vekua yvy ãrē, ou heka hareka mondojepeshu verã Ñanderu Tumpa ñymymbyry'ishiare. ¹¹ Hãrã kuaretare jasakateri ñynõihe kovarã, Hesu mbeushu reta pēnte ñymyhã'anga, shara mbyryvẽãma'ēshi Jerusalen, hareka haire mõãtē haipe vãhēmã Ñanderu Tumpa ēvãpe. ¹² Hãmã hei: ãmēmba'ē pēnte kuareta iko katuva ohova mbyry ynga tēnta kyty, mbyheaa verã mburuvisha vasurã, haivi oujy. ¹³ Hãrã ohoserimarã, hēno 10 jokuereare haivi pepēntēĩ mēēshu kyrypoti mymba'apoka verã, hãrã heishu: "Pymymba'apokakui kova kyrypoti aijypeve". ¹⁴ Tēvã hēnta ãrũre heshatãã, hãrã mondo reta hai haykue heihe verãre: "Potahãã ko kuimbai uruvisharã". ¹⁵ Tēvã ñonohãshu mburuvisha vasurã ēē verãrã, oujy hēnta kyty. Vãhējyama ourã hēnoka jokuereare kyrypoti mēēshu vekua, kuaa verã pepēntēĩ mbovyra nõhējyshi reta kyrypoti. ¹⁶ Tynonde ouva heishu: "Karai, ndykyrypoti nõhējyshi 10 ãrēve". ¹⁷ Mburuvisha vasu heishu: "Haikavi rãnga, nde hai jokueharea haikaviva, mĩshĩtēvãre rĩngarekopohekui 10 kavi ēvã tēnta". ¹⁸ Hãrã ou mõkuehevarã, hei: "Karai, ndykyrypoti nõhējyshi 5 ãrēve". ¹⁹ Vokavape mburuvisha vasu hei: "Ndepope añonopo jyve 5 kavi tēnta'õre". ²⁰ Yngava oujyrã hei: "Karai, kope'ē ndykyrypoti. ãnãtuĩ rãnga are pēnte mondeava pysevēpy, ²¹ ãimõã ndyhevĩrã, kuimbai ñymbaikatuva ryhevanderã, rymbatyjyva voka rĩñonomba tēvã; hãrã rĩmñõjy rĩñotymbatē vėkua." ²² Haipema mburuvisha vasu heishu: "Nde hai jokueharea porãmbava, ñĩñē'ėkue reiirepo arĩmbivache. Rikuamba kaviarambatē she hai kuareta ajopyvarã, ambatyjyva añonomba vekua, hareka ãmñõjyva añotymba vekua; ²³ mãrã ãrãra akuarã ryrahããmba shykyrypoti natũhãseape mymba'apoha verãpe, shyřetape aijymarã pevarã?" ²⁴ Hãrã heishu haipe'õre: "Pypyhřrõshi vokava kyrypoti, haivi pymēē 10 kavi ãmērevape". ²⁵ Hãrã haire heishu: "Karai, ãmēma rãngare 10 kavi". ²⁶ Vokava mburuvisha vasu hei: "Shee hai pee, ãmēreva ãrēvepo mē'ėhajyshu; tēvã mba'etyreva, mĩshĩ ãmētereve hekyajyposhi. ²⁷ Hãmã shyreshatamba'iare, ñatēy mburuvisharãhynondeshiñonovekuare, perukope; pijuka shynonde." ²⁸ Hesu opama hei kovarã, õhē oho Jerusalen kyty. ²⁹ Vãhēserima Betfage hareka Betaniape, vyvturusu, olivo heta'õvã he'iashuva jykoty, mondo mõkue mboireare, ³⁰ heishu reta: Pekua voka tēnta ñandyvache'õvãpe; pyvãhēmarã pyheshapo pēnte mbirika ray ñapintihava. Mbavamba teri opoheva, pijora perukui. ³¹ ãmē'ē pyrãndupeva mãrã ãrãra pijora, pereshukui: "Ñanderu Hesu rãnga pota'ē". ³² Oho reta jokuehava, hãrã vãhēshu reta Hesu heishua rãĩmi. ³³ Hãrã jorama ñynõĩ mbirika rayva, ijare pyrãndu jyreshu: Mãrã ãrãra pijorapeĩ mbirika ray? ³⁴ Haire hei: Ñanderu Hesu rãnga pota'ē. ³⁵ Haivi raha reta Hesu ēvãpe; mombohe reta mondehava mbirika rayrã, Hesu mbijupihe reta. ³⁶ Hãrã hasama oho'ivaipi, jyvache mbipysu reta mondevare pehupi. ³⁷ Kõõma oho vyvturusu Olivoperã, opaite hai ryhevare vy'ape sapuke hareka pyraheshu Ñanderu Tumpa, opava mbaikavi heshaha japo'i vekua rehe, ³⁸ hei reta: "Tumpa tymãĩ kavihe mburuvisha vasu. Toñemombai Ñanderu Tumpa heepe! Pyavapy vate arapy hareka himbipekue arare, ³⁹ hãrã Fariseore, kuareta hetava mbytepe ēvãre heishu: Pyrĩmboi'ia, jojashu ndyryhevare. ⁴⁰ Hesu heishu reta: Haipo pee kovare chĩrĩrã, ita retaavepo sapuke jyve. ⁴¹ Haivi vãhēma jyraha Jerusalem hyvacherã, vokava tēnta hesharã, Hesu hãpĩrõre. ⁴² Hei: "Rikuaa, ko ndy'ararã opaite mãĩnũnga verunde verã pyavapy! Tēvã ã'ē ñemi ndyhevi, hãrã katuã ryhesha. ⁴³ Vãhēpondekui ara opaite ndyvaishorã'iare, joo verã vyvkua ndijerekue, nymangora hãrã opaivi ndopy verã; ⁴⁴ haivi ndirity verã yvyre. Juka verã opaiteva iko'ipyare; hejããpondekui pēnte ita jyvoyh'õva; shara rikuããshu Ñanderu Tumpa outē pohy nderã". ⁴⁵ Hesu iche tupaoperã, õñepyrõ mõhē haipe mavēnde hareka mba'ova õre, ⁴⁶ hãrã heishu reta: Ñanderu Tumpa ãñēēpe hei: "Shero hai oo ñymbo'eha ipe verãĩ". Tēvã pee pijaposhi manarõ'iare ikua! ⁴⁷ Hãmã opa arape Hesu pyrĩmboi tupaope; haivi pai juhuvishare hareka Moise mbypara vekua pyrĩmboi'ihare, hareka karaire vokava tēnta, huvishare hekajyre mãrãrapo juka reta. ⁴⁸ Tēvã mĩvãhēashu reta mbaivara japopohe reta, shara kuaretare potañoĩ hēndu reta ãñēē.

Chapter 20

¹Pēnte arape, Hesu mboi'ēshu kuaretare tupaope hareka mbeu ñēē kaviva ryheva pyr̄mondo jepeva, vāhē jyveru pai ruvishare hareka, Moise mbypara vekua pyr̄mboi'iheare, hāndi karai kuakuamavare. ²Hārā heishu reta: Mbeu ore mbavara ñononde kova mbai rijapo verā mbaikatu rupii? ti, mbavara mēējynde vokava mbaikatu? ³Haïpe Hesu heishu reta: She apyr̄andupo jyve pee pēnte mǎinūnga; pymbeushe, ⁴mboushu Juan pyr̄myngarai'i verā, Ñanderu Tumpa ti kuaretara? ⁵Haire òñepyr̄ò ñnjeta ijupi retarā hei: Mārārapo jaishu? Ñanderu Tumpa jairā, heipo ñande: “Mārā'īrāra akuarā pyrojambashu?” ⁶Hārā kuaretare jaijyshurā, ko kuaretare ēvā rāimi opapo pūā ñandyrehēkui hārā itapepo ñanduka retakui; shara opavare roja Juan haiva Tumpa ññēē mbeu'iarā. ⁷Hārā mbe'ujyshu reta: kuambavare, mbavara mboushu Juan pyr̄myngarai verā. ⁸Hesu heishu reta: Akuarā ambe'uāpo jyvepe mārāva ñymbaikatu rupiira ajapo kova mǎinūngare. ⁹Haivi òñepyr̄ò ñnjetahesu kuaretare kova ñēē ñymy'hā'ānga rupii: Pēnte kuareta ñoty uva jy'yvy, haivi hepyre porykashu jokuevare. Hārā heta ara mbyry oho hēntaivi. ¹⁰Hārā vāhēma ara uva ia myno'ōhāvaperā, mondo pēnte jokuevera mba'aposhuvare ēvāpe, ñā'āpōva uva ia verushu verā; tēvā haire hetama nūpa vokava jokuehavarā, iporāi mōndojy reta. ¹¹Haivi koo ijarā'ō mondojy ŷnga jokuevera; tēvā vokavape heta heheishu reta, haivi heta nūparā iporāi mōndojy reta. ¹²Haivi hykua'i mondojy mbahapyhea; tēvā mba'apo òre opa mbyepererā mōhējy reta haivi. ¹³Kōñēmahea koo ijarā'ō hei: “Mbaivarapo ajapo? Āmōndopo shyray ahaihuva; katupo hesha retarā mba'ēā japohe retakui.” ¹⁴Tēvā mba'apo iare heshama retarā, heijyre ijupi: “Kova hai koo ijarā; jajukashu, time ñande kova ñā'āpōrātē vēkua.” ¹⁵Hārā nohē reta uvatyivirā, juka reta.” Mbaivarapo akuarā pimōā japohe reta koo ijarā'ōva? ¹⁶Ohorapo opa juka mba'apo òretape, hareka mēēshu verā jy'yvy ŷngava retape. Haire hēnduma kovarā heijyre: Avy kŷrāā tiko! ¹⁷Tēvā Hesu mǎihe retarā hei: Akuarā, mbaivara he'ise Ñanderu Tumpa jykuatia mbyparavape ēvā? Kŷrā heiva: Ita vasu, oo japose'iare mbijiche vekua iārē rāngapo ā'ē jypyrā'ēshu”. ¹⁸Shara ñmērāēā oava vokava ita iārē, opaipo jejeka; hareka ñmē'ē oahevārā opa kavipo mungui. ¹⁹Hārāpairuvishare hareka Moise mbypara vekua pyr̄mboi'iheare haivevāi pota pysykajyre Hesu, sharahaire kuaa mondo reta kova ñēē ñymy'hā'ānga mondo ñynōiherā; tēvā kuaretare kyje jyreshirāmēi. ²⁰Hārā mondosu reta kuimbai ñeñemipei mǎi verā heko kaviva rāimi, sapyarei Hesu ityshu verāre heivare, haivi mēē verā mburuvishape. ²¹Hārā kuimbairē ñeñemipei mǎi'iare pyr̄andushu Hesu: Pyr̄mboi'ia, kuaaha rānga rereva hareka hekope kavi rŷpyr̄mboiva, rŷmāimbava mārāvare hai, koñēi rŷpyr̄mboihe Ñanderu Tumpa hape āñēteva. ²²Mbeu ore: Haikavira mē'ēhā kyrypoti mburuvisha vasu Romape òvā, ti mba'ety?” ²³Hesu kuaa'ē potai kŷrā hei ñynoishurā. Hārā heishu reta: Mārā'īrāra pota shiñonovaipi? ²⁴Shymbyheshakapi nikere. Mbava rā'ānga hareka mbava heera ēhē? Haire heishu: Mburuvisha vasu Cesar. ²⁵Hesu heishu reta: Pymēēshu mburuvisha vasu Cesar ñā'āpova; hareka Ñanderu Tumpa pymēēshu Tumpa ñā'āpova. ²⁶Hārā vāhēāshu reta ñēē ityshu verā kuaretare hŷnonde; koñēi mbyhaikavi reta Hesu heivarā, jasaka'i reta. ²⁷Haivi Saduseore jyrāha Hesu hesha verā (Saduseore hei: Mba'ety mano vekua mbyteivi kuerajy verā). Hārā heishu reta Hesu: ²⁸Pyr̄mboi'ia, Moise rānga mbypara heja ore kuatiāpe: Īmē'ē pēnte kuimbai manorā, hŷreko mymembyā hejarā, tyvŷipo òmendajyhe, mimonāshu verā tichey mano vekua. ²⁹“Shara ñmēmba'ē 7 kuimbai pēnte'iare; tynōndeva òmendarā, tēvā manomba hŷjapo mbateriva. ³⁰Haivi tyryvy mōkuehea òmenda jyhe taupe'ime manoshia, hārā vokava mano jyve hŷjapomba ryheve. ³¹Haivi mbahapyhea tyryvy kyrāmijy; harā 7 òva kuimbairē opa mano hŷjapomba vekuare. ³²Hārā kōñēmahea vokava taupe mano jyve.” ³³Hāmā manovare kuerajyva arape, mbava hŷrekorārapokui ko taupe, shara 7 ia kuimbairē opaimba rekotē? ³⁴Hārā Hesu heishu reta: Yvy iārē kuimbairē hareka taupere òmenda. ³⁵Tēvā Ñanderu Tumpa kuaapo mbava retarapo mbyhykojykui; kova jehurā mbaveāmapo kuimbai hareka taupe òmenda ijehekui ³⁶shara hykove japyvēāmapo, Tumpa jokuevare rāimimapo; hareka Ñanderu Tumpa tay hareka tajy rāimimapo, shara opama pūājy reta. ³⁷Moise teiva rānga kuatia ñēēpe ohohe heiva rāimi vycheri hākā hēndy òivi, kuaaka ñande manovare kuerajy verā. Haïpe rānga hei, Ñanderu Tumpa; Abraham, Jacob hareka Isaac ñu Tumpa. ³⁸Ñanderu Tumpa ha'ēā manova ñu Tumpa, koñēi hykove iare ñu Tumpa; hai pevarā opavare hykoveshu verā. ³⁹Haïpe Moise mbypara vekua pyr̄mboi'iheare heishu: Pyr̄mboi'ia, haikavi rereva rāimi. ⁴⁰Haïpe mǎinungaveama kyrēy pyr̄andushu reta. ⁴¹Hārā Hesu heishu reta: Mbaiva rupiira he'iahe Kristo, David tayva? ⁴²Ko David tei heiva Salmo kuatia ñēēpe: Hei Ñanderu Tumpa, Shejape: “Vapy shakata kyty, ⁴³añonopeve ndyreshatamba'iare ndepy ēvāpe.” ⁴⁴Marārapo Kristo David tay, ko David teiva heishu Sheja? ⁴⁵Hāmā opava kuaretare hēndu ñynōirā, Hesu heishu mboireare: ⁴⁶Pīngareko pijeheshi Moise mbypara vekua pyr̄mboi'iea retaivi, haire pya'ohē mondeva puku ryheve, pota vataha òipi marānduhashu karai vasure rāimi; haire heka vapyhappa tynonde'ō sinagogape, hareka karuvasu òipi. ⁴⁷Hāmā ñme manoshi vekua hoore heky jyreshi, hārā ñemipy verāre puku rā'ānga ñymboi reta. Kovare hetaveepo nupāhākui.

Chapter 21

¹Hesu tupaope'ērā mǎi'ēhe iko katuvare ñono ñynōi kyrypoti Ñanderu Tumpape mē'ēāva hyrupe. ²Hesha jyve taupe imē manoshia pavete'ia veru ñonojyve mōkue nikerekuemi, ³hārā Hesu hei: Āñētēiteva hai pee, ko taupe ime manoshia pavetetē'ia, hetavee mēēshi hai opava retai. ⁴Shara opaiteva hembys huvare veru mēēñynoi kyrypoti, tēvā hai pavetetē'ia veru opa mēē karutēhe verā. ⁵Hārā ā'āmore heihe tupaope'ō ita mashyāva ryheva, hareka kyrypoti Ñanderu Tumpape mē'ēāva hyru, hārā Hesu hei: ⁶“Kova mbai pymāi pēiheva hai pee, vāhēpokui ara opa ñymbai verāpe, pēnte ita jyvohy'ōmba ñymbou'ē verā”. ⁷Hāmā pyrāndushu: “Pyrŷmboi'ia, mbaiperapo ikokui kovare? Hārā mbai heshaha verārapo'ēkui kova mǎinūnga ikoma potārā?” ⁸Hesu heishu reta: Pymāi kavi. Avy piñymbytavika. Hetapo'ē shyreepe ourā heiva: “She hai Kristo, kova hai ara”. Tēvā avy pekuakui haykue. ⁹Pyhēnduma ñyrārō vasu hŷrākūā ourā; avy pykyje. Shara kova ikoñōi, vokava he'iseā vāhēmava ara japyma verāpe. ¹⁰Haibe heivejyshu reta: Opapo hēnta'ōre pūā jipive, hareka mburuvishare opapo ñyrārō ijupi; ¹¹ōi po yvyryry vasu, mbairasy hareka ñymbahy opa rupi. Hārā mbai heshaha verā tivishava jykuaapo vate arare. ¹²Tēvā ndei kova ikorā pypysyapo, hareka pynymoñahāpo, pynymbyperesoa verā hareka pinimŷjeha verā Sinagoga mburuvisha vasure hŷnonde, shyryheva peerā. ¹³Hārā kyrāpo imēpyre shyreepe pīnjetaheshu verā. ¹⁴Hārā avy pejepy'apyhe mārārapo pīnjetarā pijochashi. ¹⁵Shara sheepo amēēpekui ñēē hareka mbaikuaakue, katumba pyndyvaishore jepy pyndyrehe verā. ¹⁶Hārā peru retaavepo pūā pyndyrehe, pyndyryvyre, pynyrētāre hareka pini'irūre: Imēpo'ējy ā'āmore peeve jukahava. ¹⁷Shimimboiperā opavare pyndyreshatāāpo. ¹⁸Tēvā pēnteimba pākahaa oa pyhevi verā pākaivi. ¹⁹Tātākatu peirā, pipitypo tykove opambava. ²⁰Pyhesha Jerusalen opa mangora ñyrārōse'ia retarā, pikuaapo vāhēmashu verā ara ōñehūndi verāpe. ²¹Haibe Judeape'ōre tīvāhe yvyturusu ōi pi; hārā Jerusalenpe'ō reta, avy tōhē haivi, hārā ñuuhupi ōvare avy toujy vokava tēntape. ²²Shara jaheha verā jy'arapo, iko verā hekope kavi Ñanderu Tumpa ññēē kavivapy heiva rāimi. ²³Pavetepo purua'iva hareka sanjay mykāmbuteri'ia vokava arape! Shara ēēpo tivishava ñymbasy yvy iārē, hareka ñunūpa pohyva kova kuareta retape. ²⁴Imē'ē mano verā kyse pukuva hāimbepe, hārā irūre rahahapo pokuahavape ŷngavare tēntai pi, hareka heko porāmbare pŷrōpohe Jerusalen, vāhē peveshu jy'ara japyape. ²⁵Hārā ēēpokui heshaha verā kuarasyre, jasyre, hareka jasy tatare. Hāndi kyjekue tivishava yvy iārē, yvvasu jyhy'apu porāmba ñupūā ouvaivi. ²⁶Kuaretare opapo pyamano kyjekueivi, pya mbijeta ñynōi kova mbai yvy iārē ou verā. Opaite ara vatepy'ō mbaikatuva opapo ōmŷ. ²⁷Haibe heshahapo Ñanderu Tumpa tay ou vekua yvy iārē, oujyma āvāpŷturērā mbaikatu tivishapy hareka himbipekue ryheve. ²⁸Hāmā kova mbai ōñepyrōma ikorā, pimykŷrēŷ, hareka pymāikavi, kōōma ou pehojepe verāpe. ²⁹Haivi Hesu mbeushu reta kova ñēē ñymyhā'ānga: Pymāihe yvyra igo hareka opaite ŷnga yvyrare. ³⁰Pyheshama yvyra hokyrā pikuaamapo, vāhēserima jy'ara haku'i verāpe. ³¹Kŷrāipo jyve pee pyhesha kova opa mbai ikorā, pikuaapo Ñanderu Tumpa mburuvisha vasurā vate araivi ouva vāhē serimarā. ³²Āñētevape hai pee, opañōi po iko kova mbai ndeiteri kuareta ā'ēvare opa manorā. ³³Ara vate'ōre hareka yvy opañōi po hai, tēvā shiñēē ēvāre hasareīāāpo. ³⁴Pīngareko pindijehe, avy piñono pākape mbai porāmbava hareka kau ryheva, hāndi opava ñandypya ñambijetaheva ko yvy iārē'ō. Mahē sapy'āi vāhē pearēkui vokava ara pyhārōmba pēivape, ³⁵shara mbai pyrymbo'apya rāimipo oukui vokava ara, opaite kuaretare iārē. ³⁶Hārā pēikavipo; pirure opa ara, peojepeshi verā ko mbai iko verā, hareka haikavipēi verā Ñanderu Tumpa tay hŷnonde. ³⁷Hesu arapeave pyrŷmboi tupaope; tēvā pyharekue ōhē oho yvyturusu Olivos he'iasuape. ³⁸Haibe koko'ēi kuaretare vokava tēntape'ōre jyraha tupaope, hēndu verāre Hesu ññēē.

Chapter 22

¹Vāhēserima arete pāhā jylevaduramba, “pascua” he’iashua, ²hāmā pai ruvisha hareka Moise mbypara vekua pyr̄mboi’iheare, heka mārārapo juka reta Hesu, shara kyjeshi reta kuaretare. ³Haivi Āña iche Judas Iscariote pyape, hai jyve pēnteva 12 Hesu mboireare, ⁴hārā oho ĩnjeta hāndi pai juhuvisha hareka tupao ñyngareko’ēheare, haivi mārārapo mēē Hesu haire ipope. ⁵Hārā haire vy’a jyre, hareka pēnte ñēēpēi ñynōi, mēēshu verāre kyrypoti; ⁶haipe Judas ĩñēē mēēshu reta, hārā heka mārārapo mēē Hesu haire ipope, kuaretare mba’ety ērā. ⁷Hāmā vāhē pāhā jylevaduramba ara mby’areteavaperā, juka verāre pēnte avisharay Pascua pevarā. ⁸Hesu mondo Pedro hareka Juan, hārā heishu: Pekua, pymyhēvā ñande Pascuape avisharay jau verā. ⁹Haire pyrāndushu: Māperapo ripota myhēvāhā Pascuape jau verā? ¹⁰Hesu heishu reta: Pichema tēntaperā, pīvāĩtipo hāndi pēnte kuimbai yy rahava kambushipy. Pekua hipikui, hēntape ichejy ohopeve. ¹¹Hārā pereshukui oo ija: “Pyr̄mboi’ia rānga pyrānduka nde: Mapera’ē oo pytaha’ōpe Pascua hou hāndi verā mboireare?” ¹²Hārā oo ija pynymbyheshakapo pēnte oo vate’ō tivishava opama ēvā, haipe jau verā Pascua pymyhēva ñande. ¹³Haire ohorā, hesha Hesu heiva rāĩmi katī. Hārā haipe m̄yhēvā reta Pascuape mby arete verā. ¹⁴Hāmā vāhēma horarā, Hesu vapy mesape mboireare hāndi; ¹⁵Hesu heishu reta: Kurīā potatē hau penendie kova cena pascua ryheva, ndeiteri āmanorā. ¹⁶Shara ambeu kavipe hauvēāmapo penendiekui kova cena, opa iko peve mburuvisha vasurā vate araivi ouva ēē verāpe. ¹⁷Haipe heky vaso vino ēpyarā, jurureshu Ñanderu Tumparā heishu mboireare: Kō’ē, peupāvēi; ¹⁸hārā haijy pee, hauveamapo ko uva tyy oujypeve mburuvisha vasurā vate araivi ouva. ¹⁹Haivi hekyjy pāhā; jururejyshu Ñanderu Tumpa, pyseā mēēshu retarā hei: Kova hai shyrete, mē’ēā pyndyrehe verā. Pynymandua shyrehe verā, pijapo kova. ²⁰Kyrā japo jyve opa karurā, heky vaso vino ēpyarā hei: Ko vino hai shuruvy, ijakuava pyndyrehe verā. ²¹Hārā shymēē verā, kope vapy’ējyve shendie mesape. ²²She Kuareta tay rāĩmi ai vekua yvy ĩārē, amanoñōĩpo ññoāsheva rāĩmi. Tēvā shymēē vekua mbai porāmba’aitevevapo jehushukui! ²³Haipe òñēpyrō pyrāndujyre ijupe, mbavarapokui Hes pysyka verā. ²⁴Hesu mboireare heheimii jyre ijupe, mbavarapo haire mbytepe mbaivasu vekui. ²⁵Hesu heishu reta: Opaite tēntape’ōre juhuvisha haire ipope ĩmēre, hareka mīñaka’ēshuare pota he’iahe mbai haikaviva japo’ia. ²⁶Tēvā pee ha’ēā kyrāpi verā; hārā pota mbai vasuve ikoshia pynymbytepe, māĩnungamba kuaateriva rāĩmi tiko, hārā mburuvisha vasu tiko jokuehareva rāĩmi. ²⁷Mbavara hai mbaivasuveva, ko vapy’ō mesape karu verā, ti jokuehareva? ha’ēārapo mesape vapy’ō? Hāmā she aiko jyve pynymbytepe jokuehareva rāĩmi. ²⁸Pee rānga pikoñōitē shendie mbai porāmba ahasa āĩrā. ²⁹Hārā she ajapopo pyndyhevi mburuvisha vasu, Sheru japo shyheviva rāĩmi, ³⁰she āivape pykarupo hareka pimbyupojyve shymesape. Haivi pyvapyo vapyhapya himbipeva, pimbivachekashu verā 12 kavi’ō tēnta Israelvare. ³¹Haivi Hesu heishu Pedro: Simón, Simón, Āña jururema pyndyrehe opa pynymomōhē verā, trigo mbovaharā mbyvavaha’ō rāĩmi. ³²Tēvā airureshuje Ñanderu Tumpa, potāā nykangy roiojakueperā. Hārā opama hasa mbai pohyvarā, myk̄yrēy jyshukui ni’ĩrūre jyroja nōi shyrehe verāre. ³³Simon heishu: Sheja, āi rānga shymbyperesoha hareka āmano nendie verā. ³⁴Hesu heishu: Pedro, haiponde ā’ēvāĩ ndeiteri uru ñyrāā’ērā, mbahapy kavipo shiñomikui, shykuamba. ³⁵Haivi Hesu pyrāndushu reta: Ap̄r̄ymōndo kyrypoti hyru, ho’uava hareka pepy ryhevambaperā. Pymbeushe, mbaivajyra mba’etye? Haire hei: “Mba’ety”. ³⁶Hesu heishu reta: Ā’ē haipojy pee, vosa ĩmēreva tyraha hareka kyrypoti hyru; kyse pukuva mba’etyrea hepyre tovende mondeva, hārā tova ijupe pēnte. ³⁷Hai rānga pee potanōi opa iko shyrehe hekope kavi Ñanderu Tumpa ĩñēē kaviva heivape: “Rekoashu heko porāmbava rāĩmi”. Shara opaite he’ia shyrehe vekua, opapo iko. ³⁸Haire hei: Yreja, kō’ē mōkue kyse pukuva. Hai heishu reta: Haikavima, ñāĩnjeta! ³⁹Haivi Hesu òhē oho yvyturusu Olivo he’iashuape hai ohoñōi’ōpe, hārā mboireare oho jyve hipii. ⁴⁰Vāhēma jyrahārā Hesu heishu reta: “Pirure katu, pijepyhe verā mbai porāmba oupeva”. ⁴¹Pēnte ita vasu momboava rāĩmi, Hesu ohoshi mboireare. Haipe ĩñesu ñymboi verā, ⁴²haivi hei: Sheru, nde ripotarā, mbyhasa shyhevi ko vyamba ousheva. Tēvā avy tiko she aipotava, koñēi tiko nde ripotava. ⁴³Haipe ijeshakashu pēnte Tumpa jokueva vate araivi ouva, m̄pyrāntashu verā. ⁴⁴Hārā Hesu vyamba japyraha’ōĩvi, ñymyrōĩteve jurureshu Tuu; haivi tykyshi pirie yvyte turuvykie rāĩmi. ⁴⁵Pūājymā jurure òĩvirā, ohojy mboireare ēvāpe haipe hesha opa oche, vyamba japyraha retarā, ⁴⁶hārā heishu reta: Mārā’ĩrāra pechepēi? Pupūā hareka pirure, mahē peakui mbai porāmbape. ⁴⁷Hesu ĩnjeteri’ē vekua, vāhē ou kuareta hetava. Haipe pēnteva 12 Hesu mboireare Judas he’iashua h̄ynonde oushu reta; ñymboja Hesu ēvāperā hovape pyteshu. ⁴⁸Hesu heishu: Judas, pēnte tyrova pyteavapeĩrā rymēē, Kuareta tay rāĩmi ou vekua yvy ĩārē? ⁴⁹Hesu ēē hāndiare, heshama mbaivara iko’ērā p̄rāndu jyreshu: Iri ija, h̄yepñahārāpo reta kyse pukuvapy? ⁵⁰Haipe pēnte haire retava, pai ruvisha jokurea jasyjashi nambi hyvaisho, jakata kyty’ō. ⁵¹Hesu hei: Pyma’ēi hese. Haipe pokojyhe jokuehareva nambirerā, m̄ynguera. ⁵²Hesu heishu pai ruvisha hareka tupao ñyngareko’ihea juhuvisha, hāndi karaire; ou hekavare: “Mārā’ĩrāra kyse puku hareka yvyra ryheve pei shyraha verā, mbai porāmba ajapo aiva rāĩmi? ⁵³Opa ara rānga tupaope aiko pynymbyteipi, mba’ēā pijapo shyrehe. Tēvā kova hai pyndy’ora, hareka āña ruvisha

ñymbaikatú verã jy'ara".⁵⁴ Haivi pysyrã rahashu reta Hesu pai ruvisha hëntape; Pedro mbyryĩ oho'ijyve haykue.
⁵⁵ Haipe kora mbytepe tata jatapy retarã vapy juri reta; Pedro vapy'ëjyve haire mbytepe.⁵⁶ Haipe pënte taupe jokueharea hesha Pedro vapy'ëjyve tata hyvacherã, mãikaviherã hei: Koo ia rãnga iko'ijyve hãndije.⁵⁷ Tëvã Pedro ñomirerã hei: Kuiñatãĩ, aikuãã rãngashu.⁵⁸ Jeiima'ërã ÿngava heshajyrã, heishu: Nde rãnga haijyve Hesu ryheva. Pedro hei: Kuimbai, ha'ëã rãnga.⁵⁹ Haivi ñmëve'ëjy ou heishuva: añetëĩte rãnga voka'ia iko'ijyve hãndi, shara hai jyve Galileape'õ.⁶⁰ Pedro katy hei: Nde kuimbai, aikuãny she rere rëĩva. Haipe Pedro ñnjeta teri õ, uru ñyrãã.
⁶¹ Haipe Hesu jererã mãihe Pedro. Haivi Pedro manduahe Hesu heishu vekua: "Ko ara ndei teri uru ñyrããrã, mbahapy jypo rerekui shy kuaamba." ⁶² Hãmã Pedro õhẽ katua perã, hñnatu jaheo i.⁶³ Haipe kuimbairẽ Hesu ñyngareko ã heare, ñymby hory jyrehe hareka nũpa jyre reta; ⁶⁴ hesa jokuashi retarã, nũpa jyre hovaipi, hãrã heishu: "Mbeuno, mbavara ndyrovaipi nũpa?" ⁶⁵ Haipe heta ñëẽ porãmba vekua heishu reta.⁶⁶ Kõĩma jyrã, ñymbaty reta karai kuakua vare, voka tëntape õre, pai ruvishare hareka Moise mbypara vekua pyrỹmboi i heare. Haivi raha reta Hesu ñymbatyha õperã, haipe pyrãndushu: ⁶⁷ Mbeu oreno, ndera hai Kristo? Hesu heishu reta: Hai rãnga haiperã, she rojã popikui. ⁶⁸ Mbai apyrãndu perã, pymbe uãpo she hareka pypoi iãvãĩ pojy shyhevi.⁶⁹ Tëvã, ã'ẽ vãĩpo ko Kuareta tay rãĩmi ou vekua yvy iãrẽ vapykui Ñanderu Tumpa ñymbaikatú veva jakata kyty. ⁷⁰ Haivi opaiteva huvishare pyrãndushu: Akuarã ndera hai Ñanderu Tumpa Tay? Hesu heishu reta: Hai rãnga, pee pereva rãĩmi. ⁷¹ Haipe haire hei: Mbavara katupo mbeuvejy ñande. Ñande teiva rãnga ñahẽndu ññëẽ.

Chapter 23

¹opa pūā ñymbaty ō retarā, raha Hesu Pilato hñnonde. ²Haipe òñepyrō ñnjeta porāhe retarā hei: Ko kuimbai rānga heshaha myporā'ē ñnanyrēta. Hei ñamēmbashu verā kyrypoti mburuvisha vasu Romape'ō, hareka hei ijehe Kristo, mburuvisha vasu. ³Hārā Pilato pyrāndushu: Ndera hai Judiore juhuvisha vasu? Hesu heishu: Hai rānga, nde rereva rāimi. ⁴Hārā Pilato heishu pai ruvishare hareka kuaretare: She aheshā ko kuimbai mbai porāmba japova. ⁵Tēvā haire hei jyvyī: Pyrēmboiva rāimi kuaretare opa pūā ijehe, òñepyrō Galileape hārā ā'ē ko Judeapema jyve. ⁶Pilato hēndu Galilea heerā pyrāndu, ko kuimbaira hai Galileape'ō. ⁷He'iamashu haivarā, mondo Hesu Herodes ēvāpe, shara hai mburuvisha Galileape'ō, ñmē'ōvā jyve Jerusalenpe. ⁸Herode vya'i Hesu heshamarā; shara kuriā pota hesha, hareka heta mbai hēndu he'iaherā, hārō'ē hesha verā Hesu japo mbai hesha verāra. ⁹Heta mbai Herodes pyrāndushu, tēvā Hesu mba'ēā heishu. ¹⁰Ñmē'ē jyve haipe pai ruvisha hareka Moises mbypara vekua yrēmboi'iehare, ñnjeta jyvyī heare Hesu. ¹¹Herode hareka ñnsyndarore jahe jyreherā, ñymby hory heape mymondeka reta pēnte mondeava mashyā hareka vevera vekua. Haivi Herode hykuāi mondojy Hesu, Pilato ēvāpe. ¹²Voka arape vāi Pilato ikojy kavi hāndi Herode; kova ndei teri ikorā ñymy mōrāmba reta. ¹³Haivi Pilato mbatyka pai ruvisha hāndi mburuvishare, hareka kuaretare voka tēntape ōre, ¹⁴haipe heishu reta: Pee rānga perusheje ko kuimbai, perehe hēnta ōre myporāmba ia; she apyrāndumashuje pñynnonde, tēvā porāmba aheshā heje, pee pereheva rāimi. ¹⁵Kyrai jyve Herode; hārā hykuāi mboujy ñandy koty. Pyheshama rānga japoā mbai porāmba, jukaha verā. ¹⁶Hārā ānupākārā, āma ēipohe oho jyku. ¹⁷Pilato mohējy ñōiposhu reta, pēnte mbyperesoarea voka aretepe. ¹⁸Tēvā opa ñymbaty ōre òñepyrō sapuke jyrerā hei: Juka vokava. Mohējy ore Barrabas! ¹⁹Barrabas rānga mbyperesoa mbai porāmba japo i voka tēntaperā, hareka purukarā. ²⁰Pilato potatē Hesu ma ēi jyherā, hykuāi ñnjeta jyshu reta. ²¹Tēvā haire hñnatuve sapukerā hei: Mbysavava kurusure! Mbysavava kurusure! ²²Haipe Pilato mbahapy heape pyrāndujy: Mārā'irāra? Mbaiva porāmbara japo kova? She aheshā japo mbai porāmbava jukaha verā. Ānupākāipo, haivipo āma ēihe oho jyku. ²³Haire sapuke jyrevape jurure jyvyī mbysavava verā kurusure; hñnatu jyvyī sapuke jyre hāndi pai ruvishare, japoashu peve haire potava. ²⁴Haipe Pilato hei japoā verā haire jurureva. ²⁵Hārā mōhēā jyshu reta Barrabas, mbai porāmba japo i hareka purukarā mby peresoa vekua, shara haire jurure; haivi mēēshu reta Hesu pota japoheā, japohe verā. ²⁶Hārā rahama reta Hesu jukaha verā kusurerā, ñyvāiti hāndi reta pēnte kuimbai tēnta Ċirenepe ō Simón he'iashua, ñuuvu ou jyva. Hārā hupishu reta ñyvā penkare kurusu, raha verā Hesu haykue. ²⁷Heta kuareta hareka taupere tēntape ōre oho haykue, sapuke, hāpīrō reta. ²⁸Hesu jere māiherā heishu: Pee taupe Jerusalenpe pēiva, avy shāpīrōpi; peii piñāpīrō hareka pyny membyre. ²⁹Ou pokui ara kuaretare hei verāpe: “Vy a pokui taupere membymba, hāndi puruamba vare, hareka sanjay mba'etyrea mykambu verā.” ³⁰Haipe kuaretare òñepyrōpo heishu yvy turusure: “Pea yryrehe”; hareka yvy ñākāndu vape: “Opa yrasoi, ñemā verā” ³¹Vyrya hoky hovy ōre kyrai japo retarāra, marāipo jipi vekua mba'ēāpo japohe reta? ³²Raha jyve hāndi mōkue kuimbai puruka vekuare, Hesu juka hāndi verā kurusure. ³³Vāhēma jyraha “Tanka kāvē renda” he'iashua perā, mbysavava reta Hesu kurusure, hareka mōkue kuimbai puruka vekuare; pēnte ñonoha jakata kyty, irū jasu kyty. ³⁴Hesu mbysavavama kurusu rērā hei: Sheru, heja reishu reta, shara kuā reta japo ñynoiva. Hārā syndarore ity reta dado, kuaa verāre mbava rapo raha Hesu monde vekua. ³⁵Haipe hēnta ōre māi jyrehe ikova, mburuvisha retave ñymby hory herā, hei: Hetavape mondojepe, āēte hai Kristoñanderu Tumpa Rayrā, kyrai tijapo jyve ijehe. ³⁶Kyrai jyve syndarore ñymby hory jyvehe, ñymbojahe retarā mby ho uka jyre vino irova, ³⁷hārā heishu: Nde hai Judiore juhuvisha vasurā, ndei ñymondo jepe. ³⁸Hesu ñāka iārē ñonoajy japo vekua hee mbyparava Latín hareka Hebreo ññēpe heiva: “Kova hai Judiore juhuvisha vasu.” ³⁹Haipe puruka vekua pēnteva kurusure mbysavava hāndiva, poshy ryheve heishu: Nde hai Kristorā, ndei ñymondo jepe hareka ore jyve. ⁴⁰Tēvā irū kuimbai ñnygātashurā hei: Rykyjeāra shi ñanderu Tumpa, jyvachei porāmbape ñaiva? ⁴¹Ñande rānga hekope kavi jahasa asy ñāi, shara mbai porāmbava jajapo ñande; tēvā ko kuimbai japoā hai mbai porāmbava. ⁴²Haivi heijy: Hesu, nymanduave shy rehe kui, reijyma nerreino perā. ⁴³Hesu heishu: Ātētēteva hai nde, ko arapepo rīmerēi shendiekui vate arape Sheru Tumpa ēvāpe. ⁴⁴Haivi voka ara mbyteipi sapy āi opa pyntu yvy iārē ka'arurā la (3) peve. ⁴⁵Kuarasy o verā sapeveā hareka tupaope ō sabana tivishava mbyteipitei soro. ⁴⁶Haipe Hesu hñnatu sapukerā hei: “Sheru, ndepope āñono shy rykove.” Kyraima heirā, mano. ⁴⁷Syndarore juhuvisha hesha ikovarā, ōmombaishu ñanderu Tumpa, hārā hei: “Āñete ñōimba ko kuimbai hai heko kaviva.” ⁴⁸Opaite kuaretare ñymbaty vekua hareka hesha vare ko ikova, mbyvya āiterā pitiaipi ñupajy jyraha reta. ⁴⁹Hesu ñi'irūre hareka taupere Galileavive oho hipi vekuare, mbyryivi māijy rehe ko ikova. ⁵⁰Iko haipe pēnte kuimbai heko kaviva Jose he'iashua, tēnta Arimatea Judeape ō, hai jyve Judiore juhuvisha pēnteva. ⁵¹Ko Jose jyve hārō ō ñanderu Tumpa irreino, hārā ē ēā paire juhuvisha jatyrā heivape hareka japovape; ⁵²hai oho Pilato ēvāpe hārā jurureshu Hesu hetekue. ⁵³Mbyvejyma kurusui virā, mamapy pēnte sabana, haivi raha ñono tā ōvēre ēvāpe, ita jo'avape; poryamba teri ōpe. ⁵⁴Voka ara hai Judiore ōi kavi ō

putu'uava jy ara vâhẽ serimava pevarã. ⁵⁵Taupere mĩĩrũshu vekua Hesu Galileaivive, jyraha mĩĩhe tã õvẽ ãvãpe, hesha verãre mārãra ñonohãpy Hesu hetekue. ⁵⁶Haire oujyma hẽntaperã myhẽvã mbai pisheka kaviva ñono he verã Hesu hetekue; haivi putu'uava jy arape putuu ñynoĩ reta, Moise mbypara vekua heiva rãĩmi.

Chapter 24

¹Semana òñepyròäpe, kòëi, taupere oujy reta täövë ñonòä vape, veru mbai pisheka kavikue; myhëvã vëkuare; mĩrũshu reta ÿngava taupere. ²Vãhë jyrarahã hesha reta mbysyrya mamba shi ita jo'oava juru mbotya pya; ³iche reta ita jo'oavapy manòä ñonòä vape, tëvã heshã reta Hesu hetekue. ⁴Hãrã opa kyje retarã kuaã mbaivara japopo reta, haipe ñymboja he reta monkue kunumi mondea opa himbipeva; ⁵kyjeite retarã opa yvy kyty mãi reta, tërã ko kunumire heishu: Mãrãrãra pyhekapi mano vare pãũpi ìmei ia? ⁶Mba'ety kope hykove jyma. Pymandua he hai hei perã vëkua, Galileape teri irã; ⁷heirã: Ko Kuimbai rãimi ou vekua yvy ìarë, më ëã ñõipo kuimbai heko porãmba iare ipope, mbysavava verã kurusure hareka hykove jypo mbahapy arape. ⁸Haipe haire manduahe Hesu hei vekua, ⁹oho jyma reta tä òvere òi virã, mbeushu reta (11) mboire vekuare hareka opavare. ¹⁰Maria Magdalena, Juana, Maria Jacobo ishy hareka taupere oho hãndivare mbeushu reta kova mboire vekuare. ¹¹Tëvã timimboire pevarã hãimba kuaamba iare heivarã, rojããmbashu reta. ¹²Hãmembra Pedro òhërã ñani oho, tä òvë ñonòä vape, mãi i hapyperã hesha sabana kuerei ëë hãrã ohojy hëntape mbypy ã ko jehuva. ¹³Voka arape monkue mboireare oho pënte tënta Emaus he'iashuape, pytava (11) kilometro Jerusalenvi. ¹⁴Ïnjeta jyraha he opaite iko vekuare; ¹⁵kÿrã Ïnjeta hareka pyrãndu jyraha ijupevape, Hesu teiva ñymbojahe retarã oho hãndi reta. ¹⁶Hesha tëvãre kuãã mba reta mbavara hai. ¹⁷Hesu pyrãndushu reta: Mbai vara pÏnjeta peho piheje pehupi? Mãrãrãra py vy ãpi? ¹⁸Pënte hairitava heishu: Opava rãnga kuaa Jurusalenpe iko vekua. Nehi ra haipe rëivã rikuaã ko mbai jehurãva haipe? ¹⁹Hesu heishu reta: Mbaivara iko? Haire heishu: Hesu Nazareno ryheva, hai rãnga ñimiñëë i vekua, mbaikatuva japovape hareka ññëëpe Ñanderu Tumpa hãndi opaiteva hënta òre hÿnonde; ²⁰mãrãra pai ruvishare hareka uruvishare mëë reta jukaha verã, hãndi mbysavava verã kurusure. ²¹Ore rãnga hãrõã shi hai verã tënta Israelpe pyhÿrõ verã; ìãrëve ã'ë mbahapy aramajy kova mbai jehuva. ²²Ìmë'ë taupere yry ryheva tëvãre opa yryngyje, kò ëi mba jyraha reta tä òvere ëvãperã, ²³hãrã heshãma reta Hesu hete kuerã, heijy jyveru reta heshavare Tumpa jokueva, heishuare Hesu hykove jymava. ²⁴Haipema ìmë'ë ìrĩ ìrũva oho vekua tä òvëre ëvãpe, haipe hesha taupere heiva rãimingãtĩ; tëvã heshã Hesu. ²⁵Haipe Hesu heishu reta: jPee tykove mbaimba kuaaseva, py pya tantaiteimba pyroja verãTumpa ññëë mbeu'iare hei vekua!. ²⁶Katuarã mbapo Kristokÿrã rãni hasa haivi iche verã himbipeape Tuu ëvãpe? ²⁷Òñepyrõ Moisevi harekaTumpa ññëë mbeu'iare hei vekuaivi, haivi kuaakashu reta opaite kova mbai Ñanderu Tumpa kuatia ññë kavivape he ia he vekua. ²⁸Hãrã vãhë oho tënta haire jyrahava perã, Hesu japo mbyryve oho verã rãimi. ²⁹Haireta jocha jyreshurã hei jyvyishu: Pytave kope, ka'aruitema rãnga hareka kuarasy ichema. Haipe Hesu iche o ipe pyta hãndi verãre. ³⁰Vapyma ñynõi hãndi mesaperã, heky pãhã, ñymboi ìãrërã pysëã mëëshu reta. ³¹Haipe kuaa jyshu hãrã mbyry mãi reta, tëvã hai mãi ñynõi heapëi opa kañy. ³²Hãrã hei ijupe reta: Ña ñanduãrãje ñandy pyape hendyvasivã ñanditiape hai Ïnjeta ou ñande pehupirã hareka kuaaka ñande Ñanderu Tumpa ññëë? ³³Haipe vãmiba pũã retarã oho jy Jerusalen kyty, haipe hesha (11) timimboire ñymbaty òre, hareka ñi ìrũre, ³⁴hãrã haire hei: ãñëte ñoi rãnga hykove jymba Ñanderu Kristo, hãrã Simón hesha mba. ³⁵Hãrã haire mbeu mbaivara jeshushu reta pee hupi, hãndi mãrãra haire kuaajyshu reta Hesu pysëã pãhãrã, ³⁶Haire Ïnjeta ñynõi kova mbairerã, Hesu ñymboyshu reta mbyteperã hei: Pypya kavitëño. ³⁷Haire opa kyje mõã hesha reta tykove kuerã. ³⁸Hesu heishu reta: Mãrãrãra opa pykyje? Mãrãrãra kÿrã py pyape pyroja nũngã? ³⁹Pymãi she po hareka she pyre, she ñõi rãnga. Pypoko shy rehe hãrã shy resha piko, espõritu rãnga ho oã hareka kãvëã py heshava rãimi she arekova. ⁴⁰Voka opa heirã, mby heshaka reta ipo hareka ipy. ⁴¹Tëvã rojanũnga mba reta, vy aite hareka hesha rãite retarã; Hesu heishu reta: Ìmëra pyree kope jau verã? ⁴²Haipe haire mëëshu pira mykã ëãvã pysevë hareka hëëvã, ⁴³hãmã hekyrã hou hÿnonde reta. ⁴⁴Haivi heijyshu reta: Kova rãnga haikue haipëe vekua, ãi më teri ãi pynypãũ perã, shara iko ñõipo hekope kavi Moise mbypara vekua hei shy rehevape hãndiTumpa ññëë mbeu'iare jy kuatiape hareka Salmore. ⁴⁵Hãmã kuaakashu reta Ñanderu Tumpa jykuatiape heiva, ⁴⁶heishu reta: Kÿrã rãnga hei Kristomano hareka hyko verã pũã jyvërã mano vare pãũvi mbahapy arape; ⁴⁷hareka tymbe uha hee opa tënta retaipe, oujy verãre Tumpa kyty hai hejarei shi verã mbai porãmba japo vekuare hãrã peñepÿrõ Jerusalenvi. ⁴⁸Pee pyheshava kova pymbeupo jyve. ⁴⁹Hãrã She amboupo pëãrë kui Sheru heiva mëëpe verã; pee pypytãi kui ko tënta Jerusalenpe ou peve pëãrë mbaikatu ouva ara vateivi. ⁵⁰Haivi Hesu rahashu reta Batania hyvache, hupi iporã ohovasashu retaã. ⁵¹Ohovasa teri ëshuare syry shi retarã rahaha ara vatepy. ⁵²Haire omombai vasushurã, vy ape ohojy Jerusalenpe, ⁵³hãrã haire tupaopëi jyre pyrahe hareka omombai verã Ñanderu Tumpape. Amen.

John

Chapter 1

¹Ndeiteri opa mbai ēērāvāi, ēēmāi arykai vokava Nēē; hārā Nēē ēē hāndi Nanderu Tumpa, hārā vokava Nēē hai Tumpa. ²Nanderu Tumpa opa mbai japo'ērā, haibe ēējyve hāndi vokava Nēē. ³Vokava Nēē rupii opava mǎinunga japoha, hārā mba'ety āē ēēvare haimbape japohava. ⁴Hai ēēhe tykove, hārā vokava tykove hai kuaretare sapeheva. ⁵Hārā voka hendyva sape timimbivape, hārā timimbiva katuā mbovejy. ⁶Imēmba'ē arykai pēnte kuimbai Juan he'iashua, Nanderu Tumpa mbouva. ⁷Hārā vokava ou kuaa kaviveva, mbeushu verā kuaretare kova mbai sapeva ryheva, hareka opavare jyroja verā hai rupii. ⁸Juan ha'ēāmba mbai sapeva; koñēi mbeu kavive verā ko sapeva ryheva. ⁹Hārā ko sapeva āñetēiteva, hai sapehe verā kuaretare; vāhē serima ou ko vyv iārē. ¹⁰Vokava Nēē rānga ēē nōimba vyv iārē, ajemaī Nanderu Tumpa japotē vēkua ko vyv vokava Nēē rupii, tēvā kuaretare kuāāshu. ¹¹Hēntapetei ou, tēvā hēnta īrūre myvāhēāshu. ¹²Tēvā opaite myvāhēshuva hareka jyrojaheva; ikoshi reta Tumpa tay. ¹³Ha'ēā kuareta tayre rāimiva, hareka kuareta potava rupii oava; Nanderu Tumpa tay reta rānga hai. ¹⁴Hāmā vokava Nēē iko kuimbai rāimi nānyabytepe, jyhaihu hareka āñeteva tyñyhē. Ore heshaha himbipekue, Nanderu Tumpa tay pēnteī'ia himbipekue. ¹⁵Juan īnjetaherā hei: “Kova hai she āñjeta aihe vekua. She hai pee shaykue ouva mbai vasuve shyheviva, shara ēēmaimba hai arykai ndei aarā” ¹⁶Hai tynyhē jyhaihukue, hārā opaite hipityka nānde mbaikavikue. ¹⁷Nanderu Tumpa īñēē mē'ēha Moise mbypara vekua rupii, tēvā jyhaihu hareka mbai āñeteva vāhē ou Hesukrito rupii. ¹⁸Mba'ety Nanderu Tumpa heshava; Tay pēnteī ia, ēēvā Tuu hāndi, mbeu nānde mārāvara hai Nanderu Tumpa. ¹⁹Judiore juhuvisha Jerusalenpe'ōre mondo pai hareka Levitare Juan ēvāpe, pyrāndushu verāre haira mbava jyve. ²⁰Haibe Juan heishu reta: She ha'ēā Kristo! ²¹Haibe hykūāi pyrāndujyshu reta: Mbavara nde? Ndera hai Tumpa īñēē mbeu'ia Elias? Juan hei: Ha'ēā rānga. Haibe pyrāndu jyshu reta: Akuarā, ndera hai Tumpa īñēē mbeu'ia hārōha'ōva? Hārā Juan hei: Mba'ety. ²²Haipema heijyshu reta: Akuarā, mbaveitera nde? Mbe'uhashu verā jyve yrymbouvare. Mbeu ore mbavaitera nde? ²³Juan heijyshu reta: She rānga hai sapuke'ia vyv ikoambaipi: “Pymyhēvāshu pe symyīva Nanderu Tumpa pevarā”, Tumpa īñēē mbeu'ia Isaias heiva rāimi. ²⁴Juan oho īnjeta hāndi vekuare hai Fariseore jokueva. ²⁵Haibe Fariseore jokueva pyrāndujyshu: Akuarā, mārā'irāra rypyrmyngarai ha'ēā nde Kristo, ti Elias, ti Tumpa īñēē mbeu'iarā? ²⁶Juan heishu reta: Yypeī, she apyrmyngarai; tēvā pynymbytepe īmē'ē pēnte pikuambava. ²⁷Vokavahaishaykueouverā, mbaivasuveshyheviva. Hārā ēēāshe jypasa īshāi ajorashu verā. ²⁸Opaite kova mbai iko tēntaBetaniape, ysyryvaJordanhyvaishokyty, Juanpyrmyngarai'i vekuape. ²⁹Pareemajyrā, Juan hesha Hesu vāhē ou hai ēvāperā hei: Pymāihe kova hai Nanderu Tumpa avisha, hekyshi verā kuaretare mbai porāmba vekua! ³⁰Kovare rānga āñjetarā hai aryka'e: “Shaykue ou pēnte kuimbai mbaivasuve shyheviva, ēēmaimba hai arykai ndei aarā.” ³¹She aikua kaviā jyve mbavara, tēvā she ai apyrmyngarai yype Judiore kuaa verā, mbavara hai. ³²Juan hei jyve: She rānga ahesha pykasu rāimi vate araivi Espiritu Santo vejyherā. ³³She aikuā teri jyve mbavara hai; tēvā shymbou vekua apyrmyngarai verā yype, heishe: “Ryheshama pēnte kuimbai vejyhe Espiritu Santorā, vokava hai pyrmyngaraiva Espiritu Santopy”. ³⁴She aheshama, hārā aikuaa kavima hārā ambeujyve hai nōīva Nanderu Tumpa tay. ³⁵Pareemajyrā, Juan ējy hāndi mōkue mboireare. ³⁶Juan hesha Hesu hasa oho haipirā, hei: “Pymāihe, vokava hai Nanderu Tumpa jy'avisha!” ³⁷Hārā Juan mboireare mokue'ia hēnduma voka Juan heirā, jyraha hipii reta Hesu. ³⁸Haibe Hesu māi haykuerā hesha ou hiapiaretarā pyrāndushu: Mbaivara pyhekapi? Haire hei: Rabi, he'iseva Pyrimboi'ia, mapera rikori? ³⁹Hesu heishu reta: Pei pymāihe. Jyraha hāndi retarā hesha mapera iko'i, haibe pyta jyve hāndi reta voka arape; shara ka'arumarā. ⁴⁰Mokue'iare pēnteva hēndushu vekua Juan hareka ohova Hesu haykue, hai Andres, Simon Pedro nymōña hāndia. ⁴¹Tynonde Andres japova hai oho hekaticheySimón; hārāheishu: VāhēārāngashuMesías! He'iseva Kristo. ⁴²Haivi Andres raha Simon Hesu ēvāpe. Hesu māiherā heishu: Nde hai Simón, Jonas tay, tēvā āē nymbyheapo Pedro! He'iseva ita. ⁴³Pareemajyrā, Hesu kyrēy oho Galilea kyty. Haibe hesha Felipe hārā heishu: Ei shīmi īrū. ⁴⁴Felipe hai Betsaidape'ō, Pedro hareka Andres iko'iape. ⁴⁵Haivi Felipe oho heka Natanael, heshamarā heishu: Vāhēha rāngashu kuimbai, Moise hareka Tumpa īñēē mbeu'iare mbypararā īnjeta'ihe vekua Nanderu Tumpa jykuatiape. Vokava hai Hesu, José tay Nazaretpe'ō ⁴⁶Natanael hei: Katura Nazaretvi ōhē mbai haikaviva? Felipe heishu: Ei māihese. ⁴⁷Hesu hesha Natanael vāhē ourā hei: Kōō ou pēnte Judio āñetēiteva, japumbava. ⁴⁸Natanael pyrāndushu Hesu: Mārāira shykuaa? Hesu heishu: Felipe ndei nyrēnorāvāi rānga aryreshaje, vyvra igo ipe ryvapyrirā. ⁴⁹Natanael heishu: Pyrimboi'ia, nde rānga hai Nanderu Tumpa tay; nde hai Israel Juhuvisha vasu. ⁵⁰Hesu heishu: Aryreshaje igo ipe ryvapyrirā hainderāmeira, shyroja? Ryheshave rānga teripo mbai vasuve kova mbaivi. ⁵¹Hesu heivejyshu reta: Āñetēite hai pee, pyheshapokui ara vate'ō jypearā hareka Tumpa jokuevare jupi hareka vejy nymōi iārē ko Kuareta tay rāimi ou vekua vyv iārē.

Chapter 2

¹Mbahapy arajyape iko òmendava Canápe tēnta Galileape'ò. Hārā Hesu ishy haipe ìmē'ē jyve. ²Hesu hareka mboireare hāndi mbe'uhajvshuretaohoverāre³Hārāvinomba'etymashuretarā, Hesu ishy hei: Opamashi reta vino! ⁴Hesu heishu ishy: Taupe, mārā'īrāra kūrā reseshe? Nde'iave rānga teri vāhē shy ora. ⁵Hārā ishy heishu haipe jokueha'ōre: Pijaposhukui opaita Hesu heipeva. ⁶Haipe ēē 6 kambushi yy hyru, Judiore ijoheserā poryvare, haire ohohea japosēva rāimi. Pepētēī javeva yy 50 hareka 60 litro rupii. ⁷Hesu heishu jokueha'ōre: “Pymynyhē yy kova kambushire” Haivi mytynyhē ñono reta. ⁸Hesu heishu reta: “Ā'ē pynohē mīshī hārā pyrahashu karu vasu ñyngareko'ihea.” Hārā kūrā japo reta. ⁹Haipe karu vasu ñyngareko'ihea hāāre vino yy japoashiva,kuamba ryheve māivira nohēhā kova vino, jokueha'ō retai kuaa, shara haire nohē yy hyruivi. Hārā karu vasu ñyngareko'ihea hēno tēmerā. ¹⁰Hārā heishu: “Opava reta rānga ñono voka vino kapyryva karu vasu òñepyrō mārā, haivi hēnohāka vare hetama hourā piñokui vino porāmbava. Tēvā rýnatumba vino kapyryva ā'ē peve.” ¹¹Kova mbaikavi heshaha verā, Hesu japo vekua Caná yvy Galileape hai týnondeite japova. Kūrā hai heshaka ñymbaikatukue hārā mboirearejyrojahe. ¹²Haivi Hesu oho tēnta Cafernaumpe, mī'īrūshu ishy, tyvyre hareka mboireare; haipe mbovy ara pyta reta. ¹³Vāhē serima Pascua Judiore jy'areterā, Hesu oho tēnta Jerusalenpe. ¹⁴Haipe tupaope hesha òvende'ōre vaca, avisha hareka pykasu. Tēvā īrūre vapy ñynōī mesape, ova ñynōīshi kuaretare kyrypoti ŷnga tēntaivi veruvare. ¹⁵Hesu hesha vokavarā, heky pēnte tukumbu, hārā opa mōhē reta tupaovi hūmba ryheve avisha hareka vaka. Mbijapara kyrypoti tēnta yngaivi veruava ova'ōre ñymesarā, opa ityshi jykyrypotire yvype. ¹⁶Pykasu òvende'ōre heishu: “Kovare pynohē koivi! Avy pijaposhi Sheru hoo mba ovaha'ē ipea!” ¹⁷Haipe mboireare manduahe Ñanderu Tumpa ññēē kuatiape heiva: “Ndero ahaihuitērā shy poshykue tata rāimi vejy shyrehe”. ¹⁸Haipe Judiore pyrāndushu: Mārāva mbaikavi heshaha verārapo ryheshaka ore, kuaaha verā ēē ndeva kova rijapo verā? ¹⁹Hesu heishu reta: Opa pymambai ko tupao, mbahapy arape āmupūā py'ahupojykui. ²⁰Haipe Judiore heishu: 46 año pukukue rānga japoha kova tupao mūpu'āhā verā; hāmera nde mbahapy arapēīpo rūmu'pūājykui? ²¹Tēvā Hesu ñnjetahea hai, ha'ei hete. ²²Hārā Hesu kykovejymanoare mbyteivirā, mboireare manduahe ko hei vekuare, hārā roja reta Ñanderu Tumpa ññēē kuatiape'ò hareka Hesu heishu vekuare. ²³Hesu ìmē'ē Jerusalenpe Pascua areteperā, heta'ē jyrojahea shara hesha reta mbaikavi heshaha verā hai japova. ²⁴Tēvā Hesu rojāā reta, shara hai opa pyrykuaa. ²⁵Ikotēvēā mbe'uashu verā mārāvā kuaretara, shara hai opa kuaa kuaretare pyape'ò.

Chapter 3

¹Imēnda'ē pēnte kuimbai Fariseore mbytepe Nicodemo he'iashua, Judiore juhuvisha pēnteva. ²Pēnte pyhare oho Hesu ēvāperā heishu: Pyrȳmboi'ia, kuaaha rānga Nanderu Tumpa teiva nymbou ȳrymboi verārā, shara mba'ety katu japova ko mbaikavi heshaha verā nde rijapova Nanderu Tumpa ēā hāndirā. ³Hāmā Hesu heishu: Ātēteveva hai nde, oa py'ahujymba, katuāpo hesha Nanderu Tumpa ēvāpe. ⁴Nicodemo pyrāndushu: Mārārapo pēnte kuimbai kuakuamava oa py'ahujy? Icherapojoy ishy hyepe oa py'ahujy verā? ⁵Hesu heishu: Ātēteveva hai nde, oa py'ahujymba yy hareka Espiritu rupii, katuāpo iche Nanderu Tumpa ēvāpe. ⁶Opaite oava teru kuaretaivi, kuareta jyve; hārā oava Espirituivi, espiritu jyve. ⁷Avy kyje kyrā hai nderā: “Rea py'ahujy űoīpo” ⁸Ȳvytu rānga peju pota pejua kyty; rȳhēndu mbyhy'apurā, tēvā rikuāā māivira ou hareka mātyra oho. Kȳrā jyve opaite Espirituivi oa py'ahujyare. ⁹Haibe Nicodemo hykuāi pyrāndujyshu Hesu: Mārārapo ikojoy vokava? ¹⁰Hesu heishu: Nde rānga hai pyrȳmboi'ia kuaa katuva Israelpe, hāmēra mārā rikuāāpo kova mbai? ¹¹Ātēte rānga hai nde ore mbe'uha kuaahava, hareka kuaahaka pee ore hashahava; tēvā pee pyrojāā mbe'uhapea. ¹²Ko yvy iārē'ō ryheva āinjetaherā shyrojāpirā, hāmēra mārāpo pyrojajy āinjetahe mbai ara vate'ō ryhevarā? ¹³Mba'ety jupiva vate arapy, haivi vejy vekuāi rānga; Kuareta tay rāimi ou vekua yvy iārē, ha'ēi rānga katu jupijy. ¹⁴Hāmā Moise mūpūāva rāimi mboi hā'ānga yvy ikoambaipi, kȳrāpo mūpū'āhā jyve ko Kuareta tay rāimi ou vekua yvy iārē, ¹⁵hārā opaite jyrojaheare hipitypo tykove opambava. ¹⁶Nanderu Tumpa haihuite kuareta retarā, mēē Tay pēnte'ia, potāā jyrojahe manorā, koñēi imēre verā tykove opambava. ¹⁷Nanderu Tumpa rānga mbouā Tay yvy iārē jyvarehe verā kuaretare, hai rupii ohojepe verāi rānga. ¹⁸Nanderu Tumpa tay jyrojahe, jyvarehāpohe; tēvā jyrojambahe jyvareapohe, shara rojāā Nanderu Tumpa Tay pēnte'ia. ¹⁹Jyrojambare jyvareamahe, sapeva yvy iārē outēā, tēvā pyntuvāi haire pya ohovehe sapevatē verā, shara mbai porāmba japo jyve. ²⁰Opaite mbai porāmba japo'iare, mymorāā kōivāpe'ō, hareka űymbojāā kōivāpe shara potāā heshaha mbai porāmba japo'irā. ²¹Tēvā mbai āñēteva japo'iare űymboja hai kōivāpe, heshaha verā Nanderu Tumpa ēē hāndiva opaite mbai japovape. ²²Haivi Hesu oho hāndi mboireare yvy Judea kyty, haibe pyta reta mbovy ara, myngarai kuaretare. ²³Juan pyrȳmyngarai'ējyve Enónpe, Salim hyvache, shara yy heta'ē haibe. Kuaretare vāhē haibe űymȳngaraika. ²⁴Kova mbai iko ndeiteri Juan raha mbyperesoarā. ²⁵Haibe Juan mboireare űñepyrō hehei jyve ijupe hāndi pēnte Judiova, ijoheva ryheva rehe. ²⁶Haivi haire oho heishu Juan: Pyrȳmboi'ia, kueve yy syryva Jordan hyvache rikori hāndi vekua, hareka rīnjeta kavirihea, āē pyrȳmyngaraima'i jyve hareka opavare ou hai ēvāpe. ²⁷Haibe Juan heishu reta: Mba'ety imerē verā māinunga Nanderu Tumpa mē'ēāshurā. ²⁸Pee teiva rānga shyrendu hairā vēkua: She ha'ēā Kristo, hȳnonderā mbouhavāi rānga. ²⁹Ōmendava ikovape tyrekorā imērea hai temerā; hareka temerā űi'ru haibe'ē hēndu injeta'ērā mbyvy'aite. Kȳrāi jyve she avy'aite āi jyve. ³⁰Hai rānga vatevepo oho'i űymbaikatukue ryheve, tēvā she avejyvepo aha ai. ³¹Ko vate araivi ou vekua rānga, opavare iārē'ē. Kuaretare yvy iārē'ō, yvy iārē'ōvāi injetahe; tēvā vate araivi ou vekua opavare iārē'ē. ³²Hai mbeu hesha hareka hēndu vekua; tēvā mba'ety rojava. ³³Tēvā imē'ē rojavarā, my'āñete Nanderu Tumpa heiva, ³⁴hārā Nanderu Tumpa mbou vekua injetahe Nanderu Tumpa iñēē, shara Nanderu Tumpa mēēshu Espiritu Santo. ³⁵Nanderu Tumpa rānga haihu Tay, hārā opa mba'e űono ipope. ³⁶Hārā Tayre jyrojava imēmare tykove opambava; tēvā Tay rojambava, hipityāpo vokava tykove, koñēi po hipity űunūpa pohyva Nanderu Tumpaivi ouva.

Chapter 4

¹Fariseore hēndu Hesu mbyhetave mboireare hareka Juan Bautistaivi hetave pyr̄myngarai. ²Hesu mbatē pyr̄myngaraiva, kōñēi mboireare japo. ³Hesu kuaama vokarā, ōhē Judeaivi oho jyvērā Galileape. ⁴Hāmā ohojyrā hasañōīpo Samariaipi. ⁵Hārā ohomarā vāhē oho tēnta Sicar he'iashuape Samariape'ō, yvy Jacob hejashu vekua tay José hyvache. ⁶Haipe'ē pozo Jacob ña'āpo vēkua; Hesu kangyiterā, vapy pozo hyvache, ndoce serimarā. ⁷Haipe vāhē ou pēnte taupe Samariape'ō nohē verā yy pozoivi, Hesu heishu: Tauve ndy yy. ⁸Hesu mboireare oho tēntape ova verāre hou verā. ⁹Haipe taupe Samariape'ō heishu Hesu: Mārā'īrāra nde Judiova rirureshe yy, she Samariape'āivā? (Shara Samariape'ōre īnjetāmba hāndi Judiovare). ¹⁰Haivi Hesu heishu: Rikuaa Ñanderu Tumpa mēēvarā, hareka mbavara jurure'i nde yy, riruretēshe verā āmēē nde verā yy mēēvā tykove opambava. ¹¹Taupe heishu Hesu: Karai, mba'ety rāngaryre rynōhēpy verā ko yy, hareka kypevā'ējy pozo, mārārapo rymēēshekui vokava yy? ¹²Yreru Jacob rānga heja'ore ko pozo, haiteiva hou hāndi tayre hareka hūmbare. Ndera mbai vasuveshi hai? ¹³Hesu heishu: Opaiteva houva ko yy, hykuāīpo ju'uhejykui; ¹⁴tēvā she āmēēva yy houva, ju'uhe veamapokui. Ko yy she āmēēvā houva, ikoposhikui yy ōhē'ō rāimi pyape, mēēshu verā tykove opambava. ¹⁵Haipe taupe heishu: Karai, mēēveshe vokava yy shu'uheveama verāve, māhē aijykui ko pozope ānohē verā yy. ¹⁶Hesu heishu: Ekua mbeushu neme, hārāpo reii hāndikui kope. ¹⁷Taupe heishu Hesu: Shemēā rāngashe. Haipe Hesu heishu: Haikavi rānga rere mba'ety ryreva neme; ¹⁸shara pandepotē ryre neme, hārā āē ryrekoryrea ha'ē'āijy nemeite; āēteva rānga rere. ¹⁹Vokava taupe hēndurā heishu Hesu: Karai, ahesha rānga nde haiva Tumpa īñēē mbeu'ia. ²⁰Ore yr̄tyntondeva Samaritanokue reta rānga ōmombaivasu Ñanderu Tumpa ko yvyturusu ēvāpe, tēvā pee Judiore pere Jerusalenpe ōmomba'eashu verā. ²¹Hesu heishu: Nde taupe, shyroja, vāhēpokui ara peii veama verā ko yvyturusu pemombai vasu verā Ñanderu Tumpa hareka peho verā Jerusalenpe. ²²Pee samaritano reta rānga pemombaishu pikuambava; tēvā ore Judiova ōmomba'eashu kuaahava; shara Judio retavipo ou pyr̄ymondo jepeva. Fariseore īnjeta hāndi heshamba i kūvāīpi vekua 13 Haivi raha reta arykai heshamba kūvāīpi vekua Fariseoreēvāpe. ²³Putu uava jy arape Hesu japo voka tuju, hārā myngueraheshamba kūvāīpia. ²⁴Hai rehe Fariseore pyr̄randu jyshu vokakuimbai heshamba kūvāīpi vekua: Mārāra ryheshajy? Hai heishureta: Hesu ñono tuju shy resare, haivi aivaherā; āē aheshajykūvāīpi. ²⁵Haivi taupe heishu Hesu: She aikuaajyve ou verā Mesia, Kristo he'iashua; hai oumarā opa mbaipo mbeu kavi orekui. ²⁶Hesu heishu: Hai rānga she Kristo, rīnjetarēi hāndiva. ²⁷Haipe vāhējy ou mboirea retarā hāirā hesha taupe īnjeta'i hāndirā. Tēvā mbavēā pyr̄randushu mbaivara pota, ti mbaivarera īnjeta'i hāndi. ²⁸Haivi taupe heja ñykambushirā, oho tēntape heishu kuaretare: ²⁹Pei pymāihe pēnte kuimbai opaite kuaava ajapo vekuare. Ha'ēāra kova Kristo? ³⁰Hārā kuaretare ōhē tēntaivirā, oho Hesu ēvāpe. ³¹Haipe mboireare hei jyvyīshu reta: Pyr̄ymboi'ia, karumitēvē mīshī. ³²Tēvā Hesu heishu reta: Īmē rānga are hau verā, pee pikuambava. ³³Haivi mboireare ōñepyr̄ō pyr̄randu jyre ijupe: Veruharambashuje hou verā? ³⁴Hesu heishu reta: Shīmbiu hai ajapo shymbou vekua potava, hareka opa kavi ajaposhu verā hai heiva. ³⁵Pee rānga pere: “Hēmby teri'ē ūrūndy jasy myno'ōhā verā ñotyāva'ia”. Tēvā she hai pee: Pymāihe ñotyāvare opama javyje, myno'ōhā verāima'ē. ³⁶Hārā ñotyāvā'ia mynōvā mē'ēhāshu japova hepykue. Ko ñotyāva'ia myno'ōhāvā rānga hai tykove opambava pevarā, kūrā vyapāvēi verā ñimītyva hareka ñotyāva'ia mynovā. ³⁷Āñēte rānga ko ñēē heiva: “Pēnte'ē ñimītyva, hārā i'akue ūngavare mynōjy”. ³⁸She apyr̄y mondo pymynō verā peemba piñotyā; ūngava reta rānga mba'apohe hārā haire ñoty vekua pymynō'ōima. ³⁹Heta kuaretare Samariape'ō jyrojahe Hesu taupe heiva rupii: “Opaiteva rānga mbeu sheje ajapo vekuare.” ⁴⁰Hārā Samaritanore vāhē jyraha Hesu ēvāperā jurureshu reta pyta verā haipe; hārā hai pyta mōkue ara, ⁴¹hāma hetave'ē jyrojaheare shara hai retateima hēndu Hesu īñēē. ⁴²Hārā heishu reta taupe: Āē haiveama nde rerevāi rojahava. Shara oreteima hēnduha hai heiva, hareka kuahama āñēteiteva hai Kristo; kuaretare mondojepe verā. ⁴³Mōkue arama hasarā, Hesu ōhē Samariaivi ohojy verā Galileape. ⁴⁴Shara Hesu teiva heiva, Tumpa īñēē mbeu'ia mymorāhā hēntape. ⁴⁵Vāhēma jyraha Galileaperā haipe'ōre horype myvāhē, shara haire oho jyve Pascua areterā Jerusalenpe; hareka hesha reta opa mbai Hesu japo vekua aretepe. ⁴⁶Haivi Hesu oujy Canā Galileape, yy, vino japoshi vekuape. Haipe ĩmē'ē jyve pēnte mburuvisha, tay ñymbairasyva tēnta Capernaumpe. ⁴⁷Mburuvisha kuaama Hesu oho Judeaivi, hareka Galileape ĩmema'ējyrā, oho hai ēvāpe jurureshu vāhē verā hēntape, hareka mñguerashu verā tay, mano verāima'ō. ⁴⁸Haivi Hesu heishu: Pee pyheshāā mbaikavi heshaha verā pyr̄myngyjevārā, pyrojāpo. ⁴⁹Tēvā mburuvisha hei jyvyīshu: Karai, ārē'āite'ei ndei shyray manorā. ⁵⁰Haipe Hesu heishu: Ekuajy nyrēntape, ndyray manoāpo. Ko kuimbai roja Hesu heishuarā ohojy. ⁵¹Hārā vāhējy oho hēntaperā, jokuereare ōhē hỹvāitirā heishu: “Manoā ndy ray, kuerajy.” ⁵²Haipe pyr̄randushu reta mbai oraipira tay ōñepyr̄ō haikavijy'ē, haire heishu: Kā'āme ka'arumimarā opashi ñāka hasykue. ⁵³Haipe sanjay tuu manduahe vokape kavi Hesu heishu: “Ndy ray manoāpo”. Hārā hai hareka hoopē'ōre, opaiteva roja reta Hesu. ⁵⁴Kova hai mōkuehea mbaikavi heshaha verā Hesu japo vekua, oujy Judeaivi Galileaperā.

Chapter 5

¹Judiore jy'arete ñynoivape. Kova mbai ikovaivi mbovy aramajyrã Hesu oho Jerusalenpe ²Haipe Jerusalenpe ñmẽ'ẽ avisharehõche he'iashua hyvache pẽnte yy hẽnda Betsaida he'iashuahebreo ññẽẽpe, ñmẽreva pandepo hõche. ³Haipe'ẽ heta ñymbairasyvekuare; heshamba kũvaĩpiare, japava hareka vatamba vekua, hãrõtẽ'õre yy òmyĩrã verã. ⁴Haipe sapypy'ãi vejy pẽnte ÑanderuTumpa jokueva my'õmy verã yy, hãrã yy my'õmyãrã tynondevejyppa, kuerahe mbairasykue. ⁵Hãmã haire mbytepe ñmẽ'ẽ pẽnte kuimbai 38 ãñoma ñymbairasy vekua. ⁶Hesu heshã ñeno'ẽ haiperã, hareka kuaama kuriã kÿrã'iarã, pyrãndushu: Ripotara rykuera? ⁷Hãrã kuimbai ñymbairasy'ia heishu: Karai, mba'ety rãnga mbavashymbyvejyppa verã yy òmyĩmãrã; hãrã potatẽ avejyppa, ÿngavañymy tÿnondejy shyhevi. ⁸Hesu heishu: Pũ'ã, hupi ndurupa, ekuajyvy! ⁹Haipevãĩ voka kuimbai kuera, hupi huparã vatajy. Tẽvãputu'uava jy'ara ẽrã, ¹⁰Judiore juhuvisha heishu voka kuimbai kuerava: Putu'uava jy'ara rãnga'ẽ, ẽẽãnde ryrãha verã ndurupa. ¹¹Tẽvã hai heishu reta: Shy mynguerava rãnga heisheje: "Hupindurupa, ekuajyvy." ¹²Haipe haire pyrãndushu: Mbavara hei ndeje: "Hupi ndurupa, ekuajyvy?" ¹³Tẽvã kuimbai kuãã mbavara mynguera, shara kuareta hetava haipe'ẽrã haire mbyteipi Hesuõhẽjy oho. ¹⁴Haivi Hesu heshajy kuimbai tupaoperã heishu: ã'ẽ rykuerama. Mãĩ kavi, ãteñoma japokui mbai porãmbava, mãhẽ jehu ndekui mbai porãmba ãĩteveva. ¹⁵Ko kuimbai oho Judiore juhuvisha ẽvãpe, haipe mbeushu reta Hesu mynguerashua. ¹⁶Hãrã Judiore hekajyre Hesu pota jukarã, shara kova mbai japo putu'uava jy'arape. ¹⁷Tẽvã Hesu heishu reta: Sheru rãnga mba'apõñõĩ hai ã'ẽpeve, hãrã she amba'apõñõĩ jyve. ¹⁸Kova ññẽ rehe Judiore potaiteve jukajyre Hesu, shara japo pẽnte mbai japohamba verã putu'uava jy'arape, iãrẽvẽ ñimbivache'i hãndi Ñanderu Tumpa, hareka hei Ñanderu Tumpa haiva Tuu. ¹⁹Haivi Hesu heishu reta: ãñetevape hai pee, Ñanderu Tumpa Tay katuã japo mãĩnũnga ijuhuvireii; Tuu heshã japovãĩ japo jyve. Opamãĩnũnga Tuu japova, Tay japo jyve. ²⁰Shara Tuu haihushu Tay, hãrã opa mba'e heshakashu hai japova; hãmã heshakave teriposhumãĩnũnga tivishaveva, pynymyngyje verã. ²¹Tuu mũpũãjyva rãĩmimano vekuare hareka mẽjyshu tykove, kÿrãĩ jyve Tay mẽjyveshutykove hai pota mẽeshuare. ²²Hãrã Tuu jahẽãpohe kuaretare, koñei mẽeshu Tay mbaikatu jahe pyryrehe verã, ²³kuaretareõmombai vasushu verã Tay, Tuu õmombai vasuva rãĩmi. Tayõmombai vasumba, õmomba'ẽã Tuu hai mbou vekua. ²⁴ãñetẽite hai pee, hẽnduva she haiva hareka jyrojahea shymbou vekua, ñmẽmare tykove opamba. Jahehãpohe shara hasama ñymanoiivi, tykove opamba kyty. ²⁵ãñetẽite hai pee vãhẽma ara, ã'ẽvãĩ, manovare hẽndu verã Ñanderu Tumpa Tay ññẽẽ hareka hẽndushua kuerajpokui. ²⁶Shara Tuu ijuhuvi hykoveva rãĩmi, kÿrã jyve Tay, Tuu mẽeshu ijuhuvi hykove verã. ²⁷Hãrã Ñanderu Tumpa mẽeshu mbaikatu jahe pyryrehe verã, hai Kuareta tay rãĩmi ou yvy iãrẽrã. ²⁸Avy pyndypya myngyjekui kova haiperã: Vãhẽpokui ara manovareñotyãvape, hẽndu verã jyve shiñẽẽ ²⁹hareka õhẽjypokui ñotÿã vekuaivi. Haivi heko kavivare kuerajpokui opa ara pevarã; tẽvã mbai porãmba japo'i vekuare kuerajypo vekui jaheahe verã. ³⁰She, shijuhuvii katuã mbai ajapo. She ajahe pyryrehe ÑanderuTumpa heisheva rãĩmi, hareka hekope kavipo ãĩnjeta pyndyrehe, ajapoã she aipotava; koñei Sheru shymbou vekua potavãĩ ajapo. ³¹Shei ãĩnjeta kavi ai shijehera, kova shiñẽẽ hai vekua mba'ẽãpo, ³²tẽvã ñmẽ'ẽ ÿnga ñnjeta kavi shyreheva, hãrã she aikuaa ãñẽtevahai hei shyreheva. ³³Juan Bautista pypyrãndukashurã vekuã, hai ãñẽteva mbeupe. ³⁴Tẽvã she aipotãã kuareta ñnjeta kavi shyrehe; hãrã Juan ãñjetaherã ãmbe'ui pee pyrojarã peojepe verã. ³⁵Juan rãnga hai mbai hẽndyva hareka sapeva, hãrã pee potate pyvyapy hẽndyva himbipekuepy, sapy'aiteĩ kÿymbape. ³⁶Tẽvã Juan hei vekuaivi ñmẽ'are ñnjeta kavive shyreheva. Hãmã mãĩnũnga ajapova, hai Sheru japokasheva, vokava heshaka kavi ãñẽte Sheru shymbouva. ³⁷Sheru shymbou vekua ñnjeta kavi jyve shyrehe, ajemãĩ pee pyhẽnduãã hai ñnjetarã hareka pyheshããshu. ³⁸Hai ññẽẽ icheã pyndypyape; shara pyrojã Tuu mbou vekua. ³⁹Pee rãnga piñymbo'eka kavihe Ñanderu Tumpa ññẽẽ kuatiapẽ'õ, shara pimoãtẽ pyheshapy tykove opambava; ajemãĩ Ñanderu Tumpa ññẽẽ kuatiapẽ ñnjetatẽ shyreheva, ⁴⁰tẽvã peeĩã she ãĩvape ñmẽ'pyre verã tykove opambava. ⁴¹She aipotãã kuaretare ñnjeta kavi shyrehe. ⁴²Tẽvã she opa apyrykuã, hareka aikuaa pyhaihumbashua Ñanderu Tumpa. ⁴³She rãnga ai Sheru heepe, tẽvã pee shymyvãhẽãpi; hãrã ñmẽ'ẽouva ha'ei heeperã, katupo pymyvãhẽshu haikui. ⁴⁴Mãrãrapo piroja shyrehe, pota kuareta retãĩ ñnjeta kavi pyndyreherã hareka pirojããhe Tumpa pẽnteĩ'õ? ⁴⁵Avy pimõã porãã ãpirĩñonokui Sheru hÿnonde. Porãmba piniñono verã rãnga hai Moise, pee pirojapihevekuã. ⁴⁶Hãmã pee piroja Moise mbypara vekuarã, pirojatẽ jyveshyrehe verã, shara shyrehe Moise mbypara kuatiapẽ. ⁴⁷Tẽvãpyrojãã Moise mbypara vekuarã, hãmera mãrãpo pyroja she haipeeva?

Chapter 6

¹Haivi Hesu oho Galileape'õ yvvasu hyvaisho kyty, mbyheeavajy ²Heta kuareta oho haykue, shara hesha reta mbaikaviheshaha verã japova mýnguera'i ñymbairasy vekua retarã. ³Hesu jupi yvyturusure, haipe vapy mboiareare hãndi. ⁴Vãhẽ serima Pascua verãpe, Judiore jy'arete. ⁵Hesu mãĩ'irã hesha heta ou hihiare kuaretare, hãrã pyrãndushu Felipe: Mãivira jaruposhu ko kuaretare hou verã? ⁶Hesu kýrã hei kuaa verã mãrãrapo hei Felipe, shara Hesu kuaa kavi mbaivarapo japo. ⁷Felipe heishu Hesu: 200 denario repy pãhã pepẽntẽi hou verã, pysesevẽimba jave'ẽ ñande verã rãnga. ⁸Hãrã Andres, Simon Pedro tyvy, mboirea jyve heishu Hesu: ⁹Kope eẽ pẽnte sanjaymi ñmẽrea pandepo avatikui pãhã japohashia hareka mőkue pira; tẽvã jave'ãĩpojoy ñandekui opa ñamemẽeshu verã. ¹⁰Haipe Hesu hei: Pereshu kuaretare tyvapy. Kapi'ata kavi'ẽ haipe, hãrã opa vapy reta 5000 rupi kuimbaire. ¹¹Hesu pãhã hekyrã ñymboi iãrẽ, mẽeshu mboirea retarã mēmēshu kuaretare vapy'ovare. Kýrãĩ japojoy pira, mēmēshu haire pota houva rãĩmi. ¹²Opama hývãta retarã Hesu heishu mboiareare: Pymbatyjoy hẽmby vekua, mãhẽ opa reii mombohakui. ¹³Haire mbatyjyrã 12 kanata kavi mýnyhẽy pãhã hareka pira hẽmby vekua. ¹⁴Kuaretare heshama Hesu mbaikavi heshaha verã japorã, hei reta: Ññeteñoĩ rãnga kova hai Tumpa ññẽẽ mbeu'ia ou verã ko yvy iãrẽ. ¹⁵Tẽvã Hesu kuaa haire pota mburuvisha vasurã raha ñono jyrrerã, oho jupijy yvyturusure hãĩ eẽ verãipi. ¹⁶Pýntuma'irã Hesu mboiareare hasa jyraha yvvasuhupi. ¹⁷Haivijupi reta pẽnte kanoãpe hasa verã yvy hyvaisho kyty, vãhẽ verãre Capernaumpe. Pýntuma vøkua, Hesu oujyvyã teri haire evãpe. ¹⁸Haipe mundii yvytukue ñakua ourã, yykue múpũã veru. ¹⁹Mboiareare jyrahama 5 kilometroipirã, hesha reta Hesu vata ou yvy iãrẽ kanoã jykotyrrã, opa kyje reta. ²⁰Tẽvã Hesu heishu reta: Avy pykyje, She rãnga! ²¹Haipe haire potate jupishu reta kanoãpe, tẽvã vãhẽ jepe jyrahashi. ²²Pareejyrã, kuaretare yvvasu hyvaisho kyty ñmẽ'iare. Kuaajyreta Hesu mboiareare ohojyvyã hãndi retarã hareka kanoã koñe'õ jyrahajypyrã. ²³Tẽvã ñmẽ'ẽy ýngava kanoãre vãhẽ ouva tẽnta Tiberiaivi, pãhã hou jyre vekua hyvache hareka Hesu jurure iãrẽrã. ²⁴Hãrã kuaretare heshama Hesu hareka mboiareare mba'ety haiperã, jupi reta vokava kanoãpe jyraha hekashu verã Capernaumpe. Hesu hai pãhã tykove mẽẽva ²⁵Vãhẽma jyraha yvvasu hyvaishoperã hesha reta Hesu, hãrã pyrãndushu reta: Pyrýmboi'ia, mbaipera rývãhẽrei kope? ²⁶Hesu heishu reta: Ññetẽiteva hai pee, shyrekapi shara opa pynyvãta apyrý myngarurã, ha'ẽã pikua mã mbaivara he'ise voka mbaikavi heshaha verã ajapo vekuarã. ²⁷Avy ho'uava opa verã reheĩ pymba'apo, pymba'apojyvehe ho'uava opamba verãrẽ, hareka mẽẽpevã tykove opambava. Vokava hai ho'uava She Kuareta Tay rãĩmi ai vekua yvy iãrẽ ãmẽẽpe verã, shara Ñanderu Tumpa, Sheru, kýrã ñonoshe. ²⁸Haipe kuaretare heishu Hesu: Ñanderu Tumpa potava japoha verã. Mbaivara katu japoha? ²⁹Hesu heishu reta: Kova rãnga hai Ñanderu Tumpa potava, pirojahe verã hai mbou vekua. ³⁰Haipe pyrãndushu reta: Mbaivara ryheshakapo'ore mbaikavi heshaha verã, heshaharã rojaha verã? Mbaivara rijapo? ³¹Yrýtýnondevare heshamba aryka'e mbaikavi heshaha verã hou jyre mana yvy ikoambaipirã. Ñanderu Tumpa jykuatiaye heiva rãĩmi: “Ñanderu Tumpa mẽeshu pãhã vate araivi ouva hou verãre”. ³²Hesu heishu reta: Ññetevape haijy pee, ha'ẽã rãnga Moise mẽẽpeva pãhã vate araivi ouva. Sheru teiva rãnga mẽẽ pee pãhã ãñeteva vate arapy'õ! ³³Pãhã mẽẽvã tykove rãnga hai Ñanderu Tumpa mbouva vate araivi kuaretare pevarã. ³⁴Haipe heijyshu reta: Karai, mẽẽ ñoĩve'ore vokava pãhã. ³⁵Hesu heishu reta: She hai pãhã mẽẽvã tykove. Shyrendape ouva ñymbahyveama pokui; hareka jyroja shyreheva ju'uhe veamapokui mbairã. ³⁶Tẽvã she hai peeva rãĩmi, piroja shyrehe ajemãĩ shyreshatẽ pẽiva. ³⁷Opaite Sheru hẽno vøkua, oupokui she ãivape; hãrã ãivape ouva, ãmohẽãposhu reta. ³⁸She ai vate araivi ajapo verã shymbou vekua potava, ha'ẽã she aipotavãĩ ajapo verã. ³⁹Hãrã Sheru shymbou vekua potava hai kova: ãmykañymba verã hai mẽeshẽva, koñeĩ amynguerajoy verã ara japyape. ⁴⁰Sheru potava rãngajy kova, opaite mãĩ jykotyva Tay, hareka jyrojahea hipity verã tykove opambava; hãrã she ãmyngykovejoy poshu ara japyape. ⁴¹Kova mbai rehe Judiore õñepyrõ ññeta porãhe Hesu. Shara hei: “She hai pãhã vate araivi ou vekua”. ⁴²Hãrã hei reta: Kova kuimbai Hesu, ha'ẽãra Jose tay? Ñande rãnga jaikua tuu hareka ishy! Mãrã'irãra hei vate araivi ouva? ⁴³Haipe Hesu heishu reta: Avy pññeta porãreii. ⁴⁴Mba'ety rãnga katu ouva shyrendape veruãshu Sheru shymbou vekuarã; hãrã she amynguerajoy pokui ara japyape. ⁴⁵Tumpa ññẽẽ mbeu'iare tynondeva mbypara vekua kýrãmãĩ hei: “Ñanderu Tumpa opaitepo mboishu reta.” Hãrã opavare hẽnduva hareka kuaa kavishia Sheru ññẽẽ, oupo shyrendape. ⁴⁶Mba'ety heshava Ñanderu Tumpa; Ñanderu Tumpaivi ouvañõĩte koñeĩ heshashu. ⁴⁷Ññete haipẽ, jyroja shyreheva ñamare tykove opamba verã. ⁴⁸She hai pãhã pyrýmyngoveva. ⁴⁹Pynytynondevare houmbajyre mana yvy ikoambaipi, tẽvã opa mano reta. ⁵⁰Kova pãhã ouva vate araivi, hãrã houvare manovẽãma. ⁵¹She rãnga hai pãhã pyrýmbyhykoveva ouva vate araivi; houva pãhã manovẽãmapo. Ko pãhã she ãmẽẽ verã hai shyrete; she ãmẽẽpo opava rehe ko yvy iãrẽ. ⁵²Haipe Judiore ha'eire ññeta pohyjoy ijupirã hei: “Mãrãrapo ko kuimbai ho'uka ñande ha'ei hetekue?” ⁵³Hesu heishu reta: Ññete hai pee, pee pe'ũã Kuareta tay rãĩmi ou vekua yvy iãrẽ hareka pumbusururuã huvyrã, katuãpo ñmẽpyre tykove opamba verã. ⁵⁴Hãrã shyroo houva harekambusururuva shuruvy, ñmẽmare tykove opamba verã; hãrã sheamynguerajoy pokui ara japyape. ⁵⁵Shyroo hai timbiu ãñeteva, hãrãshuruvy

hai mbusururua verã ãñeteva. ⁵⁶Shyroo houva, harekambusuruvashu ruvy ëë shendie, hãrã she ãi jyve hãndi. ⁵⁷Hãrã Sheru shymbou vekua ãmëre tykove, hai rupii she aiko; kÿrãi jyve shyroo houva hykovepojyve she rupii. ⁵⁸Ãñjeta rãnga aïhe ko pãhã ou vekua vate araivi. Ko pãhã ha'ëã mana pynytnondevare houjyre vekua rãimiva, haivi opa mano reta. Ko pãhã houva hykovejapyvëãmapo. ⁵⁹Hesu pyrÿmboihe kova mbai kuaretare jatyva Sinagoga Capernaumpe. ⁶⁰Hesu mboiareare heta hëndu pyrÿmboihevarã hei reta: Ko ñëërymbeuva rãnga pohyite. Mbavarapo katu japo? ⁶¹Hesu kuaa haireñjeta jyrehe ñëë hei vekuarã, pyrãndushu reta: Ajetëãra'ë pee koñëë haiva? ⁶²Mbaivangamba ikotëpo pyhesha ko Kuimbai rãimi ou vekua yvy ãrë jupijyma vate arapy hai ëvãperã? ⁶³Hãrã ko Espiritu hai mëëva tykove; tyretekuerei mba'ëã hai. Hãrã she aïnjetahepeva hai ãñeteva Espiritu Santo ryheva mëëva tykove. ⁶⁴Tëvã, ãmëteri'ë pynymbytepe pevare rojambava. Shara Hesu opamãi hynonde kuambavara rojãã, hareka mbavara ityposhu. ⁶⁵Hesu hei: Hãme rãnga hai pee, katũã kuaretare ou shyrendape, Sheru veruãshurã. ⁶⁶Haivive kuaretare Hesu mÿrÿreare opa hejashu, hãrã opa ñatëy oho hipi reta. ⁶⁷Haïpe Hesu pyrãndushu 12 mboiareare: Pëëra patëyma peho jyve shipi? ⁶⁸Hãrã Simón Pedro heishu Hesu: Yreja, mbavara ohoapojy hipi akuarã? Ñiñëë rãnga hai pyrÿ myngoveva opa ara pevarã. ⁶⁹Ore rãnga rojaha, hareka kuaaha nde hai Kristo, Ñanderu Tumpa hykoveva Tay. ⁷⁰Hesu heishu: Sheeãngambaapyrypyhyrõ pee doce pëiva? Kyrã tëvã pynymbytepe'ë pënte mbaiposhy ãmërea. ⁷¹Hesu heihe voka Judas, Simón Iscariote tay. Shara Judas hai Hesu ityshu verã. Haitë jyve Hesu 12 mboiarearepënteva.

Chapter 7

¹Judeape, shara Judiore heka ñynõishu pota juka retarã. Mbai aramajyrã, Hesu vata'i tẽnta Galileaipe, hãrã ñatẽy oho ²Tẽvã, vahẽserima Judiore mby'arete verã “oo rãĩmire” he'iashua, ³Hesu tyvyre heishu: Avy pyta kope; ekua tẽnta Judeape. Ndyryhevare hesha verã jyve nde rijapova. ⁴Shara pota kuaahava japoãpo ñemiãpe mãĩnũnga. Hãrã ko mãĩnũnga rijapova, japo opavarehynõnde. ⁵Vokava hei reta shara jyrojããhe reta Hesu. ⁶Hesu heishu: Shy'ara ndeiteri vãhẽ, tẽvã pee pevarã ara haikavipe. ⁷Kuaretare katũapo pyndyreshatãã; tẽvã she shymãmõrããpo, shara mbai porãmba japo vekuare aheshakashu. ⁸Pekua pee voka Judiore ñymby arete'õpe; she ahããteripo, shara ndei vãhẽ shy'ara. ⁹Haivi opa heishu kovarã, Galileape pyta. Hesu oho oo rãĩmire mby areteha'õpe. ¹⁰Tyvyre opama ohorã, Hesu oho jyve mby areteha'õpe; ñemiapẽi ohova rãĩmi. ¹¹Haipe Judiore heka jyrerã hei: Mãĩpiante Ìmẽ'ẽ vokava kuimbai? ¹²Hãmã kuaretare mbytepe heta'ẽ ñjetahevare. Ìmẽ'ẽ heiva: “Kuimbai heko kaviva rãnga”, tẽvã ìrũre hei: “Voka kuimbai rãnga kuaretare mbytav'y'ia.” ¹³Tẽvã mba'etymba ñjetaiteva, shara Judiore juhuvisha kyjeshi retarã. ¹⁴Hãrã arete mbytema ohorã Hesu tupaope icherã, õñepyrõ pyrãmboi. ¹⁵Haipe Judiore mbyhaikavi jyrerã hei: “Mãrãira ko kuimbai Ñanderu Tumpa ññẽ opaite kuaa, ñymboimbate'ia?” ¹⁶Hesu heishu reta: Kova ññẽ apyrãmboiheha ha'ẽã sha'ãmpova. Ñanderu Tumpashymbouva ña'ãmpovãĩ rãnga. ¹⁷Ñanderu Tumpa ññẽ pota japova, kuaapo she apyrãmboiheva haira Ñanderu Tumpa potava rãĩmi, tishijuhuvĩra aĩnjeta. ¹⁸Hãrã ijuhuvĩ pyrãmboiva, kuaretare omombaivasushu verãĩ japo; tẽvã Ñanderu Tumpa mboushuvã õñehããomombai vasu verã, vokava ãñete hei hareka japũã. ¹⁹Moise mẽ'ẽãra pee Ñanderu Tumpa kuation ññẽ? Tẽvã pee pijapoãvokava ññẽ. Mbaiva rehera potashukapi? ²⁰Kuaretare heishu: Mbaiposhy rãnga nymbykuakuã'i: Mbavara hei pota ndukava? ²¹Hesu heishu reta: Putu'uava jy'arape, mbai ajapo vekua reheĩrãnga, pymyngyje. ²²Moise rãnga hejamba pee pyndyray hapiamichĩchĩshi verã putu'uava jy'arape. (haimbate Moise mbypara vekua,koñẽ tynondeva reta). ²³Tẽvã, hekope kavi pijapo verã Moise mbypara vekua, sanjay kuimbaimire hapia pichĩchĩã putu'uava jy araperã, hãmẽra mãrã irãra pyndy pya poshy shendie, pẽntekuimbai ñymbairasyva ãmynguera putu'uava jy araperã? ²⁴Hãmã pota pijaherã hekope kavipo pijapo, avypo pee pimoãva rãĩmi pijaporei. ²⁵Haipe Ìmẽ'ẽ Jerusalenvare, pyrãndu mba jyre: Ha'ẽãra kokuimbai, heka jyreare juka verã? ²⁶Hãmã kuty ñnjeta ã opavarehyvache hãrã mba'ety mbava heishua. Ìmẽra ã ñandu huvisharerojava ko kuimbai ãñete haiva Kristo? ²⁷Tẽvã, ñande jaikuaaouvaivi; hãrã ko Kristo ou verã jy arape katy, mba'ety kua verãmãĩvirapo ou. ²⁸Voka hẽndurã, Hesu pyrãmboi ã tupao perã, hỹnatu hei: ¡Akuarã, shykuamba hareka mãĩvira ai! Tẽvã, she shi juhuvĩ ai; Ñanderu Tumpa rãnga shymbou, hãrã hai pikuãshu. ²⁹She katy aikuashu shara hai ãvãivi airã, hareka Ñanderu Tumpa shymbourã. ³⁰Haivi pota mby pereso jyre reta; tẽvã, mba'ety pysyva shara ndeiteri vãhẽ jy ararã. ³¹Heta kuaretare jyrojaherã, hei jyre: Kristo oujymarã, mbaikavi heshaha verã hetave rapo japokui ko kuimbai japovaivi? Fariseore mondo syndaro pysy vẽrã Hesu ³²Fariseore hẽndu kuaretare hei heva Hesu; hareka pai ruvishare hãndi mondo tupaope ã syndarore raha mby pereso verãre Hesu. ³³Haipe Hesu hei: mbovy araĩmapo ãĩme'ãĩ pyvache, hãrãpo aha jykuĩ Ñanderu Tumpa shymbou vekua õpe. ³⁴Hãrã pee shyrekapo pikui, tẽvã shy resha veama pokui, shara katũapo peho, she ãĩme'ãĩverãpe. ³⁵Fariseore pyrãndu ijupe reta: Mãtyrapo ohojy ko kuimbai, katumba ñavãĩshu verãpe? Oho rapo Judiore opa ñymãmõhẽva Greciape iare mbytepe, mboishu verãre Griego retape? ³⁶Mbaivara he'ise ko hei ñandeva: “Pee shyrekapo pikui, tẽvã shy resha veama pokui; shara katũapo peho she ãĩme'ãĩ verãpe? Ysyrype ã yy kaviva. ³⁷Arete vasu ara koñemava hai mbyharuava. Hãrã Hesu ñymboy hỹnatu ñnjetarã hei: Ìmẽ'ẽ ju uhevarã tou shyrendape, hãrã tiñimbyu. ³⁸Jyroja shy reheva, Ñanderu Tumpa jykuatiape heiva rãĩmi: “Pyape ãpo yy õhẽ õmi rãĩmi tykove opambava.” ³⁹Kỹrã hei Hesu: Jyroja heare mẽ ããshu verã Espiritu Santo; tẽvã Espiritu Santo nde iave teri ou, shara Hesu nde iave teri ohojy vate arape. Pẽnte ññẽpeã ñynõĩ kuaretare Hesu rehe. ⁴⁰Ìmẽ'ẽ kuaretare mbytepe hẽndu vokavarã hei vekua: Hai ñõĩãmoTumpa ññẽ mbeu'ia ko kuimbai, ñande ñahãrõ ñaĩva. ⁴¹Ìrũrehei: Kova hai Kristo. -Yngavare heijy: Mãrãrapo Galileape ia hai Kristo? ⁴²Ñanderu Tumpa jykuatiape rãnga hei: Voka Kristo mburuvisha David ñymoña hãndiapo; hareka Belenpe ã, David hẽntape ã. ⁴³Kỹrã kuaretare ñnjeta jyrehe Hesu. ⁴⁴Ìmẽ'ẽ pota raha mbypereso kava; tẽvã, mbavẽã japohe mãĩnũnga. Mburuvishare rojã Hesu ⁴⁵Hãmã syndarore tupaope ã oujy fariseo hareka pai ruvishare ãvãperã, haire pyrãndushu: Mãrã'ĩrãra peruambaje? ⁴⁶Haipe syndarore hei: ¡Mba'ety ñnjeta ko kuimbai rãĩmi! ⁴⁷Haivi fariseore heishu: Peeavera piñy mby tavyka jyve? ⁴⁸Ìmẽra ã huvishare, ti fariseore jyroja heare? ⁴⁹Kova tykove mbaimba kuavare Moise mbypara vekua kuamba retãĩ rãnga jyrojahe, voka Ñanderu Tumpa jahepo hekui. ⁵⁰Nicodemo hai jyve fariseore pẽnteva, oho vekua Hesu ãvãpe pẽnte pyharepe, heishu reta: ⁵¹Ñandy kuatiape rãnga hei: “Katuã jajahehe pẽnte kuimbai, ñahẽndu mba terishuva jaikua verã mbaivara japo.” ⁵²Haipe heishu reta Nicodemo: Ndera Galileape ã jyve? Mãĩ kavipy Ñanderu Tumpa ññẽ kuatiape ã. Hãrã rikuapoTumpa ññẽ mbeu'ia ouã Galileai. ⁵³Hãrã pepẽnteĩ ohojy hẽntai. ⁵⁴

Chapter 8

Taupe ŷnga mǎi iyyhea ¹Haivi Hesu ohojy vyvuturusu Olivope. ²Kō ēi voka arape Hesu mboishu reta. ³Haipe Moise mbypara vekua pyrŷmboi'ihēare hareka fariseore rahashu reta pēnte taupe, ŷngava mǎi ijehe shi īmerā heshahava. Veru űono reta hetava mbytepe. ⁴heishu reta Hesu: Pyrŷmboi'ia, ko taupe rānga heshahaje ŷnga mǎi iyy heshi īmērā. ⁵Moise mbypara vekuape rānga hei kŷrāvā taupe, ita poryhahe verā mano peve. Ndera marā rere jyve? ⁶Haire kŷrā pyrāndushu reta űonovaishu verāre hareka reko verāre mbaivarapo heihe reta. Tēvā Hesu jyroarā űņepyrō vyvre mbypara. ⁷Haivi hykūāi pyrāndujyshu reta, űāka mu pūārā heishu reta: Īmē'ē pyny mbytepe mbai porāmba japombavarā, hai rāni tŷnonde tijapi itape. ⁸Haipe jyroa jyrā űņepyrō mbyparajy vyype. ⁹Hēnduma reta kovarā, pepēntei űņepyrō ohojy, tŷnonde kuakuai teve vare opajy oho. Hesu hǎ'ēi īme hāndi haipe taupe. ¹⁰űāka mu pūārāpyrāndushu: Matyra opa oho reta? Mba'etymara pota ndukava? ¹¹Taupe heishu: Karai, mba'ety. Haipe Hesu heishu: She jyve aipotā rŷmano. Ekuajyvy ātēűoma japokui mbai porāmbava. Hesu hai mbai sapeka ko yvy iārē. ¹²Hesu īnjeta jyshu kuareta retarā, hei: She hai mbai sapeka ko yvy iārē, Īmē'ē shimi'īrūvarā rekopo mbai sapeka mēēvā tykove, hārā iko veamapo pyntuape. ¹³Fariseore heishu: Nde rānga ndeei rīnjētari ndijehe, hārā porā voka rereva. ¹⁴Hesu heishu reta: Sheeītē āīnjeta shi jehevara, āēte vāi hai. She rānga aikuaa mǎivira ai hareka matyra aha. Tēvā pee pikuaā. ¹⁵Pee pijahepihe papisha, kuaretare japosea rāimi. Shen y mbavareā kŷrā ajapo. ¹⁶Hārā ajaporā, hekope kavi ajapo, shara sheiā ajapo. Ējyve shendie Sheru shymbou vekua. ¹⁷Pyndy kuatiape rānga hei: “Īmē'ē mōkue mbai heshava pēntevāi mbeuvarā, jaroja űōīpo.” ¹⁸Hāme rānga shei hai mbai heshava, hārā Sheru shymbou vekua jyve mbai heshava. ¹⁹Pyrāndushu reta: Maperā Īmē'ē nderu? Hesu heishu reta: Pee shy kuāāpi, hārā pikuaā Sheru. Shykuapirā pikua tēvērā jyve Sheru. ²⁰Kŷrā Hesu īnjeta pyrŷmboi ē tupaoperā, űānderu Tumpape mēēāva kyrypoti hyru hyvache. Tēvā mbavēā raha mbypereso, sharavāhēā teri jy ara. Pee pehoāpo she aha vērāpe. ²¹Hesu hei jyshu reta: She rānga ahapo, hārā shyrekapo pikui. Tēvā pymano pokui mbai porāmba pijapo vekuapy; pee pehoāpo, she aha verāpe. ²²Judiore heishu: Ha eirapo ijukakui kova, hāmeāra hei ohovape katumba jaha verā? ²³Hesu heishu reta: Pee rāngahai ko yvy iārē ű, sheny hai vate arapy ű. Pee hai kuareta yvy iārē ű, she ha'ēā kuaretare yvy iārē ű ryheva. ²⁴Hāme rānga hai peje pymanopo mbai porāmba pijapo vekuapy. Shy rojāpi “She hai, hai varā”, pymano űōīpo mbai porāmba pijapo vekuapy. ²⁵Haipe pyrāndushu reta: Mbavara nde? Hesu heishu reta: Tynonde rānga haipeje. ²⁶Heta mba e rānga Īmē are hai pyndy rehe verā, hareka ahesha pyndy rehe heta mba e porā pini űonorā, shymbou vekuany āētevāi hei, hārā she ambeushu kuaretare, hai īñēē āhendu shi vekua. ²⁷Tēvā haire kuāāmba Hesu īnjetahesu Tuu rerā. ²⁸Hārā heishu reta: She, Kuareta tay rāimi ai vekua ko yvy iārē shiűono mapi vate kurusu rerā, pikuaa pokui “She hai, hai varā,” hareka she ajapoā mǎiűūnga shijuhuvi; kōñēi ambeu Sheru shymboi he vekua. ²⁹Ko shymbou vekua Īmē'ē shendie; Sheru shyrejā shēi, shara ajapo űōīshu hai potava. ³⁰Hārā Hesu kŷrā īnjetarā, heta ē jyrojahea. ³¹Hesu heishu Judio jyroja heare: Pee pijapo katu shiñēērā, āēteitepo haipekui shy ryhevare. ³²Pikuaa pokui űānderu Tumpa āēteitevape. Hārā űānderu Tumpa āēteiteva opapo pindijora teko jokueharei reaivi pyndy rekova ipope. ³³Haire heishu: Ore rānga hai Abraham tayre, mapeā mbava yrokuerei ikuei. Mārā'īrāra rere ore irijora verā? ³⁴Hesu heishu reta: Āñēte hai pee, opaite mbai porāmba japo iare, mbai porāmbava ipope iko. ³⁵Pēnte jokueharea rānga pytā mano peve jokuearea hēntape. Tēvā oo ija tay pyta űōīpo haipe mano peve. ³⁶Hāme rānga, Tay pindi jora mbaiporāmba vekuaivirā, āēteitepo pyny pyrāntakui. ³⁷She rānga aikuaa Abraham tay peerā; tēvā pee potashukapi shara pyrojā shiñēē. ³⁸She ambeu pee opa mbai Sheru shymby heshaka vekua; kŷrāi jyve pee pijapove peeru hei peeva. ³⁹Haire heishu Hesu: ¡Abraham rānga hai yreru! Hesu heishu reta: Āñēte hai pee Abraham tay retarā, hai japova rāimi rānga mba tēpo pijapo jyve. ⁴⁰Kŷrā tēvā peepotashukapi, ambeupe űēē āñeteva Sheru heishe vekuarā. ¡TēvāAbraham mapeā mba kŷrā japo aryka'e! ⁴¹Pee pijapo jyve peerujapova rāimi. Haire heishu Hesu: Ore ha'ēā ŷngava tay, pēntei rānga ē yreru, hai űānderu Tumpa. ⁴²Hesu heishu reta: űānderuTumpa āñēte hai peerurā, shy raihutē pi verā rānga; shara űānderuTumpaivi ai, hārā kope āime āi. Āiā shi juhuvi, űānderu Tumpa rāngashymbou. ⁴³Mārā'īrāra pikuaā she hai peeva? Shara potā pyhēndushiñēē. ⁴⁴Peeru rānga hai āña, hai ryheva retape hareka potai pijapopishu hai potava; āña űņepyrōai vive rānga hai puruka ia. Hai japu, hārā he iavāiŷy āñeteva. Hai īnjetarā japu, japu verāi kuaa, shara hai apu tuu, hārā mbytav yvy kuaretare. ⁴⁵Hārā she hai pee āñeteva, tēvā shy rojāpi. ⁴⁶Mbavara pynymbytepe heshakapo, she mbai porāmba Īmē areva? Hāmera āñeteva hai peerā, mārā'īrāra pee shy rojāpi? ⁴⁷űānderu Tumpa ryhevare hēndu kavi űānderu Tumpa īñēē; hārā ha'ēā űānderu Tumpa ryheva peerā, hairehe shyrenduseāpi. Kristo Īmē mǎi arykai Abraham ndei teri ērā. ⁴⁸Haipe Judiore heishu Hesu: Āñēte rānga Īmē rekoha he iandyrehe verā: Nde hai Samariape ű, hareka mbai poshy Īmēryrea. ⁴⁹Hesu heishu reta: Mba'ety rānga are mbai poshy. She rānga āmombai Sheru, tēvā pee she momba eāpi. ⁵⁰She aipotā mbava she mombai. űānderu Tumpa hekava shi űono kavi verā, hārā hai Īmē'ē shendie. ⁵¹She āñeteva hai pee: Ko japova shiñēē, mano veāmapo. ⁵²Judiore heishu: Āē

kuaa kavima nde mbai poshy ĩmĕryrerā. Abraham, harekaTumpa ĩñĕĕ mbeu'iare opama rānga mano, hāmera ndee rere ore: “Shi ĩñĕĕ japova, mano veamapo.”⁵³Ndera mbaikatuve shi yreru Abraham? harekaTumpa ĩñĕĕ mbeu'iare haire opama mano vekua. Mbavara nde? Rere verā nymbaikatuveva? Kŷrāā!⁵⁴Hesu heishu reta: She shijupiāñemombairā, vokava mba erā veapo. Tĕvā Sheru shymbou vekuashe mombaiva, hai pereshuva Ńanderu Tumpa teiva.⁵⁵Tĕvā pee pikuāāshu. She katy aikuaashu; hārā she hai aikuambashuarā,shapupo jyve pee rāĩmi. She aikuaashu, hārā hai heiva ajaposhu.⁵⁶Pyny tŷnondeva Abraham, vy a arykai heshapo ĕ she aimarā. Hārāheshamarā hai vy aite i.⁵⁷Haivi Judiore heishu Hesu: Nde iave (50) año ryre Hāmera rere ore yreru Abraham ryheshava? ⁵⁸Hesu heishu reta: Āñĕte hai pee, she ĩmĕ mǎĩ aiko arykai ndei teri Abraham ikorā. ⁵⁹Hārā haire ita heky japishu verā Hesu; tĕvā ñemirā ōhĕ tupaovirā kuaretare mbyteipi hasa oho.

Chapter 9

Hesu mýnguera pēnte kuimbai oarāvāi heshamba kūvāipia. ¹heshamba kūvāipia. Hesu hasa oho tēntaipirā, hesha pēnte kuimbai oarāvāi ²Mboireare pyrāndushu Hesu: Pyrýmboi'ia, mārā'irāra ko kuimbai oarāvāi heshā kūvāipi? Tuure mbai porāmba japo jyrerāra, ti ha ei mbai porāmba japo irāra? ³Hesu heishu reta: Hā ēā hai hareka tuure mbai porāmba japo jyrerā; ko kuimbai kŷrā oava rupii Nānderu Tumpa heshakapo mbaikavi heshaha verā nymbaikatukuepe. ⁴Kōi terirā ajapo nōipo shymbou vekua potava; shara vāhēpo pŷntu verāpe, hārā mbavēā mapo mba'apo. ⁵Āime teri āi ko yvy iārērā, she hai sapeva kuaretare pevārā. ⁶Hesu opa hei kovarā myndyvy vyype, japo tuju hŷndajype, haivi heshamba kūvāipia hesare nōonoshu. ⁷Haibe heishu: Ekua jyvaheshiyy noovā Siloepe (he'iseva: "Jokuehava"). Heshamba kūvāipia oho jyvahe, hārā oujyrā heshajy kūvāipi. ⁸Hārā hēnta juri ōre, hareka heshā teri jyrā, hesha vekuare hei jyve ijupi: Hā ēāra ko kuimbai vapy irā haipi hasavare jururetē ishu vekua kyrypoti? ⁹Hāmā ĩmē'ē heiva: Hai rānga. ĩrūre hei jyve: Ha'ēā rānga, ova vekuai rānga. Kuimbai heshamba i kūvāipi vekua hei: Hai rānga she. ¹⁰Haibe pyrāndu jyreshu voka kuimbai heshamba kūvāipi vekua: Mārāira ā'ē ryheshajy kūvāipi? ¹¹Voka kuimbai heishu: Ko kuimbai Hesu he'iashua rānga japo tujurā nōono shy resare. Hārā heishe: "Ekua yy noovā Siloepe jyvahe." Aha aivaherā haibe ravī aheshajy kūvāipi. ¹²Haivi pyrāndu jyreshu: Mapera ĩmē'ē voka kuimbai? Hāmā heshamba i kūvāipi vekua heishu reta: Aikuāā rānga. Fariseore ĩnjeta hāndi heshamba i kūvāipi vekua. ¹³Haivi raha reta arykai heshamba kūvāipi vekua Fariseore ēvāpe. ¹⁴Putu uava jy arape Hesu japo voka tuju, hārā mynguera heshamba kūvāipia. ¹⁵Hai rehe Fariseore pyrāndu jyshu voka kuimbai heshamba kūvāipi vekua: Mārāra ryheshajy? Hai heishureta: Hesu nōono tuju shy resare, haivi aivaherā; ā'ē aheshajy kūvāipi. ¹⁶Haibe ĩmē'ē Fariseore heiva: Ko kuimbai kŷrā japo vekua ouā Nānderu Tumpaivi, shara mbyharuā putu'uava jy ara. Tēvā ĩrūre hei jyve: Mārārapo japo kova mbaikavi heshaha verā, hai mbai porāmba japo iarā? Hairehe pēnte nēēpēā nŷnōirā opa jyvavy reta. ¹⁷Hārā pyrāndu jyshu reta heshamba kūvāipi vekua: Hāmāra nde mbaiva rere jyvehe kuimbai nymby heshakajy vekua? Hai hei: She haihe, Tumpa ĩñēē mbeu'ia Nānderu Tumpa mbouva. ¹⁸Tēvā Judiore rojā jyve kuimbai heshamba kūvāipia hareka ā'ē kueramava. Koñema hea hēnoka reta myngueraha vekua tuu hareka ishy. ¹⁹Hārā pyrāndushu reta: Haira kova kuimbai pyndijapo, pee pereheva oa rāvāi heshamba kūvāipia? Mārāira ā'ē heshajy? ²⁰Ko kuimbai tuu hareka ishy hei: Kuaaha rānga hai ĩrjaporā; hareka oarāvāi heshā kūvāipi. ²¹Tēvā, kuahā mārāra ā'ē heshajy. Haereka mbavara mynguera. Pypyrāndushupe; hai rānga sanjay veama hareka katuma ĩnjeta ijehe. ²²Ko kuimbai tuu kŷrā hei kyje irā, shara Judiore ĩñiñono māimba pēnte nēēpe, mohē verā Sinagogaivi ĩmē'ē heiva Hesu haiva Kristo. ²³Vokava rehe kuimbai tuu hareka ishy hei: "Pypyrāndushupe, sanjayvēāma rānga." ²⁴Haivi hēnoy reta kuimbai heshamba kūvāipi vekuarā, heishu: Nānderu Tumpa hŷnonde mbeu āñēteva; ore kuaaha voka kuimbai hai heko porāmbavarā. ²⁵Tēvā hai heishu reta: She aikuāā voka kuimbai haira heko porāmba ia ti ha'ēāra. Pēnte mba ēi koñei she aikuāa: She aheshā kūvāipi tēvā ā'ē aheshā jyma. ²⁶Hāmā hykūāi pyrāndu jyshu reta: Mbaivara japo ndyrehe? Mārāra mynguera ndyresa? ²⁷Ko kuimbai heshamba kūvāipi vekua heishu reta: Hetama rānga āmbeu peje tēvā shy rojāpi; Mbai verāra pipota hykuāi āmbeujy pee? Potarā iko jyve pyhevi hai mboire verā? ²⁸Haibe poshyjyrerā heishu: Nde rānga pokui voka kuimbai mboire verā, Moise mboire vekua rānga ore. ²⁹Ore kuaaha Moise Nānderu Tumpa ĩnjetashurā; tēvā voka kuimbai kuaahā māivira ou. ³⁰Haibe ko kuimbai heishu reta: Mārāpijy akorā! Pee pikūā māivira ou, tēvā she shy mynguera. ³¹Jaikuāa rānga Nānderu Tumpa hēnduāshu mbai porāmba japo iaretarā; koñēi hēndushu jyrojahea, hareka ĩñēē japoshuva. ³²Māpeā rānga hēnduha mbava mynguera, pēnte kuimbai oarāvāi heshamba kūvāipiva. ³³Ko kuimbai ouā Nānderu Tumpaivirā, mba'ēā rāngapo japo. ³⁴Haibe haire heishu: Nde rearāvāi nytynhē vēkua mbai porāmbava. Potarā rei jŷrýmboi rēi? Hārā mōhēshu reta Sinagogaivi. Heshambare kūvāipi hykovepe. ³⁵Hesu kuaama ko kuimbai heshamba i kūvāipia vekua mōhēā Sinagogaivirā; hesharā heishu: Rirojarahe Nānderu Tumpa tay? ³⁶Ko kuimbai heishu Hesu: Karai, mbeushe mbavara hai, airojaheverā. ³⁷Hesu heishu: Ryheshama rāngashuje. She rānga hai, rīnjeta rēi hāndiva. ³⁸Haibe ko kuimbai hŷnypyā jatyka Hesu hŷnonderā heishu: Airoja ndyrehe, Shi ija. ³⁹Haivi Hesu heishu: She ai, ko yvy iārē kuaretare hesha ijehe verā mbai porāmba japo vekua; heshamba i kūvāipiare hesha jy verā, hareka hesha iare hesha veama verā kūvāipi. ⁴⁰Fariseore haibe ē hāndivare, hēndurā pyrāndushu Hesu: Orera ha ēi jyve heshamba kūvāipia? ⁴¹Hesu heishu reta: Pee hai jyve heshamba kūvāipiarā, mba'etytē pyre verā mbai porāmba vekua. Tēvā pere pyheshapiarā, oapo pēārē mbai porāmba pijapo vekua.

Chapter 10

Ñēē ñymyhā'ānga avisha ñyngareko ihea ryheva. ¹Haivi Hesu hei: Āñetēite hai pee: Ichemba avishare jykora hōcheipi, ŷngaipi icheva, voka hai manarō'ia. Haivi Hesu hei: Āñetēite hai pee: Ichemba avishare jykora ²Hārā ōncheipi icheva katy voka hai āñetēite avishare ñyngarekova. ³Hāmā ōnche ñyngarekova peashu iche verā avisha ñyngarekova, haivi hai hēno pepēntēi heepe, hārā avishare kuajyveshu reta īñēē. Hāmā hai nohē koraivi. ⁴Hāmā nohēma katuape jy avisha retarā, hñnonderā ohoshu, hārā avishare oho haykue shara kuāa reta īñēē. ⁵Tēvā kuambare haykue ohoāpo, opāipo ñyvāhē shi reta, shara kuāa shi īñēē. ⁶Kŷrā Hesu īnjetashu reta ko ñēē ñymyhā'ānga rupii, tēvā haire kuāa mbaivara he'ise. Hesu hai avishare ñyngarekova pya kaviva. ⁷Haipe Hesu hykuāi hei jyshu reta: Āñetevape haijy pee: Shehai ōnche avishare iche ōīpi. ⁸Opaite ñŷtynonde shyhevi vekuarehaireta rānga mānarō, hareka heko porāmba iare; hāme rānga avishare ñēē hēnduāshu reta. ⁹She hai ōche; she rupii icheva, oho jepepo. Hārā hāipo ko avishare rāimi, iche hareka ōhē koraivirā houverā vāhēshua. ¹⁰Mānarō ia koñēi ou mānarō verā, puruka, hareka pyrŷmambai verā; tēvā she ai avishare amyngove verā, harekaāmē verā tykove opambava. ¹¹hai avishare ñyngarekova pya kaviva. Hārā ko avishare ñyngarekova pya kaviva mēēpo hykove jy avishare. ¹²Hārā hepy mē ēāshurā rehēi mba'apova, tēvā heshama ou avara vasurā, hejarā ñyvāhē shi, shara ha'ēā hai avishareñyngarekova, hareka humbare. Haipe avara vasu opa mōmōhe vokaavishare. ¹³Hārā ko kuimbai ñyvāhē shara kyrypoti rehēi mba'apo. Hārā mba'ēāshu hai voka avishare. ¹⁴She hai avishare ñyngarekova pya kaviva. ¹⁵Sheru shykuāa kavi, hārā she aikuaa kavi jyveshu Sheru. Kŷrāi aikuaa kavi jyve shy avishare; hārā haire shykua kavi jyve. She āmēēpo shy rykove shy avishare. ¹⁶Imēi are jyve ŷnga avishare haimba kova korape ōre, vokavare opapo aru jyvekui. Hārā haire japo verā jyve shiñēē. Hārā imēpo ē pēnte jaty vasu vapēi, hareka koñēi pēnte avishare ñyngarekova. ¹⁷Sheru rānga shy raihu: Shara amēē shy rykove, haivi apysy jy verā. ¹⁸Mba'ety heky shy heviva shy rykove. Shei amēē jyverā. Shara shijuhuvi amēē hareka apysy jy verā. Kŷrā heishe Sheru ajapo verā. ¹⁹Judiore hēndu vokavārā pēnte ñēēva pēā ñynōi jyreta. ²⁰Heta ē haire heiva: Mārā'irāra pyhēndushu? Ko mbai poshy imērea, hareka kuakuamba ia. ²¹Tēvā irū reta hei: Mba'ety mbai poshy imērea kŷrā īnjetava. Mbai poshy imērea mynguerāpo pēnte heshamba kūvāīpia. Judiore mbijiche Hesu. ²²Ro y irā Hesu oho Jerusalenpe, iko arete ñymymandua tupao mē ēājy py ahurā ryheva Ñanderu Tumpape. ²³Hesu vata i tupao juri, ōche Salomon he'iasua ōīpi. ²⁴Haivi Judiore opa jerehe Hesu, hārā pyrāndushu reta: Mbai peve rapo kŷrā yryre kuāa kavimba mbavara nde? Nde hai Kristorā mbeu kavi ore. ²⁵Hesu heishu reta: Āmbeuma rānga pee, tēvā shy rojāpi. Opa mbaikavi heshaha verā she ajapo Sheru ñymbaikatu rupii, hārā vokava rupii shy kuaaha mbavara she. ²⁶Tēvā pee pyrojāā, shara ha'ēā pee shy avishare ryhevarā, je hai peeva rāimi. ²⁷Shy avishare kuāa shiñēē, hārā she aikuaashu retarā, haire ou shaykue. ²⁸She amēēshu reta tykove opamba verā; hareka mbairāmba ōñehūndi verā, hārā mbavēāpo heky shepoivi. ²⁹Sheru ñymbaikatuveva, mēē she vokava. Hārā mba'ety ŷngare hekyshe verā ipoivi. ³⁰She hareka Teru, yrŷ pēntēi. ³¹Haipe Judiore heky ita japishu verāre Hesu. ³²Tēvā Hesu heishu reta: Heta mbaikavi ajapo pyny nonde Sheru ñymbaikatu rupii. Mārāvāite rehera pota itapeshukapi? ³³Judiore heishu: Ndukahāpo itape mbaikavi rijapo vekua rehe, rīnjeta porā rehei rānga Ñanderu Tumpare. Kuimba'ēi rānga nde, tēvā rijijapori Ñanderu Tumpa rāimi. ³⁴Haipe Hesu heishu reta: Pyndy kuatiāpe ē Ñanderu Tumpa heirā vekua: Pee rānga Ñanderu Tumpare! ³⁵Jaikuaa Ñanderu Tumpa kuatia īñēēpy heiva, katumba mbairā ñambijicheva; Ñanderu Tumpa rānga mbyhee tumpare, opaite īñēē roja vekuare. ³⁶Ñanderu Tumpa shy pyhŷrō hārā shymbou yvy iārē: Mārā'irāra akuarā pere, she āijeta porāmba hea Ñanderu Tumpare, she haije “She haiva Ñanderu Tumpa Tay rehera.” ³⁷Hāmā Sheru mbai japova ajapoārā, avy shyrojapi. ³⁸Tēvā ajapo shy rojambatē piva, pyroja mbaikavi ajapova. Pikuaa kavi verā Sheru imē'ē she ndie, hārā she āimē āi hāndi. ³⁹Hykuāi pota raha mbypereso jyre, tēvā Hesu ōhēshi reta haire pāūvi. ⁴⁰Haivi Hesu ohojy yy syryva Jordan hyvaisho kyty, Juan Bautista pyrŷ mŷngarai vekuape. Hārā haipe pyta. ⁴¹Heta kuaretare oho hai ēvāpe, hārā hei jyre: Juan mbaikavi heshaha verā japombatē haiva, tēvā āñēte heihe vekua ko kuimbai. ⁴²Hārā kuaretare heta ē jyrojahe vekua Hesu.

Chapter 11

Lazaro manorã vëkua. ¹⁷Îmënda'ë pënte kuimbai Betaniapë'ô ñymbairasyva Lazaro he'iashua, hîndyre Maria hareka Marta hëntape. Îmënda'ë pënte kuimbai Betaniapë'ô ñymbairasyva Lazaro ²Voka Maria, Lazaro hîndy, haimba mbai pisheka ñôhë vëkua Hesu ipyre, hareka ñâka haapy johejy vekua. ³Haïpe hîndy mökue'iare he'ikashu reta Hesu: Yreja, ni'îrû ryhaihuva rãnga ñymbairasy'ë. ⁴Hesu vokava hëndurã hei: Ko mbairasy ha'ëã rãnga opa verã ñymãnope; Ñanderu Tumpa pyrâtãkue heshaka verã rãnga, ko Lazaro ñymbairasykue rupii Ñanderu Tumpa heshakapokui tay mbai vasuveva. ⁵Hesu haihu Marta, Maria hareka Lazaro. ⁶Hesu hëndutë Lazaro ñymbairasyva, pyta veejy mökue ara hai ëvãpe. ⁷Mbahapy arajyape Hesu heishu mboireare: Jahajy Judeape. ⁸Haïpe mboireare heishu: Pyrÿmboi'ia, ka'ãmëi rãnga haïpe'ô Judiore ndyreka jyre pota itape ndukarã, hãmera potama rehojy hai kyty? ⁹Hesu heishu reta: Pënte ara rãnga ñmëre 12 ora. Kuareta arape vatava rãnga vapiã, shara kuarasy sapeshu. ¹⁰Tëvã pÿntuapi vatava vapipo, shara mba'ety sapeva. ¹¹Haivi Hesu heishu reta: Ñani'îrû Lazaro rãnga ochema'ë, tëvã ahapo ãmomba. ¹²Haïpe mboireare heishu: Yreja, Lazaro ochëi'ërãmëãra he'ise kuera verã. ¹³Hesu rãnga he'ise Lazaromanomava, tëvã mboireare kuãã reta mōâtë ochëi'ëshurã. ¹⁴HaiviHesu mbeu kavishu reta: Lazaro rãnga manoma. ¹⁵She avya'ãi, ãimeã haiperã, shara haikavive pee pevarã, piroja shyrehe verã. Tëvã jaha ñamañhë. ¹⁶Haïpe Tomas, mbyheavajy “Mökuepya” heishu hapishare: “Jahave ñamano hãndi verã ko pyrÿmboi'ia”. Hesu hai tykove. ¹⁷Hesu vãhë tënta Betaniaperã, mbe'uashu ùrûndy arama hasava Lazaro ñôtÿava. ¹⁸Betania mbyryã'ëshi Jerusalen, mbahapy kilometroi, ¹⁹heta Judiore oho Marta hareka Maria hëntape, jaheo hãndi verãre jykyvy manoshirã. ²⁰Marta hënduma Hesu vãhë ourã, ôhë hÿvãitishu, tëvã Maria hoo'ipëi ñmëhai. ²¹Haïpe Marta heishu Hesu: Yreja, kope rîmërëirã, shy kyvy manomba tëvërã. ²²Tëvã Ñanderu Tumpa mēëñoïpo ndekui rirureshuva, vokava she aikuaa kavi. ²³Hesu heishu: Ndykyvy hekove jypokui. ²⁴Marta heishu Hesu: She rãnga aikuaa, manovare kuerajy verã, tëvãvokava ikopokui ara japyape. ²⁵Haïpe Hesu heishu Marta: She haimanovare mynguerajy'ia, hareka tykove mēëva . Shyrehe jyrojava, ajemãïpo mano kuerajyñoïpo. ²⁶Hãrã opaite hykove teri'iare jyrojashyreheva, opa ara pevarãpo mano. Ndera ryroja kova mbai? ²⁷Marta heishu Hesu: Kÿrãite, Sheja. Aroja nde haiva Kristo, Ñanderu Tumpa Tay ou verã aryryka'e ko yvy iãrë. Hesu jaheo Lazaro ñotyhã vëkuape hynonde ²⁸Haivi Hesu kova mbai opa heirã, Marta oho hëno kypy Maria, ñemiãpëi heishu: Pyrÿmboi'ia vãhëma ou kope, hai nyrënokaje. ²⁹Maria hëndu vokavarã pũã oho Hesu ëvãpe. ³⁰Hesu icheãmba teri Betaniapë, ñmëimba teri'ë Marta hÿvãitishu vekuape. ³¹Judiore haïpe'ë hãndiare hëntape, heshama Maria ôhë ohorã opa jyraha jyve hipi, mōâtë tã'ôvë ëvãpe oho jaheorã. ³²Maria vãhëma oho Hesu ëvãperã, ñesu hÿnonderã heishu: Yreja, kope rîmerëirã shykyvy Lazaro mano mbatë verã. ³³Hesu heshã Maria hareka Judiore ou hãndiare jaheo jyrerã, paveteshu hãrã mbyvy'ã jyve. ³⁴Hãrã Hesu pyrãndushu reta: Mãpera piñoty? Haïre hei: Yreja, ei mãihe. ³⁵Haïpe Hesu jaheo. ³⁶Hãrã Judiore hei: Pyheshara marãra haihumbashu. ³⁷Tëvã ñmë'ë heiva: Hai rãnga mynguera'i heshamba kũvãïpiare, mba'ëãngamba katu japo Lazaro manomba verã? Lazaro kuerajy. ³⁸Hesu jaheo ryheve ñymboja ita jo'oa vekuape, Lazaro hetekue ëvãpe, vokava hōche ita vasukuepy mbotyha. ³⁹Hesu hei: Pymbysyryshi mbotyhapya! Marta, Lazaro hîndy heishu Hesu: Yreja, ñnëma rãnga ãmo'ë shara ùrûndy arama hasa manova. ⁴⁰Hesu heishu: She rãnga haïndeje'i, ryrojarã ryhesha verã Ñanderu Tumpa pyrâtãkue! ⁴¹Hãrã mbysyry reta ita vasukue mbotyhapya. Hesu vate mãirã hei: Sheru, avy'aite ãi shara nde shyrendu. ⁴²She aikuaashyrënduñôirã, tëvã kova kuaretare rehe kyrã hainde, roja verãre nde hai shymbouvarã. ⁴³Opama kyrã heirã hÿnatu sapuke: Lazaro, ëhë katuape! ⁴⁴Hãrã Lazaro ôhë ita jo'oha vekuavi, ipo hareka ipy mamahãpya ryheve, hãndi hova mbaso'iapya savana tii vëkua. Hesu heishu reta: Opa pijorashi mamahãpy vekua, pymã'ëihe tohojy. Ñemiãpëi ñëë ñonoãhe Hesu pysyha vërã. ⁴⁵Heta Judiovare ou mi'îrû vëkuare Maria heshama Hesujapovarã, jyroja jyvehe reta. ⁴⁶Tëvã a'ãmöre jyraha Fariseore ëvãpe, mbeushu reta Hesu japo vekua. ⁴⁷Haïpe Fariseo hareka pai ruvishare ñymbaty hãndi mburuvisha retarã hei: Mbaivara jajapopo? Ko kuimbai rãnga heta mbaikavi heshaha verã japo. ⁴⁸Ñama'ëihe kyrã'ë kovarã, opavapo jyrojahekui, hareka mburuvisha Romape'ôre oupo mambaikui ñande tupao hareka ñanyrëta. ⁴⁹Tëvã Caifas he'iashua, pai ruvisharã'ô vokava aïope heishu reta: Pee rãnga mba'ëã pikuaa? ⁵⁰Pyheshããra, haikavivepokeui pënte kuimbai mano opava reherã, mãhë opaite tëntape'iare jyvareahækui. ⁵¹Caifas ijuhuvireiã hei Ñanderu Tumpa mbykuaaka shara hai pai ruvisha vokava aïope, hei Hesu manohe verã tënta Judiovare. ⁵²Hesu manorã ha'ëã Judiova retai mondojepe verã, ëëjyve opaite Ñanderu Tumpa jyrojaheare mbatyrã pënte ñëëpe ñono verã. ⁵³Hãrã voka araivive, Judio juhuvishare pënte ñëëpëi ñynoï juka verã Hesu. ⁵⁴Hãrã Hesu vata veamã Judiorembyteipi, koñëi ôhë Judeaivi hareka oho yvy ikoambaipi hyvache, tënta Efrain he'iashuape, haïpe pyta hãndi mboireare. ⁵⁵Vãhëserima arete Pascua verãpe Judiore jy'arete, hãrã kuaretare heta ohova Jerusalenpe ñymyhëvã areterã. ⁵⁶Hãrã hekajyre Hesu, tupaopeimëma ñynoïrã pyrãndu jyre ijupe: Mãrãra pere, Hesu ourapovekuareterã? ⁵⁷Fariseore hareka pai ruvishare heishu kuaretare: Îmë'ëHesu heshavarã, tymbeu orekui pysyha verã.

Chapter 12

Pēnte taupe ñõhēhe Hesu mbai pisheka kavi. ¹Hārā 6 aravape ndeiteri vāhē arete Pascua, Hesu oho Betaniape Lazaro hēntape. Hārā Lazaro Hesu mynguerajy Hārā 6 aravape ndeiteri vāhē arete Pascua, Hesu oho manovare pāūvi. ²Haïpe pynturā japo reta karuvasu Hesu heepe. Marta ñono'ē mēsape hou verāre; haïpe Lazaro vapy jyve karu hāndi verā Hesu. ³Maria veru mbai pisheka kavi nardoivi japohava, hareka hepyva, Hesu ipyre kyty. Maria opa kytyherā ñākahaapymitīnijy. Haïpe oo ipe opa vyhasa mbai pishekakue. ⁴Hārā Judas Iscariote, Hesu mboireareva jyve, hareka pysyka'ēshu verā hei: ⁵Haikavitē verā ko mbai pisheka övēndeha 300 ara repykuerā; haivi pavete'iare mē'ēhashu verā! ⁶Tēvā Judas japureii'i pota manduaheva pavete'iare, shara mānarōserāmēi. Shara hai kyrypoti mbatyhava hyru ñyngareko'ihēarā, opaï ñomi ñonohapyva. ⁷Haïpe Hesu heishu Judas: Avy kyrā ereshu ko taupe! Shara hai kytyma shyrehe mbai pisheka kavi ara amanoma verāpe. ⁸Kuaretapavetevare opa ara pikoñōïpo hāndi, tēvā she opa arāāpo aiko pynypāūpe. Ñemiāpeï ñēē ñonoāhe Lazaro jukaha vērā. ⁹Heta'ē Judiore kuava Hesu Betaniape'ērā, jyraha haïpe hesha verāre Hesu hareka jyve Lazaro, Hesu mynguerajy manovare pāūvi. ¹⁰Haïpe pai juhuvishare pēnte ñēēpēï ñynōï juka verā jyve Lazaro. ¹¹Shara hai rupii heta Judiovare ohovēāma haykue, shara Hesu haykue opa jyraha mbaikavi japo'irā. Hesu iche Jerusalenpe. ¹²Pareejyrā, kuaretare jyraha tēnta Jerusalenpe arete Pascua pevarāpe, haïpe kuava reta Hesu Jerusalen kyty oho'ijyverā. ¹³Hārā jasyja reta karānday hoky jyraha hŷvāiti verā Hesu hareka sapuke jyrerā hei: Yrŷmondojepeve, Ūrūtumpa! Tyma'ēā kavihe Ñanderu Tumpa heepe ouva! Tyma'ēā kavihe Israel juhuvisha vasu! ¹⁴Hesu hesha pēnte mbirikarā jupihe, Ñanderu Tumpa ññēē mbyparahavape heiva rāimi: ¹⁵Avy pykyje tēnta Sionpe'ōre! Pymāihe ouma punduruvisa vasu! Mbirikamire ou". ¹⁶Jypyiterā Hesu mboireare kŷāā reta mbaivara he'ise kova jehu'ō. Tēvā Hesu manorā hareka kuerajymarā, manduahe reta opaite kova mbai ikova Ñanderu Tumpa ññēē mbyparahava heiva rāimi ikohe Hesu. ¹⁷Opaite kuaretare Hesu ēē hāndi vekuare, Lazaro hēno harekamynguerajyrā manovare pāūvi, haire opa mbeu heshava. ¹⁸Hārākuaretare öhē hŷvāitishu reta Hesu, shara haire kuava mbaikavi heshaha verā japo'irā. ¹⁹Tēvā Fariseore hei jyre ijupe: Pyheshara mba'ēāny amopo katu jajapo. Pymāihe, mārāra opa jyraha hipii reta! Tēnta Greciape'ōre heka jyre Hesu. ²⁰Jerusalenpe ohova kuaretare omombai verā Ñanderu TumpaPascua jy areterā, haire pāūpi jyre jyve Greciava. ²¹Kovare ñymbojahe Felipe, hai jyve tēnta Betsaidava, Galileape'ō, jurureshu reta: Pota rānga heshahave Hesu. ²²Felipe oho mbeushu Andres, hārā mōkuevea jyraha mbeushu Hesu. ²³Hesu heishu reta: Vāhema ara kuaretare kuava verā mbavara hai Kuareta tay rāimi ou vekua vyvīārē. ²⁴Āñete hai pee, trigo hāy o'ā vyvērā hareka jaiārā hēñōākyrāi pyta, tēvā mbai rāy ñotyhārā hareka jairā hēñorā hetapo'ia. ²⁵Hārā ñmē'ē kuaretare hykovei haihuvevarā, hipityāpo tykoveopambava tēvā hykove haihumba hipitypokui tykove opambava. ²⁶Hārā ñmē'ē pota ou shaykuevarā, tijapo she haiva. Māipi she āime'āivāpe, haïpepo ñmē'ējyve shyryhehare, hārā Sheru omombaivasuposhukui. Hesu mbeu mano vērā. ²⁷Āē ajepy'apy āi. Mbaivarapo haivejykyi? hairapo: "Sheru mbyhasa shyhevi ko vyamba vekua?" Ha'ērāveara she ai ajapo verā Sheru potava. ²⁸Koñēïpo haishu: "Sheru, heshakashu kuaretare nymbaikatukue". Haïpe ñyhēndu ñēē vate araivi haiva: Aheshakama rānga shymbaikatukue, tēvā hykuaïpo aheshakajy. ²⁹Haipi'iare hēnduva heireta hy'apuva rānga, tēvā ñmē'ējy haiva: Tumpa jokueva rānga ñnjetashu Hesu. ³⁰Hesu heishu reta: Ha'ēā kova ñēē she pevarā ññendukava, koñēi pee pevarā. ³¹Āē kuaretare vyvīārē'ō jaheapohekui, Āña ruvisha ko vyvīārē'ō mohēāpokui katuape. ³²Tēvā kurusure shurupihamarā, opajypo aru shijupekui jyroja shyrehe verā. ³³Kŷrā Hesu mbeu kavishu reta marārapo mano kurusure. ³⁴Hārā kuaretare heishu: Ore rānga hēnduha Ñanderu Tumpa jykuatiupe hei Kristo hykove japymba verā. Mārā'irāra rere Kuareta tay rāimi ou vekua vyvīārē hupihava verā kurusure? Akuarā mbavara Kuareta tay rāimi ou vekua vyvīārē? ³⁵Hesu heishu reta: She aiko teripo asape pynymbytepe, tēvā kŷvŷvēāmapo. Pyvata pyreko teri kova sape'ōrā, mähē pyndysapyakui timimbiva; shara timimbivape ikovare kŷāā māipirapo oho. ³⁶Īmēteri ēē pynymbytepe sape'ōrā pirojahese, hai ryhehare iko pyndyhevi verā. Hesu opa kyrā heirā, haire mbyteivi ñemirā ohoshi reta. Judiore jyrojāhe Hesu. ³⁷Hesu heta mbaikavi heshaha verā japo Judiore hŷnonde, haire heshatēvā jyrojāhe. ³⁸Kŷrā jehu iko verā Tumpa ññēē mbeu'ia Isaias mbypara vekuape: Sheja, mbavara roja ñambeuva? Mbavaperaryheshaka nymbaikatukue? ³⁹Hārā kuaretare katuā roja, shara Isaias kyrā mbyparajy verā. ⁴⁰Ñanderu Tumpa opa mŷhāvēshihesare hareka pya mytātashi reta. Mahē hesha retakui hareka kuaareta pyaperā, jyroja shyreherā oujy retakui shykoty, amŷngueraverāre. ⁴¹Isaias kŷrā mbypara shara hesha Hesu himbipekue, hārā kyrā ñnjetahe. ⁴²Kŷrātēvā, heta Judio jyroja jyvehe Hesu, hareka huvishavare, tēvā mbe'uārāmēi opavare hŷnonde shara Fariseo retaivi kyje jyre, potāā mōhēshu reta Sinagogaivirā. ⁴³Haire japoveshu kuaretare heivarā, japoā reta mbaikavi Ñanderu Tumpaivi ouva. Hesu ou mondojepe kuaretare. ⁴⁴Hesu hŷnātu ñnjetarā hei: Shyrehe jyrojava, jyroja jyvehe Sheru. Hai rānga shymbou vekua. ⁴⁵Hārā shyreshava, hesha jyve shymbou vekua. ⁴⁶She hai sapeva ko vyvīārē, hārā opaite shyrehe jyrojava ikovēāmapo timimbivape. ⁴⁷Īmēē shiñēē hēndutēvā japombavarā, sheeāpo ajahehekui. Shara she aīā ko vyvīārē ajahehe verā kuaretare, koñēi she

ai amondo jepeshu verãre.⁴⁸ Hãrã ãmẽ'ẽ shiñẽẽ mbijicheva hareka japombavarã, ãmẽmare jahehe verã. She hai vekuapo jahehekui ara japyape vãhẽmarã. ⁴⁹She shijuhuvĩi rẽĩã ãĩnjeta, Sheru shymbou vekua rãnga mbeushe mbaivarapo apyrymboihe. ⁵⁰She aikuaa Sheru ãĩẽẽ potava hai tykove opamba pevarã. Hãrã opaite she haiva, Sheru heisheva rãĩmi ambeupe.

Chapter 13

Hesu johe mboireare ipy. ¹Arete Pascua serima'ëvã, Hesu kuaa vãhëma jy'ara ko yvy iãre, haivi ohojy verã vate arapy Tuu ëvãpe. Hesu Arete Pascua serima'ëvã, Hesu kuaa vãhëma jy'ara ko haihuñõitëvã, hai mĩ'ĩrũre vekua ko yvy iãrë, hãrã heshakashu reta hai heko jyhaihuva ryheva. ²Haipe Hesu mboireare hãndi karuññoivape, Ñña espiritukue Juda Iscariote pyapemare, Simon Iscariote tay, ityshu verã Hesu. ³Hesu kuaa Ñnderu Tumpamboushuva hareka hai ohojy verã Tuu ëvãpe, shara opa mbaĩ Tuu ñono ipope. ⁴Hãrã karuma ññoĩrã Hesu pũã mesaivi, jasoiva hekyrã, ijokuapy toalla. ⁵Haivi ratonape yy ñonorã õñepyrõ johe mboireare ipy, hãrã toalla ijokua'ipy mitiniyppy. ⁶Simon Pedro ipy joheamapo'ërã hei: Sheja, haira rijoheposhe, shepy? ⁷Hesu heishu Pedro: Æ'ë rikũããteri ajapova ãĩva tẽvã ndei rikuaa kavi. ⁸Pedro hei: Añonoã rãngaponde rijoheshe verã shepy! Hesu heishu: Ajohẽãnderã, haivẽãmapo ndekui shyryheva. ⁹Simon Pedro heishu: Sheja, akuarã avy shepyĩ joheshe, johe jyveshe shepo hareka shãka. ¹⁰Tẽvã Hesu heishu: Hairãã opa jahuva koñeĩpo ipyĩ johe, shara hai kyaveama'ë. Hãrã pee pyndykyaveama, tẽvã ha'ẽã opaĩ kyamba'õ. ¹¹Hesu kyrã hei: "ha'ẽã opaĩ kyamba'õ", shara kuaa'ë mbavarapo pysyakui. ¹²Hesu opama mboireare ipy joheshurã mondejy mondeva iãrẽ'õ, haivi vapyjy mesaperã, heishu reta: Pikuaara mbaiverãra kyrã ajapo pyndyrehe? ¹³Pee rãnga shymbyheepi "Pyrĩmboi'ia hareka Sheja", haikavi rãnga kyrã pererã, shara haishe. ¹⁴Hãrã she, Pyrĩmboi'ia, hareka Pindi Ija pepy ajoherã. Kĩrãpo pijohe jyve pijupe pepy. ¹⁵She aheshaka pee ajapova, kĩrã pijapo verã jyve. ¹⁶Ãñẽte hai pee katũã jokuehareva vateve'ëshi jokuerea, hareka katũã mondohava vateve'ëshi mondokava. ¹⁷Pikuaa kavi kovarã, hareka pijaporã pyvy'apokui. ¹⁸Ha'ẽã she ãĩnjeta ãĩ pyndyreheva; shara she aikuaa mbava retara apyhĩrõ. Tẽvã iko ñõĩpo Ñnderu Tumpa jykuatiapeheiva: "Karu'ë shendieva, ñymbyvaisho shyrehe". ¹⁹Æ'ëvãĩ hai pee ndeiteri ikorã, ikomarã pyroja verã Sheñoĩva. ²⁰Ãñẽte hai pee, ãmondova mĩvãhẽ kaviva, Shymĩvãhẽ jyve; hãrã Shymĩvãhẽva, mĩvãhẽ jyve shymbou vekua. Hesu mbeu Judas pysyka vẽrã. ²¹Kova opama heirã, Hesu pyape ñandu vyambavarã hei: Ññetehai pee, pẽnte pynymbyte'õpo shypysyakui. ²²Haipe mboireareopa mãĩ ijehe, shara kuãã reta mbavara Hesu hei'ëhe. ²³Pẽnte mboire Hesu haihuveva, vapy'ë jichere karu ññoĩrã, ²⁴hãrã Simon Pedro mĩhã'ãnga'ëshu, pyrãndushu verã Hesu mbavara hei'ëshu. ²⁵Hãrã ko mboire Hesu mbojaveherã pyrãndushu Hesu: Yreja, mbavarapokui? ²⁶Hesu heishu: Æmãkypo kova pãhã pysẽvẽ, hãrã ãmẽẽshua haipokui vokava. Haivi mãky pãhã pysẽvẽrã mẽẽshu Judas Iscariote, Simon tay. ²⁷Hãrã Judas pãhã pysevẽ hekymarã, Ñña iche pyape. Haipe Hesu heishu: Ærẽ'ãite japo rijapo verã. ²⁸Tẽvã haipe karu'ë hãndivare, mba'ety kuaava mãrã'ĩrãra kĩrãheishu. ²⁹Judas rãnga kyrypoti hyru ñyngareko'ihearã, ãmẽ'ë mõãteHesu heishu oho ova verã mba'etyshuare Pascua pevarã, ti mẽẽshu verã mãĩnunga pavete'iare. ³⁰Hãrã Judas pãhã pysevẽ opama hourã, õhẽ oho. Pyntumãĩmba. Ñẽẽ py'ahuva japoã vẽrã. ³¹Judas ohomãrã Hesu hei: Æ'ë she, Kuareta tay rãĩmi ai vekua ko yvy iãrë aheshakapo shymbaikatukue, hareka she rupii Ñnderu Tumpa heshakapo ñymbaikatukue. ³²Hãrã she aheshaka Ñnderu Tumpa ñymbaikatukuerã, Ñnderu Tumpa ñonopo jyve shyrehe mbaikatukue, hareka areãpo kĩrã japokui. ³³Shyryre, kĩvẽãmapo ãĩme'ãĩ pynymbytepe, shyrekapopikui, hãrã Judiore haishua rãĩmi ã'ë haijyve pee: Katũãpo peho, she aha verãpe. ³⁴Aheja pee kova ñẽẽ py'ahuva japoha verã: Pijyhaihu. She apyryhaihuva rãĩmipo pijyhaihu jyve. ³⁵Pijyhaihurã, opaite kuaretare heshapo pyndyrehe, pee haiva shyryhehare. Hesu hei Pedro ñomishu vẽrã. ³⁶Simón Pedro pyrãndushu Hesu: Sheja, mãtyrapo reho? Hesu heishu: She aha verãpe, katũãpo ã'ë shimi'ĩrũ; tẽvã ha'ereipo rei shĩmi'ĩrũkui. ³⁷Haipe Pedro heishu: Sheja, mãrã'ĩrãra katũãpo ã'ë ãrĩmi'ĩrũ? She ãijyve ãmano ndyrehe verã. ³⁸Hesu heishu: Æñetera rere rymano shyrehe verã? Æñetẽite hainde, ndeiteri uru ñẽẽrã, mbahapyjypo rerekui shykuambava.

Chapter 14

Hesu rupii katu ñavähê Tuu êvâpe. ¹Avy pyvy'ääpi, pirojahe Ñanderu Tumpa hareka piroja jyve shyrehe. Avy pyvy'ääpi, pirojahe Ñanderu Tumpa hareka piroja ²Sheru hëntape heta'ê pynyrëndarâ; kÿrâârâ,âmbe'ûapo pee, hârâ ahapo âmyhêvâ pee pëi verâpe. ³Haiviahajymarâ, opa kavima âmyhêvâ pëi verâperâpo aijy apyryrahakui,jaike pävêi verâ she aikovape.⁴Pee rânga pikuaa matyrapo ahahareka pikuaajy vokava pe, peho verâpe. ⁵Tomas heishu Hesu:Yreja, kuahââ rânga matyrapo reho. Mârârapo kuaaha vokavape? ⁶Hesu heishu: She hai vokava pee, añeteve hareka tykove. She rupii katu vâhêhâ Sheru êvâpe. ⁷Shykuaapirâ, pikuaapo jyveshu Sheru, hârâ ã'êvâi pikumashu, shara pyheshapêishu.⁸Haipe Felipe heishu: Yreja, ma'êihe tyheshahave Ñanderu, kyrâiterâ haikavimapo orekui. ⁹Hesu heishu: Felipe, kuriââ rânga aiko ai penendie, hâmerâ nde'iave shykuaa? Shyreshava, heshamajyve Sheru. Mârâîrâra reseshe apyrymbyheshaka verâ Sheru?¹⁰Ryrojââra Sheru hândi pëntevâi orerâme? Kova haipeva ha'êâshijuhuvii haiva, koñeî ajapo Sheru pota ajaposhuva. Hârâ She rupii hai japo pota japova. ¹¹Shyroyapi Sheru hândi pëntevâi orevarâ, hârâ pyrojââ she haivarâ, ajapo vekuâi pyroja. ¹²Ññete hai pee, jyroja shyreheva japopo jyvekui opa mǎinûnga she ajapova, hareka hetaitevepo mǎinûnga japokui, shara ahajypo Sheru êvâpe. ¹³Hârâ opaite mǎinunga shyreepe pirureva âmêëpope; She rupii rojaha verâ Sheru. ¹⁴She amêëñoîpope mǎinunga shyreepe pirureva.Hesu mbeu mbouñoî vêrâ Espiritu Santo. ¹⁵Shyraiuhupirâ pijapopo she haipeva. ¹⁶Hârâ airureposhukui Sheru mboupe verâ, pynymbory verâ vokava hai Espiritu Santo opa ara pinimi'îrû verâ. ¹⁷Vokava Espiritu Santo haipo pynymboihokui mbai ãñêteva, hârâ Ñanderu Tumpa jyrojambahea katuâpo êê hândi, shara haire heshââ hareka kuââ. Têvâ pee pikushu shara hai ikoma penendie, hareka ikopokui pyndypyape. ¹⁸Ha'êâ apyryrejaite verâ, aijypo aiko penendiekui. ¹⁹Kôõima'ê,kuaretare shyreshaveama verâpe, têvâ pee shyreshajypokui, shara amanoâpokui hârâ pee pymano'âîpo jyvekui. ²⁰Voka arape pikuaapokui Sheru hândi pëntevâi orevarâ, hârâ she âijyve pyndyrehe hareka she âîpo jyve pyndypyape.²¹Hârâ shiñêê hênduva hareka japova, vokava hai ãñete shyraiuhuva, shyraiuhuva Ñanderu Tumpa haihupo jyveshu, hârâ she ahaihupo jyve, hâmbâ aheshakaposhu marâvara she. ²²Haipe Judas heishu Hesu; (ha'êâ Iscariote): Yreja, mârâîrâra oreîpo rijeshaka'ore, hâmbêra kuaretare rijeshakââpo jyveshu?²³Hesu heishu: Shy raiuhuva japo she haiva, hârâ Sheru haihu poshu vokava, Sheru hareka She ouhapo ikoha hândi. ²⁴Têvâ shy raihumba, japoâ she haiva. Hârâ pee pyhêndu pëi va ko ñêê ha êa shiñêê, Sheru shymbou vekua ññêê rânga.²⁵Opaite kova mbai ambeu ãi pee, ãimê teri ãi penendierâ. ²⁶Têvâ Espiritu Santo Sheru shyreepe mbou verâ hai pynymbory verâ,pynymbo'epo hareka pynymmanduakahe verâ opa mǎinunga hai pee vekua. ²⁷Ahajyma, ahejape pyavapy. ãmêê pee shyapyavapy, ãmê'êâpe kuaretare mêêva rǎimi. Avy pyvy'ääpëi hareka avy pykyje. ²⁸Pee rânga shyrenduma, kuri haije ahajyrâ hareka aijy aiko penendie verâ. Pee añete shyraiuhurâ pyvy'aîpo, shara pikuama ahajypo Sheru êvâperâ mbai vasuve shyheviva. ²⁹Âmbeu pee kova mbai ndeiteri jehurâ, hâmerâpo pyrojakui ikomârâ. ³⁰Hetaveamapo ãñjeta pee, shara vâhêma ou ãña ko yvy îârê'ô ruvisha. Hai mbaivapêâ jepy shyrehe. ³¹Têvâ kÿrâpo kuaretare kuaa jyve sheahaihushuva Sheru, hareka ajaposhu hai heisheva. Pupûa, jahakoivi.

Chapter 15

¹Hesu hai uva jypy añeteva. ¹Hesu heijyshu mboireare: She hai uva jypy añeteva, hārā Sheru hai ñyngareko'ieha. ²Hāmā pēnte shyṛānkarā'ō i'aarā, jasyjapo; tēvā ia kavirā hākamire jasyjashi, hetaveia verā. ³Pee rānga pykyavēāma, ko ñēē āijnetahepeva rupii. ⁴Tānta katu pēi shyrehe, hārā she kyrāmipo āijyve pyndyrehe. Shara uva hākakueri katuāpo ia jypyre ēārā; kyrā jyve pee pēi shyreherā katuāpo pindi'ia jyve. ⁵She hai uva jypy, hārā pee hai shyṛākarā'ō. Hārā ēē shyreheva she āijyveherā, hetapo ia; shara sheembape mba'ēāpo pijapo. ⁶Hārā ēmba shyreheva, mombohapo hāka jipiva rāimi, mbatyharā momboha verā tatape. ⁷Pēi katu jyve shyreherā, hareka shiñēē pijapoñōirā, me'ēāpo jyvepe pirure. ⁸Sheru vate arapy'ō penmombaipo jyve, pee pindi'ia hetarā. Hārā kyrāvape ikopo pyndyhevi shyryheva añēteva. ⁹Sheru shyrai huva rāimi; apyryhaihu jyve, hārā shyrai huñōipopi. ¹⁰Opaite she haiva pijaporā, apyryhai huñōipo, kyrā jyvesshe Sheru heiva opa ajaposhurā hai shyrai hu. ¹¹Kyrā she āijneta pee, She rāimi pyvya verā. ¹²Kova hai pijapo verā: She apyryhai huva rāimipo, pijyhai hu jyve. ¹³Jyhai hu tivishaveva imērea rānga hai, mēēva hykove ñi'irū retare. ¹⁴Pee rānga hai shi'irūre, pijapo she hai peevarā. ¹⁵Sheapyrymbyhee veamapo “jokuehareare”, shara jokueharea kuāā hai jukue'ō japova. She “shi'irūrā” apyryre, shara opa ambeupe Sheru heisse vekuare. ¹⁶Peeā shyryhōrōpi, sheii rānga apyrypyhōrō. She apyrymondo heta mbai pijapo verā hareka opareimba ryheva. Kyrārā Sheru mēēpo pee opa mba'e shyreepe pirureshua. ¹⁷Kova hai pijapo verā, hykūāi haijy pee: Pijyjaihu. Ñanderu Tumpa jyrojambahea pyndyreshatāāpo. ¹⁸Kuaretare pyndyreshatārā, pynymanduapohe sherāni shyreshatāā retarā. ¹⁹Pee hai jyve haire rāimi iarā, kuaretare jyrojambare pyndyrai hu jyve, haire jyhai huva rāimi. Pee rāngapikoveama yvy iārē ōre jyrojambare ikova rāimi, shara she apyryñōhē haire pāūvi hārā kuaretare pyndyreshatāā, shara pikoveama haire ikova rāimi. ²⁰Pynymandua katuhe she hai pee vekua: “Mba'ety jokueharea vateve'ēshia jokue'ō”. Hārā kuaretare shyreshatārā, pyndyreshatāāñōipo jyve. Hārā she haiva haire japorā, pee pereshuva japoñōipo jyve. ²¹Opaite kova mbai piroja shyreherā kyrāñōipo japo pyndyre reta, shara kuāā reta shymbou vekua. ²²Hāmā haire aīā āijnetashu retarā, mba'etytēre verā mbai porāmbava. Tēvā āē katuveama heky ijuhuvi reta mbai porāmba vekua. ²³Hārā shyreshatamba'iare, Sheruave heshatāā jyve. ²⁴She aīā ajapo mbaikavi heshaha verā haire mbytepe mbavamba katu japovarā; mba'etytēre verāre mbai porāmba vekua. Hārā haire ajemāi heshatē reta kova mbai, tēvā shyreshatāā jyve hareka jyve Sheru. ²⁵Tēvā kyrā jehu shara ikoñōipo Ñanderu Tumpa jykuatiupe heiva haire imēreva: “Mbaimbape shyreshatāā jyve”. ²⁶Tēvā oupokui Sheru ōvi pynymbory verā, vokava hai Espiritu Santo añēteva ryheva, hārā hai ñnjeta kavipo shyrehekui. ²⁷Hārā peepñnjeta kavipo jyve shyrehekui, shara ōñepyroāivive shimi'irūpi.

Chapter 16

¹She hai pee kova mbai potā piroja kue pypoi shirā. ²Pymohēā pokui Sinagogaivi, hareka vāhēpo ara mbava pindi juka verā, mōate kyrā haikaviva japo Nanderu Tumpa pevarā. ³Haire kyrāpo japo kova mbai, shara kūā reta Sheru hareka jyveshe. ⁴She hai pee kova mbai iko verāre, pyny mandua he verā sheambeuma pee vekua. Ko Espiritu Santo japova. Ha'ēā ngamba pee aryka'eite kova mbai, she aime teri pendierā. ⁵Tēvā ā'ē ahajypo shymbou vekua ēvāpe, hareka mba'ety pēēva pyrāndu sheva matyrāpo aha. ⁶Pynymby vy'ā rānga jyve kova mbai, shee ambeuva rehe. ⁷Tēvā, ambeupo pee ko ańeteva: Kaivivepo pee she aharā. She ahārā katuapo ou pee pyny Mbory verā, She aharā ambou pokui pee Espitu Santo. ⁸Espiritu Santo ourā heshakapo kuareta retape mbahapy mbai; pēntembai, haire heko porāmba varā, hareka monkue mbai, heko kavikapryva; hārā mbahapy mbai, mbavara Nanderu Tumpa jahepohe reta. ⁹Heshakaposhu reta heko porāmba, shara jyrojā shy rehe; ¹⁰heshakaposhu reta mbaivara hai tykove kaviva kya mbava hape, she ahava rehe Sheru hētape, hārā pee shy resha veapo; ¹¹hairāheshakaposhu reta Nanderu Tumpa nimbivache, shara jaheama heva Āña huvisha ko yvy iārē. ¹²She areko teri heta māi nungahai pee verā, tēvā, ā'ē kuatūā teripo pikua mbaivara he'ise. ¹³Ko Espiritu Santo ourā katy, hai kuaaka po pee opa ańeteva; ĩnetāā po rehe jyyhevi rei, heipo jyve opaita hai hēnduva hareka kuaaka po pee māi nunga iko verā. ¹⁴Haipo shee, she mombai vasu verā, shara pysypo voka māi nunga sha āpova, amēēshu verā hareka haibe kuaaka pee verā. ¹⁵Opava voka Sheru ĩmereva sha āpova jyve; hārā hai pee voka Espiritu pysy verā sha āpo vaivi hareka pyny mby kuaaka verā jyve pee. Mbai nymbasy hekoviapo jy'ape. ¹⁶Kōōĩmapo, pee shy resha veapi verā, tēvā kutymi jyapepo shyresha pi jykui. Shara she ahajypo Sheru ēvāpe. ¹⁷Haibe Hesu mboireare pyrāndu ijupe: ĩMbaivara he'ise vokava? Hei rānga nānde kōōĩmapo jahesha veamashu verā, tēvā kutymi jyape jahesha jyvērā. Shara hainda ohajypo Tuu ēvāpe. ¹⁸ĩMbaivara he'ise “kō ōĩmapo”? Jaikūāā ny mbaiva rehera kyrā ĩnjeta. ¹⁹Hesu kuaa haire pota pyrāndu jyreshuvarā, heishu reta: She rānga hai peeje kuri, kō ōĩmapo jyresha vea piiva. Tēvā kutymi jyapepo shy reshapi jy. ĩHaira vokava py pyrāndu pi pijupe? ²⁰Āńete rānga hai pee, pijahēopo hareka pyvy āpo pii, kuareta retany vy apo jyre. Peepyvya mba tēvara, pyvya mba vekua hykojapy verā hai vya. ²¹Pentetaupe memby potarā heta mby hasa asy, shara vāhēma ara hasyshuverā. Tēvā sanjay oa marā, mandua mba jy heva hasykue. Shara vy aite i veru pēnte sanjay yvy iārērā. ²²Kyrāi jyvepe ā'ē pyvya mba pēiva, tēvā ai jyma apyry hesharā pyndy pya vy akueivi tynyhē pokui, pēnte vya mbava mba katu heky pyndy heviva. ²³Voka arapembai veamapo pypy randu she kui, ańeitevape hai pee pirure po Sherupe, hārā mee po pee opava māi nunga pirureshuva shy reepe. ²⁴Ā'ē peve mba'ēā teri pirure shy reepe; pirure hama meēā pope pyny tynyhē verā vy a. Kristo ipope ēē kova yvy. ²⁵Ā'ē nymyhā āngape rānga āĩnjeta hai pee ā'ē peve. Vāhē pokui ara āńimi nēē veama pe verā nēē nymyhā ānga, ambeu kavi pe verāi rānga Sheru ryheva. ²⁶Voka arape pee pirure poshukui shy reepe; hārā she ā'ēā airure verā pyryrehe Sherupe, ²⁷shara Sheru teiva pyndyraihi. Hai pyndyraihi pee shyraihi pirā hareka pyroja she aiva Nanderu Tumpaivi. ²⁸She ahē Sheru ēvāivi hareka ai ko yvy iārē, hārā aheja pojy ko yvy haere ahajypo Sheru ēvāpe. ²⁹Haima mboireare heishu: Ā'ē rānga rĩnjeta kavi rēi, nēē nymyhā ānga mbape, hārā kuaa kavima. ³⁰Ā'ē heshahama opa mbai rikuava, hareka katumba mbava mbai pyrāndu ndeva. Hārā rojaha reiva Nanderu Tumpaivi. ³¹Hesu heishu reta: Pyrojamara akuarā ā'ē? ³²v

³³Hai pee opaita kova māi nunga pyndy pya vapy verā piroja shy reherā. Hetapo hasa asy ko yvy iārē, tēvā, avy pykyje, she popemarānga ē ko yvy.

Chapter 17

Kova Hesu opa heishu mboirea retarã, mãĩ vate ararerã. ¹Kova Hesu opa heishu mboirea retarã, mãĩ vate ararerã hei: Sheru, vãhẽma ara ryheshakashu verã kuaretare she Kova Hesu opa heishu mboirea retarã, mãĩ vate ararerã hai mbai vasuve hareka mbaikatukue ìmẽrea. Hãrã she aheshakapo jyveshu reta nde hai mbai vasuva hareka mbaikatukue ìmẽryrea. ²Nde rãnga opa riñono kuaretare ndy Ray ipope, mēēshu verã tykove opambava opaite jyrojaheare, hareka rymēēshu vekua. ³Kova rãnga hai tykove opambava; roja verãre nde haiva koñẽĩ ò Ñanderu Tumpa ãñēteva hareka jyve Kristo, nde rymbou vekua. ⁴She rãnga ãmbyheshaka kuaretare nde hai mbai vasuva hareka mbaikatukue ìmẽrea, ko yvy ãrẽ shara opa ajapo nde rereva. ⁵Ãẽ, Sheru, mēējy she nde rēivape hareka mbaikatu ìmẽ are vekua ndeiteri ko yvy ěrã. ⁶Opaite nde rymēē she vekua kuaretare mbyteivĩ aikuaakashu reta mbavara nde. Na ãpova retãĩ rãnga rymēēshe, hãrã haire japo ni ñēē. ⁷Ãẽ haire kuaa opaite nde rymēēshe vekua, hai na ãpoarã. ⁸She ambeushu reta ni ñēē rikuaaka she vekua, hãrã haire roja. Kuaama reta ãñētēite she aiva nde rēivaivĩ, hareka roja reta nde shymbouva. ⁹She airurehe nde jyroja ndy reheva rymēē she vekua, airureãhe nde kuaretare jyrojamba ndy rehevare, nde rymēē sheva reta reheĩ airure, shara hai na ãpovare. ¹⁰Opaite sha ãpova hai jyve na ãpova, hareka na ãpova sha ãpova jyve; hairera rupii heshaha she veteve ãivã. ¹¹She rãnga ãĩme veamapo ãĩ ko yvy ãrẽ; tẽvã haire ìmẽ teripo ě ko yvy ãrẽ, hãrã she ahapo nde rēivape. Sheru heko kaviva, ñyngarekohe reta nymbaikatukuepy nde rymēēshe vekua, tijyhaihu reta ñande rãĩmi. ¹²She ãĩme'ãĩ hãndi reta ko yvy ãrẽrã, ãĩngarekohe ndy reepe nde rymēē she vekua, hareka ãmboryshu reta. Hãrã mba'etyhairitava kañy shyheviva, koñẽĩ pẽnte kañy, hekope kavi iko verãÑanderu Tumpa ãñēēpe heiva. ¹³Ahamapo nde rēivape, hãrã ambeukova mbai ko yvy ãrẽivĩ ndei ãhẽrã, haire vy a verã jyve she avyava rãĩmi. ¹⁴She rãnga ambeushu reta ni ñēē, hãrã kuareta jyrojamba ndyrehevare heshatã reta. Shara haire ha'ẽã hai ko yvy ãrẽ òre, she rãĩmi ha'ẽã jyve kuaretare ryheva. ¹⁵Airureã nde ryheky verãre ko yvy ãrẽivĩ, ñyngarekõĩhe shi reta mbai porãmbava. ¹⁶She ha'ẽã ko yvy ãrẽ ò, hãrã haire ha e ãĩ jyve yvy ãrẽ ò. ¹⁷Mby heko kavishu reta na ãpõrã; ni ñēē ãñēteva rupii. ¹⁸Nde shymbouva rãĩmi kuaretare mbytepe, kŷrã she amondo jyveshu reta kuaretare mbytepe. ¹⁹Haireta reheĩ rãnga ãñymby heko kavi, haire ñymby heko kavi verã jyve ni ñēē ãñētevapy. ²⁰Ha'ẽã kova retareĩ airure ndeva, airure jyvehe nde mbairã jyroja shy rehe verãre, hẽnduma haire mbeuvarã. ²¹Airure he nde haire pẽnte pyapẽĩ ñynõĩ verã; tiñymy pẽnteĩ ñanendie reta, Sheru shyrehe nde rēivã rãĩmi, hareka ndyrehe ãĩmeva rãĩmi. Kŷrã tõi reta pẽnte pyape, hãrãpo kuaretare roja nde shymbouva. ²²She ãmombaishu reta, nde she mombaiva rãĩmi, ñymy pẽnteĩ verãre ñande rãĩmi; nde hareka she. ²³She ãĩhe reta, hãrã nde rēi jyve shyrehe, kŷrã haire ñymy pẽnteĩ ijupii verãre, kŷrãrãpo kuaretare hesha hareka kuaa nde shymbouva, hãndi nde ryhaihushuare, shyraihuva rãĩmi. ²⁴Sheru, nde rãnga rymēēshe, hãrã aipota haire ě jyve she ãĩ verãpe, hesha verãre nde she mombai vasuva nde iave teri ko yvy ěrãvãĩ. ²⁵Sheru heko kaviva, kuaretareta rãnga ndykuãã; tẽvã she arykuãã, hãrã kovare ã'ẽ kuaamande shymbouva. ²⁶She aikuaakashu reta mbavara nde, hareka aikuaakave teri poshu reta, ěpy verãre jyhaihu; ñande jaijyhaihuva rãĩmi

Chapter 18

Hesu raha mbyperesoha. ¹Hesu opama ñymboirā, mboireare hāndi oho Cedron yy syryva hyvaisho kyty, haipe ē pēnte ñana ōmi, hārā haipe Hesu opama ñymboirā, mboireare hāndi oho Cedron yy iche reta. ²Judas, pysyka ēshu verā kuaa jyve vokava ñana ōmi, Hesu mboireare hāndi ohose ōpe. ³Haipe Judas vāhē oho hāndi syndarore ñyrārōse ia hareka tupaope ñyngareko ō, pai juhuvisshare hareka fariseore mondova. Raha ijehe reta kyse pukuva hareka tata yvyrare myhēndyava. ⁴Hesu opama kuaa mbaivara ikopoherā, ōhē hñnonderā pyrāndushu: Mbavara pyhekapi? ⁵Haire heishu: Hesu Nazarenova. Hesu heishu reta: She hai. Judas, Hesu pysykava haipe ñmē'ē jyve hāndi reta. ⁶Hesu “She hai”, heimarā, opa haykue syryrā, hareka kupe rovahe retarā oa yvyre. ⁷Hesu hykuaī pyrāndu jyshu reta: Mbavara pyhekapi? Hārā haire heishu: Hesu Nazarenova. ⁸Hārā Hesu heijyshu reta: She āmbeuma rānga pee, she hai. Sheshyrekapirā, pymaēihe shyryhehare tohojy. ⁹Vokava ikoma Hesu hei vekua: “Sheru mēēshe vekuare, pēnteāpo kāñyshi.” ¹⁰Haipema Simon Pedro kyse puku ñmēreva, nohērā jasyjashi Malco nambi jakata kyty ō, pai ruvisha jokuerea. ¹¹Hesu heishu Pedro: Ñonojy ndykyse puku hyrupe. Ryrojāra āēteite āīme'āī ahasa asy verā Sheru heisheva rāīmi? Hesu rahaha pai juhuvisshare hñnonde. ¹²Haivi syndarore juhuvissha hāndi, hareka syndaro tupao ñyngareko iheare pysy reta Hesu, hārā pokuashu reta. ¹³Haivi raha reta Hesu Anas hēntape, shara Caifas hai hyvaja, haimba pai juhuvisshare vokava āñope. ¹⁴Ko Caifas rānga heimbashu Judiojuhuvissha retape, haikavivepo pēnteī kuimbai mano opava rehe. Pedro hei kuambava Hesu. ¹⁵Simón Pedro, hareka ĩrū mbo eha reare hāndi oho Hesu haykue. Vokava mbo eharea ĩrū kuamba jyve reta pai ruvisha vasu, hārā iche hāndi Hesu pai ruvisha vasu ho ipe. ¹⁶Tēvā Pedro ōchepeī ñmē hai katuape. Haipe mbo eharea kuaava jyve pai ruvisha vasu, hārā ĩnjeta hāndi taupe ōchepe ñyngareko ōrā mñnje Pedro. ¹⁷Haivi taupe ōchepe ñyngareko ōvā pyrāndushu Pedro: Nde ha'ēāra jyve ko kuimbai mboireare pēnteva? Hārā Pedro heishu: Mba'ety. ¹⁸Vokava arape ro y ērā, jokueareare hareka syndarore tata jakuimbaimba reta, ñymbouva pēī jype e ñynōī verā. Hārā Pedro ñymboja jyve ñymbou ōre ēvāperā jypee hāndi reta. Pai ruvisha vasu pyrāndushu Hesu. ¹⁹Haipe pai ruvisha vasu ōñepyrō pyrāndushu Hesu mbavara rymboi ryreare, hareka mbaivara rỹpyrỹmboihe. ²⁰Hesu heishu: She rānga āījeta kuaretare hñnonde; Sinagoga hareka tupaoipi apyrỹmboi, opaite Judiore ñymbatyaipi. Hārā ha'ēā rāngatē māīnunga ñemiape. ²¹Mārā ĩrāra rỹpyrāndu she? Pyrāndu jyveshu opaite shiñēē hēndu vekuare, hārā tymbeu jyve nde she amboihe vekuare. Haire kuaa kavi she hai vekua. ²²Hesu kỹrā heirā, pēnte syndaro tupaope ō haipe ia, nūpa Hesu hovaipirā heishu: Kỹrāra jaijetashu pai ruvisha vasu? ²³Haipema Hesu hei: ĩmē porāmbape haivarā, mbeu she. Hārā haikaviva hairāra, mārā ĩrāshu nūpa? ²⁴Haivi Anas mondoshu Hesu pokuaha ryheve pai ruvisha vasu Caifas ēvāpe. Pedro hykuaī heijy kuambava Hesu. ²⁵Haipe Pedro ñymbou jypee ē tata hyvacherā, heishu reta: Ha'ēāra nde ko kuimbai mboireare pēnteva? Pedro ñōmĩrā hei: Mba'ety. ²⁶Haivi pai ruvisha jokuerea pēnteva, Pedro nambi jasyja shi vekua hēntarā, heishu: Aryreshā ngamba jyve hāndi Hesu ñana ōpe. ²⁷Hārā Pedro hykuaī heijy kuambava Hesu. Haipema pēnte uru ñyrāā. Hesu Pilato hñnonde. ²⁸Haivi pai juhuvisshare raha Hesu Caifas hēntaivi mburuvisha vasu Romape ō Pilato hñnonde. Kōī serima ouva, hārā Judiore icheā ko mburuvisha Pilato hēntape, shara ñatēy ñymyngya reta oho heare heiva rāīmi, hareka haimba Judiova ohoāpo yngava oope; kỹrā japōrā katuāpo hou reta karu Pascua ryheva. ²⁹Hārā Pilato ōhē katuape ĩnjeta hāndi verārā, heishu reta: Mbaiva ñēē porāmbara ĩmē pyrehe kova kuimbai? ³⁰Judio reta heishu: Ko kuimbai ha'ēā mbai porāmba japo iarā, veruambate verā nynonde. ³¹Haipe Pilato heishu reta: Pyraha pee, hareka pijapohe pyndykuatiape mbyparahava heiva rāīmi. Haipe Judiore heishu: Tēvā ore Judiore katūā mbavape jukaha. ³²Kỹrā iko Hesu hei vekua mārārapo hai manokui. ³³Pilato ichejy hoo iperā, hēnosu Hesu, hārā pyrāndushu: Haira nde Judiore juhuvissha vasu? ³⁴Hesu pyrāndu jyveshu: Ndera ndijuhuvi rere she, ti yngavare kỹrā hei nde rāmēīra rere jyve shyrehe? ³⁵Pilato heishu Hesu: Shera hai Judio. Nyrēnta ĩrūre, hareka pai ruvisha reta rānga, niñono she pope. Mbaivara rijapo? ³⁶Haipe Hesu heishu Pilato: She ha'ēā ko yvy ĩārē ō mburuvishare rāīmiva. She mburuvisha pee rāīmi jyvērā, shyryhehare ñyrārōte verā potā shyrmē ēhā Judiore juhuvisshaipoperā. She Reino ha'ēā ko yvy ĩārē ō. ³⁷Hārā Pilato heishu Hesu: Akuarā haira ndee mburuvisha vasu? Hesu heishu: Hai rānga nde rereva rāīmi. She ai aa vekua ko yvy ĩārē ambeu verā āñēteva. Opaite mbai āñēteva japo ia, hēndu she ambeuva. ³⁸Pilato pyrāndushu Hesu: Mbaivara vokava āñētea? Jururehahe juka vērā Hesu. Vokava pyrāndurā Pilato ōhējy Judiore ēvāperā heishu reta: Aheshā rāngahe ko kuimbai mbai porāmba japova. ³⁹Pee rānga pipykuaa pēnte kuimbai mbyperesoava apoishirā ko Pascua aretepe; pipotara apoishi ko Judiore juhuvissha vasu? ⁴⁰Haipekuaretare hñnatu sapukerā hei: Vokava avy poishi hai! Haikavivepokui rypoishirā Barrabas! Barrabas haimba mbai porāmba japo ia.

Chapter 19

¹Pilato heimarā raha ñupākashu Hesu. ²Haivi syndarore ñope japo pēnte korona juuvi hārā ñonohe Hesu ñakare, ³Haivi òñepyrō hovaipi nūpashu retarā hei: Tiko puku Judiore juhuvisha vasu! ⁴Pilato hykuāi òhējyrā heishu reta: Pymāiñhe, ko kuimbai aru katuape pyhesha verā, she aheshāhe mǎinunga porāmba japova. ⁵Hārā Hesu nōhēha katuaperā, ñakare ñmēre juu ñopēha vekua, hareka mondeava pytāāveva kupere. Haipe Pilato hei: Koo ē kuimbai pynynonde! ⁶Pai ruvishare hareka syndarore tupao ñyngareko ihea, Hesu heshama retarā òñepyrū sapuke reta: Mbysavava kurusure! Mbysavava kurusure! Pilato heishu reta: Pyraha hārā pymbysavava pee. She aheshāhe mǎinunga porāmbajapova. ⁷Judiore heishu: Ore rānga ñmē rekoha yrykuatiape mbyparahava, hārā haipy heiva mano ñoi verā, shara hei ijehe Ñanderu Tumpa Tay. ⁸Pilato hēndu kovarā, kyjeiteve ijy. ⁹Hārā Pilato ichejy oo iperā pyrāndushu Hesu: Māiivi reivara nde? Tēvā Hesu mba'ēā hei. ¹⁰Hārā Pilato heishu Hesu: Mba'ēārapo reseshe? Rikuāāra ñmē areva mbaikatu, arymbysavavaka verā kurusure, hareka āmā ēijy ndyrehe verā? ¹¹Hesu heishu: Mba'etyte ryre shy rehe verā mbaikatu Ñanderu Tumpa niñonoā Mburuvisha vasurā; hārā shy mēē vekua ndepope tivishaiteve ñmēre hai ijehe mbai porāmba. ¹²Haipema Pilato heka mārārapo mā ēijyhe Hesu; tēvā Judiore sapuke jy rerā hei: Rymā ēijyherā, nde haivēāmapo mburuvisha vasure ñi'irū! ñmē ē hei ijehe mburuvisha vasuva, voka Romape ò mburuvisha vasu hyvaishoma! ¹³Hārā Pilato vokava hēndurā, nohēkajy Hesu katuape. Hārā pirīm bivache ò vapyseape vapy, hebreope mbyheeva Gabata, he'iseva itaivi japoava. ¹⁴Ara mbyte nūngama ē, Pascua jy ara verāpe. Pilato heishu Judiore: Kope ē pyndyruvisha vasu! ¹⁵Tēvā haire sapuke jyre: Tymano! Tymano! Mbysavava kurusure! Pilato heishu reta: Mārārapo ambysavavapyndy ruvisha vasu kurusure? Pai ruvishare heishu: Pentēi rānga ēuruvisha, mburuvisha vasu Romape ò. ¹⁶Haipema, Pilato mēēshu reta Hesu, mbysavavaha verā kurusure. Hesu mbysavavaha kurusure. ¹⁷Hesu òhē jukurusu ryhe verā oho “tākā kǎvē rēnda” he'iashua kyty, hebreore ññēēpe he'iseva Gólgota. ¹⁸Haipe mbysavavashu reta kurusure, hāndi mōkue kuimbai, pēnte jasu kyty irū jakata kyty, hārā Hesu mbytepe. ¹⁹Haivi Pilato ñonoka kurusu iārēpēnte ñēē heiva: “Hesu Nazareno, Judiore juhuvisha vasu.” ²⁰HetaJudiovare mbijetava voka ñēē, shara Hesu mbukurusuha vape mbyrya ēshi tēnta, hārā ñēē ñonoha hebreo, Griego hareka latinpe. ²¹Hārā pai ruvishare heishu Pilato: Avy ñono: “Judiore juhuvishavasu”; haikavivepo rymbyparahe, hai hei ijeheva rāimi Judiore juhuvishava. ²²Tēvā Pilato heishu reta: Ko ambyparava rāimi, kyrāmāi ē. ²³Hārā syndarore hupima Hesu kurusurerā, heky reta monde vekuarā mbijao ūrūndy kavi pepentēi pevārā. Hesu monde vekua ha'ēāmba mbyvyvaya, shara pēnte pukupēi japyva. ²⁴Hārā syndarore hei ijupe reta: Avy ñamyndoro, haikavivepo ñamomboiñhe dado mbavarapo ou kavishurā pytashukui. Kyrā iko voka Ñanderu Tumpa jykuatiape heiva: “Amonde vekua ñimbijao hereta, ajasoiva mombohe reta dado.” Kyrā katī japo reta syndarore. ²⁵Hesu jykurusu ēvā hyvache ē ishy Maria, hāndi kypyy Maria, Cleofas h̄yeko hareka Maria Magdalena. ²⁶Hesu heshama ishy, ñymboy ē jypype hāndi mboirea hai haihuva, hārā heishu ishy: She sy, ko ē nymemby. ²⁷Haivi heishu mboirea: Voka ē nde sy. Haivima Hesu mboirea rahashu Maria, hai hēntape. Hesu mano. ²⁸Kova mbairā, Hesu kuama opa mǎinūnga vāhēma japype. Haereka iko verā Ñanderu Tumpa jykuatia ññēēpe heivarā, hei: Shu uhe. ²⁹Haipe ē pēnte taropy tynyhē ò vino irova, mākypy pēnteesponjarā, ñapīti yvyra japyre hārā Hesu jurure mboja. ³⁰Hesu houvino irovarā, hei: Kope vēima Sheru heisheva ajapo. Haivi ñakā mombo yvy kytyrā, mano. Pēnte syndaro kutushu Hesu. ³¹Akuape Pascua ara serimarā, Judiore potāmba tyretekie pytashikurusure putu'uava jy arape, arete Pascua vasupo ērā. Hārājurureshu reta Pilato my òpekashi verā kurusure savava òre tuma, haivi mbyveyjha verā. ³²Hārā jyraha syndarore, my òpe verā mōkue òre tuma Hesu jichere mbysavavaha vekua. ³³Tēvā ñymboja Hesu ēvāperā hesha reta manomarā, hārā hai reheī my òpeāshi tuma. ³⁴Hārā syndaro pēnteva kutu Hesu hetekue jichepe, haivi òhēshi tuvy hareka yy. ³⁵She Juan, kova aheshava āmbeu pee hareka shapuā; hareka aikuaa mbai āñēteva heirā, pee jyve pyroja verā. ³⁶Kova mbai jehu iko verā Ñanderu Tumpa kuatia ññēēpe heiva: “My òpehāmba shi verā pēnte kǎvē.” ³⁷ñmē ējy Ñanderu Tumpa kuatiaññēē irūpe heiva: “Heshapo reta kutuha vekuape.” Hesu ñotyha. ³⁸Kova mbairā, Jose Arimatea pe ò tēnta, jurureshu Pilato mbyveyj verā kurusuivi Hesu hetekue. Hesu mboirea ñemiapēi iko i jyve haykue, shara kyjete i Judio retavirā, Pilato mēēmashurā, Joseoho raha Hesu hetekue. ³⁹Nicodemo jyve, oho ñnjeta hāndi vekua Hesu pēnte pyntūpe, vāhē oho jyve mbai pisheka kavi ryheve, mirrahareka aloe mbihi ava (30) kilo rupii. ⁴⁰Hārā Jose, hareka Nicodemo Hesu hetekue kytyhe mbai pisheka kavi, haivi ñomapy reta savanatīva mbipishea kaviva, Judiore japoseva rāimi manova ñotyhaberāpe. ⁴¹Hesu kurusure mbysavavaha vekuape hyvache ē yvoty hetava, hārā haipe ē pēnte ita jo'oava py ahu ò, manova ñotyhambaterivape. ⁴²Haipe ñono reta Hesu hetekue, shara mbyryā ē itajo'oavarā, hareka vāhē serima putu'uava jy ara.

Chapter 20

Hesu kuerajy. ¹Putu uava jy ara hasamarã, Domingo kõ ãi pÿntu teriva, Maria Magdalena oho tã òvê ôpe Hesu ñonoãvape; hãrã Putu uava jy ara hasamarã, Domingo kõ ãi pÿntu teriva, hesha ita jo'oava juru mbotyha pya mba'etyma. ²Haipema taupe ñani oho Simón Pedro êvãpe, hareka Hesu mboirea haihuva ôpe. Hãrã taupe heishu reta: Hesu hetekue nohẽã ngamba rahahaita jo'oavaivi, hareka jaikuã mãipiramba ñonoha. ³Haipe Pedro hareka ñrũ Hesu mboireare hãndi jyraha tã òvê êvãpe. ⁴Mõkue ôre jyvachei ñani jyraha; tẽvã ñrũ ñakuaveshi Pedro, hãrã tÿnonde vãhẽshi. ⁵Jyroa mãirã hesha savana ñomahapy vekua haipe ã, tẽvã icheã hapype. ⁶Haivi vãhẽ oho Simón Pedro haykuei, hãrã iche ita jo'oava hapype, hãrã Pedro heshãi jyve savana ñomahapy vekua haipe êrã. ⁷Pedro heshajy Hesu ñakãre ñomahapy vekua mba'ety hãndi jokuaha pyare, tẽvã mbapu aha kavirãmba ÿngaity ñonohajy. ⁸Haivi iche jyve Hesu mboirea ñrũ. Tÿnondeite vãhẽ vekua tã òvê êvãpe, haipe hesha kavite iko vekuarã, rojama. ⁹Kova mbai ndei ikorã, haire kuaa kaviamba Ñanderu Tumpa kuation ññẽẽpe heiva, Hesu kuerajy verã manovare mbyteivi. ¹⁰Haipema mõkue õ Hesu mboireare jyverujy hẽntape. Hesu ijeshakashu Maria Magdalena. ¹¹Maria Magdalena katuapẽi pyta hairã, ita jo'oava hyvache jaheo i, hãrã jaheo ryheve jyroa mãi ita jo'oava vekua hapype. ¹²Hãrã hesha mõkue Tumpa jokueva mondeva tii kaviva, vapy ñynõi Hesu hete ñonõha vekuaperã; pẽnte ñaka kity hareka ñrũ tyma kity. ¹³Hãrã Tumpa jokuevare pyrãndushu taupe: Taupe, mãrã ñrãra rijaheo rei? Taupe heishu: Sheja rãnga rahaha, hãrã aikũã mãipira ñonoha. ¹⁴Opaĩ kÿrã heirã, mãi haykue hãrã haipe hesha Hesu, tẽvã kuãmba haiva Hesu. ¹⁵Haipe Hesu pyrãndushu: Taupe, mãrã ñrãrarijaheo rei? Mbavara ryheka? Maria mõãte kuimbai yvoty ñyngarekoihearã, heishu: Karai, nde ryrararã mbeu she mãipira ryheja, hãrã ahajypo aru. ¹⁶Haivi Hesu heishu: Maria! Maria jerepyrã Hebreo ññẽẽpe heishu: Raboni! (He izeva "Pyrimboi'ia"). ¹⁷Hesu heishu: Avy poko shyrehe, shara nde iave ajupijy Sheru êvãpe. Tẽvã ekua hareka mbeushu shyryvyre, ajupijy verã Sheru êvãpe, haijyve pynde Ru. Vokava haishu Tumpa hareka jyve punu Tumpa. ¹⁸Hãrã Maria Magdalena oho mbeushu reta Hesu mboireare, hareka hai heshava Hesu, opaite Hesu heishu vekua rãimi mbeu. Hesu ijeshakashu mboireare. ¹⁹Vokava Domingo arape pÿnturã, Hesu mboireare ñymbaty reta. Haipe ôche mboty reta shara kyje jyreshi Judio juhuvishare. Haivi Hesu vãhẽ haire mbyteperã, mãrãndurã hei: Pyndy pya kaviteño! ²⁰Haipe mbyheshaka reta ipo hareka jiche kutuavape. Hãrã mboireare heshajyma Ñanderu Hesukritorã vy aite jyve. ²¹Haivi Hesu heishu reta: Pyndy pya kaviteño! Sheru shy mondova rãimi, she apyrymondo jyve. ²²Haipe Hesu mboireare peju ñãrẽrã, heishu: ãmẽẽ pee Espiritu Santo. ²³Hãrã pee papisha pyhejarei shi mbai porãmba japo vekuarã, Ñanderu Tumpa hejareipo jyve pyndyhevi. Tẽvã pee pyheja reĩrãrã, Ñanderu Tumpa heja reĩãpo jyve pyndyhevi. ²⁴Tomas hai (12) Hesu mboireare, hareka mbyheeva "mõkuepya," õiãmba hãndi reta, Hesu ourã. ²⁵Haivi mbo eareaĩrũre heishu Tomas: Ore heshahaje Ñanderu Kristo! Tẽvã Tomas hei: She aheshã koravo kuarekue ipore, hãndi aminjeã shepo koravo kuarekueperã, hareka aminjeã shepo jiche kutuhavekuaperã, she arojãpo. ²⁶Hãrã (8) ara jyape, Hesu mboireare hykuã ñymbaty py aujy pẽnte oope, haipe Tomas ñynõima jyve hãndi reta. Ôche opate mboty kaviva, Hesu vãhẽ ou haire mbyteperã, mãrãndushurã hei: Pyndy pya kaviteño! ²⁷Hesu heishu Tomas: Minje ndepo inti kope koravo kuarekuepe, hãrã mãi shepore, hareka minje ndepo shiche kutuha vekuape. -Yteñomapo mbai ryrojã, ryrojaĩpo jyve! ²⁸Haipe Tomas hei: She Ija, harekashu Tumpa! ²⁹Hesu heishu: Tomas, ã'ẽ ryrojama shara shyreshama? Vy apo opaite jyroja vekuare, shyreshambatẽãre. Ko kuation mbai vẽrãra mbyparaha. ³⁰Hesu japomba heta mbaikavi heshaha verã mboireare hÿnonde, ñonõãmba vekua ko kuation ññẽẽpe. ³¹Tẽvã kovare ñonoha pee pyrojaverã Hesu haiva Kristo, Ñanderu Tumpa tay, pee pirojaherã ñmẽ pyreverã tykove opambava hai heepe.

Chapter 21

Hesu ijeshakashu (7) mboireare. ¹Kova mbai jyrā, Hesu hykuāi ijeshakashu mboireare yvasu Tiberia hymbeype. Kyrā japo: Kova mbai jyrā, Hesu hykuāi ijeshakashu mboireare yvasu ²Opāi ñynōi pēnteape Simón Pedro, Tomas mōkue pya heia, mbyheeava, Natanael tēnta Cana Galileape ō, Santiago hareka Juan Zebedeo tayre, irū mōkue Hesu mboireare hāndi. ³Simón Pedro heishu reta: Ahapo aipiraka. Haire heishu: Ore ohoapo jyve ndipi. Jyraha retarā jupi pēnte kanoāpe; hārā voka pyhare mba'ēā nōhē reta. ⁴Kōima ourā, Hesu vāhē yvasu hymbeype, tēvā mboireare kuāāshu haiva. ⁵Hesu pyrāndushu reta: Shi irūre, pynohērate pira? Haire heishu: Mba'ety. ⁶Haivi Hesu heishu reta: Pymombo pyndy pysa kanoā jakata kyty, hārāpo pynōhekui. Hārā kyrā mombopy reta jypysarā katuā nōhējy yvyi, shara hetaite pira oapyrā. ⁷Haibe Hesu mboirea haihuvaheishu Pedro: Ñanderu Kristo rānga! Simon Pedro hēndu hai Ñanderu Hesukritorā, mondejy mondeva iārē ōrā, opopy yy. ⁸Irū mbo eharea retany vāhē jyraha kanoā ryheve yvasu hymbeype mbyryā ē, hārā mbytyryry veru reta pysa tynyhē ō pira yvasu hymbey peve. ⁹Hārā vejy kanoāivirā hesha reta tata hēndy ō, hareka pira iārē ñonōha hāndi pāhā. ¹⁰Haivi Hesu heishu reta: Peru kope pira, kuri pynōhēva. ¹¹Simon Pedro jupi kanoāperā mbytyryry raha pysa tynyhe ō pira marērēyvā yy hymbey peve, hārā (153) pira ēēpy pysa tēvā osoā. ¹²Haivi Hesu heishu reta: Peiperāmbosa. Tēvā mbavā mboireare pyrāndushu mbavara hai, shara kuaa haiva Ñanderu Kristo. ¹³Haivi Hesu ñymbojarā pāhā heky hāndi pirarā, mēēshu reta. ¹⁴Kova hai mbahapyhea Hesu ijeshaka jyshu mboireare, kuerajy manovare mbyteivirā. Hesu ñnjeta hāndi Pedro. ¹⁵Opa karu retarā, Hesu pyrāndushu Simon Pedro: Simon, Jonas tay, shyraihuvera kovaivi? Simon Pedro heishu: Aryraihi rānga Sheja, nde rikuaa kavi aryraihuva, Hesu heishu: Akuarā myngarukui shy avishare. ¹⁶Hesu hykuāi pyrāndu jyshu: Simón Jonas tay, ndera shyraihi? Pedro heishu: Aryraihi rānga Sheja, nde rikuaa kavi aryraihuva. Hesu heishu: Ñyngarekohekui shy avishare. ¹⁷Haibe mbahapyhea Hesu pyrāndu jyshu: Simon, Jonas tay, ndera shyraihi? Pedro mbyvy ā, mbahapy heama pyrāndu ishūrā. Hārā hei: Sheja nde rānga opa mba e rikuaa. Rikuaa kavi she aryraihuva. Haivi Hesu heishu: Myngarukui shy avishare. ¹⁸Āñētevape hai nde, arykai nūkunumi terirā, rēi kavirā pota rehova kyty reho, rykuakuamarā rymy symyīpo ndijyva, hārā yngavapo ndukuaipi jokuarā ndyraha natēy rehova kyty. ¹⁹Kyrā Hesu mbykuaaka, Pedromarārapo mano, hareka omombai vasuposhu Ñanderu Tumpa. Haivi Hesu heishu: Ei shimi Irū! Hesu mboirea haihuveva. ²⁰Pedro jerepyrā hesha oho jyre haykue mbo earea Hesu haihuveva, karu ñynōirā vapy i hyvacheva hareka pyrāndu ishū vekua: “Yreja, mbavara yrmybyteivi ndy pysyka pokui? ²¹Pedro heshamarā, pyrāndushu Hesu: Sheja. Kovapera mbaiva ikopohe? ²²Hesu heishu: She aipotarā hai hykove terikui she aijy peve. Mbaivara nde vokava? Nde, ei shimi Irū. ²³Hārā mbe uha opaite Hesu jyrojaheare mbytepe, vokava mboirea manomba hai verā. Tēvā Hesu he iambashu manomba hai verā, kyrā rei heishu: “Aipotarā hykove teripokui she aijy peve. Mbaivara nde vokava?” ²⁴Hesu mboirea haihuva ñnjeta ēhe kova mbai, hai mbyparava kokuatia. Hārā jaikuaa opaiteva heiva āñēte. ²⁵Heta ējy yngava mbaihaikaviva Hesu japo vekua mbyparaha mbava kuatiupe. She pevarā ko yvy iārē javeāmbapo kuation mbyparaha verā. Kopeveima. Amén.

Acts

Chapter 1

¹Kuatia tynonde ambypara nde Teoōilo, aijetahe opaite mbai Hesukristo ōñepyrō japova hareka pyrēimboihe vekua, ²hupihapeve vate arapy, ohojyama potarā, Espiritu Santo rupii mbeushu mbaivara japopo reta Apostol hai pyhyrō vēikuare. ³Manorā hareka kuerajymarā, Hesu ijeshakajyshu reta, heshaka kavi verā hai kuerajymava manovare mbyteivi, 40 ara kavi ikojy hāndi reta, ijetahesu reta Tumpa vapyape ryheva ara vate'ōpe. ⁴Ikoteri jyre hāndi Apostol retarā, Hesu heishu reta, potambaa ōhēi verāre Jerusalenvi. Heishu reta: Pyhārō tikorāni Sheru ññēiēi mēiēi vekua, She ambeupeva rāimi. ⁵Añete rānga Juan yypei pyrymyngarai tēivā pee piñymyngaraipokui Espiritu Santope. ⁶Haibe Hesu ēiēi hāndiare pyrāndushu reta: ¿Sheja, rūmupūājyrapokui tenta Israel kova arape? ⁷Hesu heishu reta: Pee katuā pikuaa mbai araperapo hareka mārārapo japo, koñēi Sheru hañi ñmēire mbaikatu japo verā. ⁸Tēivā Espiritu Santo vejymapyrerā ñmēipopyre mbaikatu, hārā pēihēipo shyambeupi Jerusalepe, Judeape, Samariape hareka yvy japyapevepo mbe'uha ko shiñēiēi. ⁹Hokava opama heirā Hesu, mñi ñynōiheapypei hupihape vate arapy, haibe āvāpyntu opa jasoirā hārā heshaveā reta. ¹⁰Hārā haire mñi kavijyrehe mārāra Hesu hupihajy vate, haibe ijeshakashu reta mokue kuimbai mondea tīivare, ¹¹heishu reta: ¿Pee Galileavare mārā'rāra pymāipi vate arare? Kova Hesu rānga hupihajyama vate arapy, pee pyhesha ohojyva rāimi katīpo pēinte arape

oujykui.¹²Haivi oujy reta Jerusalenpe ñana Olivo he'iashuvaivi pytashia 1 kilometro hoka tentaivi, haipeveĩ Israelitare katu oho putu'uava jy'ara ěirã. ¹³Vãhẽi jyraha Jerusalenperã jupi reta oo vate'õpe, iko jyreape, Pedro, Juan, Santiago, Andres, Ěelipe, Tomas, Bartolome, Mateo, Santiago Alẽeo tay, Simon Selote hareka Judas Santiago tay. ¹⁴Haipe haire ñymbaty ñõĩjyre jurure verãre mbovy taupere hãndi, Maria, Hesu ishy hareka tyvyre.¹⁵Hokava arape Pedro ñymboyã ijeta 120 jyrovare paũpe, hãrã hei: ¹⁶"Shyryvyre, ikoñoĩpo mbypara vekua Espiritu Santo heiheva rãĩmi Judas, David heiva rupii, haiteiva tynonde oho verã Hesu pysyka verã."¹⁷Judas rãnga hai jyve ñanymbytepe'i vekua hareka icheva jyve ko jajapovape. ¹⁸Tẽivã hai oho ova yvy hoka kyrypoti mbai porãmba japo vekua mbyhepyapyshua hãrã vateivi oa ñãkã rokua yvyrerã, mbyteipi hye sororã opa ñymomohẽi ñymamba'ekue.a ¹⁹Opaite Jerusalenpe kuama retarã hãrã akua yvy mbyhee reta Aceldama Israelitare ñĩẽĩẽipe heiva: "Ñu tuvy rẽinda". ²⁰Shara kuatia Salmope mbyparahava hei: "Hoore tikoshi yvy ikoambaipi, hareka avy mbava tikopy". Heijy: "Yngava tõiĩy hẽindakuepe"²¹Imejare kope kuimbairẽ ñanimi'ĩrũñoĩ'ia opa ara Ñandeja Hesu ikoteri'i ñanymbyteipirã. ²²Juan myngarairãvãĩ hupiha vate arapy. Kyrãvã rãnga katu iche jyve ñanymbytepe, mbeu ñanendie verã Hesu puãjy manovare mbyteivi. ²³Haipe ñono reta mőkue kuimbai; Jose Barsabas he'iashua, mbyheavajy Justo, hareka Matias. ²⁴Haipe jurure retarã hei: "Sheja nde opa rikuaa typyare. Heshaka ore mbavara ko mőkue'õre rypyhyrõva, ²⁵ikoshi verã Apostol Judas hẽindakuepe, shara hai yryrejama mbai porãmba japorã hareka ohoma oho verãpe. ²⁶Haipe mombo reta jyvareahearã hãrã Matias oahe pyhyrõã verã. Haivi pyta hãndi reta 11 ia Apostolre.

Chapter 2

¹Vāhēima arete Pentekoste he'iashuarā, opaite jyrojavare pēinteapei nymbaty reta. ²Mondii haibe iñyhēindu pēinte hy'apuva ouva vate araivi, vyty vasukue rāimi opa tynyhēi oo haire ēivāpe. ³Haibe hesha reta tata raīmiva pepēinteī vejyhe ñakare. ⁴Hārā opaite tynyhe reta Espiritu Santo, hārā haibe òñepyrō ijeta reta ñēiēi yngavape, Espiritu Santo mbijetaka rāimi. ⁵Imemba'ēi ikova Jerusalenpe Israelvare jyrojahea Nandeja Tumpare, opaite tenta vasure. ⁶Opaite nymbaty'ōre hēindu hy'apuvārā, kuāā reta mbaivara iko, shara pepēinteī hēindushu reta iñēiēipe ijetarā. ⁷Haire, mbyrymāi retarā, hei: Ha'ēiāra kova ijeta'iare Galileavare? ⁸Mārāira ñahēindu ijeta reta ñande ñaniñēiēipe? ⁹Kope ñāi Partiaivi ouva, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, ¹⁰Ērigia, Panēilia, Egipto, Libia Sirene hyvache'ō ouva jyve, ĵhareka ĩmēi'e jyve Romaivi ouva kope iko'iare; ¹¹ore Judio hareka haimba Judiore jyrojaheva Tumpa. ĩmēi'ēi jyve kuareta Creta hareka Arabiaivi ouva. Opaitea ñahēindu ñaniñēiēipetei omombaishu Tumpa opaite mbai vasu japo vekua rehe. ¹²Opavare mbyypasya kuambare mbaivara iko hārā hei jyve ijupe: Mbaivara he'ise kova mbai? ¹³Tēivā ĩmēi'ēi jyve nymbyhoryheare heiva: Opa rānga kau reta. ¹⁴Haibe Pedro nymbou hāndi 11 Apostol retarā hynātu ijetarā hei: "Pee Israelvare hareka opaite pikova Jerusalenpe, pikuaa kova hareka pijasaka kavihe kova hai pee verā: ¹⁵Ko kuimbai reta rānga ka'ūā jyve pee pereva rāimi, nde'iveite rāngatēi kōikavi. ¹⁶Tumpa iñēiēi mbeu'ia Joel hei vekuaī rānga iko: ¹⁷Tumpa hei: Ara koñymaheape, āñohēipokui opaite kuaretare iārēi she Espiritu, pyndyryre hareka pyndyryjyre mbeupokui Tumpa iñēiēi, kunumire heshapokui mbai heshamba iko verā hareka kuakuavare jypaihupe aijetaposhukui. ¹⁸Hoka arape shyryhehare ajokue'areare kuimbai hareka taupere iārēi āñohēipo jyvekui she Espiritu, hārā mbeupo retakui mbaivara iko. ¹⁹Hārā aheshakapokui vate arare mbai heshahambava hareka yvy'ārēi ēiēipokui mbai heshaha verā: Tuvy, tata hareka tatāti. ²⁰Kuarasy sapeveamapo, jasy turuvy rāimipo jykuua, kova mbai ikopokui vāhēimapo Nandeja jy'ara hĩmbipevarā. ²¹Tēivā opaite hēinovare Nandeja hee ohojepepo. ²²Hārā pee Israelpe pēiivā pyhēindu ko she haiva: Tumpa rānga heshaka pynymbytepe Hesu Nazaretva mārāra hai mba'ety katumba japova, hai rupii heta japo mbaikavi heshaha verā, pyrymyngyjeva hareka heshaha verā, pee pikuumava rāimi. ²³Ko Hesu rānga Tumpa ñono hashatāmbareare ipope, Tumpa rekova rāimi ñakape hareka hai potava rāimi iko, ²⁴tēivā pee pijuka pymbysavava kurusure kuimbairē ñañarōvare rupii, tēivā Tumpa mynguerajy manovare mbyteivi, nohēijyshu nymanoivi, hārā nymano mba'etyre pyrātākue jepyhe verā. ²⁵Mburuvisha vasu David, Hesu ijetarā hei: Aheshañōi are Nandeja shynonderā, shara hai ēiēi shakata kyty, hārā mba'ety shirity verā. ²⁶Hāme rānga shypya horyite'ēirā vy'ape apyrahe. Aikopo kyjembape, ²⁷Hejāā'āipoy heko kaviva hetekue nymbai verā. ²⁸Ryeshaka rānga she tykove hape hārā nynonde shymynyhēipokui vy'akue". ²⁹Shyryvyre, tambeu kavi pee ñanytynondeva David rānga mano hareka ñotyha, hāma ñotyha vekuaape ĩmēi'iteri'ēi ñanymbytepe. ³⁰Tēivā David hai Tumpa iñēiēi mbeu'ia, kuaakavi Tumpa mēiēishu iñēiēi ñono verā pēinte tay mburuvisha vasurā. ³¹David heshavāimba Mesia puājy verā manovare mbyteivi hareka pytamba verā ñotēihāvape hareka hetekue nymbaimba verā. ³²Tumpateiva rānga mynguerajy Hesu, hārā ore pytaha hokava heshahava mbe'ua verā. ³³Tumpa mupuājyima manovare mbyteivirā, mbyvapy jakata kyty, Tumpa mēiēimashu Espiritu Santorā, hai hei mēiēi ore hareka ñohēi yrēiārēi verā Espiritu Santo. Hokava rānga hai pyhesha hareka pyhēinduva. ³⁴Ha'ēiā David jupiva vate arapy, haiteiva rānga hei: "Tumpa heishu Sheja: Vapy shakata kyty, ³⁵she āñonopeve ndepy'ipe ndyreshatamba'iare". ³⁶Tikuua kavi opaite Israelvare, ko Hesu pee pymbysavava vekua kurusure, Tumpa japoshu Nandeja hareka Mesia rāimi". ³⁷Nymbaty'ōre hēindu kovarā, mbyvy'āā retarā pyrāndu jyreshu Pedro hareka ĩrū Apostolre: Shicheyre, mbaivara akuarā jajapopo? ³⁸Pedro heishu reta: Peijy Tumpa kyty, hareka pepēinteī pimyngarai Hesukristo heepe, Tumpa hejareii pyndyhevi verā mbai porāmba pijapo vekua, hārā mēiēipope Espiritu Santo. ³⁹Ko ñēiēi mēi'ēiāva rānga, pee hareka pyndyryre pevarā, jaishu opaite Teja ñanu Tumpa hee hēino'iare pevarā jyve. ⁴⁰Pedro kyrāva ñēiēi rupii ñimiñēiēishu reta hareka mbarakuaashu retarā hei: Avy piko hāndi kuaretare mbai porāmba japo'iare! Kyrā opaite iñēiēi hēinduvare, nymyngaraiika reta. ⁴¹Hoka arape iche jyrojavare mbytepe 3.000 kuareta. ⁴²Hārā haire iko Apostolre mboishua rāimi mbijao ijupe reta ĩmēiareare, nymbaty retarā hareka iko reta pēinte ñēiēipe, jurure hareka hou reta jykaru Tumpa nymanduaheva ryheva. ⁴³Opaiteva kuaretare mbyrymāi mbai haikaviva hareka mbai kavi heshaha verā Tumpa japova Apostolre rupii. ⁴⁴Opaite jyrojavare pēinte ñēiēipei jyve hareka mbijao ijupe reta mājnunga ĩmēiareare, ⁴⁵mbyhepymeēijyre jy'vyre hareka mbai ĩmereare, hepykue memēiēi ijupe reta ikotēivēiva rāimi. ⁴⁶Opa ara nymbaty reta tupaope, hareka hēinta retapi hou reta Hesukrito karu ryheva, vy'ape hareka pyakavipe hou reta. ⁴⁷Opapavei pyraheshu reta Tumpa hareka opavare haihushu reta. Hārā opa ara Nandeja mbyhetave raha kuaretare tupaope ohojepe verāre.

Chapter 3

¹Pěinte arape ka'arumima ohorã Pedro hareka Juan oho reta tupaope jurure verãre. ²Haipe'i pěinte kuimbai oarãvãĩ vatamba, opa ara rahaha hareka ñonohã õche "Mashyãva" he'iashuape jururete'ishu kyrypoti opaite tupaope ichevare. ³Hokava kuimbai vatambava hesha Pedro hareka Juan ichepo oho tupaoperã, jururetẽi'ishu kyrypoti. ⁴Hãrã Juan hareka Pedro mãĩjyreherã, Pedro heishu: Mãĩ yryrehe. ⁵Haipe ko kuimbai mãĩkavihe, mõãte mãĩnunga mẽiẽiposhu retarã. ⁶Pedro heishu: Oro hareka kyrypoti mba'ety are, tẽivã ìmẽi'areva ãmẽiẽiponde; Hesukristo Nazaretva heepe pũ'ã hareka vata. ⁷Pedro opa ijetarã pysyshu ipo jakata kyty'õrã mupũã. Haipe vatamba vekua, tymare hareka pytare pyrãtajy. ⁸Ko kuimbai vatamba vekua oporã õñepyrõ vata. Haivi iche hãndi reta tupaope, opo'i vate omombaishu Tumpa. ⁹Hãrã opaite kuaretare hesha vatajyrã hareka omombai vasu jyve reta Tumpa, ¹⁰opa mbyrymãĩ reta hareka kuãã reta mbaivara iko shara kuaa reta ko kuimbai hai vapyse'ia tupao hõchepe "Mashyãva" he'iashuape. ¹¹Ko vatambava kuera vekua hejãã reta Pedro hareka Juan hãrã opaite kuareta tentape õre mbyrymãĩterivare ryheve ñani jyraha õche vasu'õ kyty Salomon he'iashua. ¹²Pedro hesha kovarã heishu reta: Mārãĩrãra pee Israelitare, mbyry pymãĩhe ko ikovare? Mārãĩrãra pymãĩpi yryrehe, ore mynguerahava rãĩmi kova kuimbai mãĩrã ore mbyvatahajya rãĩmi ãirẽimbaikatu hareka yryrykove mbijicheava Tumpa pevarã rupii? ¹³Abraham, Isaac, Jacob ñu Tumpa hareka ñanytynondevare ñu Tumpa rãnga, vateiteve ñono hai tay Hesukristo opaite jokueva retaivi, pee pymẽiẽi hareka piñomipyre Pilato hẽinonde, hai heimatẽiã poishi verã. ¹⁴Tẽivã pee piñomi heko kaviva hareka hekope kavi'ia, haivi hẽindakuepe pirure poiashi verã Barrabas, puruka'ia. ¹⁵Kyrã pijuka tykove Ija, tẽivã Tumpa mynguerajy manovare mbyteivirã hãrã ore hai hokava mbai heshaha vekua. ¹⁶Ko kuimbai pyheshaha hareka pikuaa pyrãtajy shara jyrojahe Hesu hee. Ko jyroja ñonova Hesure myngueraiteshu pee pyheshaha rãĩmi. ¹⁷Hãrã ã'ẽi shyryvyre, aikua kova pee jyve punduruvishare mbai porãmba pijapohe pikuaa kavimbape. ¹⁸Tẽivã Tumpa kyrã japo opa iko verã Tumpa ñĩĩẽiẽi mbeu'iare rupii mbeu vekua; Mesia manoñõĩ verã. ¹⁹Hãrã, opa kavi pymbeu mbai porãmba pijapo vekua hareka peijy Tumpa jykoty, hejareii pyndyhevi verã mbai porãmba, ²⁰hareka katu Ñandeja mboupe ara vevyva, mbou Hesurã jypyiterãvãĩ Mesia rãĩmi pyhyrõã mbouhape vekua. ²¹Tẽivã ã'ẽi Hesukristo pytateri'ẽi vate, opa mbai ñonoha kavipeve. Opa mbai heiva, Tumpa ñĩĩẽiẽi mbeu'ia marãrãngãtumbaa, arykaivare ikoterivape. ²²Moise rãnga hei ñanytynondeva retape: "Ñandeja Ñanu Tumpa rãnga mupuãpokui tyvyre pãũpe pěinte Tumpa ñĩĩẽiẽi mbeu'ia she rãĩmiva, pyhẽindushukui hai heiva, ²³shara opaite ñĩĩẽi hẽindumbashua hokava Tumpa ñĩĩẽiẽi mbeu'ia mohẽiãpokui jy'yvyivi. ²⁴Shara Tumpa ñĩĩẽiẽi mbeu'ia Samuelvive õñepyrõ ijetahahe kova ara. ²⁵Pee pevarã rãnga ko ñĩĩẽi Tumpa ñĩĩẽiẽi mbeu'iare rupii Tumpa mẽiẽiva, hareka pee pevarãĩjy ñĩĩẽi mẽi'ẽiãva Tumpa japo vekua pynytnondevare hãndi. Shara Tumpa heimbashu Abraham: "Ndyrayre rupiipo she ahovasa opaite tenta yvy iãrẽi'iare". ²⁶Pee pevarã tynõnde Tumpa mupuãjy tay Hesukristo, hai rupii pipity verã jyhovasa hareka hejaka pyndyhevi verã mbai porãmba pijapopi vekua.

Chapter 4

¹Pedro hareka Juan kuaretare ñimiñëiëiteri'ëishuva, vâhe ou paire hareka saduceore, tupao hõche ñyngareko'ihea juhuvisha hândi. ²Poshy jyreshu Pedro hareka Juan, mboi ñynoï kuareta retaperã hareka mbeujyre manovare katu puãjy Hesu puãva rãimi. ³Hãrã pysyrã raha mbypereso reta, ñrũ arajyapeve, shara pyntumapo'i. ⁴Tëivã hetamba Ñëiëi hëinduvekuare rojajy; 5.000 rupiimba rojaitevare, kuimbaire jepeiva. ⁵Ñrũ arajyape ñymbaty reta Jerusalenpe haïpe'õ Judio juhuvishare, hândi kuakuavare hareka Moise mbypara vekua pyrëimboi'itheare. ⁶Pai juhuvisha vasu Anas ëijyve hândi reta hareka Caiëas, Juan, Alejandro hareka opaite pai ruvisha ryhevare jepeii. ⁷Haivi veruka reta Pedro hareka Juan, hãrã haire mbytepe ñonorã, pyrândushu reta: Mbava ñymbaikatupera mãirã mbava heepera pijapo kova mbai? ⁸Pedro tynyhe Espiritu Santoivirã heishu reta: Mburuvishare Israelpe'õre, ⁹pypyrãndu rãnga ore mbaikavi japo va vekua kuimbai ñymbairasyva rehe, mãrãra kuera. ¹⁰Mbe'uha kavi, opaite Israelpe õre kuava verã, ko kuimbai pëinonde'õ, kuera Hesu Ñazaretpe'õ heepe. Kova Hesu pee pymbysavava vekua kuresure hareka Tumpa mynguerajy mano vekua mbyteivi. ¹¹Hesu hai ita mbijicheha vekua opaite oo japo'iare, tëivã haivi ikoshi ita mbijypypahyva. ¹²Mba'etyhe mbava ko ojepeva ryheva, shara Ñandeja yngava tyree mëi'ëiã ñande ko yvy iãrëi, ñanymondo jepe verã. ¹³Mburuvishare heshama mãrãra Pedro hareka Juan ijeta pyavasus ryheve, hãrã kuava mondo reta ha'ëiã ñy'ãrãnduvarã hareka mbaimba kuaavarã, mbyrymãñi reta; kuakavi reta Hesu iko'i hãndia retarã. ¹⁴Hesha reta kuimbai kuera vekua ñymbou ñynoï hândi retarã, hãrã katuã heijyhe reta mbai porãmba japova. ¹⁵Hãrã heishu reta õhe verã hokava ñymbatyha õivi, ha'ei retai ijupii ijeta verã. ¹⁶Hãrã hei reta: Mbaivara jajapopohe kova kuimbaire? Opaite rãnga Jerusalenpe'õre kuava opa mbai heshaha verã japora hãrã katuã ña'ñomi. ¹⁷Tëivã, ã'ëi japysypo reta poima mbeu verãre, ñamyngyjepo reta ëinteñoma ijeta verãre Hesu heepe. ¹⁸Haïpe hëino retarã heishu reta, ëinteñoma ijeta verãre hareka pyrëimboihe verã Hesu heepe. ¹⁹Tëivã Pedro hareka Juan heishu reta: Pypya pimbijetano haikavirapo ore japoharã pee pereva mãirã Tumpa heiva? ²⁰Shara ore mbe'uha'ñoïpo heshahava hareka hëinduha vekua. ²¹Haivi mburuvishare ijeta pohyjjshu retarã ma'ëiimahe reta kuaretare rehe, vãhëiãshu mãrãrapo nũpaka reta shara haïpe ikova rehe opaite omombaishu Tumpa. ²²Hoka kuimbai kuera vekua mbai heshaha verã rupii, 40 ara pukukuemare. ²³Pedro hareka Juan poiamashi retarã, jyrãha ñi'ñrũre ëivãpe hãrã opa mbeushu reta opaite paire juhuvisha hareka kuakuavare heishu vekua. ²⁴Haire opama hëindurã opaï hynãtu jurure reta Tumpape hãrã hei reta: Sheja, nde rijapo vekua yvy hareka ara vate'õ, yy vasu hareka opa mbai ëiëipyare, ²⁵nde rere vekua Espiritu rupii hareka David rijokueva, juru rupii: Mãrã'irãra tenta vasure poshyite jyre reta hareka kuaretare mbaimba vekua'ëi pya mbijeta? ²⁶Opaite mburuvisha vasure yvy iãrëi'õre ñymyhëiva ñyrãrõ verãre, hareka huvishare ñymbaty ñymbyvaishohe verãre Ñandeja hareka Mesias hai pyhëirõva. ²⁷Añete rãnga Herode hareka Poncio Pilato ñymbaty reta kova tentape, yngaivi ouvare hareka Israelitare hândi hãrã puãhe reta Hesu, nimbijokue heko kyamba, nde rypyhyrõ vekua, ²⁸iko verã opa mbai nde rere vekua rãimi. ²⁹Ã'ëi, Sheja, mãi'he haire ñi'ñëiëi hei pota urũnupavare hareka mëi'ëishu rijokuevare pyavasus, kyjehambape mbeu verãre ñi'ñëiëi, ³⁰hareka heshaka'ore nymbaikatut myngueraha verã ñymbairasyva, tiko mbai heshaha verã hareka mbai kavi heshaha verã nimbijokue Hesu heko kyamba. ³¹Haivi opama jurure retarã, oo haire ñymbaty ñynoivape opa ryry; hareka haire opa tynyhe Espiritu Santo hãrã mbeu reta Tumpa ñi'ñëiëi kyjembape. ³²Opaite jyrojavare pëinte pyapejyre hareka pëinte ñëiëipei ñynoï; hareka mba'ety heiva ha'ei ña'ãpova mbai ñmëireva, opava ña'ãpovare haire ña'ãpova jyve. ³³Apostolre, mbaikatukue ryheve, mbeu jyre Ñandeja Hesu kuera manovare mbyteivirã hareka Tumpa heta ohovasashu reta. ³⁴Mba'ety haire mbytepe ikotëiveva; opa mbai ñmëireva yvy mãirã oo, ovende retarã hepykue veru reta, ³⁵haivi veru mëi'ëishu reta Apostolre, hareka pepëinteï memëi'ëiãshu reta mbai ikotëiveva rupii. ³⁶Kyrã haire mbytepe ëijyve mbory'ëishua paire tupaope, Jose he'iashuva, Apostolre mbyheembajypy reta Bernabe, he'iseva "mbyppya kaviva hapishare", hokava hai Chiprepe'õ; ³⁷ko kuimbai mbyhepymba yvy ñmëireva, haivi hepykue verumba mëi'ëishu Apostol retape

Chapter 5

¹Pēinte kuimbai Ananias he'iashua hāndi hyreko Saēira ovende reta jy'yvy. ²Ko kureta, hepykue ñemihapei heky hai ña'āporā, hārā hemby vekuaīma veru reta hareka mēiēishu Apostolre hareka hyreko kuajyve. ³Hāma Pedro heishu: Ananias, mārā'irāra Āña iche ndypyape ndapushu verā Espiritu Santo hārā rymanārōhe verā ndy'yvy hepykueivi? ⁴Ha'ēiāramba yvy nde ña'āmpova? Hārā rymbyhepyymarā ha'ēiārajy hepykue ndykyrypoti? Mārā'irāra hokava riñono ndypyape? Tumpape rānga ndapu ha'ēiā kuareta retape. ⁵Ananias kova hēindumarā oa mano, hārā hokava kuavare kyjeite reta. ⁶Hārā kunumire jyveru hetekue ñoma retarā raha ñoty reta. ⁷Haivima mbahapy oraheaipi iche jyve Ananias hyreko kuamba ryheve mbaivara jehu. ⁸Pedro pyrāndushu: Mbeushe, pymbyhepyramba yvy hepyre pee pereva rāimi? Taupe hei: ēiēi hai hepyre. ⁹Haipe Pedro heishu: Marā'irāra pēinteva ñēiēipe piñiñono pindijapushu verā Ñandeja je Espiritu? Hokapema vāhēijy jyveru neme hetekue raha ñotyvare, hārā haire ā'ēi ndyrahapo jyve niñoty verā. ¹⁰Haiperavei Saēira oa mano jyve Pedro hēinonde, hārā ichejy kunumire heshama reta manorā, nohēi rahajy reta ñoty verāre īmēi jichere. ¹¹Opaiteva hokava tupaope'ēivāre, kova kuavare opa kyje reta. ¹²Heta mbai heshaha verā hareka mbai kavi heshaha verā iko Apostolre rupii kuaretare mbytepe hareka opaite jaty reta Salomon hōchepe pēinte ñēiēipe. ¹³Mbavēiā ynga retava kyrēiy jihia tēivā ijeta kavihe reta. ¹⁴Ñymbyhetave oho Ñandeja jyrojahevere, taupe hareka kuimbaire. ¹⁵Kyrā, kuaretare opaite nohēi reta ñymbairasyva hupare ryheve hareka miñenohasepya Pedro hasamarā, ñykuarāsy'āi vejy iārēi verā ā'āmore. ¹⁶Hareka tenta mbymbyrymba ōīva ou jyve kuareta hetava Jerusalenpe veruva ñymbairasyva hareka mbaiposhy imereva, hārā opaiteva kuera. ¹⁷Hārā pai juhuvisha vasu hareka Saduseore ēiēi hāndiva haipe opa heshatā'ākue tynēihe reta. ¹⁸Hārā pysy reta apostolre, mbyperesoka verā. ¹⁹Tēivā pēinte Ñandeja jokueva, pynturā pea pyrymbyperesohaseape hōche, hārā nohejyrā heishu reta: ²⁰Pekua hareka pimbou tupaope hareka pymbeushu kuaretare ko ñēiēi tykove ryheva. ²¹Kova hēindurā ko'ēi iche reta tupaope pyrēimboi verāre. Haipēvāi pai juhuvishare hareka ēiēi hāndiare, mbaty reta Judio juhuvishare ñymbatyhaseape opaite kuakuavare Israelpe'ōre hāndi, haivi mondo veruka reta Apostolre pyrymbyperesohaseaivi. ²²Tēivā vāhema jyra jokuehava retarā tēivā vāhēiāshu reta; haivi oujyvyi reta mbeu verā. ²³Hei reta: Heshaha karsel ñymboty kavi añete, hareka ñyngareko'heare ñymbo'y ñynoī ōnchere hēinonde kyty: Pe'aharā vāhēiāshu mbava hapype. ²⁴Haipe hēinduma reta pai juhuvisha vasu hareka tupaope ñyngareko'ia juhuvisha retarā, kuāā japo verāre hārā pyrāndu jyre ijupe mbaivapera kova ohopo opakui. ²⁵Haipe ou pēinte heishuva reta: Kuimbaire piminje vekua karselpe tupaope pyrēimboi ñynoī reta. ²⁶Hārā tupaope ñyngareko'ia juhuvisha hāndi syndarore jyraha veru, tēivā mba'ēiā japohe kyje jyve kuaretaivi mōā itape japiharā. ²⁷Hārā verumarā ñonoshu reta conciliope ñymbatyhasea hēinonde haima pai juhuvisha heishu reta: ²⁸He'iha kavi rāngape ēinteñoma pypyrēimboi verā Hesu heepe, tēivā ā'ēi pymytynhēima Jerusalen pypyrēimboihea, hārā pota pity yryrehe ko kuimbai ñymanokue. ²⁹Pedro hareka ĩrū Apostolre hāndi heishu reta: Ore japohā rāngapo kuaretare heiva, ore rānga japohapo Tumpa potava. ³⁰Ñanytynondevare Ñutumpa mynguerajymba Hesu, pee pijuka vekua pymbysavava kurusurerā. ³¹Hokava rehe Tumpa ñonoshu vate jakata kyty, mburuvisha vasu rāimi hareka pyrymondo jepe verā opaite Israelvare hipity verā hejaha reiva mbai porāmba vekua. ³²Ore kova mbai heshahavare hareka mbe'uhava, Espiritu Santo jyve Tumpa mēiēiva opaite īñēiēi. ³³Haire kova hēindumarā poshyitevejy reta, hārā pota jukajyre reta. ³⁴Tēivā opaite mburuvishare mbytepe ēiēi pēinte ēariseo Gamaliel he'iashuva Moise mbypara vekua pyrēimboi ihea hareka opava haihuva hoka tentape, hārā sapy'āi nohēika katoape Apostol retape. ³⁵Haivi hei mburuvisha retape: Kuimbaire Israelpe peivā, pymaī kavirāni pijapohe verā ko kuimbaire. ³⁶Pynymanduarahē kyyāteri Teudas puārā vekua, oñemombai vasu vekua hārā mi'irū 400 kuimbai rupii tēivā hai jukahamba haivi opaite iko'i hipiare opa ñymomohēi hārā opareii. ³⁷Haivi kuareta jypapava ikorā puamba Judas Galileape'ō, hārā hetava raha haykue tēivā jukahamba jyve, haivi opaite oho haykueva opa ñymomohēi. ³⁸Hārā pyma'ēiīpohe kova kuimbai retaivi, avy pijapohe reta maīnunga shara kova kuaretare pota japovairā, opareiiipokui. ³⁹Tēivā Tumpaivi ouvarā katuāpo pymbai, hārā pymaīkavi avy piñiñonopeīthe reta. ⁴⁰Hārā opa iñiñono hāndi reta pēinte ñēiēipe hēinoka Apostolre hārā opa nupaka reta vakapiperā hei jyvyishu reta ēinteñoma ñimiñēiēi verāre Hesu heepe. Hārā poijsyshi reta. ⁴¹Hārā Apostolre opajy ōhēi mburuvishare ñymbatyseaiivi vy'ape, shara Tumpa ñonoshu reta kyrā hasa'asy verā Hesu heepe. ⁴²Opa arapema tupaope hareka oomire ēivāipi pyrēimboi mbeu reta ñēiēi py'ahuva Hesu hee ryheva.

Chapter 6

¹Hokava arape ñymbyhetave oho Hesure jyrojava, opaite ijetava griego ññēīēipe òñēpyrō ijeta porāāhe reta hebreo ññēīēipe ijetavare, hei reta ñyngarekoha kaviāhe opaite taupere hai ryheva retarā, ime manoshiare, hou verāre mēī'ēihavape. ²Hārā opaite 12 Apostolre opa mbatyka Hesure jyrojavarā heishu reta: Porāā ore hejaha verā Tumpa ññēīēi mbe'uha ia karu verāpe ñyngarekoha'ihe verā. ³Hārā shyryvyre, pyheka pynymbyteivi 7 kuimbai pyrojava, tynyheva Espiritu Santo hareka ñy'arānduva, ñañonopokui ipope hokava haire japo verā. ⁴Kyrā ore jururehapo hareka pyrymbo'ehateripohe Tumpa ññēīēi. ⁵Hārā opaite haibe ñymbatyvare haikavishu reta he'iava rāīmi, haivi ñono reta Esteban, kuimbai tynyheva jyrojakue hareka Espiritu Santo, Ēelipe, Procopo, Nicanor, Timoteo, Parmenas, Nicolas Antiokiape'ō jyrojahe vekua Judiore ohoheva. ⁶Haivi veru reta Apostolre ēivāpe, hāmā haire ñymboishu Tumpa, hārā ipore ñaka iārēi ñono. ⁷Tumpa ññēīēi mbe'uha jyvyī rahaha hareka ñymbyhetave Jerusalenpe jyrojava Ñandeja Hesu rehe, hareka heta paire jyrojaheva jyve. ⁸Esteban, Tumpa mynyheshu mbaikatu hareka ohovasashu, hai rupii japo opa mbai kavi heshaha verā hareka mbai heshaha verā opaite kuaretare mbytepe. ⁹Hārā puā reta kuimbare sinagoga he'iashua Libertospe'ō hareka Cirene, Alejandria, Cilicia hareka Asiape'ōre hāndi, haivi òñēpyrō ijeta pohyshu reta Esteban, ¹⁰tēivā jepyāhe reta, shara ārāndu ryheve ijeta Espiritu Santo mēīēishuvapy. ¹¹Haibe mēīēishu reta kyrypoti ā'āmore heihe verā Esteban jahe'ihea Moise hareka Tumpa. ¹²Kyrāpypei opa mbi'ikorai kuaretare, kuakuavare hareka jyve Moise mbypara vekua pyrēimboi'iheare; hārā opa ou iārēirā, pysyshu retarā raha reta Judio mburuvisha vasu ñymbaty'ōpe. ¹³Haibe veru reta kuareta mba'etyva mbeu verā: Ko kuimbai poiā ijeta porāāhe tupao hareka Moise mbypara vekua. ¹⁴Ore hēinduha heirā Hesu Nazareno opa mambai verā ko tupao hareka yngava ñonojy verā jaikova rāīmi Moise heja ñande vekua. ¹⁵Hārā opaite mburuvisha ñymbaty'ōpe vapy ovare māīhe Esteban, hareka hesha reta hova, pēinte Tumpa jokueva hova rāīmi.

Chapter 7

¹Hārā Pai juhuvisha vasu pyrāndushu Esteban: Añetera kyrā hei ndyreheva rāimi? ²Esteban hei: Shyryvyre hareka terure, shyreindupi: Nānu Tumpa mbaikatuvā ijeshakambashu arykai ñanderu Abraham Mesopotamiāpe, ndei oho iko Haranperā, ³heishu: "Heja ndy'yvy hareka opaite nyrēintarāre, haivi ekua yvy she aheshakande verāpe". ⁴Hārā Abraham ōhēi tenta Caldeovi hareka oho iko Haranpe. Haivi tuu manomarā, Tumpa rahashu reta hoka yvy ā'ēipeve pikopēiipy. ⁵Tēivā mba'ety mbaiva mēiēishuva kope, ipy pēinte ñono verāpemba ēivā, tēivā heimba arykai mēiēiñoishu verā ña'amporā, hareka hai manomarā ñymoña hāndiare pytashu verā, ajema Abraham mba'etyre tay. ⁶Tumpa heimbajyshu: Rīmoña hāndiare tenta mbyryva ikova rāimi iko jyrekui, jokuehareiire verā, hareka 400 ara pukukue kavipo jyvarehahe retakui. ⁷Tumpa heivejy: "She ajahepohekui tenta pyrokuerei'ia, hareka haire ōhēima haivirā shemombaipo retakui kope". ⁸Hārā Tumpa ēiēi hāndi pēinte ñēiēivapei Abraham, hārā mēiēishu pire chīchiava akua ñēiēi me'ēiava māndu'ahe verā. Hārā Abraham tay Isaac oamarā 8 arape piremi chīchīshi, hareka Isaak kyrāmi japo jyvehe tay Jacob, haivi Jacob kyrā japo jyvehe tayre 12 reva. ⁹Hārā Jacob tayre, heshatā rupii ōvēinde reta tyvy Jose hareka rahaha verā yvy Egiptope. Tēivā Tumpa ēiēi hāndi Jose, ¹⁰hareka nōhēishu opa mbai ojepy'apyvaivi. Mēiēishu ārāndu hareka mburuvisha vasu ikoshi verā pēinte kuimbai mbyvya verā Ēaraon Egiptope'ō, hārā mburuvisha vasu ñonoshu Jose mburuvisharā Egiptope hareka oo vasu ña'āpova opa heja ipope. ¹¹Hārā vāhēi ara ñymbahy hareka jyhasa asy vasu opaite yvy Egiptope hareka jyve Canaanpe, haivi ñanderure kuaaveāma māivirapo vāheshu hou verāre. ¹²Tēivā Jacob kuaama Egiptope īmēi'ēi trigorā, tayre mondo haipe, hokava hai ñanderure tynondeite ohovare. ¹³Mokue jyrahaheaperā, Jose jykaaakashu ticheyre, haiperāma mburuvisha Ēaraon kuaa kavi marāva retara Jose ñymoña hāndiare. ¹⁴Hārā Jose mondo veruka tuu Jacob hareka opaite ñymoña hāndiare, 75 ñynoiva kuaretare. ¹⁵Kyrā jehurā Jacob oho iko yvy Egiptope, haipe mano hareka jyve opaite tynonde vekuare. ¹⁶Haivi hetekue rahaha Sikempe hareka haipe ñotyha, haimba arykai Abraham hepyre ovashi vekua Hamor tay retaivi Sikempe. ¹⁷Hārā Tumpa heiva iko serima Abraham ñēiēi mēi'ēiāshu vekuārā, Abraham ñymoña hāndiare ñymbyheta tenta Egiptope. ¹⁸Hārā Egiptope ōñepyrō yngava mburuvisha vasu vapyjy, kuambashuva Jose. ¹⁹Hokava mburuvisha mbytavvy'i opaite ñande jaikova hareka heta reko asyshu ñanytynondevare, haivi opamba jukaka sanjay oarāāvamire potavēiāma ñymbyhetarā. ²⁰Hokava arape Moise oamba arykai. Hai pēinte sanjay mbyhoryshuva Tumpa hareka mbahapy jasy kavi tuure ñyngarekohe hēintape. ²¹Haivi heja retarā, mburuvisha vasu tajyteiva raharā mēimby rāimi ñyngarekohe. ²²Hārā Egiptope'ōre mbo'eshu reta Moise ñy'ārāndu rehe hārā īmēire mbaikatu heiva hareka japovape. ²³Haivi 40 añoma mbotyrā, Moise pota hesha tyvyre Israelitavare. ²⁴Haipe hesha pēinte Egiptova jyvareiterehe hai hēinta īrūkuemirā, hepyrā, juka hoka egipciova. ²⁵Shara hai mōāte tyvy israelitare Tumpa hejareiishu verāre hai rupii; tēivā haire kuāā hareka ñanduā. ²⁶Pareejyrā, Moise hesha mokue Israelitava ñyrārō ñynoīrā, hareka pota jocharerā hei: Pee rānga pēinte'ovare, mārā'īrāra pindijupii pirārōpēi? ²⁷Hārā pēinteva hapisha pota nūpareva mañashu Moise hārā hei: Mbavara niñono uruhuvishara hareka rīngareko yryrehe verā? ²⁸Potarā ā'ēi shijukarēi jyve, ka'āme pēinte egipsiova rijukava rāimi? ²⁹Hokava Moise hēindurā ñemi hareka oho yvy Madianpe. Haipe iko tenta yngaiivi ohova rāimi hareka mokue hīnjapo haipe īmere. ³⁰Hasama 40 ara pukuerā pēinte yvy ikoambape Sinai he'iashua vytyrusu hyvache, pēinte Tumpa jokueva ijeshakashu Moise vyvyrare tata hendy'ō rāimi. ³¹Moise mbyrymāi heshava rehe, hārā ñymbojavehe heshakavi verārā, hēindu Nāndeja īñēiēi heishurā: ³²"She hai nytynondevare ñu Tumpa, Abraham ñu Tumpa, Isaak hareka jyve Jacob" Moise ōñepyrō opa ryry kyjerā, hareka ēiēiāshu māihe verā. ³³Hārā Nāndeja heishu: Nohēi ndypasa, shara rypyrō rēiivape hai yvy kyambava. ³⁴She ahesha mārāra hasa'asy ñynoī shyryhevare Egiptope, ahēindu pya porāā ñynoīrā hārā avejy apoikashi verāre. Eii, ā'ēi arymondojoyo Egiptope". ³⁵Ajemāi haire japoāshu Moise heiva, hārā heishu reta: "Mbavara niñono rīngareko yryrehe verā hareka mburuvisharā?", Tumpa mboushu mburuvisharā hareka mbaivape hejarei verā, Tumpa jokueva rupii vyvya ōpe ijeshakashurā. ³⁶Moise haimba arykai ñanytynondevare nōhe vekua, hareka japo mbai heshaha verā, ko yvy īarēi iko verā, yvvasu (mar rojo) hareka yvy ikoambaipi 40 ara pukukue. ³⁷Moiseteiva heimbashu arykai Israelita ñymoña hāndiare: "Tumpa mboupokui tyvyre mbytepe pēinte ñīmīñēi'ia, she shymbouhava rāimi. ³⁸Ha'ēi rānga jyve Moise iko jyve hāndi kuaretare yvy ikoambaipi, hareka Tumpa jokueva ijeta hāndiva vytyrusu Sinaipe, hāndijy ñanytynondevare hareka hai mēi'ēiāshu ñēiēi tykove mēiēiva myvāhēi ñande verā. ³⁹Tēivā ñanytynondevare japoseāshu hai heiva, koñēi mbijiche reta hareka pota jyrahajy Egiptope. ⁴⁰Hārā heimbashu reta Aaron: "Ore rānga pota rijapo pēinte tumpa ēirynonde oho verā; shara kuaahāā mārāra'i Moise hārā opa yrynōhe yvy Egiptovi". ⁴¹Hārā japo reta pēinte toro ray hā'ānga, mymba juka reta mēiēishu verāre hokava tumpa hareka vy'a jyve ipopēi kyrā japo retarā. ⁴²Hārā Tumpa syryshi hai reta hareka mā'ēihe omombaishu reta jasy tatara ara vate'ō. Shara Tumpa īñēiēi mbeu'iare hei vekua mbyparaha vekuape kyrā ēiēi: Mbaipera pēiēi, kuareta israelitavare; pijuka mymbarā

pymēiēishe 40 ara pukukue yvy ikoambaipi pikorāme?⁴³Mba'ety, kyrātēi verā pyraha tupaope tumpa Moloc, hareka jasy tata tumpa Renēan, ta'āngare peii pijapova pemombaishu verā. Hārā hokava rehe apyrynōhepo pynyrēitaivi hareka apyrymondopo Babilonia iārēive.⁴⁴Ñanytynondevare yvy ikoambaipi jyrrerā īmēimbare arykai tupao, haipe nātu reta yvyra japoashia Tumpa mēiēishuva Moise, ñēiēi mbyparahava japoha verā, heshahakashuva rāīmi. ⁴⁵Ñanytynondevare mēi'ēiāmbashu reta arykai ko tupao hareka Josue ou hāndia reta verumba jyve yngava yvyre'ōre ndei heky retarā, Tumpa mōheshu reta hai hynondeivi. Haipe pyta reta David ara ikovapeve. ⁴⁶Tumpa haihushu hokava mburuvisha David, hārā pota mupūā arykai tupao omombaishu verā reta Jacob ñu Tumpa, ⁴⁷tēivā Salomon haimba mupūā arykai. ⁴⁸Katynga ha'ēiā Tumpa iko'iva hoka tupao kuaretare japovape. Tumpa īñēiēi mbeu'ia heiva rāīmi. ⁴⁹Ara vate'ō hai avapy āīvape, hareka yvy hai shepy añono āīvape. Mārāva oora rijapoposhekui? Ñandeja hei, maīrā maperapo ēiēi aputuu verāpe? ⁵⁰Ajapoāra opa mbai sheii shepope?⁵¹Tēivā pee, heishu reta Esteban: Pyndypya tānta ñoīva, papysa hareka pyndypya Tumpa kuambava rāīmi pyre. Espiritu Santo piñymbyvaisho ñoīpihe. ⁵²Mbava Tumpa īñēiēi mbeu'ia retara reko asyāshu arykai pynytnondeva reta? Haire opa juka, arykaivāī ijeta jyrehe heko kaviva ou verāre hareka ā'ēi oumarā, pee pymbytavysu hareka pijukashu. ⁵³Pee mēi'ēiāpeva Tumpa īñēiēi, hai jokueva rupii tēivā pijapoāshu īñēiēi. ⁵⁴Hārā kova mbai hēindu retarā, poshy jyre hareka hāī opa mbi'ipu reta. ⁵⁵Tēivā Esteban, tynyhēi Espiritu Santorā, māī vate arapy hārā hesha Tumpa hīmbipekue, hareka Hesu ñymboy'ēi Tumpa jakata kytyrā. ⁵⁶Hārā hei: Ahesha vate arapy jypearā hareka kuareta Tay rāīmi ou vekua ñymboy'ēi Tumpa jakata kytyrā. ⁵⁷Tēivā jasaka ñynoiheva japysa mboty reta hareka opa hynātu sapukerā opa ou iārēi reta Esteban. ⁵⁸Haivi nōhēishu reta hoka tentaivi hareka japi reta itape, hārā opaite heshavare kova hejashu reta monde vekua Saulo he'iashuva. ⁵⁹Hārā japiteri ñynoi itaperā, Esteban jururerā hei: Sheja Hesu, ndepope añono shyrykove. ⁶⁰Haivi īñesurā hynātu sapuke: Sheja, avy ityhe reta mbai porāmbava. Hārā kova opama heirā, mano.

Chapter 8

¹Saulo ěiěi jyve pěinte ģěiěipe Esteban jukaha veră. Hokava arape heta tupao ōģepyrŃ mymorăhăă Jerusalenpe. Opaite, ģymomohěi tenta Judeapi hareka Samaria, koģěiěi Apostolre ha'ěiă hai. ²Ăămo kuaretare Tumpa haihuva Esteban hetekue ģoty hareka heta hăpirŃ reta. ³Těivă Saulo haipe opa momohěi Tumpare jyrojavare hareka hěinta retaipitei iche oho, nohěi mbytyryry kuimbaire hareka taupere raha mbyperesoka veră. ⁴Těivă Jerusaleŋvi opa momohěiă vekua mbeu reta ģěiěi kaviva ryheva ohova retaiěi. ⁵Ēelipe, hai jyve pěinteva, oho tenta Samariape hără ōģepyrŃ ijeta hareka mbeu Kristo ryheva. ⁶Kuaretare ģymbatymba ģynoěi hareka jasaka kavihe reta Ēelipe hei'Ń răěmi hareka jyve mbai heshaha veră hai japova. ⁷Shara heta kuareta espiritu porămba ģměire vekua opamba mohěihăshi hareka hokava porămba ōhěimashiră sapukemba; hareka vatamba vekua, japa vekua opa kuera. ⁸Hără hai rehe opaite hokava tentamipe ōre vy'aite jyre. ⁹Těivă haipe pěintemba'ěi kuimbai Simon he'iashua, pajepe mbai kua'ia hokava tentape hareka mbytav'y'ia kuaretare Samariape'Ń, heimba'i ijehe kuareta vateve'Ń. ¹⁰Opaite jasakahe reta mishěivavive hareka vateve'Ńore, hără hei reta: Kova kuimbaimba ģmere hai Tumpa ģymbaikatū he'iashua. ¹¹Hără jasaka kavihe reta, shara ģymbai kuaakue rupii heta ara mbytavypy reta. ¹²Těivă rojama reta Ēeliperă mbeu ģěiěi kaviva Tumpa vate'Ń mburuvisha vasură vate araivi ouva ryheva hareka Hesukristo heeră, vokape kuimbai hareka taupere ģymyngarai reta. ¹³Hără Simonteiva rojară ģymyngarai jyve, hără ōģepyrŃ mi'ěrŃshu Ēelipe, mbyrymaihe mbai heshaha veră hareka mbai kavi heshaha veră heshară. ¹⁴Apostolre Jerusalenpe'Ńore kuaama Samariape'Ńore rojama Tumpa ģģěiěiră, mondoshu reta haity Pedro hareka Juan. ¹⁵Văhěima jyrarară, jururehe reta opaite jyrojavare Samariape'Ń, Espiritu Santo myvăhěi veră reta. ¹⁶Shara nde'ia veteri pěinteva vejyhe reta Espiritu Santoră; koģěi myngaraishu reta ģandeja Hesu heepe. ¹⁷Pedro hareka Juan ipo ģono ģărěihe retară, kyră văhěihe reta Espiritu Santo. ¹⁸Simon hesha Espiritu Santo ou ģărěi reta apostolre ipo ģono ģynoěihe retară, kyrpoti mbeureshu, ¹⁹heishu: Pyměiěiveshe hokava mbaikatū, mbava shepo aģono ģărěiră, vejyhe veră jyve Espiritu Santo. ²⁰Pedro heishu: Ndykyrpoti ryheve tijahea ndyrehekui!, shara ndypya kyră rimbijetahe Tumpa kyrpotipy ovaha veră. ²¹Nde mba'ěiă ģměiryrende kovape, shara ndypya symyă Tumpa hěinonde. ²²Heja măģnunga porămba vekua, hareka jurureshu ģandeja katura hejareii ndyhevi ko ndypya rimbijetarěiěi răěmi, ²³shara ahesha nytynyhěi mbai pyryreshatambava hareka mbai porămba rijapo vekua nymbypereso'i. ²⁴Hără Simon hei: Pirure katu shyrehe ģandejape, măhěi jehushekui kova mbai perepěiěsheva. ²⁵Haivi poima ģimiģěiěi hareka mbeu Tumpa ģģěiěiră, apostolre mbe'uě raha reta ģěiěi jahajepeva ryheva opaite tenta Samariape, haivi jyverujy Jerusalenpe. ²⁶Kova mbai hasamară, pěinte ģandeja jokueva heishu Ēelipe: PŃ'ă hareka ekua rovai kyty, tape ohova Jerusalenpe Gaza kyty. Kova hai tape hasava yvy ikoambaipi. ²⁷Ēelipe pŃără oho; haivi pehupi ijeshha hăndi pěinte kuimbai Etiopiava. Eunuco, mburuvisha vateve'Ń hareka kyrpoti ģyngareko'ieha mburuvisha kuģa Etiopiape'Ń, hareka oho vekua Jerusalenpe omombai veră Tumpa. ²⁸Kova kuimbai ouj'y'i jy'yvy kytyră vapy ou jyketape, mbijeta raha kuatia Tumpa ģģěiěi mbeu'ia Isaia mbypara vekua. ²⁹Espiritu Santo heishu Ēelipe: ekua hokava kuareta hyvache hareka ģymbojahe. ³⁰Ēelipe ģymbojară, hěindu pěinte mbijeta ěivă kuatia ģěměimi ģěiěi Isaias mbypara vekua, hără pyrăndushu: Rikuaara rimbijetarěiěi? ³¹Kuimbai heishu: Mărărapo aikuaa mba'ety mbeu kavisheva? Hără jurureshu Ēelipe jupiră vapy hăndi veră. ³²Mbyparahava mbijeta'ěivă hai kova: Avisharay răěmimba rahaha jukaha veră; hareka ko avisha ray răěmi jasakava opaite piro ģonovare hěinonde, haipemba mbai heiva. ³³Ōģemomishěivape mbai japohahe hareka japohăshu teko jyvacheva; hareka ģymoģa hăndiare, mbavarapo papakui? Shara hykove hekyha ko yvyivi. ³⁴Ko mburuvisha heishu (eunuco) Ēelipe: Mbeu kavětevesheno, mbavarera hei'ěi ko Tumpa ģģěiěi mbeu'ia, ha'ei ijeheěra măěră yngavarera? ³⁵Hără Ēelipe ōģepyrŃ mbeu kavishu ko mbyparahavape'Ń mbijetavaivi, hareka mbeushu ģěiěi kaviva Hesu ryheva. ³⁶Hăma hasama jyraha yyvasu ěivăperă, ko karai eunuco hei: Kope ěiěi yy, katuăra ěěivăě shymyngarai? ³⁷Ēelipe heishu: Aģete ndypyaivive ryrojară, katupo rijapo. Haipe Eunuco heishu: Aroja rănga Hesu haiva Tumpa tay. ³⁸Hără heima mbypyta veră kareta; haipe mokue'Ńore vejy yyperă Ēelipe myngaraishu. ³⁹Haivi yy ōģymashi retară, sapy'ai Espiritu Tumpaivi ouva, ou rahashu Ēelipe, hără karai eunuco hesha veamashu; těivă vy'a ryheve ohoy pehupi. ⁴⁰Těivă Ēelipe heshahajy tenta Azotope, hareka opaite tenta retaiěi mbeu raha ģěiěi kaviva, văhěi peve Cesareape.

Chapter 9

¹Saulo potañoi opa juka Ñandeja jyrojaheare. Hārā oho pai juhuvisa'ōpe, ²jurureshu kuatia oho verā Judiore ñymbatyseape Damascopo, potañoi vāheshu raha mbyperesoka verā Jerusalenpe opaite òiva Pe py'ahuvape kuimbai hareka taupeivive. ³Haibe vāhfiserima oho tenta Damascoperā, mondii ou juri pfinte sapeva aravi. ⁴Saulo oa yvyperā hfindu pfinte ñifi heiva: ¿Saulo, Saulo mārā'irāra shyomōnari? ⁵Saulo hei: Mbavara nde, Karai? "She hai Hesu, nde rymoña ryreva. ⁶Pu'ā hareka iche tentape, haipapo mbe'uandekui rijapo verā". ⁷Kuimbaire oho hāndivare opa omyā reta, hareka ijetā kyje retarā, tfivā mba'eā hesha reta. ⁸Saulo puārā hareka sarekote'irā mba'fiā hesha; hārā shambekyī raha reta Damascopo. ⁹Haibe'fi Saulo mbahapy ara katumba heshava kuvāipi hareka karumba, yimba houva. ¹⁰Damascopo ñifi'fi pfinte mbo'earea Ananias he'iashua. Hesape'ou Tumpa heishurā: Ananias! Hai hei: "Kope āime'āi Sheja". ¹¹Ñandeja heishu: Pū'ā hareka ekua vataha'ōipi Ndakata kity he'iashua hārā hekaku Judas hentape pfinte kuimbai Saulo he'iashua tenta Tarsopo'ia haibe ñymboi'fi, ¹²hareka hesape'ouva hesha pfinte kuimbai Ananias he'iashua, iche hareka ipo ñonoherā heshajy verā. ¹³Hārā Ananias hei: Karai, heta mbai ahenduhe kova kuimbai, hareka heta mbai porāmbava japo'ihava heko kyamba Jerusalenpe. ¹⁴Hāma ā'fi vāhfi ou kope pai juhuvisshare kyrā heishurā, raha mbyperesoka verā opaite ndyree heno'iare. ¹⁵Tfivā Ñandeja hei: Ekua, shara apyhfirōma hokava kuimbai ijeta shyrehe verā opaite yngava tenta retapi'ō, huvisha vasure hareka jyve israelitare. ¹⁶She ambyheshakapo heta hasa'asy verā shyreepe jyrojarā. ¹⁷Ananias oho iche oo Saulo fivāpe, ipo ñonoherā heishu: Shyryvy Saulo, Ñandeja Hesu ijeshakandeje Damascopo reirā. Hai shymbou kope ai verā, ryheshajy verā hareka nytynyehe verā Espiritu Santo. ¹⁸Haiperavei Saulo hesare oashi pira pire rāimivarā hārā heshajy kuvāipi. Hārā puārā myngaraiha. ¹⁹Haivi òñepyrō karu pyrātajy verā. Saulo mbovy ara pytajy hāndi mbo'eareare Damascopo. ²⁰Saulo òñepyrō ravi mbeu Judiore ñymbatyseape, hei Hesu haiva Tumpa tay. ²¹Opaite hfinduvare mbyrymairā heijyre: Ha'eāra kuepi Jerusalenpe, pota mby'oparea Hesu hee heno'iare? Ha'eāra kuepi haiteiva kope ourā pysykarā, raha mfi'fikava pai juhuvisa retape? ²²Tfivā Saulo ñymypyrāta jyvyi ijeta Espiritu Santo ñymbai katupy mbeu Hesu haiva Mesia, tfivā Judiore Damascopo'ore kuaakaviā reta. ²³Heta arama hasarā, Judiore pfinte ñifipe ñynoī juka verāre Saulo, ²⁴tfivā Pablo hfindu pota japojoyreheva. Arape hareka pynturā hārō reta kuaretare hokava tenta hōchepe juka verāre. ²⁵Hārā mbo'eareare pynturā canata vasupy ñono retarā, mbyvejy hokava tenta mangorapya òivi. ²⁶Vāhfima Jerusalenperā, potate Hisure jyrojavare potate ñymbaty hāndivare, tfivā opaī kyjeshi reta shara moāte ha'eā jyveshu mbo'earearā. ²⁷Tfivā Bernabe pysyrā hareka raha apostolre'ōpe. Haibe mbeushu reta mārāra Saulo hesha Ñanderu Hesu pehupi Damascopo hareka mārāra ijeshu. Mbeujyve mārāra Saulo Damascopo kyjembape mbeu Ñandeja Hesu heepe. ²⁸Kyrā Saulo pyta Jerusalenpe; Hesu ryhevare hāndi òhfi hareka kyjeā ijetahe Ñandeja Hesu heepe. ²⁹Haibe ijeta hareka hei ñynoī ijupii reta Judiore hāndi griego ñifipe ijetahe ñynoī hareka kyjeā ijetahe Ñandeja Hesu heepe. ³⁰Hāma pfinte'ovare Hesu jyrojaheare kuaama retarā, raha reta Cesareape haivi mondo tenta Tarsopo. ³¹Hārā opaite tupao Judeape'ore, Galilea hareka Samaria, reko reta pyavapy hareka ñymypyrāta jyrojakuepe. Ñandeja kyjeshiape iko reta, hareka Espiritu Santo mboryshu retarā ñymbyhetave jyrāha. ³²Pedro, opa rupi pohyse'iva, oho mājyvehe heko kyambare Lidape iko'iare. ³³Haibe vāhfishu pfinte kuimbai Eneas he'iashua, japoma 8 año hupape'iva, vatajymbava. ³⁴Pedro heishu: Eneas, Hesukristo nymynguera. Pū'ā hareka ñono kavi ndurupa. Eneas haiperavei pūā. ³⁵Opaite Lidia hareka Saronpe'ore, hesha pūājyrā hareka opa roja jyve reta Ñanderu Hesu. ³⁶Hārā ñimfimba'fi Jopepe pfinte mbo'earea Tabita he'iashua, he'iseva griego ñifipe Dorcas. Kova taupe hykovepe heta mbai haikaviva japo hareka mbaimba ñimfireva mboryva. ³⁷Hārā iko hokava arape oa ñymbairasyrā hareka mano. Hetekue, opama johearā rahaha ñonoha ipe oo vate'ō. ³⁸Katynga Lida mbyryā'fishi Joperā, Hesu ryhevare kuaama Pedro haibe'firā mōkue kuimbai mondo reta heishu verāre: Narfi'āite ei Jopepe. ³⁹Hāma Pedro pūārā, oho hāndi reta. Haibe vāhfimarā, raha reta Tabita hetekue fivāpe hareka opaite ñimfi manoshiare haibe fifijyve, jaheo ñynoī hareka mbyheshaka mondeava hareka jaso'iavare Dorcas imeteri'irā japo vekua. ⁴⁰Pedro heishu kuaretare opa òhfi verāre katoape. Haivi ñnesu hareka ñymboi. Haivi māi mano vekuarerā hei: ¡Tabita, pū'ā! Hai sarekorā hareka heshamā Pedrorā, vapy. ⁴¹Pedro mbyhasashu ipo mūpūā verā, haivi hfino heko kyambare hareka ñimfi manoshiare, hārā heshaka Tabita kuerajmava. ⁴²Kova opa kuaaha Jopepe hamemba heta'fi jyrojaheva Ñandeja. ⁴³Haibe Pedro pyta heta ara hokava tentape, Simon he'iashua hfintape; mymba pirere mba'apova.

Chapter 10

¹Imēimba'ēi tenta Cesareape pēinte kuimbai Kornelio he'iashua, 100 ēivā syndarore miñaka'ishua, kuaahava jyve Syndarore jatyse'ō "Italiava" he'iashuape. ²Kornelio hareka hījapore hāndi haihuva hareka kyje Tumpaivi. Heta Judiore paveteva mbory hareka nymboiñy'iva Ñanderupe. ³Pēinte ara, ka'arumarā mbahapy oravape hesape ouva, hesha kavi pēinte Tumpa jokueva ou hai ēivāperā heishu: Kornelio! ⁴Kornelio haipe māi'ēihe Tumpa jokuevarā kyje ryheve pyrāndushu: ¿Mbaivara ripota, Sheja? Tumpa jokueva heishu: "Tumpa hēindu rirureshuva hareka vy'aite'i rijapovare, pavetevare rymboryshurā. ⁵Mondo ā'ēivāi mōkue kuimbai tenta Jopepe, ereshu haipe tyhekakui Simon, mbyheavajy Pedro, ⁶Simon mymba pire mba'apo'ihea hēintape pyta'iva, yvvasu hymbeype". ⁷Tumpa jokueva ohoymarā, Kornelio hēino mokue jokuevera hāndi syndaro jyrojaheva hareka haihuva Tumpa. ⁸Hokavare mondosu reta Jopepe, jehuva opama mbeushurā. ⁹Pareejyrā, syndaro hareka jokuehareare nymboja reta tenta Jopepe, haipe Pedro oo vate'ōpe jupi nymboi verā kuarasy mbytepema'ēirā. ¹⁰Haivi Pedro nymbahymarā pota karu, tēivā hou verā mēihēivāhāteri ēishuape, Pedro hesape ouva hesha. ¹¹Hesha vate arare jypearā hareka vejy ouva yvyre tarapo tivisha ovava, urūndy kavi japy jokuahava. ¹²Hokava tarapo tivishavapy ēiēi mymbare ipy ūrūndyva, yvyre poñyva hareka vyrare. ¹³Pedro hēindu pēinte nēiēi heiva: "Pū'ā Pedro, juka he'u!" ¹⁴Pedro hei: Mba'ety, Sheja! Mapeāpo hau so kyashuva Tumpa, hareka porāmbashuva. Shara kuatia mbyparahavape ñonohā ore kyrāva mymba hoo ho'ua verā. ¹⁵Haipe ijeta'ēishua heijyshu: Pedro, kova mymbare She opama ajohe, avy ereshu "kyava". ¹⁶Kova mbahapy kavi jehu. Haivi hupihajy tarapo tivishava vate arapy. ¹⁷Pedro pya mbijeta'ihe hokava, mbaivara he'ishesu hesape ouva. Haipe Kornelio mondovare pyrāndu jyrahahē Simon hoo, ¹⁸hareka pyrāndu reta: ¿Kopera pyta'i Simon mbyheavajy Pedro? ¹⁹Hāma Pedro imēiiteri pya mbijeta'ēi hesape ouvarā, Espiritu Santo heishu: "Māihe, mbahapy kuareta ndyreka ñynoī. ²⁰Vejy hareka avy rejepy'apy ryheve ekua hāndi reta, shara She āmondovare. ²¹Hārā Pedro vejyrā, heishu kuimbai jokuehavare: She hai pyhekapiva. Mbaiverāra shyrekapi? ²²Haire hei: Senturion Kornelio rānga ēirēimbouje, pēinte kuimbai heko kaviva, Tumpa omoimbaishuva hareka opavare ijeta kavihe Judiore mbytepe. Pēinte Tumpa jokueva heishu ouha ma'ēiā ndyrehe, reho verā hēintape nde rereshuva hēindu verā. ²³Hārā Pedro heishu iche verāre, haipe pēinte pyntu pyta reta. Pareejyrā, oho hāndi reta hareka mī'irū jyve reta Jopepe'ōre jyrojavare. ²⁴Hāma irū arajyape iche reta Cesareape, haipe Kornelio hārō ñynoī hēintarāre hareka ñi'irūre nēiēi rahakashuvare. ²⁵Pedro iche oo iperā, Kornelio ōhēi mēivāhēishu hareka ñnesu hēinonderā, omombaishu. ²⁶Tēivā Pedro mupūārā heishu: Pu'ā, she ha'ēi jyve kuareta nde rāimiva. ²⁷Ijeta teri'ēi hāndiva, Pedro iche oo iperā hesha heta kuaretare nymbaty ñynoī haipe. ²⁸Pedro heishu: Pee pikua Judio jykuatiāpe ēiēi potamba ichehava hēintape hareka jihia karai mbyryvare, tēivā Tumpa shymbyheshaka potambaa ahenova mbavape kyashuva Tumpa. ²⁹Hārā shyreñōhakarā, māinunga shijokoā ai verā kope. Aipota aikuaa mbaivēirāra shyreñōka? ³⁰Kornelio hei: Japoma 4 ara, kuijavepe'āmo mbahape oravape, sheii shyreñōtape mbaimba hau āiva ka'arurā, mondii pēinte kuimbai mondeva opaī himbipeva ijeshakashe. ³¹Hārā heishe: "Kornelio, Tumpa hēinduma rirureshuva hareka opama hesha rijapova, pavetevare rymboryshurā. ³²Mondo ā'ēi kuimbare tenta Jopepe, ereshu haipe tyhekakui Simonpe, mbyheavajy Pedro, Simon hēintape pyta'iva, mymba pirere mba'apo ia yvvasu hymbeype". ³³Haivi ārēi'āite amondo ndyreka verā hareka ndypya kavimbaje, rei verā. Ā'ēi opaite imēihā'ēi Tumpa hēinonde, hēinduha verā opaite Ñandeja ñonondeva rēimbeu ore verā. ³⁴Hārā Pedro ōñepyrō ijetashu reta: Ā'ēi aikuaa, añeteñoimba Tumpa pevarā pēinteva rāimi ñanderā, ³⁵hareka Tumpa opa pavēiī haihu, opaite tenta, kyeshiva retape hareka mbai haikaviva yngavare japova. ³⁶Tumpa mondokashu ññēiēi Israelvare ñymoña hāndiare, mbeu verā Ñēiēi kaviva pyrymbypya kaviva Hesukristo rupii, hai opavare Ija. ³⁷Pee pikuaa mbaivara jehu opaite Judeape, ōñepyrō Galileai, Juan ōñepyrōvive ñimiñēiēirā hareka pyrymyngarairā, ³⁸Tumpa ñonohe Hesu Nazareno Espiritu Santo hareka nymbaikatukuepy, heta Āña ichepy vekuare opa kuera, shara Tumpa ēiēi hāndirā. ³⁹Ñande jahesha opa mbai Hesu japova Judeape hareka Jerusalenpe, haivi raha kurusure mbysavava reta juka verā. ⁴⁰Tēivā Tumpa mbahapy arajyape mupūajyshu, hareka hykuaī ñonojy ñande jahesha verā. ⁴¹Ha'ēiā opaitevape ijeshakajyva, koñēi ore Tumpa ēirēipēihēirōva, mbeu verā Hesu hykovejyva. Shara karuha hareka nymby'uha hāndi kuerajymarā, ⁴²hareka hei ñande opa rupi ñambeu verā Tumpa ññēiēi, hareka ñambeu verā Tumpa heshaverā mbai kavi hareka mbai porāmbava kuaretare japova, hykoveteri'iare hareka manovare. ⁴³Opaite Tumpa ññēiēi mbeu'iare ijetahe Hesu hareka hei reta jyrojaheva hai heepe mbai porāmba japo vekua hejareiiposhi reta. ⁴⁴Haipe Pedro ijeteri'ēi vēikua, mondii vejyhe reta Espiritu Santo opaite Pedro mbeuva hēindu'ēivāre. ⁴⁵Hāma Judiovare Jopeivi Pedro ou hāndi vekuare mbyppy'āā heshama Espiritu Santo vejyamahe haimba Judiova retarerā. ⁴⁶Shara hēindu reta yngaiva ññēiēi py ijetarā hareka pyraheshu Tumpa. ⁴⁷Hārā Pedro hei: ¿Katurapo mbava jocha nymyngarai verā opaite ko kuaretare Espiritu Santo vejyheva, ore rāimi? ⁴⁸Kova opa heirā, Pedro hei myngaraishu verā Hesukristo heepe. Haivi jurureshu reta Pedro mbovy ara pytavee verā haipe.

Chapter 11

¹Apostol reta hareka opaite pēinte'ohova Hesu jyrojahea Judeape'ōre, hēindu mārāra haimba Judiore myvāhēi jyve Tumpa ĩñēiēi. ²Hārā Pedro oujyma tenta Jerusalenperā, ĩmēi'ēi Hesu jyrojahea Israelitavare oñepyrō ijeta pohy ijupe hāndi reta. ³Hārā pyrāndu jyreshu: ĩMārā'īrāra reho rypohyshu haimba Judiovare hareka rykaruri hāndi reta? ⁴Hāma Pedro opa mbeushu oñepyrōaivive opava mbai ikovekua. ⁵Tenta Jope he'iashuape Tumpa airure āishuape shyresape ou: Ahesha pēinte tarapo tivishava rāimivā, jokuahava ūrūndy japy retaivī, vejy vate araivī she āivape. ⁶Āmaī kavi ahesha verā mbaivara hapype ēiēi, haipe ahesha mymbare ipy ūrūndyvare, ñarōva, hyereī vatavare hareka vyrare. ⁷Haivī āhēindu pēinte ijetashea hei: Pedro, pūā "juka hareka he'u". ⁸Hārā haishu: Mba'ety Sheja, pēinteā rānga mañunga kyava shi jurupe āmñnje. ⁹Haivī vate araivī ijetaiva heijyshe: "Tumpa opa johevare, avy nde ereshu kyava". ¹⁰Mbahapy kavi kyrā hoka jehu, haivī opa hupiajy vate arape. ¹¹Haivī mbahapy kuimbai mbouha vekua Cesareaivī shyreka verā, vāhēi jyveru aiko'iavape. ¹²Hārā Espiritu Santo heishe aha hāndi verāre kyjembape, hārā oho jyve shendie 6 ñandyryvy Hesu jyrojaheare, opaiteva icheha pēinte kuimbai hoo ipe. ¹³Hai mbeu ore mārāra hoo'ipe hesha Ñanderu Tumpa jokueva, ñymbou hyvacherā hei: "Mondo rijokuevare tenta Jope he'iashuape hareka veru ndeverā pēinte kuimbai Simon he'iashua, mbyheavajy Pedro" ¹⁴hai heipo ndekui marāra katu rehojepe ndee hareka nēisājayre hāndi". ¹⁵Añepyrūmā aijetarā Espiritu Santo vejy'īārēi reta, jypyte vejy ñaneāreva rāimi. ¹⁶Haipe shymanduae Ñandeja heirā vēikua: "Añeteara Juan yype pyrēimyngaraitēi, tēivā pee pynymyngaraihapokui Espiritu Santope". ¹⁷Tēiva Tumpa mēiēi jyveshu reta ñande mēi'ēiha ñandevekua rāimiva Ñandeja Hesukristo jairojamāherā, mbavaraposhe āñemoihe verā Tumpa? ¹⁸Hēinduma reta kovarā, opa chīrīrī hārā ōmombai reta Ñanderu Tumpa hei: Haimba Judiova reta'ēiēiūmba jyveshu oujyverā Tumpape hejahareishi verāre mbai porāmba japo vekua, hipity verā tykove opambava! ¹⁹Haivī Esteban jukahamarā oñepyrō pūāhe reta Hesu jyrojaheare, hārā ā'āmore ñyvāhe Ēenicia kyty, Chipre hareka Antiokiape, mbavamba ijetajyheshuare ñee kaviva koñēi Judiovaretapēii. ²⁰Tēivā ĩmēi'ēi a'āmo hai retava ouva Chipreivī hareka Sireneivī, vāhēima jyraha Antiokiaperā oñepyrō ĩjetaheshu reta haimba Judiova retape, ñēiēi kavi Ñandeja Hesu ryheva. ²¹Ñandeja ñymbaikatukue ēiēi hāndi retarā, hetamba'ēi rojavare hārā hejava heko arykaiva rojava, haivī jyrojajyva Ñandeja. ²²Tupao Jerusalenpe'ōre kuaama kyrā mbe'uharā, mondo reta Bernabe tenta Antiokiape. ²³Bernabe vāhēi oho Antioquiaperā hesha marāra Tumpa māikavihe retarā vya'i, hārā opaiteva mykyrēiy verā heishu reta jyroja katu ñynoīhe verāre Ñandeja. ²⁴Bernabe haimba pēinte kuimbai heko kaviva, tynyhēivā Espiritu Santo hareka jyrojakue. Hāmembra heta'ēi kuareta jyrojahea Ñandeja. ²⁵Haivī Bernabe oho Tarsope veru verā Saulo, heshamarā raha tenta Antiokiape. ²⁶Haipe pyta hareka ñymbaty hāndi reta tupaope'ōre pēinte ara pukukue kavi, hetava kuareta mboishu reta. Hareka ohojy tenta Antiokiape haipemba tynōndeite oñepyrō mbo'eareare mbyheheharā he'iashu reta "Kristo jyrojahea". ²⁷Hokava arape ā'āmo Tumpa ĩñēiēi mbeu'iare oho Jerusalemi tenta Antiokia kyty. ²⁸Haipe haire mbytepe pēinte ñymbou Agapo he'iashua, Espiritu Santo rupii mbeu, ou verā ñymbahy vasu opaite yvy ikoava retaiipi, hokava iko Claudio huvisha vasurā'ēi Romaperā. ²⁹Hārā opaite Hesu jyrojaheare mambaty verā pepēinteī ĩmēireamire, mbory verā Judeaipi iko'iare. ³⁰Kyrā japo retarā, Bernabe hareka Saulo rupii rahaka reta Tumpape mēi'ēiāva, kuakuavare Judeape'ōre pevarā.

Chapter 12

¹Hoka arape mburuvisha vasu Herodes òñepyrò mōñakashu ā'āmo tupaope òre ryheva. ²Hārā mōndo jukaka Jacobo kyse pukuvape, Juan tyvy,³heshamahe Judiore haikavijyveshu hokavarā, pysykajy Pedro. Kova jehu aretepe, pāhā jylevaduramba ho'uava arape. ⁴Hārā Herodes pysykama Pedrorā, mīje karcepe hārā mīngarekokahe urūndy jaty'ō syndarore urūndy syndaro pepēinteī'ēiva, pya mbijetahe Paskua hasamārā nōheka verā tenta hēinonde.⁵Hārā Pedro karcepe teri'ēi ñyngarekoha'ēiheape, tupaope ēivāre jurure pevēī ñynoīhe Tumpape. ⁶Haivi Herodes nohejvyimā'ēiverā pyharepe mēīēi verā hēinta'ōre ipope, Pedro ochē'ēi mokue'ō syndarore mbytepe, tānta pokuahape mokue cadenape, hareka ĭrū syndarore katoape ònchepe ñyngareko'ēihe karcel.⁷Sapy'aī ijeshaka Ñandeja jokueva hareka hīmbipekue opa mykōī'ipe pyrymbyperesohaseape. Tumpa jokueva Pedro pokohērā, mombarā hei: Narēiā pū'ā! Hārā haipe kadenare opa oashi Pedro papyivi. ⁸Hārā Tumpa jokueva heishu: Jokua ndukua hareka mondejy ndypasa. Opa kyrāā japorā Tumpa jokueva heijyshu: Mombo ndijehe rijasoiva hareka'ei shaykue.⁹Hārā Pedro oho Tumpa jokueva haykue, kuaamba añetera ti ha'ēiara Tumpa jokueva. Shara mōāte jypaihupēī heshava. ¹⁰Tevā hasareta tynonde'ō hareka mokuehea, ñyngareko ēivāpīrā vāhēi jyrāha òche hiero jepei'ō pe'ahava tenta kyty, hareka opaite òche ijuhuvima jypea. Òhe reta ārēi'āite hareka vataha'ōipi pēinteva hasamarā, haipe Tumpa jokueva mā'ēīihemahe Pedro ha'ēī.¹¹Pedro kuaama mondo ikovarā hei: Ā'ēi aikuama añete Ñandeja mbou jokueva shyreka hareka shynōhēijy verā Herodes ipoivi, hareka opa mbai Judiore japotēi shyrehe verā. ¹²Kova kuama mondo Pedrorā, oho Maria hēintape, Juan ishy mbyheeva jvve Marcos, haipe heta kuareta ñymbaty'ōre jurure ñynōī Tumpape. ¹³Haivi pe kyty'ō ònche nunuparā, òhēi pēinte kuñatāī Rode he'iashua hesha verā mbavara. ¹⁴Tēivā haipe Pedro ĭñēiēi kuarā vy'aiterā òche ohote peava; haivī jyrovārā ñanijy oho oo'ipe mbeu verā Pedro òchepe'ēiva. ¹⁵Hārā opaite oo'ipe ēivāre heishu: Rikuakuārari! Tēivā hai heijyvyī haiñōīva. Haireta katy heijyvyī reta: Ha'ēiā rānga āmo; Ñyngarekorehea vatepeva āmo. ¹⁶Haipe Pedro ĭmeī nunupa teri'ēi òche, peamā retarā opapavēī hesharā mbyrymaī reta. ¹⁷Tēivā Pedro ipopei myha'ānga heishu reta jasaka verāre, haivi mbeushu reta marāra Ñandeja nōhēijy mbyperesoavaivi, hārā heishu reta: Pikuaaka jyveshu Jacobo hareka opaite ñandyryvy ñandyryheva. Hārā òhēi hareka oho ynga tentaipi. ¹⁸Koīma ourā, syndarore opa ikorai reta, kuāā mbaivara iko hareka mbaivara ikohe Pedro. ¹⁹Hārā Herodes mondo hekakashu Pedro, tēivā heshāāma retarā, pyrāndujy opaite ñyngarekohe vekuare hareka haivi jukakashu reta. Haivi Herodes òhēi Judeaivirā oho pyta Cesareape. ²⁰Herodes poshyshu opaite kuareta Tiropē òre hareka Sidon, tēivā haire pēinte ñēiēipe ñynoī jyveru verā hai ēivāpe, Hareka mēiēireta kyrypoti Blastope ijeta kavihe verāre. Blasto hai huvisha vasu Herodes hēintape mboryrea vate'ō, hārā jurure reta ēiejyverā pya vapy, shara haire nōhēi reta hou verāre mburuvisha jy yvyivi. ²¹Herodes ñonoshu reta mbai araperapo ou reta hai ēivāpe, hareka hokava arape monde mondehava māshyava hārā vapy'ēi huvisha vasure vapysepyape ñimiñēiēishu reta. ²²Hārā opaite kuaretare sapukerā hei: Ko ijeta'ō ha'ēiā kuareta, kova hai Tumpa! ²³Haipēvāī pēinte Tampa jokueva mbypere, shara òmomba'ēiāshu Tumpa, hārā Herodes hasorā mano. ²⁴Tēivā Ñanderu Tumpa ĭñēiēi mbe'uhave rahaha hareka ñymbyhetave oho. ²⁵Bernabe hareka Saulo opa japo japoverārā, oujy reta Jerusalenvi hareka veru reta Juan, mbyheeva jvve Marcos.

Chapter 13

¹Tupao Antioquíape'ō imēi'ēi Tumpa iñee mbeu'ia hareka pyrēimboi'iare. Haire hai Bernabe, Simon, mbyheeava jyve "Hūva," Lucio Sireneva, Manaen mburuvisha Herodes mbykuakuaheva hareka Saulo, ²Pēinte arape pyraheavape omombai vasu hareka karumbape ñynōirā Espiritu hei: Piñonoshe Bernabe hareka Saulo japo verā tijapo she amēiēishuva. ³Haivi opama karumbape hareka jururepe ñynōirā ipo ñono'īārēi retara mā'ēiīhe oho. ⁴Hārā Espiritu Santo mōndoshu Bernabe hareka Saulo, hārā jyraha Seleusiape haivi jupijy reta varkope jyraha Chipre kytty. ⁵Hārā vāhema jyraha Salamina he'iashuaperā, oñepyrō Tumpa iñēiēi mbeu reta Judiore ñymbatysape oho jyve hipii reta Juan mborype veīrāre. ⁶Hārā opama hasa yvy japua ōra vāhēi reta Paēospe. Haibe hesha reta pēinte Judeava pajeva Barjesus he'iashua, ñimiñee'rā'ānga'ia. ⁷Hoka pajeva ēiēi hāndi haibe mburuvisha Sergio Paulo kuareta mbaikuava. Mondo hēinōka Bernabe hareka Saulo shara kyrēiyimba Tumpa iñēiēi hēindu'i. ⁸Hārā Barjesus, pajeva Elimas he'iashuva griego iñēiēipe, ōñemōihe reta hareka ōñehā'āpaite potāā mburuvisha rojarā. ⁹Haivi Saulo mbyheava jyve Pablo, tynyhe Espiritu Santo hārā māikavi'ēiherā, ¹⁰heishu: Nde tykove japu heko porāmba Āña tay hareka mbai kaviva ñymbyvaisho'ieha, mbaipera rypoipo rīmbivavy Ñandeja hape symēii kaviva? ¹¹Ā'ēi Ñandeja jahapo ndyrehe, ryheshavēiāpo, mbovy arapo katuvēia ryheshakui kuarasy. Hārā haipetei vāhēi'īārēi pyntukue hārā pyntuape pyta, haivi heka shambekyjj raha verā shara heshajjvyā kūvāipi. ¹²Hārā mburuvisha ko jehuva heshamarā, roja, shara mbyry māihe Tumpa iñēiēi pyrimbo'ehahea ryheva. ¹³Pablo ñi'īrūre hāndi jyraha varkope Paēosvi, tenta Perge Panēiliakytty, tēivā Juan yngaty ohojyshi reta hārā oujy Jerusalenpe. ¹⁴Haivi hasa reta Pergeivi tenta Antiokia Pisidia kytty, haibe pēinte putu'uhava arape iche Judiore ñymbatysape vapyññōi. ¹⁵Judiore ñymbatysape'ō mburuvishare opama miñēiēi Moise hareka Tumpa iñēiēi mbeu'iare mbypara vekuarā, he'ikashu reta: Shyryvyre imēipyre pota kope'ōre pereshuvarā ā'ēi katuma pere. ¹⁶Hārā Pablo ñymboyā myhā'āngashu reta ipope mbijasaka verā hārā hei: Pyhēindu pee kuimbai Israelvare hareka pee tenta vasu mbyryva Tumpaivi pykyjeva. ¹⁷Tumpa Israel hentā ryheva ñanytynōndevare japoshi vekua tenta tivishava ajemāi haire Ejiptope ñynoī mbyryva reta rāimi, tēivā nohēijyshu reta ñymbaikatukue ryheve. ¹⁸Tumpa jakakāi'ī ajemāi haire iñēie rēindumbapejyreshi kuarenta āño pukukue yvy ikoambaipi. ¹⁹Haivi opa mambai 7 tenta Canaan, jy'yvykue, mēiēishu verā ñanytynōndevare jy'yvyrā. ²⁰Opaite kova 450 año pukukueipi tāta ēiēi. Haivi kova oparā Tumpa ñonōshu reta pirīmbivacheka'iare Tumpa iñēiēi mbeu'ia Samuel jy'arapeve. ²¹Haibe jurure reta juhuvisha vasurāre, hārā Tumpa mēiēishu reta Saul Sis tay, Benjamin ryheve, 40 año pukukuemba huvisharā'ēi. ²²Hārā Tumpa mohēi Saul ēivaivirā mēiēishu juhuvisharāre David, heihe: Āvāheshu David, Isai tay, pēinte kuimbai she rāimī pya mbijetava, she aipotava opa japoshe verā. ²³Hārā Hesu hai David ñymoñashia, mēi'ēiava Tumpa rupii mōndojepeverā Israelvare Tumpa iñēiēi mēiēi vekua rāimī. ²⁴Hārā Hesu ndeiteri ourā, Juan ñimiñēiēimbashu opaite Israelitavare heishu reta ñymbeujy hareka ñymyngaraika verā. ²⁵Hārā Juan hykove japyserimāra hei: "She ha'ēiā pee pypya pīmbijetapi shyreheva rāimi tēivā shaykue ou pēintēi jypasa īshāimba katu ajorashia". ²⁶Shyryvyre, Abraham ñymoñashia hareka mbyryvare omōmbaivasuva Tumpa, pā'āpova rānga ko ñee ohojepeva ryheva. ²⁷Jerusalenva hareka juhuvishare kuāāshu Hesu, hareka kuāajy ñimiñēiēi'iare iñēiēikue mbijetava Judiore ñymbatysape putu'uhava arape. Hārā hai retatei ñonovaimashu Hesu, japohe reta ñimiñēiēi'iare jykuatiape ēivekuarā. ²⁸Heshambatēiheare mbai reherapo katu jukaha, jururembashu reta Pilato juka verā. ²⁹Opakavimā iko kuatiape mbyparaha heihevarā, mbyvejy reta kurusuivi hāra ñoty. ³⁰Tēivā Tumpa mūpūajy manovare mbyteivi. ³¹Haivi heta aravape Hesu ijeshakajyshu mi'īrure vekuare Galileaivi Jerusalen kytty hārā haire mbeujyveshu tentare hynonde. ³²Kyrā ore mbe'uhajyve pee Ñēiēi kaviva Tumpa iñēiēi mēiēivekua ñanytynōndeva retape. ³³Tumpa opa japo iñēiēi mēiēi ñande vekua, ñande haijyveva ñymoñashia, mynguerajyshu verā Hesu, heiva rāimi Salmo mōkueheape: "Nde hai shyray ko arape she ārimīmoña vekua". ³⁴Tumpa heimba mynguerajy ñoipo Hesu manovare mbyteivi hetekue ñymbaimba verā, heijy kuatiape mbyparahava kyrā: Amēiēipojyvepe jyparekokue añeteva David āmbeushuva rāimi jyve". ³⁵Hāmēi rānga ynga Salmokytty heijy: Nde ryhejāpo ñymbai heko kaviva hetekue. ³⁶Añeteara David opa kavi japo hēita īrūre mbytepe, Tumpa potavarā, mano hārā ñotyha tuu tynōndeshivekuare hāndi haivi hetekue opa ñymbai. ³⁷Tēivā Tumpa mynguerajy vekua hetekue tujuā hai. ³⁸Shyryvyre pikuapo Hesu rupii mbe'uha mbai porāmba hejaha reiva ryheva. ³⁹Hārā Hesu rupii ñymbyheko kaviva opaite jyrojaheare hareka opaite katumba ñymbyheko kavi vekua Moise jykuatia rupii. ⁴⁰Pingarekoshi avy toa pēiārekui ko ñimiñee'iare ñono vekua kuatiarērā hei vekua: ⁴¹Pymāi katu ñymbyhoryi'ī vekuare, mbyry pymāiva hareka piñemi shara she hai Tumpa ajapopo pyndy'arape mbaivasu pyrojamba verā ajemāi imēite mbeupe verā. ⁴²Hārā Pablo īrūre hāndi ōhēima Judiore ñymbatysaivirā kuaretare jururejyshu īrū putu'uava arape ijetajyhesu verā kova. ⁴³Hārā opama ñymbatysarā, heta Israelitava hareka tenta mbyryva hekopekavi jyrojaheva Tumpa mī'īrūshu Pablo hareka Bernabe, haivi ijetashu reta tānta jyroja ñynoī verā Tumpa jyhaihupe. ⁴⁴īrū semana putu'uava arajyape,

ajete pēinte tenta'õre opaĩ ñymbaty hēindu verã Ñandeja ññēiēi. ⁴⁵Tēivã Israelitare heshama hetaite kuareta ñymbatyvarã, oñepyrõ pōrãa hei jyrehē Pablo hareka heheijyreshu. ⁴⁶Tēivã Pablo hareka Bernabe pyavasu ryheve ijetarã heishu reta: Pee Israelitarãni pynymbykuahatēi verã ko Tumpa ññēiēi, tēivã potãã pypysyrã kova tykove opambava ryheva. Hãrã ã'ēi ohoapo ñimiñēi'ēiashu haimba Judiore. ⁴⁷Shara kyrã hei ore Ñandeja, heirã vēikua: Arĩñoño opaite tenta vasure sapehe verã, ryraha verã ñymondo jepeva ryheva opaite yvy japyva retai. ⁴⁸Judiombare kova hēindumãrã, vy'a jyre hareka hei reta Ñandeja ññēiēi haikaviva; haivi opaite hipity verãre tykove opambava, roja reta. ⁴⁹Kyrã opaite hokava tenta jerekue mbe'uha Ñandeja ññēiēi. ⁵⁰Tēivã israelvare ijeta hãndi taupere hekokaviva hareka hyrãkuakavi'ia karaivasure hoka tentape'õre hãndi, ijeta hãndi huvisha tentape'õre jyvaishohe Pablo hareka Bernabe mohēi verãre jy'yvyivi. ⁵¹Hãrã Pablo hareka Bernabe mytymõhe reta ipyre'õ yvy timbo, hãrã jyraha Iconiope. ⁵²Tēiva Hesu mboireare vy'ajyre hareka tynyhēi Espiritu Santo.

Chapter 14

¹Iconiope Pablo hareka Bernabe jypykuaañoi reta ichejyre reta israelitare jy tupaope, hārā ĩjetareta mbyrojaka verā, Judiore hareka haimba Judiore. ²Tēivā Judiore rojambaare mbyposhyka reta haimba Judiore hareka mbyvaishokahe Hesure jyrojavare. ³Tevā, Pablo hareka Bernabe pytavejyre reta haibe shara Nānderu Tumpa jyrojahe retarā kyjemba ryheve ijeta Nāndeja heepe. Hai my'añete haire heiva Tumpa jyhaihu, mbai heshahava hareka mbai kavi heshaha verā rupii, haire ipoipi japova. ⁴Tēivā hēinta'iare opa ñimbijajao: ĩmēi'ēi israelvare jykoty'ō, ĩmēijy Apostolre jykoty'ō. ⁵Haipema ĩñono reta pēinte ñeepe israelva hareka haimba israelva hāndi mburuvisharā'ōre, apostolre itape japi verā. ⁶Tēivā Pablo hāndi Bernabe kuaa hokavarā ñemī jyraha reta Litra hareka Derbe, tentare Licaoniape'ō juri. ⁷Hārā haipi mbeujyve reta Nēiēi kaviva ryheva. ⁸Listrapemba'ēiēi pēinte kuimbai katumba vatava oa ryheve ishy hyepe opa jajapa. Ko kuimbai vapymba ⁹hokava jasaka'ēihe Pablo hei ēivāre: Hārā Pablo māiherā hesha jyroja katu'ēi hareka kuera verā. ¹⁰Haibe Pablo hynātu ijetarā heishu: Pu'ā hareka ñymbo'y! Ko kuimbai opotei puārā ñymboy hārā ōñepyrō vatajy. ¹²¹¹Heshama ko Pablo japovarā opavare ōñepyrō sapuke Licaoniare ĩñēiēipe: Tumpare vejy kuimbaire rāimi ñande ñaivape! ¹²Haivi Bernabe ñonoshu reta Tumpa Seus rāimi hārā Pablo Hermes rāimi shara hai ijeta ēirā. ¹³Kova Pai Seus ĩmereva jutupaope tentare hēinonde icheha'ōivi, veru toro hareka yvoty mymashy'āhava hōchepe, hai hāndi kuaretare pota omobaishu reta mymba mbijichearā jukava. ¹⁴Tēivā Bernabe hareka Pablo kuaama hokavarā myndoro reta mondeva hareka iche mbytepe sapuke reta. ¹⁵Kuimbaire, marā'irāra kova pijapo? Ore rānga kuareta peeva rāimi jyve ouha peveī rānga veruhape verā Nēiēi kaviva, pijyhejama verā mbaimba vekuaivi, hārā pijerejy verā Tumpa hykoveva jykoty, japo vekua ara, yvy, yvasu hareka opaite ēipyare. ¹⁶Mā'ēiimbahe añete opaite kuareta arykaivare iko pota ikova rāimi, ¹⁷Ajemāi heshaka ñoñteshu reta mbavara hai, mbaikavi japo opaiteva pevarā: mboupe ama, ñotyhavare myno'ōha kaviva hārā hokava mēiēipeva heta peu verā hareka pyvya verā. ¹⁸Ajemāi heta mbai heishu reta, tēivā katuā jokoshu reta ĩinteñoma mymba mbijicherā juka verā. ¹⁹Hāma Judiovare Antiokia hareka Iconiova kuaretare mbyposhykashu hareka mbyvaishokahe verā Pablo. Hāma itape Pablo japi reta hareka mōāte jykama retarā, mbytyryry nohe reta tentaivi. ²⁰Tēivā Hesu mboireare ñymbaty jyrehe Pablo. Hārā hai puājyrā hykuaī ichejy hoka tentape, hareka parejyrā ōhejy hāndi Bernabe Derbes kyty. ²¹Hārā opama mbe'uha Nēiēi kaviva hoka tenta Derbeperā, heta haibe japoshi mbo'ehare verā. Kova oparā, jyraha reta Listrape. ²²Kovare ēivāpe mykyrēiy jyshu Hesu mboireare, ñimiñēi'ēirā heishu reta tantai ēiēi vēirāre jyrojakuepe heivape shara jaiche verā Tumpa ēivāpe heta rānipo jahasa asy. ²³Ñono jyve reta pepēinteī kuakuavare ñyngareko verāre tupaope, haivi opa jurure hareka karumbape ñynoirā hejashu reta Nāndeja ipope, haire jyroja jyvehe. ²⁴Haivi hasa Pisidiapirā vāhe reta Panēiliape. ²⁵Mbeu reta Nēiēi tenta Pergepe, haivi oujy reta Ataliape. ²⁶Hārā haivi jupi reta varkope hareka jyraha reta Antiokiape, hokava tentaivi mondohaka reta mbaikaviva pevarā hareka ñonoshu verā Tumpa ipope japoverā Tumpa japovekua. ²⁷Vāhēi reta Antiokiaperā mbatyshu tupaope'ō reta hārā mbeushu reta opa mbai Nānderu Tumpa japo vekua haire ipo rupii hareka marāra mbory iche verā ynga tenta haimba Judiore retaipe haire jyroja verā jyve. ²⁸Hārā Pablo hareka Bernabe heta ara pytavejy mbo'eareare hāndi.

Chapter 15

¹Hārā vāhēi ou kuaretare Judeaivi, Antioquiape ōñepēirō mboishu reta Hesu jyrojaheare, pire chīchīhambava Moise heiva rāimi, katūāpo ohojepekui. ²Pablo hareka Bernabe pya ohoāhe reta, hārā hokava rehe heta mbai hei ijupe reta. Hāma Tumpa jyrojaheare Antioquiape'ōre mondo reta Pablo hāndi Bernabe hareka ynga reta mi'irū verā Jerusalenpe, kova mbai rehe jyrāha apostolre hareka kuakuavare ēivape ijetahe hāndi verāre. ³Tupao Antioquiaivi monдохavare hasa reta Ēeniciaipi hareka Samariaipi. Haipe mbeu jyveshu reta Judiovare Tumpare jyrojavare hareka heta haimba Judiovare pya hei jyve reta roja verā Tumpa. Kova ñēiēi hēinduma retarā vy'a jyve. ⁴Vāhēmā jyrāha Jerusalenperā, Apostolre hārā kuakuava tupaope'ōre hareka Tumpa hope ñymboivare myvāhēi kavi reta. Haipe Pablo hareka Bernabe mbeu kavishu reta opaite Tumpa japova haire rupii. ⁵Tēivā ā'āmo ēariseo Hesu jyrojaheare, puā reta hareka hei reta: ēiēinoī rānga ēiēi pyreheva chīchīhaka verā hareka hekope kavi japova verā Moise mbyparavekua. ⁶Hārā ñymbaty reta Apostol hareka tupao mīnākā'iare, kuaa verāre kova, mbaivara Nānderu Tumpa pota. ⁷Hetama ijeta pohy ijupe retarā, Pedro ñymbourā heishu reta: Shyryvyre, pee pikuaa Tumpa jypyvivāimba pynymbyteivi shypyhyrō ambeu verā Nēiēi kaviva, jyrojambare hēindu verā hareka roja verā. ⁸Tumpa rānga opa kuaa ñandypyape ēivāre, hai haihu jyveshu haimba Judiore, mēiēi jyveshu haire pevarā Espiritu Santo mēiēi ñandea rāimi. ⁹Tumpa rānga mbivavyā haire ēivā hareka ñande, shara opaī johejyveshu reta pyare jyrojavehe retarā. ¹⁰Marā'irāra akuarā Nānderu Tumpa pypyare mokuepishu, pota mbo'eareare haimba Judiore pīñono pyrehe māinunga pohyva, ñande hareka ñanytynondevare katumba jepyheva. ¹¹Tēivā ñande jairoja Nāndeja Hesu jyhaihukue ryheverā japitymapo ñymondo jepe, haire rāimi. ¹²Hārā opaite ñymbaty ōre opa chirīrī reta, jasakahe reta Bernabe hareka Pablo iñēiēi, mbeu ñynōishu mbaikavi hesha verā Nānderu Tumpa japo vekua hai reta rupii haimba Judiovare mbyteipi. ¹³Opama chirīrī retarā, Jacobo hei jyveshu reta: Shyryvyre shyreīndupi: ¹⁴Simon Pedro mbeuma jyve marāra Nānderu Tumpa vāhēi jyveshu haimba Judiore, hareka pyhēirō jyveshu reta ikoshi verāre hēinta irūrā. ¹⁵Jyvavyā rānga Tumpa iñēiēi mbeu'iare heirā vēikua: ¹⁶Kova mbai opama hasarā aijy pokui, amupūā py'ahuju verā David hookue opa oa vekua, ajakatuju verā ñymbai vekua, opa amupūāju verā. ¹⁷Hareka kuaretare vyv iārēi'ēivāre hekashu verāre Nāndeja, haivi ñymbyhetave verā shyreepe pyhēirōāvare. ¹⁸Kyrā hei Nāndeja, kova mbai japova kuaaha aryka'eitevāi, mēiēmava iñēiēi. ¹⁹Hārā hai pee, ēiteñoma ñañonoshu verā mbai pohyva haimba Judiore, Tumpa jyrojaheare. ²⁰Koñēi ñambyparashu reta kuatia hareka jairureshu avy hou verāre soo ynga tentape'ō ñutumpare pevarā, avy iko verāre ōmendambape, avy tou reta mymba javokava hoo hareka huvy. ²¹Shara opaite tenta retaiipi rānga, mbijetañōimba aryka'e Moise mbypara vekua, sabadope Judiore ñymbatyseape. ²²Hāma Apostolre, tupao ñakarā'ōre, kuakavare hare opaite tupaope'ōre mbyteivi pēihēiro reta Judas, mbyheavajy Barsabas hareka Silas monдохa hāndi verāre Pablo hareka Bernabe Antiokiape. Judas hareka Silas kuimbai hekokavivare pēinte'ova Tumpare jyrojavare. ²³Hārā mbyrahaka reta ko kuatiape heiva: Ore Apostol, kuakuavare tupao ñakarā'ōre hareka jyve opaite kope tupaope'ōre, pynymarānduha opaite yryryvyre, haimba Judiovare, pee tenta mbyryva pikova Antiokia, Siria hareka Ciliciape. ²⁴Ore hēinduha ēirēmbyteivi ohova yryryheva, oremba mēi'ēiāshuva ñēiēi opa porāā japopy reta haire pyrimboiheva. ²⁵Hāme rānga pēinte ñēiēipe ōiharā pyhēirōhā kuimbaire pēivape monдохa verā, haihuhava Pablo hareka Bernabe hāndi, ²⁶haire kyjeā ñono reta hykove Nāndeja Hesukristo heepe. ²⁷Hamēi rānga monдохa Judas hareka Silas, haire mbeu kavipe verā mbyparahapeva. ²⁸Haikavi rānga Espiritu Santope, hareka ore ñonohāā mbai pohyva pēiarēi, koñēi ñanykyrēi'ēiite jaikuavēi: ²⁹Avy peu mymba hoo me'ēiāva tarā'ānga retape, tuvy, mymba javokahava hareka avy pypyrēino ndeiteri pemendaheape. Haikavipo pijapokui kova pijijokoshirā. Kova haipeveima. ³⁰Hārā Bernabe, Pablo, Judas hareka Silas jyrāha Antioquiape. Vāhēima jyrāha haiperā, ñymbaty hāndi reta tupaope'ōre hārā haipe mēiēi reta kuatia mbyparahava. ³¹Mbijetama retarā, opa vyajy jyve shara haikavishu reta. ³²Hārā Judas hareka Silas hairera jyve Tumpa iñēiēi mbeu'ia retarā heta ñēiēipe mbyvyajy hareka mēikyrēiyshu reta pēinte'ova Tumpare jyrojavare. ³³Kēiēima ñynōi haiperā pēinte'ova Hesure jyrojavare pyavapype kavi monдохy reta ojyverāre mbouvare oīvi. ³⁴Hamā Silas haikavivejyshu pyta verā haipe. ³⁵Tēivā Pablo hareka Bernabe pyta reta Antiokiape, pyrimboihe hareka mbeu Nāndeja iñēiēi, heta irūre hāndi. ³⁶Mbovy aramajyrā Pablo heishu Bernabe: Jahajy ñavāhēijyshu reta jyrojavare opa tentaiipi'ōre Nāndeja iñee ñambeujai vekuaiipi hareka jaikua verā mārāra ñynoī. ³⁷Bernabe jururehe Juan mi'irūraha verā, Marcos he'iashua. ³⁸Tēivā Pablo pya ohoāhe raha verā, shara hejareimba reta Panēiliape jyrerā shara ñateēimba jyrāha hipi mba'apo verāpe. ³⁹Hārā haipe hetama ijeta porāā ijupe retarā, pepēintei opa syry ijuhuvi reta; Bernabe raha Marcos, Chipre kyty oho reta, ⁴⁰hāma Pablo pyhēirō jyve Silas. Haipe Hesure jyrojavare ñonoshu reta Nāndeja ipoperā, jyrāhajy, ⁴¹hārā hasa reta Siria hareka Siliciaipirā, tupaope'ēivāre opa mykyrēiēi reta, jyrojañoihe verāre Nāndeja Hesu

Chapter 16

¹Pablo vāhēi oho Derbe hareka Listraperā haibe hesha pēinte mbo'earea, Timoteo he'iasua, pēinte taupe Judiava memby ko taupe jyrojava jyve Hesu Kristore, tēivā tuu hai Greciape'ō. ²Hesure jyrojavare Listra hareka Iconiope'ōre mandua kavihe Timoteo, ³hārā Pablo pota Timoteo oho hāndi ohovaipi. Tēivā tynonde pire chīchīkashi, potāā Judiova haipi'iare poshy űnyoīrā, shara haire kuaa kavi tuu Greciape'ōrā. ⁴Opaite tenta hasava retaipi, mēiēi kuation pēinte űnēiēipe Apostolre hareka tupaope mīñaka'iare Jerusalenpe'ōre mbypara vekua, opaite kuaretare japo verā. ⁵Hārā jyrojava tupaope'ōre, űnymēipyrāta oho jyrojakuepe hareka opa ara űnymby hetave oho py'ahu jyrojavare. ⁶Hasa jyraha reta Ērigia hareka Galaciape, shara Espiritu Santo űnonāshu reta mbeu verāre Tumpa űnēiēi Asiape. ⁷Vāhēima jyraha Misiaperā, pota jyraha jyre Bitiniape, tēivā Hesu jy Espiritu űnonāshu reta. ⁸Hāma hasa reta Misia jurirā, oho reta Troaspe. ⁹Haibe Pablo pyhare hesape'ēi pēinte kuimbai Masedoniape'ō űymbou'ēi hareka jurureshu: "Ei Macedoniakty, yrēimboryvei. ¹⁰Haivi Pablo heshama hesape'ōrā, opa ravēii ōiā kavi ohoha verā Macedoniape, shara kuaaha kavi Tumpa ēirēirēino haibe ohoha mbe'ua verā űnēiēi kavivarā. ¹¹Hāma ohoha varkope Troasvirā, symyī ohoha Samotrociape, hāmā ĩrū arajyape vāhēihā ohoha Neapolispe. ¹²Haivi ohojy Ēllipospē, hai tenta tynonde'ō Macedoniape. Haibe mbovy ara pytaha. ¹³Pēinte putu'uava jy'arape ōhēihāshi tenta vāsu ohoha yy syryva hyvache, moa haikavi jurureha'ēiverape, vapyha ijetahashu taupere haibe űymbaty'ōre. ¹⁴Hārā pēinte taupe Lidia he'iasua, tenta Tiatirape'ō mondeava pynta hūūva hepyva ōvēinde'ō Tumpa ōmombai'ia, jasaka kavi'ēihe Pablo ijeta'ēirā, hārā űnandeja peashu pya jasaka kavihe verā Pablo hei'ōva. ¹⁵Hai űnymyngaraima hēinta ĩrūre hāndirā, jurure'asy orerā hei: Añeteite pyroja she airojava űnandjarerā, pekua pypytave shyreitate. ĩrīmīnerā'i yryrahapeve hentape. ¹⁶Pēinte arape ohoha űymbo'eharā, haibe heshaha pēinte kuiñatai jokueha'reireia űymbai kuaa'ia űyvāitūhā hāndi. Hai heta mbykyrypoti ijarāreare, űymbai kuaa'irā. ¹⁷Kova kuiñatai oho yraykuerā, sapuke: Kova kuimbai reta rānga hai Tumpa vate ō jokueva, haire mbeupe ohojepēva hape. ¹⁸Hārā heta ara kova japo'i. Pablo hēindusevēāma heivarā, jerepyrā heishu mbaiposhy taupe iko'ipyā: She hai nde Hesukristo heepe, ēihēishi ko kuiñatai! Hārā haipevāi mbai porāmbava ōhēishi ko kuiñatai. ¹⁹Kova kuiñatai jokureare heshama katuveamapo kyrypoti heky retarā, pysy reta Pablo hareka Silas, hāma raha huvishare hēinonde, plazape. ²⁰Haibe heishu reta huvishare pirīmbivache'ia: Ko kuimbairē haitēijyve Judavare, opa myporāā űnyoi űnanyrēita, ²¹haire pyrimboihe jypykuava rāimi kuaahamba'oreva hareka ore Romavare porāā japoha verā. ²²Haipema hēinta'ore űnymbyvaishohe reta, hareka huvishare heishu myndoroshi verāre mondeva hareka nupā verāre vyvape. ²³Hetama nupa retarā, raha mīje reta pyreīmbyperesoavape, hāma haibe'ō huvisha, heishu űnyngareko kavihe verāre. ²⁴Hāma kyrāma he'iasurā, haibe űnyngareko'ō, raha huvakty, űnonohe reta ipyre vyvra mīnyvēihava. ²⁵Tēivā pyhare mbytepe Pablo hareka Silas űymboi'nyoi retarā hareka pyraheshu reta Tumpa, haibe ĩrū mbyperesoareare jasaka űnyoihe reta. ²⁶Haivi sapy'āi hēinātu vyvryry hārā opa my'ōmy oo jypyre, ōchere opa jypea hareka mbyperesoareare opa jerashi kadenare. ²⁷Haibe sareko huvisha haibe űnyngareko'ōrā, heshama ōche opaiteva jypea ohorā, heky jykyse ijuka verā, shara hei pyape, mbyperesohavare opama űnemiva. ²⁸Tēivā Pablo sapukerā heishu: Avy japo ndijehe porāmbava! Opaī ĩmehā'ēi kope! ²⁹Haibe veruka pēinte sapepy verā, űnani oho oo hapype, opa ryryrā ĩnesu Pablo hareka Silas hēinonde. ³⁰Katoape raha retarā, haibe pyrāndushu: Karaire, mbaivarapo ajapo ahajepe verā? ³¹Haire heishu: Jyroja űnandeja Hesukristore, hārā reohojepe hareka jyve nyrēitape'ōre. ³²Haire mbeushu űnandeja ĩnēiēi, hareka opaite hēintape'ōre. ³³Hoka orapevāi pynturā, hai raha joheshi mbyperēha vekuaipi, haipevāi hai hareka hēintape'ōre űnymyngaraika reta. ³⁴Haivi raha hēintape myngaru verāre, hareka vya hēinta ĩrūre hāndi, Tumpa jyrojamavehe retarā. ³⁵Kōimārā huvisha pirīmbivache'ia mondo syndaro űnyngareko'i pyryrehevare he'ikashu verā mbyperesoava űnyngareko'iheare juhuvisha: Opa mohēijy hokava kuimbairēta. ³⁶Haipema mbyperesoavare űnyngareko'ihea juhuvisha heishu Pablo: Huvisha pirīmbivache'ia reta rānga he'ika she apyrēimohēijy verā, hārā katuma pypavapy ryheve pehojy. ³⁷Pablo heishu reta: Opavare hēinonde rānga űrūnupāhā māi kavimba yryrehevape hareka ēirēimbypereso reta Romavatēi oreva. Hāmēra ā'ēi pota űnemīapei ēirēimondojoy reta? Kyrāā rāngapo! Hairētateiva rāngapo ou ēirēinohēijy verā. ³⁸Haipema syndaro űnyngareko'i pyryrehevare ohojy mbeushu reta huvisha pirīmbivache'iare, heishu Pablo hareka Silas Romava retarā. Kova hēindurā opa myngyje reta. ³⁹Haibe ou heishu reta Pablo hareka Silas haire mbasyva japoheare. Haivi nohēijy retarā jurureshu ōhēi verāre tentaivi. ⁴⁰Ōhēima pyreīmbyperesoha ōivirā Pablo hareka Silas oho reta Lidia hēintape, haivi Hesure jyrojavare heshamarā hareka opama mykyrēiyshu retarā, oho haivi.

Chapter 17

¹Haima Pablo hareka Silas ohomarã, hasa reta Anëipolispi, hareka Apoloniaipi. Hâma vâhëi oho Tesalonicape, haipe'ëi Judiore ñymbatyseape. ²Pablo jypykuarã oho jyve Judiore ñymbatyseape, hãrã mbahapy putu'uava jy'arape, ijeta pohyeshu reta, kuation mbyparahava poryvape. ³Mbeu kavishu reta Kristo manonoĩ verãmba hareka kuerajyñoĩ verã. Heishu reta ko hay Hesu she ãmbeu'ãipea, haiñoi Mesia. ⁴Îmëimba'ëi haire rojavare, hãrã ñimi'îrũmbahe reta Pablo hareka Silas, hetamba'ëi jyve griegovare rojavare, Tumpa òmombai'iare, hareka hetamba jyve taupe mbyvetehavare tentape. ⁵Tëivã kova Judiore jyrojambavare heshatãã reta, hãrã õñepyrõ mbaty reta kuimbaire haipi pehupi ikoreii'iare, opa momõhe verã hoka tentape'ëivã. Hãrã vâhëi jyraha Jason hëintape heka jyve Pablo hareka Silas, nohëirã mëiëishu verã kuaretare. ⁶Hâma vahëiamashu reta Pablo hareka Silasrã, mbytyryry raha reta Jason hareka ã'ãmo jyrojavare, hãrã raha reta huvishare hëinonde, sapuke jyve: Ko kuimbaire pyrymangâtumba'iare ko yvy jerekue, ã'ëi ouma jyve kope, ⁷hareka Jason myvãhëishu reta hëintape! Haire ñymbyvaishohe Romape'õ huvisha vasu heiva japoha verã, hei reta ëijya yngava huvisha vasu, Hesu he'iashua! ⁸Hëinduma reta kovarã, kuaretare tentape'õre hareka huvishare opa poshy hareka hëindaveã reta. ⁹Tëivã Jason hareka ã'ãmo jyrojavare mbyhepyshu, hãrã opa poiashi reta. ¹⁰Pyntumarã Hesu jyrojaheare ãrëi'ãite mondo reta Pablo hareka Silas Barea kyty. Vãhëima jyraharã oho reta Judiore ñymbatyseape. ¹¹Kovare pya kavitevembashi Tesalonicape'iare, vy'ape mëivãhëi reta ñëiëi, opa ara ñymbo'eka kavihe reta Mbyparahava, kuaa verãre añetera mbe'uha'ëishuare. ¹²Hãrã heta'ëi rojava hareka griegovare, kuimbai hareka taupere. Kova kuaretare hai vateve'õ tentape, opaiteva taupe hareka kuimbaire. ¹³Judio Tesalonicape'iare kuaama Pablo hareka Silas mbeu jyve Tumpa ññëiëi Bereaperã, oho jyve reta haipe opa momohëi kuareta heta vekua. ¹⁴Hãrã Hesu jyrojaheare ëirëi'ãite mondo reta Pablo yyvasu hymbey kyty, tëivã Silas hareka Timoteo pyta reta Bereape. ¹⁵Hâma Pablo m'îrũ rahavare oho hãndi reta tenta Atenaspeve. Haivi oujy reta veru ñëiëi Silas hareka Timoteo pevarã, pota areãmïte ñymbaty hãndi verãre. ¹⁶Pablo hãrõ ñynoĩ Atenaspe Silas hareka Timoteo, mbyvy'ã heshã hoka tenta tynhëiite tumpare rã'ångakuerã. ¹⁷Hãrã ijeta hãndi reta Judiore ñymbatyseape, Judiore hareka opaite Tumpare jyrojavare. Hãrã opa ara ijeta jyve hãndi plazape ñymbaty'õre. ¹⁸Hâma epicureo pyrëimboi'heare hareka estoico ijeta pohy ijupe hãndi reta. Îmëi'ëi heiva: Mbaivara ijetahe hokava ññegãtu'ia? Îmëi'ëijy heiva: Îme'ãmo yngava tumpare myhëirãkua'iare. Shara mbeushu reta Ñëiëi kavi Hesu ryheva hareka manovã kuerajya ryheva. ¹⁹Haivi raha reta Areopagope, haipe pyrandushu reta: Katura jaikuaa marãva pyrymbo'eahea py'ahuvara reru ore? ²⁰Shara rñjetahe ore mbai py'ahuva kuaahambava, hãme rãnga pota kuaaha mbaira he'ise hokava. ²¹Shara opaiteva Atenaspe'iare, hareka tenta yngavi ouva haipe iko'iare, haire koñëi jypykuaa mbeu hareka hëindu mbai py'ahuva. ²²Pablo pũã mbytepe Areopagoperã hei: Kuimbaire Atenaspe pëiivã, ahesha pymbyveteva tumpa ha'ångare. ²³Shara pemombai vasuvaipi ahasarã hareka amãirã, ahesha pëinte altarpe pëinte ñëiëi mbyparahava heiva: "Pëinte Tumpa kuaambava". Hoka pikuambava pemombai vasu pyreva, hai rãnga ambeupe. ²⁴Hai Tumpa yvy hareka opaite'ëipyvare japo vekua, haijy yvy hareka ara Ijarã, ikoã hai tupao kuaretare japovape, ²⁵ikoteveãhe mbava kuareta mbai japoshu verã, hai mëiëi ñande tykove, yvytu ñanutũhëi verã hareka opa mba'e. ²⁶Pëinte kuimbaivi rãnga opa japo tenta vasure, iko verã yvy'îarëi, hãma heishu reta mbaipeitera hareka maperapo iko, ²⁷heka verãre Tumpa, pyvyvyheape rãimipo katu vãhëishu, ajema añete hai mbyryã'ëi ñandyhevi. ²⁸Shara hai rupii jaiko, ñamëiijako hareka ñaimejai, heiva rãimi peeva ñëiëi yvoty japo'ia reta heirã vëikua. "Ñande hai Tumpa ñymoñashia". ²⁹Tumpa ñymoñashia ñanderã, katuãpo ñandypya ñambijetarã Tumpa ñambivachehe, ita verava mashyãva, mañunga verava mãirã itaivi kuaretare japova. ³⁰Tumpa hejareimbashi aryka'e kuaretare kuaambape mbai japo vekua, tëivã ã'ëi opava retape hareka opa rupi'iare heishu oujy jykoty verãre. ³¹Tumpa ñono pëinte ara mbivacheka verã hekope kavi yvy jerekuepy'õ, pëinte kuimbai rupii hai pyhëirõ vekua, hareka heshaka hai pyhëirõva mbivacheka verã mũpuãjy manovare mbyteivi. ³²ãma hëinduma reta manova kuerajya ryhevarã, imëi'ëi ñymbyhoryheare, tëivã imëi'ëijy heishuva: Nyrëinduhaipojyku ñrũ arape hokava ryheva. ³³Haipema Pablo õhejy'oho haire mbyteivi. ³⁴Tëivã ã'ãmo imëimba'ëi ñimi'îrũheva Pablo hareka rojavare, haire mbytepe'ëi Dionicio, hai Areopagope'ia, hareka imëi'ëijyve pëinte taupe Damaris he'iashuva, hareka mbovy ñrũrũre.

Chapter 18

¹Haivi Pablo ðhëi tenta Atenasvirã, oho Korintope. ²Haibe ijeshã hãndi pëinte Judio Akila he'ïashua yvy Pontope'õ, hãirãã oujy hyreko Priscila hãndi Italiaivi, shara huvisha Claudio ñonombashu reta opaite Judiovare mohëihajy verãre Romaivi. Pablo oho mãihe reta, ³hãrã haire japo jyre oo mondehaivi japoava, pyta haibe mba'apo hãndi verãre. ⁴Vãhëima putu'uava jy'ararã Pablo ohoñoi Judiore ñymbatyseape, ijeta hãndi verãre Judiore hareka griegore, potatëi rojave reta Hesu haiva Mesía. ⁵Silas hareka Timoteo vãhëi jyveru Macedoniaivirã, Pablo ñimiñeeretei'i hareka heishu Judiore Hesu haiva Mesia. ⁶Tëivã haire ðñepyrõ ñymbyvaishohe hareka jahehe reta. Hãrã Pablo mëitëimo mondeva heshaha verãrã heishu reta: Æëi jaheapo pyndyrehe, tëivã aikuaveamapo shekui. Hãrã ã'ëi ahamapo haimba Judiovare mbytepe. ⁷Haivi ðhëi sinagogaivirã, oho pëinte kuimbai Tisio Justo he'ïashua hëintape, haijyve pëinte kuimbai ðmombaiva Tumpa, sinagoga hyvache. ⁸Hãrã Crispo sinagogape mñnakã'õ hareka opaite hëintape'õre jyroja jyvehe Ñandeja, hareka heta Corintovare hëindu hokava nêiëirã, rojarã, ñymyngarai jyve reta. ⁹Pëinte pyhare Ñandeja ijetasu Pablo hesape'ouva rupive heishu: Ijeta katu jyvvyño, avy ñimichirĩ, avy kyje! ¹⁰Shara she ãime'ãi nendie, mba'ety poko ndyrehe verã mãnunga porãmba japo ndyreverã, shara heta'ëi kuaretare jyroja shyreheva ko tentape. ¹¹Hãrã pëinte ãño 6 jasy kavi Pablo pyta Korintope mboihe reta Tumpa ññëiëi. ¹²Tëivã Galion huvisharãteri'ëi Acayaperã, Judiore ññiñono pëinte ññëiëipe pũãhe reta Pablo, haivi raha huvishare hëinonde, ¹³heishu reta: Kova kuimbai rãnga pota opaite kuaretare jyrojaheshu Tumpa, yrykuatiape kyrãmbatëi heiva. ¹⁴Hãrã Pablo ðñepyrõma ijeta verã Galion heishu Judiore: Pee Judiovare ã'ëi haipo pee, ko kuimbai purukavarã mãirã kuatia mbyparava ñymbyvaishohearã, ãpyrreindutëi verã rãnga. ¹⁵Tëivã ññëiëi rupii hareka tyree rupii mãirã pyndykuatia reherã, pee teivapo pymãihe, shateëi huvisharã ãi hokavape. ¹⁶Hãrã opa mohëi reta haivi. ¹⁷Hãma opaitea ou ñãre reta Sostenes Judiore ñymbatyseape huvisharã'õ, hãrã haibe nũpa jyre huvishare hëinonde, tëivã Galion mba'eãshu. ¹⁸Tëivã Pablo heta arave pytajy Corintope, koñe marãndushu Hesu jyrojaheare, hãma jupi reta varkope Priscila hareka Aquila hãndi oho verã Siriap. Haivi tenta Cencreape Pablo ñakã mysãka japo verã ññëiëi mëiëishu vekua Tumpa. ¹⁹Vãhëima jyraha Eëesoperã, Pablo heja Priscila hareka Aquila, haivi oho Judiore ñymbatyseape, haibe ijetasu reta Judiore haibe ñymbaty'õre. ²⁰Haire jurureshu reta mbovy aramive pyta verã haibe, tëivã Pablo ñatëiy pyta. ²¹Koñeñ hei: Aipota rãnga Jerusalenpe ahasakui ko arete ouva. Æ Tëivã Tumpa heirã aipo apyryreshajykui. Haivi Pablo jupi varkoperã oho Eëesoivi. ²²Vãhëima jyraha Cesareperã oho Jerusalenpe marãndu verã tupaope'õre, haivi ohojy Antioquiap. ²³Haivi heta arama pyta haiperã, ðhe vatajyhupi, pepëinteĩ vãhëi Galacia hareka Èrigiaipi, mykyrëiyjy Hesu jyrojaheare. ²⁴Hoka arape vãhëi Eëesope pëinte kuimbai Judiova Apolos he'ïashua, tenta Alejandriape'õ. Ññee katui'ia ijetarã myrëikey kuaretare hareka kuaa kavi Mbyparahava Tumpa ññëiëi. ²⁵Hai mbo'eha kavihe Ñandeja hape, kyrëi'ype pyrëimboi hareka mbeu kavi Hesu ryheva, ajemãĩ koñeñ kuaa Juan ñymyngaraiva ryheva. ²⁶Apolos ðñepyrõ kyjembape ñimiñëiëi Judiore ñymbatyseape, tëivã Priscila hareka Akila hëindurã rahashu reta hã'ëi'õpe, mbeu kavivejyshu reta Tumpa hape. ²⁷Hãrã Apolos ohomapo'i tenta Acayaperã, Hesu jyrojaheare heta mykyrëiyshu reta. Hãrã mbyparashu reta kuatia Hesu jyrojahea haibe'õre myvãhëi kavi verãre haibe. Vãhëima oho Acayaperã heta mbory jyve Tumpa pyakavi rupii jyrojavare, ²⁸shara heshaka opaite Judiore hynonde haire javyvape, mbyheshaka kavi reta kuatia rupii Hesu haiva Mesía.

Chapter 19

¹Apolos'ēiēi teri Corintoperā, Pablo hasa tentami retaipirā vāhēi oho Eēsope. Haipe hesha mbovy Hesu jyrojaheare, ²hārā pyrandushu reta: Mēi'ēiāra jyvepe Espiritu Santo pirojamarāme? Haire heishu: Hēinduhāā rānga'ore ēiēivā Espiritu Santo. ³Hārā Pablo pyrandushu reta: Mārāva nymyngaraira pijapo? Haire heishu: Juan pyrymyngaraivape. ⁴Pablo heishu reta: Añete rānga Juan myngarai opaite heko porāmba vekuaivi nymbeujy vekuare, tēivā heishu kuaretare jyrojahe verākui hai haykue ou verā, hokava jaishu Hesu. ⁵Kova mbai hēindu retarā nymyngarai reta Nāndeja Hesu heepe. ⁶Haivi Pablo ipo ñono'āre retarā, Espiritu Santo ou iārēi reta hareka ñēiēi yngaivapy ijeta retarā mbeu reta Tumpa he'ikava ñēiēi. ⁷Opaite nymyngaraivare ēimba haipe 12 kuimbai. ⁸Pablo mbahapy jasy kavimba oho Judiore nymbatyseape, haipe kyjembape mbeu Ñēiēi hareka ōñehāā mbyrojaka jyve kuaretare Tumpa huvisharā'ōpe'ō ryheva. ⁹Tēivā ā'āmore pya mytāta hārā ñatēiy roja reta, hareka ijeta porāhe reta Tape Py'ahuva kuaretare hēinonde. Hārā Pablo syrishi reta hareka raha jyrojavare eskuela pēinte kuareta Tirano he'iashua pyrymboi'ōpe. Haipe opa ara ijetashu reta. ¹⁰Mokue año kavi kyrā japo, hārā opaite ikovare yvy Asiape, hēindu Nāndeja iñēiēi. ¹¹Tumpa hetamba japo mbai heshaha verā Pablo rupii, ¹²tarapo hareka mondeava Pablo hetere oja vekua rahaha ñonohahe nymbairasy vekuare, hārā haire opa kuerahē nymbairasykue, hareka mbaiposhyre opa ōheshi reta. ¹³Tēivā imēi'ēi Judiore vatarei'iare mbaiposhyre kuareta retaiivi mohe jyreare pota poryjyre Nāndeja Hesu hee, hārā hei reta mbaiposhype: Hesu, Pablo mbeu'ia heepe hai pee, pēihēishivi! ¹⁴Hokava japo Judio Esceva he'iashuva tay 7 ōre, hai jyve paire juhuvisha pēinteva. ¹⁵Tēivā mbaiposhy ijetarā mbyhovairā hei: Aikuaa rānga Hesu, hareka aikuaa mbavara hai Pablo, tēivā, peera mbava? ¹⁶Haipe ko kuimbai mbaiposhy imerevekua opohe reta, pyrātākuepe jepyehe reta, hārā nanitei ñyvāhēi reta haivi, hareka opa mbypepere reta. ¹⁷Opaite Eēsope'iare, Judiova hareka haimba Judiovare, kuaama reta kovarā opa kyje reta hareka ōmomba'ea vasu Nāndeja Hesu hee. ¹⁸Heta haipe hāirā jyrojavare nymbeujyrā mbeu reta mbai porāmba arykai japo vekuare, ¹⁹hareka opaite pajē'iare veru jykuatiare opa hapyka kuaretare hēinonde. Haipe pya mbijeta ñynoihe reta kuatia hepykuerā, hipity 50 mil kyrypoti nikere! ²⁰Kyrā Nāndeja iñēiēi nymbyhetave oho hareka heshaka nymbaikatukue. ²¹Kova mbai opama hasarā, Pablo hei oho verā tenta Jerusalenpe, hasa verā Macedoniaipi hareka Acayaipi. Haivi heijy haipema'ēirā oho verājy Romape. ²²Hārā mondo mōkue mborysereare Macedoniape, Timoteo hareka Erasto, hai pytave teri ēiēi Asiaperā. ²³Hokava arape tape py'ahuva rehe, iko porāmbava tivishava, ²⁴hokava japo pēinte kuimbai Demetrio he'iashua, kyrypoti verava tyrā'anga japo'ishia. Kova kuimbai japo ta'ānga mishivamire tumpa Artemisa ryheva, hareka heheta kyrypoti pysy'tārēi reta mba'apo'i hāndiare. ²⁵Mbatyka mba'apo'i hāndia retarā heishu: Karaire, pee rānga pikuaa kova jajapova rupii jaiko katurā. ²⁶Tēivā pyhesha hareka pyhenduva rāimi, Pablo hei kuareta japova tumpa rā'anga haimbava tumpa; kyrā hetavape heirā roja, ha'ēiā ko Eēsope'ijete rānga opaī tenta Asiaipi. ²⁷Kova rānga porā'āite, shara ñavendeñaiva katu oparei ñandyhevikui, hareka kyrāipo jehujyshukui tupao opa rupi kuaahava tumpa Artemisa, hareka opareiposhi tumpa taupe hā'ānga omomba'eava, hai hokava ōmombaiva opa Asia jy'yvyipi hareka yvy jerekue. ²⁸Hēindu reta kovarā, poshyite jyve hareka sapuke reta: Tiko puku Diana Eēesiovare ñu tumpa! ²⁹Ikoma kuavēiāpy reta, opa ikorai reta hoka tentape'ōre, pysy reta Gayo hareka Aristarco, mokue kuimbai Macedoniaiva mī'irū jyveva Pablo, hareka mbytyryry raha reta oo vasu nymbatyhase'ōpe. ³⁰Haipe Pablo pota iche'i kuaretare ijetashu verā, tēivā Hisure jyrojavare ma'ēiāhe iche. ³¹Haaape'ēiēi jyve mburuvishare Asiape'ō, Pablo ñi'irūre haihushuva, mondokashu ñēiēi potamba iche verā haipe oo vasu nymbatyhaseape. ³²Ā'āmo haipe nymbaty'ōre sapukerā yngai hei'i, irūre kyrāijy yngai hei'i, shara kuaretare kuāā japo verā opa ikorai reta hareka ā'āmore kuāā reta mbai verāra nymbaty reta. ³³Hāma kuaretare mbyteivi nohēi reta pēinte kuimbai Alejandro he'iashuva, Judiore maña mondo reta kuaretare hēinonde. Hārā Alejandro ipope myha'ānga jasaka verāre, ijeta verā Judiore rehe hēinta'ōre hēinonde. ³⁴Tēivā kuaama reta hai Judiovarā, opa sapuke reta mokue ora pukukue: Tiko puku Diana Eēesiovare ñu tumpa! ³⁵Hārā mbapara'ōva hoka tentape, kuaretare opama mbijasakarā hei: Opaite Eēesovare, opaite ko yvy jerekue kuaa ko tenta Eēeso ēiēi ipope ñyngarekohe verā ko tupao tumpa Artemisa hareka ha'ānga, vate araivi vejyva. ³⁶Mba'ety rānga teri ko heiva āñembaje'i, hārā piñimbyppa vapyi hareka avy pijapo mañnunga pypa pimbijeta kavimbaterihevape. ³⁷Shara kova kuimbairē pee peruva, mba'ēiā japo reta, jaheāvāijyhe reta ko tumpa Artemisare. ³⁸Hārā Demetrio, mairā mba'apo hāndivare imēire hei verā hapisharerā ha'ēirā ēiēi mburuvisha pirimbivache'ia; toho ēivāpe tijeta hāndi. ³⁹Pee jyve imēipyre pirure verārā, katupo jajetahe nymbatyha'ōpe mburuvishare hāndi. ⁴⁰Shara katupo he'ia ñandyrehēkui opa ñapūāva mburuvishare. Hareka pyrāndu ñande mārā'irāra opa pikorai, jaikuāpokui jaishu verā. ⁴¹Hārā kova opama heirā, nymbatyvare opajy oho.

Chapter 20

¹Kuareta opa ikoraiva opamarā, Pablo hēinoka Hesure jyrojavare mbarakuaashu verāre, hareka opama ñimiñeeshurā ñykuākuāvājy hāndi reta, haivi oho Macedoniāpe. ²Opama vata hoka vyv retaipirā, hareka hetama mykrēiyshu jyrojava retarā, ohojy Greciāpe. ³Haipe pyta mbahapy jasy. Hareka varkope ohoserima'ia Siriāpe, kuaa Judiore ññēiēi ñono ñynoihearā, hārā hei vyvipīi oujy verā Macedoniāipi. ⁴Mi'irūshu reta Sopater, Pirro tay Bereape'ō, Aristarco hareka Segundo hai Tesalonicavare, Gayo Derbespe'ō, Timoteo, Tikico hareka Troēimo, hairetamba tenta Asiāpe'ōvare. ⁵Kovare ñymytynonde yryhevirā, jyraha ēiry'ārō reta Troaspe. ⁶Tēivā ore ōhēihā Ēilipoivi varkope, arete pāhā jy'oumbava ryheva hasamarā, hārā pandepo aravape hipityhashu reta Troaspe, haipe shiu (7) ara pytaha. ⁷Ara semana oñepyrōheape, ñymbatyha pāhā pyse'āhā verā, haipe Pablo mboishu Hesu jyrojaheare. Ohojymapojoy īrū arajyaperā, pyhare mbytepeve ijeta. ⁸Haipe ñymbatyha'ōpe oo vate'ōpe, heta'ēi haipe lampara myhēindyava; Hareka pēinte kunumi Eutico he'iashua petanore vapy'ēi. Pablo pukuitema ijetarā hokava kunumi hypehyiterā oche haipe, hārā oo mbahapy jyvoyh'ōivive oa, jyrahajy mupuārā hā'ōvēikueīma'ēi. ¹⁰Hārā Pablo vejy, kuāvā kunumirā heishu Hesure jyrojavare: Avy pykyje, manoā rānga. ¹¹Haivi Pablo hykuaī jupijy; pyseā pāhā, opa hou retarā, ko'ēipeve ñimiñēiēi. Haivi oho. ¹²Hāma ko kunumi hykove ryheve rahajy reta hentape, hokava mykrēi'yītevejy reta. ¹³Ore ñymytynondeharā ohoha varkope tentami Asonpeve, haipe hupihajy verā Pablo hai hei oreva rāimi, shara hai pota vyvipīi oho. ¹⁴Hārā vāhēihama tentami Asonperā Pablo jupirā ohoha hāndi Mitilenepe. ¹⁵Haivi ōhēiha hareka pareemajyrā hasaha Quio hēinonde, pareejyrā vāheha Samonpe varko ñymbo'yseape. Pente arajyape vāhēiha ohoha Miletope. ¹⁶Kyrā japoha shara Pablo ñatēiy hasa Eēesoperā, shara potāā kēiēiite pyta Asiāperā, pota'areā vāhēi oho Jerusalenpe Pēintecoste jy'areterāpe. ¹⁷Miletope imeteri'ēirā, Pablo hēinoka tupaope miñaka'ōre, Eēesope'ōre ijeta handi verā. ¹⁸Opama vāhēi jyveru retarā heishu: Pee pikuaa marāra aiko jypyite āvāhēi'ai ko Asiāperā. ¹⁹Heta ara aiko penendie aijokueka Ñandejape airojamba shijehevape, heta ajahe'o hareka heta ahasa'asy Judiore pota japojoyre shyrehevape. ²⁰Tēivā apoiā ambeupe haikavipe verā, apyrēimboi opavare hēinonde hareka pynyrēita retaipi. ²¹Judiore hareka haimba Judiovare haishu reta oujy verā Tumpa kyt, hareka jyve jyrojahe verā Ñandeja Hesu. ²²Ā'ēi ahapo Jerusalenpe, shara Espiritu Santo kyrā heisherā, aikuamba'āiva mbaivara shy'ārō'ēi haipe. ²³Koñēi aikuuava hai, opaite tentare ahavaipi Espiritu Santo heishe shy'ārō'ēivā shymbyperesoha verā hareka heta aiko'asy verā. ²⁴Tēivā opaite kova mbai ha'ēiā shypya mbyvyamba'ō; hareka shyrykove ha'ēiājyveshe mba'eite, koñēi aipota vy'a ryheve ahahe ko añaniva japyapeve. Hareka hekope kavi ajapo Ñandeja Hesu hejasheva, āmbau'ai Tumpa jyhaihukue ryhevarā. ²⁵Aikuaa kavi mba'etypokui peeva Tumpa huvisharā'ōpe'ō ryheva ambeushu vekuare, shyreshajy verā. ²⁶Hārā ā'ēi ko arape, aipota hai pee, mba'etyma oa sheārēi verā, mbava peeva Hesu jyrojambaheape manorā, ²⁷shara opama ambeupe Tumpa potava, mbaimba añomivape. ²⁸Hārā pingareko pindijehe hareka opaite tupaope ñymbatyvare, shara Espiritu Santo pynypyhyrō pingarekohe verā Tumpa jytupao, ha'ei huvypy ova vekua. ²⁹Shara aikuua kavi ahamarā, ouñoi verā yngavare, avara vasu ñarōva rāimi pota mby'opava tupao. ³⁰Hārā pynymbyteivipo mbava pūākui mbai añetembava pyrēimboihe verā, Hesu jyrojaheare raha verā haykue. ³¹Pimoāpēiī, hareka pymanduapohe mbahapy año, arakuepe hareka pyharekue shysay ryheve pepēinteī peeva apyrēimbarakuaa. ³²Ā'ēi shyryvyre, airureshu Tumpa jyhaihupe ñyngareko pyndyrehe verā hareka ñēiēi haikavivapy ñyngarekopyndyrehe verā. Hai imēireva mbaikatu hareka mēiēipe verā pyrātakue hareka heta mbai haikaviva mbeuva rāimi hai ña'āpova retape mēiēi verā. ³³Mapeā aipota pyhevi pymēiēishe verā kyrypoti hareka mondeava. ³⁴Kyrāte verā, sheteiva amba'apo, apity verā mba'etysheare hareka shimi'irū'iare pevarā jyve. ³⁵Haiñoi apyrēimboihe marārapo pymba'apo hareka ikotēivēiva pymbory verā, ñanymanduahe Ñandeja Hesu hei vekuarā: "Me'ēiā ñandevaivi javyave, mbai ñamēiēirā" ³⁶Opama hei kovarā, Pablo ñnesu jurure hāndi reta. ³⁷Hārā opa jaheo reta, kuākuāvashu reta Pablo hareka pypytejyre. ³⁸Hārā opaite mbasyjyrehe shara heishu reta heshaveama verāre. Haivi mi'irūshu reta varko ēivāpeve.

Chapter 21

¹Hejahama ñandyryvy retarã, jupiha varkoperã symyĩravi ohoha Cospe, parejyrã Rodaspe hareka haivi Patarape. ²Patarape vãhẽihashu pẽinte varko Ëneciapo oho verã, hai ohohapy. ³Hasaha ohoarã mbyryivi heshaha isla Chipre he'iashuva, hejaha yrasu kytirã ohohaĩ Siriapeve. Hareka varkope rahahava mbyvejyhapo'ẽi Tiroperã, haipe icheha jyve. ⁴Haipe heshaha ã'ãmo Hesu mboireare hareka 7 ara kavi pytaha hãndi reta. Espiritu heishu retarã haire heishu Pablo, potamba oho verã Jerusalenpe. ⁵Tẽivã opama hasa hoka 7 ararã, õhẽiha. Opaite Hesure jyrojavare jyraha hyrekore hãndi hareka ñysanjayre hãndi, ĩrĩmĩĩrũ reta tenta õhẽiashipeve hareka yy hymbeype ĩnesuharã ñymbo'eha. ⁶Haivi opa ñykuãkuãvãharã hejaha reta hareka jupihajy varkoperã, opajy ou henta retaipe. ⁷Opama poia vataha yy ĩãrẽi varkope Tiroivive hareka Tolemaidapeve, haipe marãndushu reta ñandyryvy retarã pẽinte ara pytaha hãndi. ⁸Parejyrã, vãhẽiha ohoha tenta Cesareape. Haipe vãhẽiha ohoha Tumpa ĩñẽiẽi mbeu'ia Ēelipe hentape, hai jyve pẽinteva Ñẽiẽi kaviva mbeu'ia 7 õvare hãrã pytaha hãndi. ⁹Ēelipe ĩmere ũrũndy tajy nde'ave ĩmevare, hai reta jyve mbeu'ioĩva Espiritu Santo heshakashuva. ¹⁰Mbovy arama pytaha haiperã, vãhẽi ou Judeaivi pẽinte Tumpa ĩñẽiẽi mbeu'ia Agabo he'iashua, ¹¹ou yryresha hãrã heky Pablo kuaipi jokuapyarã hareka ipy, ipo opa jokuarã hei: Espiritu Santo hei kyrãpo pokuahakui Jerusalenpe Judiore, kova tukuaipi jokuahapya ija hareka ñonoãpo haimba Judiore ipope. ¹²Hokava ore henduharã, Cesareape'õre hãndi jururehashu Pablo ohomba verã Jerusalenpe. ¹³Pablo hei: Marãĩrara pijaheo hareka shypya pymbyvy'ãpeĩ? She rãnga ãĩ ha'ẽiã shypokuaha verãĩ, katynga'ãĩ jyve amano verã Jerusalenpe Ñandeja heepe. ¹⁴Katuvẽiãma jepyherã, ijyokohashi hãrã he'ia: Tiko Ñandeja potava. ¹⁵Mbovy aramajyrã, opa õiã kaviha hareka ohoha Jerusalenpe. ¹⁶Hareka ĩrĩmĩĩrũ reta ã'ãmo mbo'eareare Cesareape'õre, verumba jyve reta pẽinte Chiprepe'õ Mnason he'iashua, mbo'earea arykaiva, hareka hai hentapepo pytaha'ẽi. ¹⁷Vãhẽiha ohoha Jerusalenperã haipe'õre ñandyryvy jyrojavare vy'ape yrymyvãhe reta. ¹⁸Parejyrã, Pablo oho jyve orẽindie Jacobo ohoha pohyashurã. Vahẽiãmarã, opa ou jyve haipe tupaope miñaka'õre. ¹⁹Pablo marãndushu reta, haivi pepẽinteĩ mbeushu hai rupii Tumpa japova haimba Judiovare mbytepe. ²⁰Haivi kova hẽinduma retarã, omombai reta Tumpa. Hãrã heishu reta Pablo: Haikavi ĩrĩĩrũ Pablo, ryheshama israelitare mbytepe hetama ěiẽi jyrojavarã, hareka opaite ñymykateyhe reta Moise mbypara vekua. ²¹He'ihambashu reta nde rymboirẽiĩva opaite haimba Judiore, syryshi verãre Moise pyrymboihe vekua hareka rereshu reta potambaa tayre ñymbai pire chinchihashia harekajy potamba ikova jypykuahava rãĩmi. ²²Mbaivarapo he'iashukui kuaretare kuaama kyvyty reivarã? ²³Kyrãrã haikavivepo rijapo ore he'iandeva, yrymbytepe ĩmẽi'ẽi jyve urũndy kuimbaire mẽiẽiĩva ĩñẽiẽi Tumpape. ²⁴Ekua ijohe handi retakui, mbyhepyhe retakui ñakã mysãka verãre. Kyrãrãpo kuakavi retakui aĩetembava he'ia ndyreherã, kyrãtevẽirã rijapo kavi jyve Moise mbypara vekuae heiva. ²⁵Tẽivã haimba Judiovare roja vekuare, mbyparahamashu reta potamba kova mbaire ojepy'apy ñynoĩ verã, avypo hou reta soo ta'anga mẽi'ẽihashuva, turuvy hareka mymba javokahava hoo, avy mbava ndeite omendava typoko ijehe. ²⁶Hãrã Pablo raha urundy kuimbaire hareka parejyrã ñymypõĩ hãndi, haivi iche tupaope mbeu verã mbaiperapo opakui ara ñymypõĩva, jaishu mbaiperapo pepẽinteĩ haire mẽiẽi ijehe Tumpape mẽi'ẽiãva. ²⁷Tẽivã opaserima mboty 7 arape opa verãperã, Judiore tenta Asiape'õre hesha reta Pablo tupaope, hareka opa ikorai retarã opa ñymomohẽi kuaretare. Pysy reta Pablo ²⁸hareka sapuke reta: Kuimbaire Israelvare, yrymborymi! Kova kuimba hai oparupi kuaretare mboiheva ěirẽirẽita hyvaishorã, Moise mbypara vekuae hareka tupaore, harekajy ã'ẽi minjemajy griegore, hareka myngya kova tyrẽinda kyambava. ²⁹Shara heimba reta heshavare tenta Troẽimo Eẽsope'õ hareka mõãte Pablo rahashu reta tupaope. ³⁰Opaite hokava tentape'õre ikorai hareka ñani ou reta. Hãma pysy reta Pablo hareka mbytyryry tupaoivirã õche mbotyraveĩ reta. ³¹Jukaserimajyreva, myvãhẽiãmbashu marãndu syndarore juhuvisha, opaite kuaretare Jerusalenpe'õre opa ikoraiva. ³²Hãma mburuvisha mbatyka ñysyndarore hareka 100'õ syndarore juhuvishare ñani jyraha kuaretare ěivãpe. Heshama huvishare hareka syndaro retarã poi nũpa reta Pablo. ³³Hãrã mburuvisha pysyashu Pablo, hareka pokuakashu mokue cadenape; haivi pyrãndushu kuaretare mbavara hai hareka mbaivara japo. ³⁴Tẽivã hetavare mbytepe pẽinteva sapukerã yngai hei hareka ĩrũre yngai heijy hãrã mburuvisha kuakaviã mbaiva rehera opa ikorai reta, mondokashu kuartelpe. ³⁵Vãhẽima jupihaseaperã, syndarore hupi rahashu reta Pablo, shara kuaretare poshyite ñynoĩrã; ³⁶shara haykueĩ sapuke jyveru reta: Tymano! ³⁷Hãma kuartelpe minjeama potarã, Pablo pyrãndushu syndarore juhuvisha: Ryhejããrapo pẽinte mbai hai jyvende? Mburuvisha heishu: Rikatumbatẽi rijeta griegore ĩñẽiẽipe. ³⁸Ha'ẽiãra nde Egiptope'õ kueveĩ rūpurũmupũã vekua mburuvisha retare hareka raha yvy ikoambaivi 4000 ñyrãrõ'iare? ³⁹Hãrã Pablo hei: She hai kuimbai Judio Tarsova tenta tivishava Ciliciape'õ; airure nde ryma'ẽiĩ aijetashu verã kuaretare. ⁴⁰Mburuvisha ñonoshu ijeta verã hãrã Pablo ñymboy hokava jupihaseaperã, ipope myha'angashu jasaka verãre. Hãma opama jasaka retarã Pablo ijetashu reta hebreo ĩñẽiẽiperã hei.

Chapter 22

¹Terure hareka tyryvyre, pyhendu ko hai shijeheva. ²Hēinduma reta Pablo ñēiēi hebreope ijetarā, jasaka kavive ñynoī, hārā heishu reta. ³She hai Judio. Tarso Siliciape aa vekua, tēivā ko Jerusalenpe akuakua hareka Gemaliel shymboi kavihe ñanytynondevare iñēiēi mbyparaha vekuahe heiva rāimi, aipotañoī ajaposhu Tumpa heiva shypyaivive, ā'ēi pee pijapova rāimi. ⁴Japoma heta ara amoña'ai ko tapehupi ohovare, ajuka verā hareka araha ambyperesoka kuimbaire hareka taupere. ⁵Pai juhuvisha vasu hareka kuakuavare kuakavi ñynoī haire mēiēishe kuatia mbyparahava ñandyryvyre Judiore verua mbyperesoa verā Damascoivi. Aha aheka Hisure jyrojavare, aru verā ko Jerusalenpe nūpaha verā. ⁶Tēivā aha ai pehupirā, Damascoscope āvāhēiserima aharā, jehu, 12 serimarā mondii pēinte sapeva hīmbipekue vate araivi sapeshuri, ⁷haivi aa yvyte. Hāma ahendu pēinte ñēiēi heisheva: "Saulo, Saulo, marā'irāra shyomoñari?" ⁸Hārā apyrāndushu: "Mbavara nde, Sheja?" Hai heishe: "She hai Hesu Nasaretva, nde rymoña ryreshuva". ⁹Aha handiare hesha jyve sapeva hareka myngyje reta, tēivā hēinduā hai reta ñēiēi ijetasheva. ¹⁰Hārā apyrāndushu: "Mbaivara katu ajapo, Sheja?" Hārā Ñandeja heishe: "Pū'ā hareka ekuai Damascoscope, haipapo mbe'uhandekui rijapo verā". ¹¹Katyinga sapeva hīmbipekueivi aheshaveā kūvāipi, hārā shi'irūre shyshambekyī shyraha Damascoscopeve. ¹²Haipē ēiēi pēinte kuimbai Ananias he'iashua, kuimbai pyryparekova Tumpa haihuva hareka Moise mbypara vekua heiva japoñoī'ia, hareka opaite Judiore ijeta kavihea Damascoscope'ore. ¹³Ananias ou māt shyrehe hareka vāhēi ourā heishe: "Shyryvy Saulo, heshajyvy". Hārā haiperavei aheshajy hareka haipē ahesha Ananias. ¹⁴Hai heishe: "Ñanytynondevare ñu Tumpa nypyhyrō aryka'evāi rikuaa verā hai potava, hareka ryhesha verā hai heko kaviva, ryhendu verā haiteiva juruivi iñēiēi. ¹⁵Hārā nde rijetapohekui kuaretare hēinonde hareka rymbeupokui mbai ryhesha vekua hareka ryhēinduva. ¹⁶Hāmēra ā'ēi, mbaiva ryhārō? Pū'ā hareka ñymyngarai hareka jurureshu Ñandeja hejareindyhevi verā mbai porāmba vekua". ¹⁷Aijyma Jerusalenvirā, aha tupaope airure verā hareka ahesha shyresape ouva. ¹⁸Ahesha Ñandeja hareka heishe: "Narēi'āite ēihēi Jerusalenvi, shara rojāpo retakui rere shyreheva". ¹⁹Hārā she haishu: Sheja, haireta rānga kuaa ahañoiva opaite sinagogaipi hareka araha ambyperesokava hareka nūpa jyre ndyrehe jyrojavare. ²⁰Esteban huvykie syryrā, ndyrepe ñimiñēiēi'ia, akuape āi jyve hareka pēinte ñēiēipe āijyve jukaha verā shara ijeta ndyreherā. Aingarekohe jukavare monde vekua!" ²¹Tēivā Ñandeja heishe: "Ekua, shara arymondopo mbyry haimba Judiore ēivāpe". ²²Haipēve hēindushu reta; tēivā ñēipyrō sapuke reta: Hokava kuareta katuā imei'i! Tymano! Potahaveāma hykuai heshahajy ko yvy'irārei! ²³Hareka sapukeve jyrerā monde vekua mombo jyve hareka mbyveve jyve vytyimbokue vytyure, ²⁴syndarore juhuvisha he'ika Pablo mījeha verā cuartelpē hareka mondo nūpakashu mbijetakashu verā, kuaa verā mārā'irāra kuaretare kyrāite sapukehe reta. ²⁵Tēivā opama popokua reta nūpa verārā, Pablo heishu 100'ō syndarore juhuvisha haipē'ēivā: Ñonoharape punupāka verā Romava pikumba porāmba japo? ²⁶Hokava hēindurā, 100'ō syndarore juhuvisha oho mbeushu hārā hei: Māikavirāni ko rijapo verāre, shara ko kuimbai hai Romava. ²⁷Hārā syndarore juhuvisha ñymbojahe pyrāndushu Pablo: Añetera nde hai kuimbai Romava? Pablo heishu: Añete rānga. ²⁸Hārā syndarore juhuvisha heishu: She heta kyrypoti aikohe iko shyhevi verā Romava. Pablo heishu: Tēivā she hainde aarāvāi. ²⁹Haivi, Pablo nūpa ēiēi verā reta opa syryshi; hareka syndarore juhuvisha jyve, kuakavima Romanorā kyje pyta opa popokuarā. ³⁰Pareejyape syndarore juhuvisha pota kuakavi mbaiva rehera Judiore poshyjyre handi Pablo, kadena hekyshi reta hareka mondo ñymbaty verā pai juhuvishare, opaite pyrymbarakua'iare. Hārā nohēishu reta Pablo hareka hēinonde ñono reta.

Chapter 23

¹Pablo mǎi'ihē haipe huvisha ñymbaty'ō retarā hei: Shyryvyre, ā'ēipeve aiko shāka vapy kavi ryheve Tumpa hēinonde. ²Haivi pai ruvisha Ananias he'iashua heishu Pablo hyvache'ia nūpashu verā juruipi. ³Pablo heishu: Tumpa nunupapokui nde, ndyrova mokūereiva! Nde rānga ryvapyrēi hokape shimbijiche verā Moise mbypara vekuape heiva rāimi, tēivā mārā'irāra shunupāka Moise mbypara vekuape heimbatiā kyrā rijapo verā? ⁴Hārā haipe'ōre heishu reta: Marā'irāra kyrā ndyposhyshu pai ruvisha Tumpa ñonova? ⁵Pablo hei: Shyryvyre, aikuāā rāngambaje hai pai ruvisharā, shara mbyparahavape hei: Avy poshyshu nyrentape miñaka'ia. ⁶Haivi Pablo heshama haipe'ēi jyve Saduseo hareka ēariseo retarā hynātu hei: Shyryvyre, she hai ēariseo, pente ēariseova tay, shyveruha kope shara arojashe mano vekuare kuerajy verā. ⁷Pablo opama hei kovarā, Saduseo hareka ēariseore ōñepyrō ijeta ñynoī ijupi, hārā ñymbatyva opa ñymbijao. ⁸Shara Saduseore hei manovare kuerajymbaa hareka mba'etyva Tumpa jokueva hareka espiritu, tēivā ēariseore roja hai hokava. ⁹Opa sapuke reta, haipe imēi'ēi jyve Moise mbypara vekua pyrimboi'ihēare ēariseova, pūā retarā hei: Ko kuimbai rānga japoā porāmba. Imēirā Tumpa jokueva hareka espiritu ijetashu. ¹⁰Kyrā ñimbitivishave oho ko ikova, hārā syndarore juhuvisha kyje jukashu verā Pablo, hēinoka syndarore nohēi verāre Pablo haire mbyteivi, raha verāre syndarore ho'ipe. ¹¹Hoka irū arajya pyharepe Nandēja ijeshakashu Pablo hārā heishu: Ñymkyrēiy katu Pablo, ko Jerusalempe shymbeuva rāimipo, shymbeuykui Romape. ¹²Hokava arape imēi'ēi Judiovare iñiñonova pēinte nēiēipe Pablo juka verāre, hei reta Tumpa jahehe verāre japoā reta heivarā. ¹³Hasamimba 40 kuimbai ēivā iñiñonova hokava nēiēipe. ¹⁴Jyraha reta pai ruvisha hareka Judiore juhuvisha ēivāpe heishu reta: Ore mēi'ēiā iriñiēi mbaimba ho'uha hareka mbusururuha verā Pablo ndei jukaharā. ¹⁵Hārā pee mburuvisharā pēiiva, pirureshukui syndarore juhuvisha veru verā pynynōnde, mbai pikuaaveshi verā Pablo, hārā ore ōiāmapokui jukaha verā ndei vāherā. ¹⁶Tēivā Pablo hiindy memby kuaa kovarā, oho kuartelpe mbeushu Pablo. ¹⁷Pablo hēino pēinte 100'ō syndarore juhuvisharā heishu: Raha ko kunumi syndarore juhuvisha vasu ēivāpe, imēire mbeushu verā. ¹⁸Syndarore 100'ō juhuvisha oho syndarore huvisha vasu'ōperā heishu: Pablo mbyperesoarea rānga shyreino'irā jurureshe aru verā ko kunumi, shara imēindare mbeu nde verā. ¹⁹Hārā syndarore juhuvisha pysyshu ipoperā raha hā'ēi'ōpe pyrāndushu: Mbaivara rymbeuposhe? ²⁰Kunumi heishu syndarore juhuvisha: Judio reta rānga iñiñono pēinte nēiēipe jurure nde verā hareka ryrashu verāre pare Pablo Judio juhuvishare hēinonde, mbai pyrāndu kaviveshu verā rāimi. ²¹Tēivā avy rojakui, imēi'āmo hasave 40 kuimbai ñemiāpe hārō'ōre pehupi, mēiēi reta iñiēi Tumpape mbaimba hou verā hareka mbusururu verāre jukapeve Pablo. Ā'ēi imēima ñynoī haipe, hārō mbaivarapo rere jyve. ²²Haivi syndarore juhuvisha mondojy kunumirā heishu mbavamba mbeushu verā kova. ²³Haivi syndarore juhuvisha vasu hēino mōkue syndarore 100 ēiva juhuvisha heishu myhēivā verāre 200 syndarore vyypī'iare, 70 kavajure'iare hareka 200 mī imēireare pyntumarā oho verāre tenta Cesareape. ²⁴Hareka heijy ñonokavishu verāre pēinte kavaju Pablo jupihe verā hareka vāhēi kavi oho verā mbaimba jehushuape Ēelix Roma juhuvisha ēivāpe. ²⁵Hārā mēiēishu reta kuatia raha verā, Ēelix pevarā heiva: ²⁶She Claudio Lisias, arymymarāndu huvisha vasu hekokaviva Ēelix Romape'ō. ²⁷Kova kuimbai Judiore pysyva hareka jukaserimareare, tēivā shysyndarore handi ahekyjyshi reta shara hai heishe Romavarā. ²⁸Pota aikuakavi marā'irāra māi jyrehe. Haivi arahakajy Judiore juhuvisha vasure ñymbatyseape. ²⁹Katy mbyparaha vekua rehemba māijyrehe, tēivā vāhēiashu reta mbai reherapo juka reta hareka ambyperesoka verā. ³⁰Mbe'uhashe imenda'ēi pota ñemiāpe pysyva ko kuimbai jukaha vēira. Hāme rānga amondo nyrēindape hareka añonojyveshu porāmba pirīñono'iare hei verāre nynonde mbaiva rehera ñymbyvaishohe. ³¹Hārā syndarore he'iashuva rāimi, pynturā raha reta Pablo Antipatrispe. ³²Parejyrā syndarore vyypī'iare opajy jyeru kuartelpe, tēivā kavajure'iare ohoi handi reta Pablo. ³³Vāhēima jyraha Cesareaperā, mēiēishu reta huvisha kuatia hareka Pablo. ³⁴Huvisha opama mbijeta kuatiarā, pyrandushu Pablo mape'ōra hai hareka kuama Ciliciape'ōrā, ³⁵heishu: Ajasakapo ndyrehekui ñy'āpo'i ndyrehevare oumarā. Hārā he'ika ñyngarekohe verāre Herodes hoo vasupe.

Chapter 24

¹Pandepo arajyape pai ruvisha Ananias, vāhēi oho handi Cesareape ā'āmo tupaope miñaka'iare hareka pēinte pyryrepy'ia Tertulo he'iasu. Kovare jyrāha huvisha'ōpe ñymbyvaishohe verāre Pablo. ²Veruhama Pablo ñymbatyavaperā, Tertulo òñepyrō ijetahe, heishu Ēelix: Karai mburuvisha, nde rupii ĩmēi rekoha pyavapy hareka opava mbai rikatu rijapova rupii, heta mbai haikaviva japoha ko ñanyrēitape. ³Kova mbai oparupi heshaha, nde Ēelix pyakaviva hārā yrypyaivive vy'aha'ēi. ⁴Tēivā potāā pukuite nymangatūhārā, airure nde ndypya kavi rupii ēiryrendu verā sapy'aite. ⁵Vāhēiā rāngashu ko kuimbai mbairasykue rāimi, hareka oparupi opa mbijajao Judiore hareka haiteiva miñakashu nazareno ryhevare. ⁶Tupaoave pota myngyayj, hāme rānga pysyha, ⁷tēivā syndarore juhuvisha, Lisias iche yrymbytepe hareka mbaretepe heky yrepoivi, ⁸hāma heishu porāmba ñonokareare ou verā nyrēindape. Ndetei katu rypyrāndushu, hāmerāpo rikuakui añete kova ore he'iaheva. ⁹Israelvare haipe'ēivāre kyrāi heijyve reta.¹⁰

¹¹Ndetei katu rypyrandukui 12 ararāā japo āvāhe aiva Jerusalenpe amombai verā Tumpa. ¹²Shyreshāā reta mbava aijaka hāndirā, mārā opa āmomohēi tupaope'ō retarā hareka Judiore ñymbatyseape, mārā māipi tenta retai. ¹³Kova kuaretare katuā heshaka añetera mbai hei shyrehevare. ¹⁴Tēivā she aimbeupo, sherure ñu Tumpa rānga amba'aposhu, āime'āi Tape Py'ahuape tēivā haire heishu hekopemba'ō, shara aroja opa mbai Moise mbypara vekua hareka Tumpa iñēiēi mbeu'iare jykuatia. ¹⁵Hārā haire rāimi, ĩmēi'are jyve āhārōva Tumpaivi, mano vekuare kuerajy verā, heko kyambare hareka heko porāmbavare. ¹⁶Hāme rānga āñehāñōi añymbyheko kavi verā Tumpa hēinonde hareka kuaretare. ¹⁷Heta āño aiko mamaipi, haivi aijy shyreintape āmēiēi verā mañunga shyreinta'irū retape hareka ambishaka verā Tumpa pevarā. ¹⁸She rānga āñymypōtī'āi tupaoperā, Asiaivi ouvare shyresha reta, tēivā mba'etynunga kuareta haipe hareka amambekoā mbavape. ¹⁹Hai reta rāngapo jyveru ijeta shyrehe, ĩmēire hei shyrehe verārā. ²⁰Mārā kope ĩme'ore tymbeu, ĩmēi hesha shyrehe porāmbava ajaporā Judiore juhuvisha pirimbivache'iare hēinonde'āimēi āirā. ²¹Koñei haire hēinonde asapukerā hai: Ā'ēi pymāipēi shyrehe shara aroja manovare kuerajy verā. ²²Ēelix henduma kovarā kuaa kavimava Pee Py'ahuva ryheva, kyrāi heja kova, heishu reta: Syndarore juhuvisha Licias oumajyrā aikuaa kavivepokui kova ryheva. ²³Haipema Ēelix heishu 100'ō syndarore juhuvisha Pablo mbyperesoaveteri'ēi verā hareka jochamba verāre Pablo ñi'irūre pohyshurā hareka ma'ēiēhe ñygarokohe verāre. ²⁴Mbovy arama hasajyrā hykuaī oujy Ēelix, hyreko Drusila hāndi, haijyve Judiovare, hārā henōkajy Pablo hēindushi verā Hesukristore jairojava ryheva. ²⁵Tēivā Pablo ijeta'ēihēi hekope kavi jaikova ryhevarā, jajijokoshi mbai porāmbava hareka iko ñandyrehe verārā, Ēelix myngyje hārā heishu: Ekuajyvy, ha'ereipo aryrēinokajykui. ²⁶Ēelix hārō jyve Pablo mēiēishu verā kyrypoti poishi verā, hokava rehe hetajy hēinoka ijeta hāndi verā. ²⁷Mokue āño kyrā hasa, haivi Ēelix ōhēi mburuvishaivi hārā Porcio Ēesto ichejy hendakuepe. Hāma Ēelix pota haikavi'ēi hāndi Judio retarā mbypereso heja Pablo.

Chapter 25

¹Hārā Ēesto vāhēi Cesareape mburuvisharā vapy verā. Mbahapy arajyape oho Cesareaiwi Jerusalenpe. ²Hāma pai ruvishare hareka Judio juhuvishare jyraha hai ēivāpe nymbyvaishohe verāre Pablo. ³Hārā jurureshu reta Ēesto, veruka verā Pablo Jerusalenpe, shara haire opamaī hei reta juka verāre pehupi. ⁴Tēivā Ēesto heishu reta Pablo mbyperesohavape īmēi'ēi Cesareape, hareka haiteiva oho verā haire. ⁵Hāma heishu reta: Punduruvisharā'ōre toho shendiekui Cesareape, hārā ko kuimbai īmēi porāmba japorā, haipepo pymbojahekui. ⁶Ēesto pytavejy Jerusalenpe 8 aravaipi, haivi ohojy Cesareape. Parejyrā vapy mburuvishare vapyseape, hārā veruka Pablo. ⁷Pablo ichemarā Judiore opa jerehe reta Jerusalemi ouvare hareka heta heihe reta mbai pohyva, tēivā mba'ety añeteva mbeuva. ⁸Haire Pablo ijocha verā hei: She ajapoāhe porāmba Moise mbypara vekuare, tupaore mārā Cesar rehe. ⁹Tēivā Ēesto pota ēiēikavi handi Judio retarā, pyrāndushu Pablo: Ripotara reho Jerusalenpe nimbivachehaka verā shynonde kova mbai rehe? ¹⁰Pablo hei: Āime rānga huvishavasu Cesar ryhevare hynonde, shimbivachehaka verāpe rikuaa kaviva ajapomba porāmba israelva retare. ¹¹Īmēi'e porāmba ajapova shukahaha verārā, ambasyā shyrykovere tēivā mba'ety nēiēi añeteva ko heijyre shyreheva mbavēiāpo katu shiñono haire ipope. Airureshu mburuvisha vasutei shimbivachekati. ¹²Hārā Ēesto pyrāndu mbarakuaaserea retape, haivi hei: Nde rirurehe nimbivacheka verā mburuvishateiva; kyrārā'āshe rehopo hai ēivāpe. ¹³Hārā mbovy arajyape Mburuvisha vasu Agripa hareka hyreko Berenice oho Cesareape marāndushu verā Ēesto. ¹⁴Hārā haire mbovy ara pytarā, Ēesto mbeushu mburuvisha vasu Pablo heko ryheva, hāma hei: Īmēi'ēi pēinte kuimbai Ēelix hejashu mbyperesohavape. ¹⁵Āimeteri Jerusalenperā, pai juhuvishare hareka israelitare miñaka'iare ijeta porāñ jyrehe she, haivi jurure jyre jukahaka verā. ¹⁶She haire haishu Romape mburuvisharā'ōre jypykuava rāimi, jukāñ mbavape mbivachekakambashuva mbai mbeuva hāndi, hareka ijetarāni ijehevape. ¹⁷Hārā haire jyveru koperā ambupukumbape; parejyrā nymbatyare vapyseape avapyrā amondoravī aruka ko kuimbai. ¹⁸Tēivā ou mbivachekavare mba'ēiā heihe reta, she āimoatēiā rāimi. ¹⁹Tēivā haire ohoheva ryhevāi koñēi heihe, arykai Hesu mano vekua hareka Pablo hei hykoveteri'iva. ²⁰She aikuaveama ajapo verā, hārā apyrāndushu Pablo kyrēiyra oho Jerusalenpe mbivachehaka verā kova mbaire. ²¹Tēivā hai jurure mburuvisha vasu Augusto mbivachekashu verā, hokava rehe rānga ambyperesoka ahejashu katu amondopeve mburuvisha vasu ēivāpe. ²²Haipema Agripa hei Ēestope: "She rānga shykyrēiy ahēindu jyveshu ko kuimbai", hārā Ēesto heishu: "Parepo ryhendukui". ²³Īrū aramajyrā Agripa hareka Berenice vāhēi jyveru, iche reta opa nīmimonde kavi reheve o'ipe mburuvishare hareka karai vasure ko tentape'ōre handi, hāma Ēesto veruka Pablo. ²⁴Hārā hei: Mburuvisha vasu Agripa, hareka karaire naimbatyñai handiare mbytepe, kope'ēi kuimbai heta israelvare ijeta porāmbahesheva Jerusalenpe hareka Cesareape, heijyshe reta manoñoi verā. ²⁵Tēivā she pevarā hainy mbaimba japova mano verā, shara haitei jurure mburuvisha vasu Augusto hēinonde mbivachehaka verā, hārā amondopokui hai ēivāpe. ²⁶Hārā mba'ety are añeteva ambyparahe verā kuatiupe karai mburuvisha, hāma aru pynynonde hareka iārēive nynonderāni aru mburuvisha vasu Agripa, nde rypyrāndushu verā. Hāmerāpo aikuakui ambyparahe verā kuatiupe amondoshu verā huvisha vasu. ²⁷Shara hāishe hekopemba verājarahaka pente mbyperesoava, nāmbau kavimba mbaivara he'iahe.

Chapter 26

¹Hāma Agripa heishu Pablo: Katuma ndetei rījeta. Hāma Pablo ipo hupirā oñepyrō haitei ijeta ijehe hei. ²Avy'aite shara katu aijeta nynonderā, mburuvisha vasu Agripa aijochashi verā opaite Judiore hei shyrehe vekua, ³shara tynondeite, nde rikuaa kavi Judiore jypykuava rāimi, hareka hokava mbai ijaka hevare, hāma airure nde ñyhārō kavipe shyreindu verā. ⁴Opaite Judiore kuaakavi marāra aiko reta mbyteipi shyrentape hareka Jerusalenpe shyndeirāvāi. ⁵Hai reta rānga kuaakavi reta hārā pota hei retarā katu hei. Shukunumirāvāi she hai ēariseova hareka ñyngarekope kavi japoha jypykuaahava rāimi ore ohoahea. ⁶Ā'ēi shyveru reta mburuvishare hēinonde arojarā hareka ahārō Tumpa heivarā opa japo verā, mēiēi vekua ñanytynondeva retape. ⁷Opaite 12 tribu Israelpē'ōre hārō reta hesha verā hokava ñēiēi mēi'ēiava ryheva, hāme rānga omombai vasushu reta Tumpa ara hareka pynturā. Hai kova ñyharō kavipe Judiore porāa heishereta. ⁸Marā'īrāra pyrojāa Tumpa katu mynguerajyva manovare? ⁹Sheave rānga heta añehāa amby'opa verā Hesu nazareno jyrojaheare. ¹⁰Kyrā ajapo Jerusalenpe. Pai ruvishare ñonomasherā, heta ambyperesoka Hesu jyrojaheare; hareka jukama retarā haikavī jyve she. ¹¹Hetajy anūpaka reta pota poi Hesu jyrojahe retarā, opa kova mbai ajapohe reta Judiore ñymbatyseai. Shyposhyiteshu retarā āmoña araha reta ynga tentapeve. ¹²Kyrā verā aha tenta Damascopē, pai juhuvisshare ñonomashe hareka heimashe retarā. ¹³Tēivā pehupi, shuruvisha vasu, ndoceipimarā aheshavate araivi sape shyreheva, kuarasyivi himbipeveva opa mykoīshuri hareka aha handivare juri. ¹⁴Haipē opaite o'aha yvype, hārā āhendu pēinte ñēiēi ijetasheva Hebreo ññēiēipe: Saulo, Saulo, marā'īrāra shymonari? Ndeii rānga rīñymbypereri, mbai kutuapya hakuava rypatarariheva rāimi. ¹⁵Hārā apyrandushu: Karai, mbavara nde? Hārā Sheja heishe: She hai Hesu, nde rymonaryrea. ¹⁶Tēivā pū'ā, shara aijeshaka nde ariyokue aryre verā, ā'ēi ryheshava rymbeu verā hareka kutymivejyape ryhesha verā. ¹⁷Arēimondo jepeva nyrēita īrū retaivi hareka haimba Judio retaivi, hārā ā'ēi ārymondopo hokava retape, ¹⁸hesapea verā hareka ynteñoma vata verāre pyntuaipi, koñēi hendyvape, hareka ikoveama verāre Āña ipope, koñēi iko verāre Tumpa ipope, hipity verāre hejareishi verā mbai porāmba vekua hareka kyrā Tumpa ñonoshu verāre hēinta'īrūrā kyamba. ¹⁹Hāme, huvishavasu Agripa, shiñēiēirēindushu shyresape'ō vateivi ouva. ²⁰Hāme rānga ambeu ko ñēiēi tynonde Damascopē'iare, haivi Jerusalenpe'iare hareka opaitea Judeaipi. Ambeu jyve haimba Judiova retape oujy verā Tumpa jykoty hareka haire japo vekua rupii tyheshaka ñymbeyjymava. ²¹Hokavare rānga Judiore shypysy tupaope, hareka pota shukajyre. ²²Tēivā Tumpa shymboryrā rupii tānta āi ā'ēipeve. Ambeu ññēiēi opaiteva pevarā, pavetevare hareka ikokatuvare, koñēi haijyshu reta ikoverā Tumpa ññēiēi mbeu'iare hareka Moise hei vekua rāimi. ²³Jaishu, Kristo hasa'asy verā, tēivā manorā hairāni kuerajy verā manovare mbyteivi myhyrākuāha verā sapeva, Judio retape hareka tenta mbyryvare. ²⁴Kova mbai opa hei ijehe Pablorā, Ēesto sapuke: Rikuakuāa rāngari Pablo! Ny'āranduiterā, nymbykuakuama'ī! ²⁵Tēivā Pablo hei: Ha'ēiā rānga aikuakuamba'aiva, karai Ēesto, ko ambeuva rānga hai añeteve hareka ĩmere mbaivara he'ise. ²⁶Mburuvisha Agripa rānga kuaakavi jyve kova mbai, hāme akyjeā aijeta hēinonde. Aikua kavi jyve hai opa kuaava kova mbai shara ha'ēiā ñemiape japoha vekua. ²⁷Mburuvisha vasu Agripa, ryrojara Tumpa ññēiēi mbeu'iare hei vekua? She aikuua ryrojara. ²⁸Agripa heishu: Ajejeteima rijapo shyhevi Kristo ryheva. ²⁹Pablo hei: Shara mishī māirā tivishara airureshu Tumpa avy ndeñoite verā, opaite ko arape shyreindu'ō reta jyve tiko she rāimi, tēivā ha'ēiā ko kadena ryheve. ³⁰Pablo opama hei kovarā, huvisha vasu Agripa, Ēesto hareka Berenice opa pūā reta, hareka opaite haipē vapy'ēi hāndiare. ³¹Haivi yngai jyraha ijetahe verāre kova mbaire, hārā hei jyve ijupe: Ko kuimbai mba'ēiā japo mano verā māirā mbyperesoha verā. ³²Hāma Agripa heishu Ēesto: Katuarambatēi poiashi ko kuimbai haitei jurureājy mburuvisha vasu Romape'ō mbivachekashu verārā.

Chapter 27

¹Mēiēima reta yrēimondo verāre Italiaperā, me'ēiha Pablo hareka ā'āmo mbyperesoareare pēinte 100 ōvā syndarore juhuvišape Julio he'iasua, huviša vasu Augusto űsyndarore ryheva. ²Haivi jupiha varko Adramitiova, ohoha verā tenta Asia hymbey kyty. Īrīmi'īrū jyve Aristarco, tenta Tesalonikaivi ouva, pēinte tenta Macedoniapē'ō. ³Parejyrā vāhēihā ohoha tenta Sidonpe varko űymbo'yseape. Julio űyngareko kavihe Pablo hareka ma'ēiűhe oho marāndu kuavare hoka tentape'ēivā, haire mboryshu verā opa mbai ikotēivēiape. ⁴Sidonvi ōhēiāmarā ohohajy vyv japua'ōmi jykoty Chiprepe, ijochahashi verā vyvutu shara porāā peju'ore. ⁵Hasahama vyvasu hymbeypi Silisia hareka Panēiliaperā, vāhēihā Mirape, tenta ēivā Liciape. ⁶Haipe syndarore juhuviša Julio hesha pēinte varko vasu Alejandriape'ō, oho verā Italia kyty haivi hai Īrīmbijupikapy ohoa verā. ⁷Mbevekatu ohoa'i, hareka hasype vāhēihā ohoha Gnido hēinonde. Shara vyvutu porāā peju'orerā, hasaha Salmona hynonde Creta jykoty vyvutu ijochahashi verā. ⁸Hasype hasaha ohoha hārā vāhēihā Puerto Haikaviva he'iashuape, tenta Lasea hyvache. ⁹Heta arama hasa hareka kyjehama ohoa verā vyvasuipi shara ro'y serimavā'ijy. Hārā Pablo mbarakuaa reta: ¹⁰Karai reta, ahesha haűnyshe ko jahajaiva porāmba verā, űande varko harekajarahapyare oapy verā yy, katupo űandeave opa űamanokui. ¹¹Tēivā syndaro juhuviša, koűēi japoshu varko ija hareka huviša haipy'ōvā heiva, hārā japoāshu Pablo heiva. ¹²Hārā varko űymbo'yseape porānunga'ēi ro'ykue hasaha verā haiperā, opaitenunga pya mbijetatejyre haikavive haivi ōhēiārā hareka oűehā'āha vāhēiha verā Ēenicepe, Cretape, ĩmēireva ōhēiā verā vyvasu kuarasy ōhēia kyty hareka ichea kyty, hasaha verā haipe ara ro'ykue. ¹³Haivi ōűepyrō mbeveī peju'ēi rovai, hārā moāma haikavi jyrāha retarā, ōhēi reta Creta hymbeipi. ¹⁴Kēiēmīma'ēirā sapy'āi vāhēi vyvutvasu porāmba ouva Euroclidon he'iasua, ¹⁵haivi ōűepyrō raha yy ĩārēi. Hārā katuā varko ĩtī myma'ēihā vyvutu kytyrā, ma'ēihāima yryraha. ¹⁶Haivi yryraha yy mbytepe'ō vyv mishi'ō Cauda he'iasua kupeipi vyvutu mbeveī pejuape, hasype hupiha kanoa rahava varko vasu haykue. ¹⁷Hupima retarā, opa jokua kavi reta. Haivi kyje oho pyta verāre vyvutu i'ō Sirte he'iashuaperā, mbyvejjy reta varko mimbouva mishivā, hārā ma'ēiűhe raha reta vyvutu vasukue. ¹⁸Parejyape vyvutukue űakuāāteve ou, hārā ōűepyrō opa mombopy reta yy maűnunga varkope veru vekuare. ¹⁹Mbahapy araheape ipopetei opa mombojy reta mbai jokuapya űopēihāva varko jokuahapyare. ²⁰Kyrā heta ara heshahavēiā kuarasy hareka jasytatare, hārā mo'āā ĩmēihāte'i, shara putu'ūā vyvutu vasukue. ²¹Heta araitema karuā retarā Pablo űymbou haire mbyteperā hei: Shi'īrūre haikavivetēi verā rāngamba pyhēindu she haivarā űaheā tenta Cretaivirā, hārātēipo mba'eā jehushue varko, űande jyve. ²²Ā'ēi airurepe pyrēi verā, shara mbaveāpo pynymbytepe manokui, koűēipo varko oűehūndikui. ²³Ko pyhare Tumpa Sheja, she ahaheva mbou shyrēindape kova űee ryheve: ²⁴Pablo avy kyje nde ryheshakapo Roma mburuvisha vasu hēinonde hareka nderupive Tumpa hejāāpo mbava mano varkope ēiēivare. ²⁵Hāme rānga kuimbaire, pyrēi katu! She aroja Tumpa japo verā opa mbai hai he'ikasheva rāimi. ²⁶Tēivā katupo jaha űavāhekui vyv japua'ore. ²⁷Vāhema pynturā 14 araheape vyvutu a'ape yryraha vyvasu Adriaticope, hareka akua pynturā varkopy mba'apo'iare pyape hei reta vāhēihama ohohava vyv jyvache'ōpe. ²⁸Ītyreta pēinte y kypekue vaishu 37 metroire, hārā hykuaī ityjy reta vai jyshu 27 metroimare. ²⁹Kyjeite reta ita űunūpahe verārā, urūndy kavi mombopy reta yy varko haykue joko verā, hareka jurure asy reta koī verā. ³⁰Akuama kuimbaire mba'apova jyve varko vasupe pota űemi oho'irā oűepyro mbyvejjy varko mishivami, ity ra'angaiva rāimī varko jokovare ĩtī kyty. ³¹Tevā Pablo heishu Centurion hareka syndarore: Kovare mba'ety varko vasuperā pee pehojepeāpokui. ³²Hārā syndarore jasyja kanoa ĩsha joko'ō hareka hejaīma reta oa yypy. ³³Koī mara Pablo jurure asy opaitevape karu verā hareka hei: Kova rānga hai ara 14 hea pyhasa pykarumbava. ³⁴Hame rānga airure asype pykaru verā hamepo peo'jepekui. Pikua kavi mbaveapo oűehundikui hareka pēinte pākahaimba oa verā. ³⁵Hareka Pablo, kova mbai heirā, pysy pāhārā mēiēi gracia Tumpape opavare hēinonde. Pēiseā hame oűepyro hou. ³⁶Aipe opa űymykyrēi'y űynoī hareka karu űynoī seve. ³⁷Haipe ore jyve varko vasupe oīava 276 kuareta. ³⁸Haivi hyvantama retarā, varko mbyvevyve verā, ity reta trigo vyvasupe. ³⁹Kōimajyrā kuāā reta vyv, tevā heshamba reta vyvkui hetava hymbeype hareka oűeha'āpaite varko mbypytareta haipe. ⁴⁰Haipe jasyja reta varko jokoapyva hareka inshare hame heja vyvasupy hare jorajy reta isha űapitihava varko rahava haykueivi. Hare hupi jyreta tarapo tivishava vyvutu peju pyrā raha jyvera reta y hymbeype. ⁴¹Tēivā varko ĩtī oho jukutu vyv ku ivape. Hame katu veama omyjy maty. Tēiva yposhy űunūpahe vekua haykueivi opa joka. ⁴²Hokava syndaro pyape heima juka vera hoka mbyperesoavareta, pēinteimba űemi vēira űa ēitavape. ⁴³Tēiva senturion syndarore juhuviša Julio potāā juka shireta shara potamba Pablo juka. Hame hei hoka iűa'ytakuava tojepoipy yy hipity vēira vyv, ⁴⁴hārā ĩmēi,ēi haykue ohovare vyvra pysēivekuepy māirā varko pysēivēikuere'īārēi. Kyrā ōhēiha opaī ohaojepeverā.

Chapter 28

¹Opamātēi ohoajeperā, kuaahajy ko yvy japua'ōva yy mbytepe'ō Malta he'iashuarā. ²Haipe Maltape ōre ēirēimyvāhēi kavi reta, shara ro'y hareka haivi'ēiēiseverā. Hārā haire tata jatapy vasu, haipe yrēirēino reta jype'aha hāndi verāre. ³Haipe Pablo oho mbaty'i jypea jipiva, rahamā mombopy tatarā, ōhēishi pēinte mboi tata hakushurā, hārā ipope shuu. ⁴Haipe'ōre heshā Pablo ipore mboi savava'irā, hei ijupe reta: Kova kuimbai imerā puruka'ia, shara yy vasu ohojepematēishia, tēivā vate araivi pīrīmbivajehakapya mā'ēiīāhe hykove ryheve. ⁵Pablo mbyvava mboirā ity tatape, tēivā Pablo mba'ēiā jehushu. ⁶Haipe Maltape'ōre hārō rurushu ti sapy'aitepe juka verā, tēivā hetarei hārō reta hārā heshama Pablo mamba'ēiā'irā, yngai hei jyrey: Tumpa rāngambaje kova kuimbai. ⁷Haipe Maltape'ōre mbytepe iko jyve pēinte mburuvisha Publio he'iashua hai tivishare jy'yvy. Hai yrymyvāhēi kavi hēintape, mbahapy ara űnyngareko yryrehe. ⁸Haipe Publio tuu hupape'ēi hyepy huvy'ishurā hareka mbakure. Pablo oho māiherā jurure'īārēi, haivi űnono'īārēi iporā mynguera. ⁹Kova mbai japovare, heta űymbairasy vekuare vāhēi Maltape'iare, hareka opa myngueraha jyve. ¹⁰Hārā haire heta űnyngareko kavi yryre reta, hareka jupiamajy varkoperā, opaite mēiēijy'ore pehupi ikoteveāhe verā. ¹¹Mbahapy jasyma pytaha Maltaperā, jupihajy pēinte varko haipe pytahavekua hasa verā ara ro'y. ¹²Hokava hai varko Alejandriape'ō, varko hareka itire ēiēijy Castor hareka Pólux hā'ānga. Vāhēihā ohoha Siracusaperā, mbahapy ara pytaha haipe. ¹³Haivi ohohavejy vāhēiāpeve Regiope. Parema jyrā peju'ēi rovaikue, haivi irū arape vāhēihā ohoha Puteoli. ¹⁴Haipe heshaha yryryvyre Hesure jyrojavare, hārā jururejy'ore reta pytahajy hāndi verāre 7 ara, haivi ohoa vāhēihā Romape. ¹⁵Haivi Hesu jyrojaheare Romape'ōre, kuaama retarā, ou vāhēi ore reta Ēoro de Apioppe hareka "Mbahapy Tabernas" he'iashua pepe, Pablo heshama retarā mēiēishu reta graciaTumpa hārā kyrēi'yjy. ¹⁶Vāheāma ohoa Romaperā, huvishare mēiēishu reta pēinte oo Pablo ha'ī pytaverāpe, hāndi pēinte syndaro űnyngarekohe verā. ¹⁷Vāhēima ohoha Romape mbahapy araheaperā, Pablo hēinoka Judiore juhuvisha vasu hareka űymbatyma hāndi retarā heishu: Shyryvyre ajemāi ajapoāte mbai porāmbava űnanyrēitare hareka űnanytynondevare jypykuava rāimi, haire shiűono Romavare ipope. ¹⁸Hokava Romavare pyrāndu kavimā sheretarā opa mbai, hamēi vahēiāshu mbai rehera pota shuka reta, haivi pota poiyyre shyhevi. ¹⁹Tēivā Judiore inyűono pyrātave shyre, hāme rānga airure űnoipo Roma hēinta juhuvisha vasu shimbijiche verā, tēivā ha'ēia she mbai poramba hai verā shyrēinta irūre. ²⁰Hāmēi rānga she apyrēirenōka jyve, she apyryresha hareka aijeta penendie verā, hoka Israelitare harōva rehe rānga shapīűiha ko kadenape. ²¹Hāra heishu reta: Vāhēia Judeaivi kuation űnēiēi hei ndyrevā hareka mba'ety űandyryvyre ouva Judeaivi ijetavai ndyreheva. ²²Pota hēinduha ndijuruivi mbaivara nde rere jyve ko jehuvare, hēinduha rānga opa rupi porāmba ijetaheva Hesukristo jyrojaheare ryheva. ²³űnonombareta reta pēinte ara vāhēijy ijupi verāre, hāme hetaiteve oujy Pablo ēivape. Hārā Pablo mbeushu reta kōivive ka'aru pepe Mburuvisha vasurā ara vateivi ouva. Moise hareka Tumpa iűnee mbeu'iare (proēeta) pyrymboiva rupi ijeta jyveshu reta haire roja verāre Hesu haiva Mesia. ²⁴űmēi'ēi rojava Pablo heiva tēivā űmēi'ēijy rojambava. ²⁵Katuā pēinte űnēiēipei űynoī retarā, űűpeyrō ojymapo retarā Pablo heishu reta: Haikavi rānga ijetashu Espiritu Santo űnanytynondevare űimiűēiēi'a Isaia rupii, hei: ²⁶Ekua hoka tenta'ōpe hareka ereshu: Japysa retaivipo hēindu reta tēivā kuaāpo reta; hareka potate heshavare tēivā heshāāpo reta. ²⁷Hāra pya mēitāta reta, japysare opa mboty hareka hesa opa mboty reta. Hārā katuā hesha hareka hēindu hareka kuāāpo reta pyare ryheve. Potā oujy shykoty, potāvāi she amyngueraajy. ²⁸Pikuaa kavipo ko Tumpa pyrēimondo jepeva mbe'uhama haimba Judio retape, hārā haire hendu kavipo ko mbe'uha! ²⁹Pablo opama heirā ko mbai kova, akua Judiovare opa űhēi reta oīvaivirā iűnee pohyryre ijupe. ³⁰Pablo pyta mōkue arapukukue pepe pēinte oo poryhakashuvape kyryptire, hārā haipe myvāhe opaitea ouva ēivape. ³¹Mbaimba jokoshuvape mbeu Tumpa ēivāpe'ō ryheva hareka mboihe reta űNandeja Hesukristo ryheva, mbavamba jochashuvape.